

Johannes Cassianus

AZ EGYIPTOMI SZERZETESEK TANÍTÁSA

I. RÉSZ

Pannonhalma – Tihany, 1998

Johannes Cassianus műveiből

Simon Árkád OSB fordításában

1. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) I. rész: I–X. Könyv.
Pannonhalma, 1998.

2. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) II. rész: XI–XXIV. Könyv.
Előkészületben

3. *De institutis coenobiorum,*
I. kiadás: 1980. II. kiadás:
Előkészületben

Johannes Cassianus

**AZ EGYIPTOMI SZERZETESEK
TANÍTÁSA**

(COLLATIONES PATRUM)

**I. RÉSZ
(I–X. KÖNYV)**

Fordította:
Simon Árkád OSB († 1976)

Söveges Dávid OSB († 1996)
előszavával

Pannonhalma – Tihany 1998

Sajtó alá rendezte:
Somorjai Ádám osb

© Magyar Bencés Kongregáció

F. k.: Dr. Várszegi Asztrik osb

A borítón található illusztráció Szent Benedek apátot
ábrázolja, 10/11. századi freskó, Civate

ISBN 963 9053 25 2/1

Nyomás és kötés az
 KIADÓ ÉS NYOMDA
munkája
Felelős vezető: Fonyódi Ottó

TARTALOM

Előszó/6

Söveges Dávid

Bevezető Johannes Cassianus szerzetesélettel foglalkozó
írásaiba/7

AZ EGYIPTOMI SZERZETESÉK TANÍTÁSA

I. RÉSZ

(I-X. KÖNYV)

Előszó Leontius püspökhöz és Helladiushoz/27

I. KÖNYV. Mózes apát tanítása a szerzetes céljáról/30

II. KÖNYV. Mózes apát tanítása
a bölcs mérlegelés erényéről/60

III. KÖNYV. Paphnutius apát tanítása
a hármass lemondásáról/87

IV. KÖNYV. Dániel apát tanítása a test és lélek vágyairól/113

V. KÖNYV. Serapion apát tanítása a nyolc főbűnről/134

VI. KÖNYV. Theodorus apát tanítása
a szentek megpróbáltatásairól/162

VII. KÖNYV. Serenus apát első tanítása
a lélek állhatatlanságáról és a gonosz lelkekről/184

VIII. KÖNYV. Serenus apát második tanítása
a fejedelemségekről vagy hatalmasságokról/216

IX. KÖNYV. Izsák apát első tanítása az imádságról/243

X. KÖNYV. Izsák apát második tanítása az imádságról/275

Jegyzetek az I. részhez/296

Mutatók/310

ELŐSZÓ

Simon Árkád OSB akkor fordította Cassianus klasszikusnak számító műveit, amikor a legcsekélyebb kilátás sem volt arra, hogy munkája nyomdafestéket láthat. A sztálinizmus éveiben, a Győri Bencés Gimnázium magyar–latin szakos tanáraként, saját magának, de bizonyára egy jobb kor reményében másoknak is fordított. A gyönyörűen legépelt és bekötött művet Forsthoffer Máté rendtársunk († 1990) fedezte fel a hagyatékban a Pannonhalmi Főkönyvtárba való szállítás és elhelyezés során.

Cassianus *De institutiones coenobiorum* c. művét Árkád atya fordításában kis példányszámban kiadta Prof. Kákosy László, az ELTE Ókori Történeti Tanszéke keretében, 1980-ban. A *Collationes Patrum szedése* 1992–1993-ban készült a Bencés Kiadóban. A jegyzeteket a fordító a Migne-féle kiadásból vette. A mutatókat – a Sources Chrétiennes kiadását követve – Somorjai Gabi állította össze.

E fordítás és kiadás sorsa legyen épülésére ez mindannyiunknak és ne feledjük Árkád rendtársunk példáját, aki „betonra is vetett”.

Tervezzük Johannes Cassianus szerzetességgel foglalkozó alapl műveinek teljes magyar kiadását, a további két kötet anyagi lehetőségeinktől függő ütemezésben lát majd nyomdafestéket.

Pannonhalma, 1998. júl. 11.

Szent Benedek Atyánk nyári ünnepén

Somorjai Ádám OSB

BEVEZETŐ
JOHANNES CASSIANUS
SZERZETESÉLETTEL FOGLALKOZÓ ÍRÁSAIBA

Élete, művei

Ha egy régi írásművel foglalkozunk, két hibát kell elkerülni. Nem szabad a másodlagos, szekundér irodalmat túlbecsülni, az eredeti szöveg elé tenni. És nem szabad mai nézeteket keresni, beleolvasni a műbe.

Ez utóbbira példa a mi esetünkben Gazaeus kommentárja: a Coll 20,8 kapcsán a négyszemközti gyónást keresi, hiába, a bűneltörlő eszközök között. De ilyesféle az eset a híres, szemipelagianus vita esetében is. – Az előbbire vonatkozóan nem szükséges átvenni az első irodalomtörténet-író (Gennadius) kijelentését, hogy Cassianus „natione schita”. Hátha mégsem.

Ezt a kijelentést átvette az utókor, és Scythiát, Cassianus hazáját a Duna deltájától északra, Dobrudzsában keresték, melyet akkor valóban így is neveztek.

Az ókort nem érdekelte annyira az írók élete, mint minket, maiakat. Igaz, Cassianus eléggé szubjektív, beszél magáról műveiben, de erre a feltételezésre nem ad alapot. A 24. Collatióban azt tervezik Germanusszal, a társával, hogy visszamennek betlehemi kolostorukba, hogy szüleik és rokonaik közelében lehessenek.

Életében sok a bizonytalan vonás. Valószínűleg a 380-as években születhetett, ha nem Scythiában, talán a szíriai Scythopolisban. Jó nevelést kaphatott, az ókori klasszikus irodalmat is elsajátította. A költőkre és a mitológiai mesékre való visszaemlékezés zavarta ima közben (Coll 14,12). Betlehemben, az Úr születésének helyén lép kolostorba, Szíria tartományban. Itt köt életre szóló barátságot Germanusszal, úgy, hogy egy lélek lakik két testben. Apátjuk engedélyével indulnak el, hogy az egyiptomi szerzeteseket, remetéket és cenobitákat felkeressék, azok életét és tanítását tanulmányozzák. Ez a tanulmányút két

részletben tíz évig tartott. Közben felmerült bennük a terv, hogy Egyiptomban maradnak remeteként, végül is hazatértek. Tény az is, hogy valamivel 500 után Konstantinápolyban Aranyszájú Szent János pátriárka Cassianust diakónussá szenteli, Germanus ekkor már pap volt. Majd a pátriárka száműzetése után a hozzá hű klérus levelét és üzenetét viszik Rómába Ince pápához, Alexandrián át. Hogy Ince pápa szentelte volna Cassianust pappá, bizonytalan. De 415 körül már Dél-Galliában találjuk, Marseille mellett, ahol két kolostort, egy férfit és egy nőt vezet. Itt írja két híres könyvét a szerzetességről, az *Institutát* (*De institutis coenobiorum et de octo principalibus vitiis* – *Inst*), és a *24 Collatiót* (*Coll*). Az előbbit 419 és 426 között Castor, Apta Julia püspöke kérésére – ő ezt a püspököt régies címmel „pápának” nevezi –, majd ugyancsak az ő kérésére kezdi írni a *Collatiókat* 420 körül. Még egy harmadik műve is van, bár ez lelkiség szempontjából kevésbé érdekel bennünket: *De incarnatione Domini contra Nestorium* 429–30. A római archidiaconus Leó, a későbbi Nagy Szent Leó pápa felkérésére írta. Cassianus halálát 430–435 közé teszik, de lehetséges későbbi dátum is.

Művei: Az *Instituta* első négy könyve – ma úgy mondanánk: fejezete – a keleti, egyiptomi és szíriai kolostorok életét mutatja be, mintegy példaképpen a nyugatiak számára. A szerzetesek ruhájával kezdi, majd kitér az imádságra, a zsoltaórozás módjára, a jelentkezők felvételére, szóba kerül a böjt különböző szokása – a keletieké és a nyugatiaké –, a szegénység gyakorlata, az engedelmesség az előljárók iránt. A következő nyolc könyv a nyolc főbűnt tárgyalja. Erre erősen hatott Evagrius Ponticus írása, aki viszont Órigenésztől függ. A főbűnöket, vagy pontosabban szellemeket, szenvedélyeket, amelyek a bűnök gyökerei, forrásai lehetnek, és azok ellenszereit mindig a szerzetesélet szempontjából mutatja be, szentírási idézetekkel támogatva, és a szerzetesősök, atyák életéből vett kis történetekkel színesítve. Ezek az apophthegmák. Közben többször szól arról, hogy egy második művet is szándékozik írni, melyben a szerzetesség alapjait, belső életét tárja fel, ugyancsak keleti, egyiptomi alapokon.

Ez a mű készült el a Collatiók 24 könyvében. A könyveket három csoportra osztja, az első tíz, a második és a harmadik hét-hét collatiót tartalmaz. A csoportokat más és más személyeknek ajánlja, külön előszóval. Mindegyik collatio egy-egy neves atyával folytatott beszélgetést tartalmaz egy-egy lelki témáról, bár akad atya, akitől több collatio is származik.

A „collatio” mint műfaj

A „collatió”-t szeretnénk külön irodalmi műfajnak tekinteni a szerzetesirodalmon belül. Bizonyára kapcsolatban áll az ókori filozófia gyakori formájával, a dialógussal (Platón). De benne már erősen hat a keresztény, szerzetesi háttér.

A szerzeteseket, remetéket és coenobitákat elsősorban nem annyira egy írott szabály, regula tartja össze és alakítja, hanem egy-egy kiemelkedő személyiség: szerzetes-anya, apát. Ezek elsősorban nem a közösség választása alapján lesznek vezetőkké, hanem azáltal, hogy megkapják a Szentlélek ilyen irányú karizmáját. Ez pedig életszentségükön is meglátszik. Hozzájuk kell fordulni lelki eligazításért, melyet egy-egy logion, tömör mondás, szentírási idézet formájában kapnak meg. Ezeket a logionokat, szentenciákat továbbadták előszóban, később gyűjtötték is, sokszor kis anekdotikus keretbe foglalva. Ezeket a tanító jellegű, sokszor történetbe foglalt mondásokat – bár néha csak annyi a bevezető: mondá X Y apát... – apophthegmáknak nevezik, egyik gyűjteményüket Szent Benedek Regulája Vitae Patrum néven említi. Egy másik ilyen gyűjtemény Rufinus Historia monachorum c. műve, továbbá Palladius Historia Lausica-ja, vagy a görög nyelvű Alphabeticon.

A szerzetestanítás egy másik formája a hosszabb, összefüggő, de eredetében szintén szóbeli beszéd, a „sermo” vagy „logosz”. Szent Jeromos így írja ezt le, mint az egyiptomi coenobiták szokását: „Délután három óra tájban a szerzetesek összegyűltek közösbe, zsoltárokat énekeltek, a Szentírást olvasták szokás szerint. Imádság után valamennyien letelepedtek, és az, akit atyának neveznek, középen állva elkezd tanítani. És míg ő beszél, olyan nagy csend van, hogy senki

sem mer akár felpillantani, akár csak krákogni sem” (Ep. 22 ad Eustochium, PL 22,420).

A logion és a sermo között áll az, amit Cassianus, de más is, collatiónak nevez. Egy vagy több tanítvány felkeresi az atyát, és közös ima után felteszik kérdésüket, amire feleletet szeretnének kapni. Az atya legtöbbször vonakodik. Méltatlannak is tartja magát, és nem szereti azokat sem, akik csak kíváncsiságból kérdeznek, de semmit meg nem valósítanak a hallottakból. Végül azonban rááll, megkezdi előadását a feladott témáról. A tanítványok néha kérdésekkel szakítják meg előadását, ezekre válaszolni igyekeznek. Végül többnyire kis közös étkezés van, majd a vendégek pihenőre térnek.

Vannak vállalkozó, tanulni vágyó szerzetesek, mint Rufinus, Palladius vagy Cassianus, akik mintegy tanulmányútra indulnak, felkeresik a híres remetéket, atyákat, összegyűjtik tanításukat vagy legalábbis mondásaikat, s azt írásban rögzítik. Így megy el Cassianus és társa, Germanus betlehemi kolostorukból tíz évre az egyiptomi atyák tanításait tanulni, összegyűjteni. A leírás később is történhetett. Az Instituták elején említi, hogy sokat elfelejtett már abból, amit ott hallott, hiszen hosszú idő telt el azóta. A Collatiókban nincs ilyen mentegőzés, pedig azóta is eltelt pár év. Joggal hihetjük, hogy a Collatiók nem jegyzőkönyvszerű lejegyzések, és ha régi forrásokra, esetleg feljegyzésekre megy is vissza, Cassianus sokat alakított anyagán. A Coll 9,1-ben mondja is, hogy Izsák apát sok másra is tanította őket, de itt csak azt hozza, amit az imáról mondott.

Sokszor csak formailag, fiktív módon collatio az ilyen beszélgetés. Például Szent Gellért Deliberációjában is megjátszva a collatio-formát. Az egyes könyvek végén mintha napi tanításról lenne szó: Most az idő már későre hajlik, fejezzük be a mai napra – és hasonló formulákkal. – A G. Morin által Firmicus Maternusnak tulajdonított mű, a Consultationes Zachaei et Apollonii szintén ilyen dialógusformát mutat: a keresztény Zachaeus beszélget a pogány filozófussal, Apolloniusszal a keresztény vallásról, s mintegy rövid summáját, összefoglalását adja a keresztény hitnek. A harmadik könyvben kiderül, hogy itt is valamiféle szerzetesirattal van dolgunk.

Amikor felmerül a kérdés, hogyan kell tehát élni annak, aki keresztény – ez tehát a morális témája a mai felfogás szerint –, akkor Zachaeus a szerzetesek, szüzek életét vázolja megtérő partnere előtt. – A collatiók egyik ága a hagiográfia irányába fejlődött, de a szent életének elbeszélése igazában mindig össze volt kapcsolva erkölcsi tanítással, elsősorban a szerzeteséletre vonatkozóan. Így Sulpicius Severus Dialogi tres Tours-i Szent Márton életéről, – ő is úgy mutatja be hőseit, mint aki az egyiptomi remetéket felül is múlja. – El is árulja, hogy a párbeszédes forma csak irodalmi beöltöztetés: „Ceterum etsi dialogi speciem, quo levandum fastidium lectio variatur, assumpsimus, nos pie praestare profiteamur historiae veritatem (Dial III. V. 5). Nagy Szent Gergely Dialogi de vita et miraculis patrum Italicorum c. műve – melyet újabban elvitatnak tőle – szintén ezt a formát mutatja: Gregorius beszélget Petrus diakónussal, de ez csak pár csodálkozó kérdéssel járul hozzá a csodás esetek elbeszéléséhez. Az itáliai remeték, atyák versenyeznek a keletiekkel, csodákban is, és ezek között a legkiválóbb, akinek az egész második könyv szentelve van, Nursiai Szent Benedek, Monte Cassino apátja. A collatio-formához abban is közelít, hogy az első három könyvet olyasféle formulákkal zárja: Mára elég a beszédből, majd holnap folytatjuk... Mintegy utolsó példaként említsük a 12. századi cisztercita apát, Rievali Boldog Elréd művét: A lelki barátságról (PL 95,659–702). Ezt a párbeszédes kis könyvet egyformán indította az antik dialógus, Cicero De amicitia c. könyve és a szerzetesi collatio. A téma klasszikus, Cassianus egyik collatiójában is szerepel (Coll 16: József apát a barátságról). De itt át van emelve keresztény és lelki síkra. Egy apát, maga Elréd vezeti a beszélgetést, és beszélő társai tanítványai is, de egyúttal barátai is.

Valamiféle kapcsolata van a collatióknak a regulával is. Utóbbi se jogi szabályokat jelent csak egyértelműen, hanem az apát tanításait szerzetesei számára. Basilius, Nagy Szent Bazil mindkét regulája kérdés-felelet formájában van írva, bár ma már csak címnek tekintjük a kérdéseket. Eredetileg azonban lehettek a tanítványok kérdései – ez a rövidebben tár-

gyalt regulában sokszor világos –, és a szöveg maga az apát fejtegetése. Néha szinte egy kis értekezés, és korántsem szabály, jogi előírás. – A *Regula Magistri*, melyből Szent Benedek annyit merített, ezt erősen hangsúlyozza is. A legtöbb fejezet cím helyett azzal kezdődik: A tanítvány kérdése: Milyen legyen az apát? – És válaszol az Úr az apát szája által: Az apát, aki méltó arra, hogy a kolostor élén álljon... Ebből nyugodtan következtethetünk, hogy a benedeki Regulában is így kell érteni a kérdés formájú fejezetcímeket.

Már a hetedik századtól eltolódást vehetünk észre a *collatio* gyakorlatában, és vele együtt a szó jelentésváltozásában. A szerzetesek első tanítója apátjuk volt. Az apát tartott gyakran lelki tanítást szerzeteseinek, néha hetenként többször is. Vagy akár naponta. Ezt is *collationak* nevezték, bár a testvérek már nem kérdeztek, hanem csak hallgattak, megszűnt a dialógus-forma. Így Sevillai Izidor Regulája (PL 83,877–888); Smaragdus már így érti a *collatiót* (PL 120,879). Szent Bernát magyarázatai az Énekek énekéhez még mindig ilyen apáti *collatiók* eredményei.

Az apát aszketikus tanítása a szerzetesek számára megmaradt a monasztikus rendekben egészen korunkig, csak-hogy ma általában konferenciáknak nevezik. A másfajta név azért sem lényeges, mert ez is ugyanabból az igéből (*conferre*) származik.

Az ilyen apáti konferenciák gyümölcsei ebből a századból Columba Marmion szép lelki könyvei (Krisztus a lélek élete, Krisztus misztériumai stb.).

E kis műfaj történeti kitérő után újra Cassianus *Collatióit* kézbe véve, szigorú logikát nem kell keresnünk a *collatiók* sorrendjében. A három csoport és a benne tanítást adó apátok nem időrendben veendőek. Utazásuk főbb állomásai szolgáltatják a keretet. Az első csoportnál – 1–10. *collatio* – a Szké-tisz-sivatag apátjai adják a tanításokat; a másodikban – 11–17. *collatiók* – a thebaiszi sivatag atyái, a harmadik részben, a 18–24. *collatiókban* a Dioklosz város környéki, a Nílus deltájában élő apátok tanításai következnek.

Forrásvidéke

Hogy elsősorban a Szentírásból merít, azt mondanunk se kell egy patrisztikus íróról. Sajnos, sem a Migne kiadása, sem azok, amelyekből merít, sem Petschenig kritikai kiadása nem hoz bibliai mutatót. Egy ilyenből mindjárt látnánk, mit használ a Bibliából nagyobb mértékben, hova teszi ő a súlypontokat. Valószínűleg fejből idéz, mint a szentatyák legtöbbször: könyv nélkül tudták az egész Szentírást. Így fordulhat elő néha egy kis tévedés. A Coll 7,13 végén egy idézetet Jób szájába ad, pedig Salamon szavai (2Krón 6,30). Kis zavar van egy másik idézettel is: a Coll 13,14 egy nagyon szabadon idézett helyet Józsué könyvének tulajdonít, pedig a Bírák könyvéből való. Igaz, hogy még Józsué korára utal vissza.

Fontosabb ennél a módszer hermeneutikája, ahogy a Szentírást kezeli. Órigenészre kell gondolnunk elsősorban, annak allegorikus magyarázataira, de másfelől azt is tudjuk, hogy elég szoros kapcsolatban volt Khrüszosztommal, Aranyszájú Szent Jánossal is, aki az antióchiai reálisabb bibliamagyarázatot követi, közelebb marad a szöveg eredeti jelentéséhez. Így nem csoda, ha mindkét módszert megtaláljuk Cassianusnál. A kettő között nincs is olyan éles ellentét, mint ahogy azt mai szemmel látjuk.

Órigenész nagy gondot fordított a filológiailag pontos szövegre is. Ennek érdekében szerkesztette meg az Ószövetség hatféle szövegét párhuzamosan bemutató Hexaplát. Cassianus is így jár el. Az Inst 1,3-ban a szerzetesek ruhájáról szólva idézi 1Tim 6,8-at: „Habentes alimenta et quibus tegamur, contenti sumus” – „ha van ennivalónk és amivel befödjük magunkat, elégedjünk meg ezekkel”. Nem ruhát mond – vitatkozik Cassianus –, ahogy némely kódex tévesen írja, hanem: amivel befödjük magunkat, tehát akár rongyokkal is megelégedhetünk. – De aztán később maga is a hibásnak minősített szövegváltozatot idézi: ha van ruhánk (Inst 7,11,29).

Cassianus egyik fő forrása Evagrius Ponticus († 399), Órigenész egyik tanítványa volt. Hogy tőle a kontemplációra és szeretetre vonatkozóan mennyit vesz át – sokat – szó szerint

is, tartalmilag is, azt részletesen kimutatta Salvatore Marsili alapos disszertációja. Pedig ebben Marsili nem is foglalkozik a nyolc főbűn tanával, amit pedig szintén Evagriustól vett át Cassianus, az Instituták 5–12. könyvében és az 5. collatióban. Persze ez akkor már általános tanítás volt. Azért mondhatja a collatio elején Sarapion apát: *Octo esse principalia vitia, quod oppugnant monachum, cunctorum absoluta sententia est.* (Vö. A. Vögte: *Achtlasterlehre*, in: *Reallexikon für Antike und Christentum* I. 1950, 74–79.)

Evagrius Órigenész tanítványa volt. Ezért hozza Marsili könyvének függelékében azokat a helyeket Órigenésztől, ahol, az ő témájával kapcsolatban, szövegösszefüggés van Órigenész és Cassianus között. Ennél fontosabbnak látjuk, hogy módszerét is követi, olyankor is, ahol szó szerinti megegyezésről nincs szó.

Talán szemléletes példaként idézhetjük a nyolc főbűn bibliai megokolását (Coll 5,16). Miért nyolc? Mert hét nemzetet kellett kiirtania Izraelnek, hogy birtokba vehesse az Ígéret földjét. Ezekhez járul nyolcadikul Egyiptom, melyet el kellett hagyniuk.

A bethániai nővérpár: Mária és Márta, nála is, akárcsak Órigenésznél, a szemlélődő és az aktív élet allegorikus képviselője (Col 28).

A Coll 8,3 a Szentírás különböző megértéséről beszél. A Biblia lelki táplálékot nyújt. Van étel, ami azonnal, nyersen ehető, van, ami csak főve, s van, ami így is, úgy is. Van olyan étel, ami csak állatok táplálékául szolgál. Így a Bibliában van, ami mindjárt ehető, van, ami csak allegorikus magyarázattal, van, ami mindkét módon hasznos. De olyan is – a történeti elbeszélések a Bibliában –, ami az állatok eledele. Egyébként sok olyan hely van a Szentírásban, amiről szabadon vélekedhetünk.

A Coll 14,8. A lelki tudományok fajai alapján Órigenész szentírásmagyarázó elveit idézi, szerző nélkül. Első a történeti megértés, aztán jön a lelki: a tropológia, az allegória és az anagógé. Példának hozza Ábrahám két fiát, Izmaelt a rabnő Hágártól, Izsákot a szabad nőtől, Sárától. Eddig történeti a megértés. Allegória: a két szövetség; az anagógia: a szabad

asszony a mennyei Jeruzsálemet jelzi, s végül a tropológia: Jeruzsálem, dicsérd az Urat.

Origenészt követve az ima fajait az 1Tim 2,1 alapján: „végezzetek imát, könyörgést, esedezést és hálaadást” pontos felosztásnak veszi, még a sorrend is fontos, s aztán nem kis nehézségekkel tesz az egyes fajok közt különbséget, és fejtegeti őket (Coll 9,8 sk.). Az ilyen ma szinte fundamentálisnak hat. – Másutt erőszakoltnak érezzük az allegorikus magyarázatot. A Coll 10,11 ajánlja a Deus in adiutorium zsoltárverset fohásznak, majd ezt megvalósulva látja a 103. zs. 18. versében: „A borz a sziklák között rejtőzik”.

És még sok helyen. A 24. collatiót összefüggésbe hozza az Apokalipszis 24 vénjével, de tudja, hogy az ő 24. collatiójának beszélgető társai kevesebben vannak.

Ismer és használ apokrif könyveket is, bár mérsékelten, és néha kritikát is alkalmaz. Idézi a más patrisztikus íróknál is megtalálható agrafont (az Újszövetségben nem szereplő jézusi mondást) az okos pénzváltóról (Coll 2,20). Mintha az apokrif Hénók könyvével vitázna a Coll 8,22-ben; nem tudja elfogadni, hogy az Isten fiai, amikor egyesültek az emberek leányaival, azoknak titkos tudást adtak volna át. Az Inst 3,10 apokrif Péter-aktát idéz a nyugati szokás, a szombati böjt bibliai megokolására: Péter apostol is böjtölt a Simon mágussal folytatott küzdelme előtt.

Hogy a Hermas Pastorát a Szentíráshoz számította-e vagy apokrifnak, esetleg a patrisztikus irodalom egy darabjának, ahogy ma tesszük, nem tudjuk eldönteni. Többször is idézi névvel és a mű címével mindig az embert kísérő két szellemi lény, a sötét démon és a világos angyal példajaként (Coll 8,17; Coll 13,14).

Más keresztény íróktól elsősorban a szerzetesirodalom érdeklő. Az Instituták bevezetésében hivatkozik Basiliusra, Hieronymusra, a szövegben többször Antoniusra, de Szent Atanázna rőla szőló életrajzára nem történik hivatkozás. – Vazultól kétszer idéz mondást, mindkét esetben olyat, amit nem találtak meg Vazul műveiben sehol sem, de mások is idézik, így szinte közmondásszerű lehetett. Az egyik az Inst

6,19 „Asszonyt nem ismerek, szűz mégsem vagyok” és Inst 7,19-ben Vazul mondása az egészen lemondani nem tudó Synclecticus szenátorról: „Most már nem vagyok Synclecticus szenátor, de szerzetessé sem tétél”. Nehézséget jelent az is, hogy a Synclecticus név maga is szenátort jelent.

Eléggő feltűnő, hogy Pachomiusnak, a cenobiták megalapítójának neve nem fordul elő írásaiban. De a Tabennisi nagy kolostorról tud. Arról is tud, hogy az éjszakai ima 12 zsoltára egy angyaltól származik, de azt már nem tudja, hogy egy angyal Pachomiusnak adta át. Az ő változata: míg az atyák tanácskoztak, hogy hány zsoltár legyen is éjszaka, megjelent közöttük egy angyal, aki tizenkét zsoltárt énekelt, s aztán eltűnt. – A 6. collatiót Theodorus apát tartja a szerzetesek megpróbáltatásáról (vagy pontosabban: a szentek megöléséről). Talán ez a Theodorus azonos Pachomius első utódával, róla az Inst 5,33-ban is szó esik, de az azonosítás csak valószínű. Ha így van, annál rejtélyesebb, hogy Pachomiust miért nem említi.

Legtöbbször azonban apophthegmákat idéz a sivatagi atyáktól. Ezek a kis találó történetek nagyon szemléletesen mutatják be a szerzeteséletet. Valószínűleg szóbeli hagyományból meríti őket, a nagy gyűjtemények ezekből – Rufinus, Palladius, az Alfabetikon – részben későbbiek, részben nem ismertek előtte. Innen érezhető, hogy variánsokat ad elő, és néha más szereplőkhöz kapcsolódnak. Az Inst 5,27 elmesél egy kedves történetet. „Egyszer az agg Pesiust, aki egy nagy kiterjedésű pusztában lakott, meglátogatta az ugyancsak idős János apát. Ez egy nagy kolostorban sok testvér elöljárója volt. Mivel régi társa volt az öreg, megkérdezte tőle, mit csinált az alatt a negyven esztendő alatt, amióta elvált tőle, s egyetlenegy testvér sem látogatta meg magányában. Pesiust azt felelte: A nap sohasem látott engem enni. Mire János így szólt: Engem sem haragosan. Más szereplőkkel és csiszoltabb formában megtaláljuk ezt az apophthegmát a Verba seniorum 4,15-ben (PL 73,866): Epiphanius, Ciprus püspöke egyszer elküldött valakit ezzel az üzenettel Hilariushoz: Jöjj, hogy lássuk egymást még egyszer, mielőtt ezt a testet elhagyjuk. – Valóban össze is jöttek. Étkezés közben egy kis szárnyast szolgáltak fel, s a püspök megkí-

nálta Hilariust. Az aggastyán szabadkozott: Bocsáss meg, mióta ezt a szent ruhát magamra vettem, sohasem ettem húst. – Epiphanius így felelt: Ami pedig engem illet, mióta ezt a ruhát viselem, nem hagytam, hogy a nap lenyugodjék úgy, hogy valakinek legyen valamije ellenem. És magam sem aludtam el úgy sohasem, hogy ellenszenv lett volna valaki iránt szívemben. – Hilarius így szól: Bocsáss meg nekem, a te bölcsességed nagyobb az enyémnél (Keresztény Remekírók 6,140).

Ha még élő alakról szól a példa, olyankor sohasem mond nevet, és lehetőleg ott sem, ahol rossz példát ad valaki (Coll 2,7). – A Szentírásból vett példák a „régiek”, utánuk jönnek az „újak”, az atyák életéből.

Hogy Ágostonnal kifejezetten vitatkozna, aligha állíthatjuk. Ágoston nevét sehol sem említi. De ismeri annak kegyelemtanát, amit Pelagius eretnekségével szemben épített ki. Akkor ez még nem volt hivatalos egyházi tanítás, ő is csak egy teológiai véleményt látott benne. Nem is tartja a legjobb megoldásnak. A kegyelem és a szabad akarat kényes, nehéz problémájáról van szó. Cassianus nem fogadja el Pelagius tanait, melyek túlságosan is a szabad akarat felé hajolnak, s ezt nem egy helyen ki is fejezi írásaiban. De tematikusan a 13. collatióban foglalkozik a kegyelem kérdésével, Chaeremon apát szájába adva a tanítást. Az előző collatióban „volt ennek a szent életű aggastyánnak – Chaeremon már százéves – egy odavetett megjegyzése, mely az emberi igyekezetet minden érdemtől megfosztotta. Azt állította ugyanis, hogy ha az ember teljes erejéből törekszik is a jóra, akkor is csak Isten ajándékának bőkezűségéből részesülhet benne...” (Coll 13,1). Így vetődik fel a kérdés: Miért nem jár érdem annak, ha az ember erényességre törekszik? (Coll 13,2) Chaeremon tanítása egy darabig hangsúlyozza a kegyelem szükségességét, tehát Pelagius ellen irányul. De a collatio folyamán szentírási idézetekkel erősítve azt tanítja, hogy a jó akaratnak is van hatéhatósága, csak hogy ez a jó akarat kevés, mert gyöngye. Végül a 11. fejezetben odáig jut, hogy „a hittudósok közt is nehéz kérdés, hogy melyik függ a másiktól: vagyis azért könnyörül rajtunk az Isten, mivel belőlünk indul a jóra való elhatározás,

vagy pedig azáltal nyerjük el a jóra való készséget, mert megkönyörült rajtunk az Isten? Sokan ezeket (a fentebbi ellentmondó idézeteket) külön-külön tekintették, és a kelleténél jobban hangsúlyozták, különböző s egymásnak ellentmondó tévedésekbe estek. E két dolog tehát, az isteni kegyelem és a mi szabad akaratunk látszólag ellenkezik egymással. Valójában azonban mindkettő egybehangzik, s nekünk mindkettőt fel kell karolnunk. Ez az igazi jámborság! Egyiket sem vonjuk meg tehát az embertől, hogy úgy ne tűnjék föl, mintha áthágnának az egyház hitszabályát.”

De Ágoston felfogása hamarosan az egyház hivatalos tanítása lett, és Celesztin pápa elítéli Cassianus megoldását. Prosper Aquinatus 430 körül könyvet ír Cassianus cáfolására: *Contra Collatorem*. Később, a középkor végétől még több problémát okoz ez a *collatio*, elnevezik Cassianust szemipelagianusnak. Karthauzi Dionysius egy hozzáadott fejezetben javítja Cassianus–Chaeremon nézeteit; Dionysius túlságosan is védi, Lavaradin a 17. században kihagyja ezt a *collatiót* kiadásában. Ma már jobban megértjük. Ágoston megoldása sem lett a misztérium végleges magyarázata, bár eddig ez a legjobb megközelítés. Cassianus pedig az aszkézist, a szerzetesek jóra törekvését akarja ezzel is sarkallni, s innen közelít a problémához.

Cassianus nagyon jártas a Szentírásban, a keresztény irodalomban, de nem volna korának gyermeke, ha nem ismerné elég jól a *klasszikus életet és irodalmat* is. Képzését tekintve nem volt rétor, mint Ágoston és annyian a szentatyák közül, nem idéz klasszikus szerzőket. Olyan viszonyban van a görög–római kultúrával, mint Jeromos.

Görögül természetesen tud, a főbűnök neveit megadja görögül és latinul is. Azzal is tisztában van, hogy neki latinul kell írnia, mivel a nyugatiakkal akarja megismertetni a keleti – tehát görög nyelvű – szerzeteséletet.

Bár a retorikától óv, az „ethicát”, azaz a Szentírás tanulmányozását nagyon ajánlja (*Coll* 14,9), és ha nincs is akkora tudása, retorikai képzése, mint Ágostonnak, azért megfelelő, nem alacsony szinten tud élni a tudománnyal is.

Jól szerkeszt. Tudja, hogy miről akar beszélni, ügyesen felosztja anyagát. Két műve, az Institutiók és a Collatiók összefüggnek. Nem csupán indításuk okán – Castor püspök felkérésére írta az előbbit és kezdett bele a másodikba is –, hanem míg az első a „praktikát” adja, a gyakorlati életet, a második a „theoretikát”, az elméletet. Sokszor van hivatkozás az egyikben a másikra. Úgy tűnik: legalábbis a tervezésben a kettő egyszerre készült. Néha ugyan, főleg az apophthegmák befűzésével eltér tárgyától, de ezt többnyire észre is veszi, és korigálja magát. A Collatiók lazábban függnek össze, már a három csoport kialakítása is az atyák lakóhelye szerint történik. De azért itt is létrehoz valami kapcsolatot: Ez új téma lenne, majd legközelebb beszélgetünk erről. Vagy a Coll 13,1-ben: Germanus: az előző beszélgetésben megütötte a fülünket, hogy ezt mondtad... Most erről szeretnénk hallani.

Stiliztikai eszközökkel, figurákkal és trópusokkal kevésbé él. Csak a hasonlat gyakori nála, többnyire az ókori életből veszi őket, s ezek szemléletesek, érdekesek. Hadd említsünk néhányat példaképpen:

Amikor a szkoposz (közbeeső cél, eszközcél) és a telosz (végcél) közti különbséget magyarázza, az íjászok kis pajzsait említi, melyeken gyakorolnak (Coll 1,5). S ezzel sejteti, bár nem mondja, hogy ismeri a szkoposz szónak első jelentését is: céltábla.

A torkosságtól, a gulától nem tudunk egészen megszabadulni, hiszen ennünk még csak kell (Coll 5,16). Így a sas is, bár a felhők felett repül, néha leszáll enni a dögökre.

A lélek ima közben ingatag, mint könnyű pehely vagy toll (Coll 9,4). – A tökéletességre törekvők olyanok, mint a kötél-táncosok, állandó bizonytalanságban vannak (Coll 23,9).

A tanítás szemléletességét szolgálják a példák a szerzetes-életből, az apophthegmák. A kétféle szerzetesi műfaj: az atyák mondásai és a beszélgetések itt összenőnek egymással. Sőt az Institutiók első négy könyve még egy műfajt jelez: ez regula is.

És ami tovább élt

Éppen az, amit szándékolt: a keleti szerzetesség értékes vonásai nyugaton.

Hatása látszik már az 5. és 6. század fordulóján a nyugati szerzetesregulákban. Elsősorban a közeli sziget-kolostor, Lérins írójánál. Arles-i Caesar két regulájában is kimutatható ez a hatás, majd a későbbi Jura-kolostorok reguláiban is. A századfordulón, 560 körül az ún. Regula Magistri bőven használja. Szent Benedek Regulája ezt is követi, de közvetlenül is vesz át Cassianusból: a szerzetesek fajai (Coll 11), a remeték és szerzetesek, koinobiták összevetése (Coll 18), a discretióról szóló tan (Coll 2). Cassianus tud arról, hogy a szerzetesi közös élet a jeruzsálemi ősegyházból ered (Coll 18,5), ahogy azt sok más szerzetesírás is vallja ebben a korban. Ismeri a másik változatot is az eredetre: Alexandriában, Márk alapítása a cenobium. Itt valószínűleg Philon therapeutáira gondol (Inst 2,6). Ananiás és Zefira bűne nála példa a szerzetesek vagyonszövetségének megsértésére (Inst 7,14). De más bibliai példákat is idéz a kapzsiságra: Giezi pénzéhségét (vö. 2Sám 5,20 sk), és Júdás is erre példa (Inst 7,14 és 7,22). – Helyesen tudja, hogy az étkezés közben a felolvasást a kappadókiaiak vezették be, nevezetesen Vazul (Inst 4,17).

Sok ilyen szerzetesszokást tudunk meg tőle, olyanokat is, melyek a benedeki Regulából nem derülnek ki, bár feltételezi őket. A zsolozsmán egy testvér énekelte szőlóban a zsoltárokat, a többiek hallgatták, vagy később antifónával helyenként bekapcsolódtak (Inst 2,8). A zsoltár végén csendes imában leborultak. – A felvételnél a jelentkezőt, akárcsak a bencés regulában, először a vendégházba fogadták be (Inst 43). A vendégfogadásról sokszor van szó. Az érkező vendégben magát Krisztust fogadják be (Inst 5,24). Ilyenkor kedvéért megszegik a szerzetesböjtöt is, de nem az általános szerdai és pénteki böjtöt. – A testi kísértéseket azonnal be kell vallani az apát előtt, azaz „a sziklához kell vágni Babilon fiait” (Zsolt 137,9; Inst 6,13). Benedeknél is ez áll, ugyanezzel a zsoltáridézettel. Leírja a fekvőhely felszerelését: gyékény és fejbáncos („em-

bimia", Coll 1,23), a takaró még elpuhultságnak számított. – A Deus in adiutorium zsoltárverset ő is nagyon ajánlja fohászimaként, ahogyan Benedek is kedveli ezt. Vagy Ágoston is (Coll 10,10 sk). – A lelki tanítás kérését és e kérés teljesítését többször is említi, ennek is szabálya volt (Coll 11,4 stb.). Fogadalom még nincs, csak végleges elszánás, de mintha kisé ellene is lenne a végleges lekötöttségnek. A stabilitás Benedek újítása lesz (Coll 17, az egész Collatio De definiendo). Ennyit említsünk tartalmi vonatkozásban.

Máig is élővé teszi Cassianus írásait a jó lélektan, erények és bűnök néha már aprólékos leírásával. Idézzünk fel ezekből néhány példát a sok közül:

Az Inst 10,2-ben az *acedia*, lanyhaság szellemétől megszállott szerzetest jellemzi: „Nem engedi nyugton maradni cellájában, nem tűri, hogy szent olvasmányokkal lekösse magát. Az ilyen szerzetes gyakran felsóhajt, hogy olyan régóta lakik már ugyanabban a cellában, de semmit sem haladt előre a tökéletességben. Panaszkodik, hogy nem tud felmutatni semmi lelki hasznot, amíg e közösségben marad. . .”

A hiú dicsőség látszólag jóra, erényre törekszik, de belső tartalma romlott (Inst 11,6). „Ha valaki magányban él és kerüli az összes halandót, a hiú dicsőség még ott sem szűnik meg üldözni. S minél jobban kerüli valaki az egész világot, annál hevesebben szorongatja. Az egyik embert azzal igyekszik felfuvalkodottá tenni, hogy türelmesen elvisel minden munkát és fáradalmat; a másikat pedig, mivel az alázatosságban felülmúl másokat. Az egyiket nagyobb tudományával, a másodikat a lelki olvasmányokban való buzgóságban, a harmadikat pedig hosszas virrasztásaival kísérti.”

Így leplezi le a szerzetes előtt, előttünk is, a rejtett hibákat. A Coll 16,25-ben azt kérdi Germanus: „Hogyan lehet dicséretes a tökéletes ember türelme, ha nem tudja mindig elviselni a gyöngét?” És József apát válasza: „...A gyenge betegsége azáltal, hogy az egészséges ember elviseli, egyre fokozódik és napról napra rosszabbra fordul. Ezáltal olyan körülmények állhatnak elő, amelyek miatt már esetleg nem is kell elviselni őt, vagy a gyenge azt tartva, hogy felebarátjának tü-

relme épp oly közismert, mint az ő türelmetlenségének undoksága, inkább önként eltávozik, mintsem hogy örökösen túrje a másik nagylelkűségét.”

Az őszinte önismeret azt követeli, hogy ne csak másokban lássuk meg a hibákat, hanem magunkban is. Az Inst 8,18 címe: Gyakran türelmetlenek és haragosak vagyunk, amikor nem is ingerelnek. „Emlékszem, hogy amikor még én is a pusztaiban voltam, hányszor bosszantott az író toll, mert túlságosan vastagon fog, vagy vékonyan; a kés, amikor tompa éle nem akarta vágni vágnivalóját; a kovakő, ha siettünk szent olvasmányokra, és sehogy sem akart tüzet csiholni. Ilyenkor néha olyan indulat fogott el, hogy lelki nyugtalanságomat csak az érzéketlen anyag vagy az ördög ellen szórt átkozódással tudtam enyhíteni és levezetni.”

Így érthető, hogy a regulákon kívül, mint hasznos lelki olvasmány, az egész középkoron át igen kedveltek voltak Cassianus művei. Ennek utóhatását ma már nagymértékben kimutatták. Használta Johannes de Fécamp, Alkuin, Damiani Péter, Hrabanus Maurus, a szentviktoriak, Bernát, Aquinói Tamás, Augsburgi Dávid, a Karthauzi Dionysius (Rickel), a devotio moderna, itt főként Radewijni Florentinus, Tritominus, Loyolai Ignác, Rodriguez. Olvasta Avilai Teréz, Keresztes János, Szalézi Ferenc, ismerték a Port Royalban, Fénelon – és a névsort lehetne még folytatni.

Ebben a kis bevezetésben mi sem akartunk mást, mint megismertetni annyit róla, ami megértését elősegíti, és felvilágitani olyan szempontokat, melyek további megfigyelésre érdemesek. Hadd fejezzük be mi is e sorokat azzal, amivel Cassianus a Collatióit:

„Miután ily sokáig hányt-vetett a veszedelmes vihar, imádságtok szellője kísérjen el engem a lélek biztos kikötőjébe.”

Pannonhalma, 1993. júl. 11.

Dr. Söveges Dávid OSB

IRODALOM

Kiadások:

Migne, Patrologia Latina 49–50. kötet, Paris 1858.

Petschenig kritikai kiadása CSEL (Corpus Scriptorum Ecclesiarum Latinorum 13. és 17.), Wien 1886, 1888.

Sources Chrétienne sorozatban: Collationes: ed. E. Pichery, 42 (1955), 55 (1958), 64 (1959). Institutiones: ed. J-C. Guy, 109 (1965)

Fordítások:

Abt, A. – Kohlhund, K.: *Bibliothek der Kirchenväter* I–II, Kempten 1879.

Johannes Cassianus: *De Institutionibus coenobiorum*, Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékeinek kiadványai 29, Simon Árkád OSB fordítása. Budapest 1980.

Tanulmányok:

Abel, O.: *Studien zur Geschichte des J. Cassians*, 1904.

Butler, C.: *Benediktinisches Mönchtum*, St. Ottilien 1929.

Herwegen, I.: *Väterspruch und Mönchsregel*, 1937.

Marsili S.: *Giovanni Cassiano ed Evagrio Pontico*. Studia Anselmiana 5, Roma 1936.

Olphe-Galiard, M.: *Cassien*, in: *Dictionnaire de la Spiritualité*, Paris II, 214–457.

Söveges Dávid, *Magyarázatok Szent Benedek Regulájához*. A Pannonhalmi Főiskola Könyvei 8. 1996.

Steidle, B.: *Heilige Väterschaft*, in: *Benediktinische Monatschrift* 1932.

Szunyogh X. Ferenc: *Az első remeték és szerzetesek világából*. Keresztény Remekírók 7. Budapest 1944.

Vanyó László: *Az őskeresztény egyház és irodalma*. Ókeresztény írók 1, Budapest 1980. 830–832.

Vanyó László: „Legyetek tökéletesek...” *Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez, a szerzetesség kialakulásáig*, Budapest é. n. (1991).

**AZ EGYIPTOMI SZERZETESÉK
TANÍTÁSA**

**I. rész
(I-X. KÖNYV)**

ELŐSZÓ

LEONTIUS PÜSPÖKHÖZ ÉS HELLADIUSHOZ

Amit a boldog emlékű Castor püspöknek ígértem annak a műnek az előszavában, amelyben az Úr segítségével tizenkét könyvben leírtam a keleti szerzetesek szabályait és a nyolc főbb bűn orvoslását, ezt az ígéretemet, amennyire szerény tehetségem engedte, körülbelül teljesítettem. Döntsön felőle a ti méltányos vizsgálatotok, hogy e mély és magasztos tárgyról, melyről véleményem szerint eddig senki sem írt, sikerült-e olyasmit adnom, ami méltó volna arra, hogy ti tudomást vegyetek róla, és ami egyszersmind az összes szent testvérek kívánságát is kielégítené.

Közben azonban az említett Castor püspök elhagyott bennünket és Krisztushoz költözött. Életszentségre törekvő példátlan buzgóságában még ő hagyta meg, hogy hasonló módon írjam le a legkiválóbb anachorétáknak, vagyis azoknak a szent életű atyáknak a tanítását is, akik a scythisi pusztaságban élnek: nagy szeretetében nem gondolva arra, mekkora terhet ró gyenge vállaimra. Halála után úgy gondoltam, hogy ezt a tíz könyvet elsősorban nektek szentelem, szent életű Leontius püspök és szent testvérem, Helladius! Az elsőt ugyanis közületek nem csupán a testvéri szeretet és a papi méltóság, hanem ami még ennél is több: ugyanaz a szent buzgóság kapcsolja az említett Castorhoz, s ezért joggal tarthat számot testvére örökségére. A másik pedig azt tűzte ki maga elé, hogy az anachoréták magasztos életét utánozza: nem úgy, mint egyesek, saját elképzelései nyomán, hanem a Szentlélek felvilágosító kegyelmével mindjárt a helyes utat választva, szinte mielőtt még ismerte volna az ő tanításukat; mert nem a saját ötleteiben bízik, hanem inkább az ő hagyományaikból akar tanulni.

Itt, e csendes kikötőben, mérhetetlen tenger tárul fel most előttem: midőn tudniillik vakmerően megkísérlem leírni az utókor számára e nagy férfiak életét és tanítását. Mert ameny-

nyivel magasztosabb a pusztaság a kolostornál, s amennyivel a szemlélődés, melynek ezek a tökéletes férfiak egész életüket szentelik, felette áll a közösségben élő szerzetesek tevékeny életének – annyival mélyebb vizeken hányódik most tehetségem törékeny csónakja is, és annál nagyobb veszedelmek közt. Rajtatok áll, hogy igyekezetemet segítsétek buzgó imádságaitokkal: hogy ez a szent tárgy, melyet tapasztalatlan nyelven ugyan, mégis híven szeretnék előadni, csorbát ne szenvedjen, de az én ügyefogyottságom se vesszék el mélységeiben.

Miután az előző könyvekben leírtam a szerzetesek külső, látható életét, most térjünk át az ember láthatatlan, belső magatartására, és a kánoni imádság után emelkedjünk fel ahhoz a folytonosan tartó, szüntelen imádsághoz, melyet az Apostol parancsol (1Tesz 5,17). Ennek segítségével az, aki az előző munka elolvasása után lelki értelemben kiérdemelte Jákob nevét, vagyis legyőzte testi bűneit: most – nem annyira a magam, mint inkább a szent életű atyák tanítását követve – az isteni tisztaság szemlélésével jusson el Izrael érdemére, sőt mondhatnám méltóságára is: azaz ismerje meg azt is, mit kell szem előtt tartania a tökéletesség ilyen magaslatán.¹ Imádságaitok eszközöljék ki Attól, Aki méltónak ítélte engem arra, hogy láthassam ezeket az atyákat, sőt tanítványuk lehessenek és velük élhessek: adja meg nekem azt a kegyelmet, hogy hagyományaikra hiánytalanul visszaemlékezhessem és akadálytalanul közölhessem őket. Szeretném ugyanis éppoly sértetlenül és szentül kifejtetni őket, mint ahogy tőlük hallottam, hogy így tanításaikban mintegy elevenen szemetek elé állíthassam őket, sőt, ami még nagyobb feladat: mindezt latin nyelven tárhassam elétek.

Legelőször is arra szeretném figyelmeztetni az olvasót, nemcsak e fejtegetésekkel, hanem az előző könyvvel kapcsolatban is, hogy ha akár saját lelkiállapotához viszonyítva, vagy élete céljához mérten, akár az általános szokáshoz vagy életmódhoz szabva valamit lehetetlennek vagy nehéznek találna bennük: azt ne a maga csekély képességéhez, hanem az előadók méltóságához és tökéletességéhez mérje. Először

próbálja megérteni az ő lelki buzgóságukat és eszményüket, melynek segítségével valóban meghaltak e világi életnek, úgyhogy sem test szerinti szüleik iránt érzett vonzalom, sem világi kötelezettségek nem gátolták őket. Azután fontolja meg azt is, milyen helyen éltek: beláthatatlan pusztaságokon, távol minden emberi közösségtől. Éppen ezáltal nyerték el azt a természetfeletti megvilágosodást, melynek segítségével szemlélhették és közölhették is mindazt, ami a tapasztalatlanok és tudatlanok előtt életmódjuk megszokott közepszerűsége miatt esetleg lehetetlennek látszik.

Ha valaki ezekről a kérdésekről igazán helyesen akar ítélni és meg kíván győződni arról, hogy egyáltalában megvalósíthatók-e, az igyekezzék előbb hasonló buzgósággal és életmóddal megvalósítani az ő eszményüket. Akkor mindazt, amiről eddig azt tartotta, hogy felülmúlja az ember képességeit, nemcsak hogy lehetségesnek, hanem rendkívül vonzóknak is fogja találni.

De most már halljuk végre az atyák tanítását!

I. KÖNYV

MÓZES APÁT TANÍTÁSA A SZERZETES CÉLJÁRÓL

1. A scythisi pusztaság lakói. Mózes apát életszentsége

A scythisi pusztaságban a legkiválóbb szerzetes atyák éltek. A tökéletességnek valóságos paradicsoma volt ez. De a legkiválóbbak közül is kitűnt Mózes apát mind erényeinek, mind szemlélődéseinek illatával.

Midőn ebbe a pusztaságba érkeztem, szerettem volna megerősödni az ő tanításától. Velem volt a szent életű Germanus apát is. Lelki katonáskodásunk kezdete óta elválhatatlanok voltunk egymástól, a kolostori életben éppen úgy, mint a pusztaságban. Annak jeléül, hogy mennyire bensőséges kapcsolat fűz össze bennünket és mennyire egyformán törekszünk a tökéletességre, mindenki csak azt mondta rólunk, hogy mi ketten egy lélek és egy szellem vagyunk két testben.

Mindketten könnyek közt kértük a szent apát tanítását, hogy épülhessünk rajta. Jól ismertük ugyanis hajthatatlanságát, hogy csak azok előtt szokta megnyitni a tökéletesség kapuját, akik hívő lélekkel vágyakoznak utána és töredelmes szívvel keresik. Azt tartotta ugyanis, hogy ha különbség nélkül mindenkinek beszélne róla, ezek közt olyanok is akadnának, akik nem akarják igazán elérni, vagy csak lanyhán vágyódnak utána. Márpedig, ha e fontos dolgokat, melyekről csupán a tökéletességre törekvőknek kell tudniuk, olyanok előtt is feltárná, akik méltatlanok rá vagy legfeljebb csak unottan fogadnák, ez olyan színben tüntethetné fel őt, mint ha kérkedni akarna a tökéletességgel, vagy ámulást követne el vele szemben.

Végül is megelégetve könyörgéseinket, így kezdett beszélni:

2. Mózes apát kérdése: Mi a szerzetes hivatása és végső célja?

Minden mesterségnek, minden tudománynak van valamilyen rendeltetése és sajátos célja. Aki valamilyen foglalkozási ágban ki akar tűnni, az türelmesen, sőt szívesen elvisel minden fáradalmat és veszedelmet, s vállal minden költséget.

Így például a földműves elviseli a nap forró sugarait és nem fél dértől, fagytól. Fáradhatatlanul szántja a földet, és a töretlen röögöt újra meg újra az eke alá kényszeríti, hogy alkalmassá tegye rendeltetésére: megtisztítsa minden tövistől, kiirtson belőle minden gazt és művelése által porhanyóvá tegye, mint a homokot. Tudja ugyanis, hogy másként nem éri el munkájának és fáradságának célját: nem terem rajta bő termés és gazdag kalász, hogy abból a jövőben gond nélkül élhessen vagy vagyonát gyarapíthassa. Ezért szívesen üríti ki gabonájával teli csúreit is s bízza a magot szorgos munkával a nedves barázdákra: mert az eljövendő aratás reményében nem érzi a jelen veszteséget.

Akik kereskedéssel foglalkoznak, azok sem félnek a tenger veszélyeitől és nem riadnak vissza semmiféle veszedelemtől, míg a mohó reménység céljuk felé, a nyereségre ösztönzi őket. Hasonlóképpen akikben a katonáskodás nagyravágyása ég, azok is érzéketlenek a hosszú vándorlások fáradalmaival és veszedelmeivel szemben, míg céljukra, a becsületre és hatalomra tekintenek, és nem törik meg a jelen viszontagságok és harcok, mivel el akarják érni kitűzött céljukat: az evilági méltóságot.

Így a mi hivatásunknak is megvan a maga rendeltetése és sajátos célja. Ennek elérésére mi is fáradhatatlanul, sőt szívesen vállalunk minden áldozatot. Ezért nem fáraszt ki bennünket a böjt éhsége; ezért találjuk örömeinket a virrasztásban; ezért nem fáradunk bele a szent olvasmányokba és a Szentírásról való elmélkedésbe; nem riaszt vissza bennünket sem a folytonos munka, sem a teljes szegénység és lemondás, sem pedig ennek a végeláthatatlan pusztaságnak a borzalma.

Bizonyára ti is ezért vetettétek meg a szüleitek iránti vonzalmat, ezért hagyátok el hazátok földjét és e világ élvezeteit; ezért jártatok be annyi országot: hogy végül eljussatok hozzánk, e műveletlen, tudatlan emberekhez, akik e vad pusztaságban élünk. Mondjátok meg tehát nekem: mi a ti szándékotok és célotok, amely arra ösztönöz benneteket, hogy mindezt oly szívesen elviseljétek?

3. A mi válaszunk

Mivel állhatatosan sürgetett bennünket, hogy mondjuk meg, mi erről a kérdésről a véleményünk, azt válaszoltuk, hogy mindezt a mennyek országáért viseljük el.

4. Mózes újabb kérdése a mi válaszunkkal kapcsolatban

Erre ő így felelt: Helyesen és világosan szóltatok a végső célról. De mi legyen a mi közvetlen hivatásunk, hogy ahhoz mindvégig ragaszkodva elérhessük ezt a célt? Mert elsősorban ezt kell megismernetek.

Mikor mi őszintén bevallottuk, hogy ezt nem tudjuk, így folytatta:

Mint mondtam: minden mesterségnek és tudománynak van bizonyos rendeltetése. Ez nem más, mint a lélek akarata, a szellem folytonos célratörése. Ha valaki nem ragaszkodik ehhez teljes buzgósággal és állhatatossággal, nem érheti el a végső célt, az óhajtott eredményt sem.

Az említett példában a földművesnek az a végső célja, hogy gond nélkül és bőségben éljen. Ezt biztosítja számára a vetés termékeny növekedése. Van azonban közvetlen célja is: alkalmassá kell tennie a földet, hogy rendeltetésének megfelelően. Evégből megtisztítja minden tövistől, kiirtja belőle az összes terméketlen füveket: mert meg van győződve arról, hogy másképp nem éri el az óhajtott célt, a nyugalmat és bőséget, csak ha munkájával és reménységével már csírájában előre megvalósítja azt, amit egykor valóban élvezni akar.

Ugyanígy a kereskedő sem mond le soha arról a vágyáról, hogy felhalmozza az árut, mert általuk akarja növelni nyereségét és vagyonát. Hiába is kívánná ugyanis a nyereséget, ha nem választaná azt az utat, amely elvezet hozzá. Hasonlóképpen akik e világ különböző méltóságainak elnyerésére töreksenek, azok is előre kitűzik maguk elé, milyen foglalkozásnak vagy hivatásnak szenteljék magukat: hogy a megfelelő úton, melyen a reménység vezeti őket, el is ériék céljukat, az óhajtott méltóságot.

Így a mi utunk végső célja is az Isten országa ugyan, de előbb azt kell szorgosan kutatnunk, mi a közvetlen feladatunk. Ha ugyanis ezt nem ismerjük fel világosan, hiábavaló erőlködésünkkel csak kifárasztjuk magunkat: mert akik nem járnak a helyes úton, csak az út fáradalmaikat érzik, anélkül, hogy előrehaladnának.

Mikor mindezt bámulva hallgattuk, az aggastyán hozzátette:

Hivatásunk végső célja tehát, mint mondtuk, az Isten országa vagy a mennyek országa: közvetlen feladatunk azonban, vagyis közvetlen célunk a szív tisztaságának elnyerése. Enélkül senki sem juthat a főcélra. Azért erre a feladatunkra szegezzük a tekintetünket, hogy ez szabja ki számunkra az igényt, és ez vezesse pályánkat zsinóregyenesen. Ha akár gondolatban, csak egy kissé is eltérünk tőle, tüstént térjünk vissza szemlélésére, és ez örök szabály szerint gondosan javítgassuk hibáinkat. Ez minden igyekezetünket erre az egy pontra irányítja majd, és nyomban figyelmeztet bennünket, ha a lelkünk csak egy kissé is eltért a kiszabott iránytól.

5. Az íjászok példája is azt bizonyítja, hogy mindig a közvetlen célhoz kell szabnunk magunkat

Úgy vagyunk ezzel, mint az íjászok, akik a világi király előtt igyekeznek bemutatni ügyességüket. Ezek kis pajzsokra céloznak nyilaikkal. Tudják ugyanis, hogy céljukat, az óhajtott jutalmat csak a felállított célponton keresztül érhetik el: ha a pajzsot eltalálják, elnyerik a jutalmat is. Ha ezt a pajzsot

elviszik a szemük elől, bármennyire eltér is a helyes iránytól az ügyetlenek hiábavaló célzása, mégsem veszik észre, hogy eltévesztették az előírt irányt: mert nincs biztos célpontjuk, amely megmutatná, hogy jól céloztak-e, vagy elárulná, ha célt tévesztettek. Ha tehát hiába, csak az üres levegőbe lövöldöznek, nem tudják megítélni, miben hibáztak vagy tévedtek, mert semmi jel sem mutatja, mennyire tértek el az iránytól, és bizonytalan tekintetük sem tudja eldönteni, hogyan kellene kiküszöbölni a hibát, vagy mennyivel kellene visszatérni a helyes irányba.

Így a mi hivatásunk célja is, mint az Apostol mondja, az örök élet: „A ti gyümölcsötök a megszentelődés, célotok pedig az örök élet” (Róm 6,22). Közvetlen feladatunk azonban a szív tisztaságának elnyerése, melyet méltán nevezett megszentelődésnek. Enélkül a végső célt sem lehet elérni. Más szavakkal tehát mintha ezt mondotta volna: „A ti közvetlen feladatotok a szív tisztaságának megszerzése, végső célotok azonban az örök élet.” Másutt, amikor a szent Apostol e közvetlen célról szól: „Felejem, ami mögöttem van, és nekifeszülök annak, ami előttem van. Futok a kitűzött cél felé, annak a hivatásnak a jutalmáért, melyre Isten meghívott onnan felülről” (Fil 3,13–14) – a görög szövegben egyenesen ezeket a szavakat használja: *Κατὰ σκοπὸν διώκω*, azaz: „futok a *közvetlen cél felé*”, mintha csak ezt akarta volna mondani: Feladatom az, hogy elfeledkezzem arról, ami mögöttem van, vagyis a régi ember életéről; ezáltal akarom elérni a célt, az égi jutalmat.

Ami tehát erre a közvetlen célra: szívünk tisztaságára vezet bennünket, azt minden erőnkkel követnünk kell; ami azonban eltávolít tőle, azt kerüljük, mert veszedelmes és ártalmas. Ez ad értelmet minden cselekedetünknek, minden szenvedésünknek. Ezért vetjük meg szüleinket, hazánkat, e világ kitüntetéseit, gazdagságát, élvezeteit és minden gyönyörűségét: hogy tudniillik állandóan megőrizhessük szívünk tisztaságát. Ha egyszer ezt a feladatot kitűztük magunk elé, akkor minden tettünk, minden gondolatunk a legegyszerűbb úton ennek elnyerésére irányul. Ha azonban tekinte-

tünkkel nem csüngünk állandóan rajta, akkor hiábavaló és céltalan minden fáradozásunk: mert eredménytelenül, minden haszon nélkül vesztegetjük el őket, sőt azonfelül még sokféle és egymásnak ellentmondó gondolat is ébred bennünk. Az a lélek ugyanis, akinek nincs kitűzött célja, amelyért éljen s amelyhez mindenekfölött ragaszkodjék, szükségképpen óráról órára, sőt percről percre változik, aszerint, amint más és más gondolat ötlük az eszébe, és a külső események hatása folytán nyomban enged a legelső benyomásnak, amely hatással van rá.

6. Akik lemondtak ugyan a világról, de szeretet nélkül törekeshnek a tökéletesség felé

Innét van az, hogy egyesek megvetették ugyan e világnak sokszor nagy gazdagságát, otthagyták sok talentumra rúgó arany- és ezüstvagyonukat, sőt pompás földbirtokaikat, és mégis azt látjuk, hogy képesek egy kis kés, egy íróvessző, egy tű vagy toll miatt felindulni. Ha ezek egyedül csak szívük tisztaságát tartanák szem előtt, bizonyára sohasem túrnék, hogy ilyen jelentéktelen dolgok miatt elbukjanak: hiszen nagy, értékes kincseket vetettek el maguktól azért, hogy miattuk hasonló bűnbe ne keveredjenek. Mások meg oly féltékenyen őriznek egy könyvet, hogy társaiknak még azt sem engedik meg, hogy hozzányúljanak, nem hogy egy kicsit olvassanak belőle. Ezért éppen a miatt (a könyv miatt) követik el a türelmetlenség bűnét és kerülnek a lelki halál veszedelmébe, amely arra tanítja őket, hogy nyerjék el a türelem és a szeretet jutalmát.

Az ilyenek Krisztus iránti szeretetből elosztották ugyan minden gazdagságukat, de kis dolgokban megőrizték szívük régi hajlamait. Ezek miatt sokszor könnyen haragra gerjednek, mert nincs meg bennük az Apostol követelte szeretet, s ezért egész életük terméketlen, meddő marad. A szent Apostol előre látta ezt, azért mondotta: „Osszam el bár egész vagyonomat a szegényeknek, és vessem oda testemet, hogy elégessenek: ha szeretetem nincs, mit sem használ nekem” (1Kor 13,3).

Világosan bizonyítja ez, hogy a tökéletességet nem lehet elérni sem teljes szegénységgel, sem minden vagyonunkról való lemondással, sem a tisztaság megvetésével, ha nincs meg valakiben az az igazi szeretet, melyet az Apostol részletesen ismertet: ez pedig nem más, mint a szív tisztasága. Mert ha valaki nem féltékeny, nem fuvalkodik fel, nem gerjed haragra, nem kérkedik, nem keresi a magáét, nem örül a gonoszságnak, nem rója föl a rosszat, és a többi: mi mást jelentene mindez, ha nem azt, hogy mindig tökéletes, tiszta szívet ajánl föl az Istennek, és azt szeplőtlenül megőrzi minden szenvedélytől?

7. Igyekeznünk kell megszerezni szívünk nyugalmát

Tehát minden cselekedetünknek és vágyunknak e tisztaság elnyerésére kell irányulnia. Ezért kell keresnünk a magányt; ezért kell vállalnunk a böjtöt, a virrasztást, a fáradalmakat, a mezítelenséget, a szent olvasmányokat és a többi erény gyakorlását: hogy tudniillik ezek révén minden ártalmas szenvedélytől megtisztíthassuk és sértetlenül megőrizhessük a szívünket, s e lépcsőfokokon felhághassunk a szeretet tökéletességére.

Ha azonban valamely megengedett vagy kénytelen elfoglaltság megakadályozna bennünket abban, hogy pontosan megtartsuk szigorú életmódunk kiszabott napirendjét, az elmulasztott erénygyakorlatok miatt nem szabad szomorkodnunk, sem haragudnunk vagy méltatlankodnunk: hiszen éppen ezeknek az indulatoknak a leküzdésére végeztük volna azt, ami elmaradt. Mert a böjttel nem nyerünk annyit, mint amennyit veszünk a haraggal; s a szent olvasmánynak sincs akkora haszna, mint amekkora kárt szenvedünk testvérünk megvetésével. Ami tehát csak másodrendű fontosságú, mint például a böjt, a virrasztás, a magány keresése, a Szentírásról való elmélkedés, azt mind a közvetlen, első cél szolgálatába kell állítanunk: ez pedig a szív tisztasága, azaz a szeretet, és e legfőbb erényt nem szabad kockáztatnunk az eszközök miatt. Ha ez érintetlenül, sértetlenül ott él a lelkünkben, mit sem

árt az, hogy kénytelenségből mellőznünk kell valamit a másodrendű fontosságú eszközökből. Hiszen hiába használ-nánk valamennyit, ha hiányoznék bennünk ez az említett fő erény, melynek elnyeréséért kell tennünk mindent.

A kézműves sem azért igyekszik megszerezni és előkészíte-ni a mesterségéhez szükséges eszközöket, hogy azok haszná-latlanul heverjenek. A belőlük remélt hasznot nem attól várja, hogy a szerszámok a birtokában vannak, hanem hogy segítsé-gükkel jobban kifejtheti képzettségét és el tudja érni annak a mesterségnek a célját, amelynek azok segédeszközei. Így a böjt, a virrasztás, a Szentírásról való elmélkedés, a teljes sze-génység és minden vagyonunkról való lemondás sem jelent még tökéletességet, mert ezek csak eszközei a tökéletességnek. Nem ezek teszik e tudomány célját, hanem csak segítenek e cél elérésében. Hiába fáradozik tehát valaki ezekben az erénygya-korlatokban, ha megelégszik velük, mint legfőbb jóval, és szí-ve szándékát csak ezekre korlátozza, és nem a végső cél elnye-résére fordítja minden buzgólkodását, amelyért ezekre is töre-kednünk kell. Az ilyen embernek szintén rendelkezésére álla-nának ugyan „mesterségének” eszközei, de nem ismerné a célt; márpedig csak ezért érdemes dolgozni.

Ami tehát megzavarhatná lelkünk tisztaságát és nyugal-mát, bármily hasznosnak vagy szükségesnek lássék is, mégis kerülnünk kell, mert ártalmas. Ezzel a szabállyal elkerülhe-tünk minden tévedést, és nem fogunk engedni kósza gondo-lataink benyomásainak. Csak így juthatunk el biztosan és egyenesen a célhoz.

8. Legfőbb törekvésünk a szemlélődés legyen. Mária és Márta példája

Az legyen tehát legfőbb törekvésünk, és szívünk változat-lan szándéka állandóan arra irányuljon, hogy szüntelenül ra-gaszkodjunk Istenhez és az isteni dolgokhoz. Ami nem erre vezet, legyen bár mégoly magasztos dolog, azt csak másod-rangúnak tarthatjuk, sőt egyenesen utolsónak, mert ártal-munkra van.

Az ilyen Istennel egyesült lélek szemlélődésére, valamint a mellékes dolgokra irányuló tevékenységre szép példát nyújt az evangélium Mária és Márta alakjában. Márta kétségtelesen szent szolgálatban fáradt, hiszen magának az Úrnak és tanítványainak szolgált. Mária azonban csak Jézus lelki tanítására ügyelt, és ott ült a lábainál, csupán ezeket csókolgatva és megkenve őket őszinte vallomásának kenetével. Az Úr mégis őt dicséri meg, hogy a jobbik részt választotta, amelyet nem is veszít el soha.

Márta ugyanis, aki a sokféle háziasszonyi teendő buzgó el látásában szorgoskodott, látta, hogy ennyi emberről egyedül nem tud kellőképpen gondoskodni, és azért kérte az Urat, hogy Mária is hadd segítsen neki: „Uram, nem törődöl velem, hogy nővérem egyedül hagy szolgálni? Szólj neki, hogy segítsen” Igaz, hogy alacsonyrendű munkára, de dicséretes szolgálatra hívta. S mégis milyen választ kap az Úrtól? „Márta, Márta, te sok mindennel törődöl és sok minden nyugtalanít. Pedig csak kevés, sőt egy a szükséges. Mária a jobbik részt választotta. Nem is veszti el soha” (Lk 10,38–42).

Láthatjátok tehát, hogy az Úr szerint a legfőbb jó a kontempláció, vagyis az isteni dolgokról való szemlélődés. Ezért hirdethetjük ugyan, hogy a többi erény is szükséges, hasznos és jó, de mégiscsak másodrangúnak kell tartanunk őket, mert ezzel az eggyel valamennyit elnyerjük. Mikor ugyanis az Úr ezt mondta Mártának: „Te sok mindennel törődöl és sok minden nyugtalanít, pedig csak kevés, sőt egy a szükséges”, ezzel a legfőbb jót nem a tevékeny életben jelölte ki előttünk – irányuljon az bár mégoly dicséretre méltó és sok gyümölcsöt termő munkára –, hanem az Önmagáról való szemlélődésben, mely valóban csak egy és egyszerű. Csak „kevésre” van szükség – hirdeti – a tökéletes boldogsághoz: arra a kontemplációra, amely eleinte csak néhány szentnek a példáját tartja szem előtt. A róluk való szemlélődés után az, aki még előbbre halad a tökéletességben, a kegyelem segítségével felemelkedik az „egy szükségeshez”, ami egyedül Istennek a szemlélése. Ezen a fokon már föléje emelkedik a szentek csodálatos tetteinek és szolgálatának is, s a lélek egyedüli táplá-

léka attól kezdve csupán az Isten szépsége és bölcsessége lesz.

Mária tehát „a jobbik részt választotta. Nem is veszti el soha.” E szavakat is gondosan meg kell fontolnunk. Midőn ugyanis az Úr azt mondja, hogy Mária a jobbik részt választotta, Mártáról hallgat ugyan, és látszólag nem is gáncsolja; de azzal, hogy a másikat dicséri, nála kisebbnek jelenti ki. Amikor pedig azt mondja: „Nem is veszti el soha”, rámutat arra, hogy Márta igenis elveszítheti a maga részét: hiszen a testi szolgálat nem kíséri el mindvégig az embert; viszont Mária elfoglaltsága az Ő tanítása szerint sohasem ér véget.

9. Kérdés: Hogyan lehetséges az, hogy az érényes cselekedetek nem maradnak meg mindvégig az emberrel együtt?

Ez a gondolat nagyon megragadott bennünket, azért megkérdeztük: Hogyan lehetséges az, hogy a böjt fáradalmait, a szent olvasmányok szorgalmát, az irgalmasság, az igazságosság, a jámborság és a testvéri szeretet cselekedeteit elveszítjük, és nem maradnak fenn azokkal együtt, akik véghezvitték őket? Hiszen maga az Úr ígérte jutalmul e cselekedetekért a mennyek országát: „Jöjjetek, Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot. Éheztem ugyanis, és ennem adtatok, szomjúhoztam és innom adtatok” és így tovább (Mt 25,34–35). Hogyan veszíthetjük el tehát mindezt, mikor éppen ezek vezetik be a mennyek országába azokat, akik véghezvitték őket?

10. Válasz: Nem cselekedeteink érdeme, hanem maguk a cselekedetek szűnnek meg

MÓZES: Én nem állítottam, hogy elvész a jó cselekedet érdeme; hiszen maga az Úr mondotta: „Aki csak egy pohár friss vizet ad is inni egynek a legkisebbek közül, mert az én tanítványom, bizony mondom nektek: nem marad el jutalma” (Mt 10,42). Állítom azonban, hogy megszűnik maga a

cselekvés, amelyet vagy a test szükségletei és szorongatása, vagy pedig e világon uralkodó egyenlőtlenség tettek szükségessé.

A folytonos olvasás vagy a böjt önsanyargatása csak szívünk megtisztítására vagy testünk megfenyítésére való, és csak e földi életben van rájuk szükség, amíg a test a lélek ellen tusakodik. Akik azonban megrokkannak, például a túlságos munkától, a test betegségétől vagy az öregségtől, már azoknál is láthatjuk, hogy e földi életben sem képesek tovább folytatni, s az ember különben sem tudja folytonosan gyakorolni őket. Mennyivel inkább meg fognak tehát szünni az eljövendő életben, amikor a romlandó test romlatlanságba öltözik, és az a test, amely most érzéki, feltámad mint szellemi, és többé már nem tusakodik a lélek ellen!

A szent Apostol is félreérthetetlenül tanítja róluk: „A test gyakorlásának kevés a haszna, de az istenfélő élet – melyen kétségtelenül a szeretetet érti – mindenre jó, mert a jelen és jövendő élet ígérete kíséri” (1Tim 4,8). Aminek tehát szerinte „kevés a haszna”, arról nyilvánvalóan hirdeti azt is, hogy nem lehet folytonosan gyakorolni; de a tökéletesség tetőfokára sem vezeti el azt, aki egyedül csak ebben fárad. A „kevés” ugyanis kétféle értelemben vehető: vonatkozhatik az idő rövidségére, hogy tudniillik a testi önmegtágadás sem e földi, sem az eljövendő életben nem lehet örök kísérője az embernek; vagy pedig jelentheti azt, hogy kevés a haszna, mivel a testi önsanyargatás csak kezdete az előrehaladásnak, de nem szerzi meg a tökéletes tisztaságot, amelyet „a jelen és jövendő élet ígérete kísér”. Ennélfogva az említett jó cselekedetek gyakorlását szükségesnek tartjuk ugyan, de csak azért, mert nélkülük nem lehet feljutni a szeretet tetőfokára.

Hasonlóképpen a jámborság és irgalmasság cselekedetei is, amelyeket még említettek, szintén szükségesek a földi életben, amíg itt a földön egyenlőtlenség uralkodik: de még itt e földön sem volna rájuk szükség, ha nem volna oly nagy a száma a szegényeknek, rászorulóknak és betegeknek. Mindezt pedig az emberek gonoszsága okozza, azoké, akik mindannyiunk közös Teremtőjétől kapott javaikat csak a saját javukra hasz-

nálják, sőt fel sem használják, hanem felhalmozzák, pedig Ő minden embernek adta őket. Amíg tehát e világon ilyen egyenlőtlenség uralkodik, addig az ilyen jó cselekedetek szükségese és hasznosak lesznek annak a számára, aki gyakorolja őket: jószívűségéért és jóakarataért örökké tartó örökséggel jutalmazták. De maga az ilyen jó cselekedet a másvilágon, ahol egyenlőség uralkodik, megszűnik. Ott már nem lesz egyenlőtlenség, ami miatt gyakorolni kell őket, mert ott e sokoldalú tevékenység helyett minden embernek egyetlen foglalkozása lesz csak: hogy szíve elveszíthetetlen tisztaságában szeresse az Istent és szemlélje az isteni dolgokat.

Akik már itt a földön azt választották, hogy minden igyekezetükkel és erejükkel csak az isteni bölcsességgel vagy lelkük megtisztításával törődnek, azok már e romlandó testben azt tartják kötelességüknek, ami a romlandó test levetése után is állandó feladatuk lesz, ha majd elnyerik az Üdvözítő ígérését: „Baldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent” (Mt 5,8).

11. A szeretet örökkévaló

És miért csodálkoztok azon, hogy a fentebb említett kötelességek megszűnnek, amikor a szent Apostol még a Szentlélek magasabb rendű ajándékairól is azt írja, hogy véget érnek, s egyedül csak a szeretetet jelöli meg olyannak, amely mindvégig megmarad? Azt mondja ugyanis: „A prófétálás megszűnik, a nyelvek elhallgatnak, a tudomány elenyészik, de a szeretet soha el nem múlik” (1Kor 13,8).

Minden adomány ugyanis csak egy időre szól, amíg hasznunkra van vagy szükségese: ha azonban rendeltetésüket betöltötték, minden biztonnal hamarosan megszűnnek. A szeretet azonban sohasem szűnik meg, mert nem csupán e földi világon van hivatása, hanem az eljövendőben is megmarad, amikor már letesszük testi szükségleteink terhét, sőt akkor sokkal hathatósabban és magasztosabban él tovább. Soha semmi hiány vagy romlás nem éri, mert örök romolhatatlanságában csak még lángolóbban és bensőségebben ragaszkodik az Istenhez.

12. Kérdés: Hogyan lehet megvalósítani a szüntelen szemlélődést?

GERMANUS: De e gyarló testben kicsoda képes állandóan ennek a szemlélődésnek élni, úgyhogy ne törődjék az idegen testvérek fogadásával, a betegek látogatásával, elvégzendő munkájával vagy az idegenek és jövevények iránti irgalmasság cselekedeteivel? És végül kit ne zavarna meg saját testének ápolása és a róla való gondoskodás? Vagy miképpen, mi által képes a lélek ily elválaszthatatlanul ragaszkodni a láthatatlan és megfoghatatlan Istenhez? Erről szeretnénk felvilágosítást!

13. Válasz: Szívünket Isten felé kell irányítanunk. Isten és a sátán országa

MÓZES: Istennel és az Ő szemlélésével állandóan egyesülni, ahogy ti mondjátok, persze hogy lehetetlen az embernek, amíg e gyarló testben él. De azért már most is tudnunk kell, hová kössük le lelkünk szándékát, és milyen célra szegezzük állandóan lelki szemeinket. Ha ezt eléri a lelkünk, örvendjünk; de ha elveszíti, szomorkodjunk miatta és sajnáljuk és érezzük át, hogy mindannyiszor távolabb estünk a legfőbb Jótól, valahányszor úgy találjuk, hogy elfordítottuk Tőle a tekintetünket. Valósággal hűtlenségnek tartasuk, ha csak egy pillanatra is elszakadtunk Krisztus szemlélésétől. Ha csak egy kissé is elfordul Tőle a tekintetünk, lelki szemeinket újra emeljük Reá és nyílegyenes vonalban térítsük Feléje.

Mert minden a lélek benső rejtekén múlik. Ha kiűzte magából az ördögöt, és a bűnök már nem uralkodnak benne, akkor ebből következik, hogy kialakult bennünk az Isten országa. Azt mondja ugyanis az evangélista: „Isten országa nem jön el szembetűnő módon. Nem lehet azt mondani: Nézd, itt van vagy amott. Isten országa bennetek van” (Lk 17,21). Márpedig bennünk nem lehet más, mint vagy az igazság felismerése, vagy annak félreismerése; vagy a vétkekkel vagy az erényekkel való barátság, melyek szerint vagy Krisztus,

vagy a sátán országát építjük a szívünkben. Ennek az országnak a jellegét írja le az Apostol is, amikor azt mondja: „Isten országa nem eszem-iszom, hanem igazság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). Ha tehát az Isten országa bennünk van, Isten országa pedig igazság, béke és öröm: akkor az, aki ezeknek él, bizonyosan az Isten országában él. Viszont azok, akik igazságtalanságban, viszálykodásban és szomorúságban élnek, ami a halálba vezet, bizonyos, hogy a sátán országában, tehát a pokolban és halálban élnek. Ezek az ismeretelőjelei Isten és a sátán országának.

És valóban, ha lelki szemeinket a magasba emeljük és szemléljük azt az életet, amelyet a magasztos égi hatalmasságok élnek: mi másnak tarthatnánk azt, ha nem örökké tartó, szüntelen örömmel? Mi tartoznék hozzá szorosabban az igazi boldogsághoz, mint az állandó nyugalom és az örökké tartó öröm?

Hogy pedig még inkább megbizonyosodjál a mondottak igazságáról – nem a magam véleménye, hanem magának az Úrnak a tekintélye alapján –, halld, milyenek írja le Ő féltreérthetetlen szavakkal ezt az eljövendő országot: „Íme, én új egeket és új földet teremtek, s a régieket nem is emlegetik, és nem is jutnak senkinek eszébe; hanem örvendeztek és vigadatok majd mindörökké azoknak, amiket majd teremtek” (Iz 65,17). Majd másutt: „Öröm és vidámság lesz benne, hálaadás és dicséret szózata (uo. 51,3), hónapról hónapra, szombatról szombatra” (uo. 66,23). Másutt pedig: „Örömet és vidámságot érnek, és megfut a fájdalom és sóhaj” (uo. 51,11).

És ha még világosabban meg akarjátok ismerni a szentek életét és városát, hallgassátok meg, mit mond az Úr magának Jeruzsálemnek: „Kormányzóddá a békét teszem, és elöljáróiddá az igazságot. Nem hallani többé erőszakról földeden, sem pusztulásról és romlásról határaidban, hanem szabadítás foglalja el falaidat, és dicséret kapuidat. Nem a nap szolgál majd neked továbbra is nappali világossággal, és nem a hold fénye világít majd neked, hanem az Úr lesz neked örök világosságod, és Istened a dicsőséged. Napod le nem száll többé és holdad meg nem fogyatkozik, mert az Úr lesz neked

örök világosságod, és véget érnek gyászod napjai" (Iz 60,17–20).

Azért a szent Apostol nem általánosságban állítja, nem is csak egyszerűen azt mondja, hogy az Isten országa „öröm”, hanem kifejezetten és sajátosan „öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). Tudja ugyanis, hogy van más, kárhozatos öröm is. Erről mondta az Udvözítő: „A világ örül” (Jn 16,20), másutt pedig „Jaj nektek, akik nevettek! Keseregtek és sírni fogtok!” (Lk 6,25).

A mennyek országa egyébként háromféle értelemben fogható fel: Vagy azt jelenti ez a kifejezés, hogy az egek, vagyis a szentek fognak uralkodni mások felett, akik alájuk lesznek rendelve, e szavak szerint: „Legyen hatalmad tíz, neked pedig öt város felett” (Lk 19,17,19), vagy amikor az Úr megígéri tanítványainak: „Tizenkét trónon ültök, hogy ítélkezzetek Izrael tizenkét törzse felett” (Mt 19,28). Vagy azt jelenti a mennyek országa, hogy maga Krisztus uralkodik az egeken, amikor tudniillik „minden alája lesz rendelve, és Isten lesz minden mindenben” (1Kor 15,28); vagy pedig hogy a szentek az égben együtt uralkodnak az Úrral.

14. A lélek halhatatlansága

Bár e testben élünk, tudja meg mindenki, hogy egykor majd ugyanabba az országba tartozunk és ugyanannak szolgálunk, amelynek már e földi életben is részesei vagyunk s amelyet tisztelünk. Bizonyosak lehetünk abban is, hogy az örökkévalóságban annak leszünk a társai, akinek már most is szolgálói vagyunk és követői akarunk lenni, az Úr szavai szerint: „Aki szolgálni akar nekem, kövessen: ahol én vagyok, ott lesz az én szolgálóm is” (Jn 12,26).

Amiként ugyanis a sátán országának akképpen leszünk tagjai, hogy beleegyezőnk a bűnbe: úgy az Isten országát is azáltal nyerjük el, hogy gyakoroljuk az erényeket és elsajátítjuk a szív tisztaságát s a lelki tudományt. Az Isten országával kétségtelenül együtt jár az örök élet, a sátán országával pedig a halál és a pokol. Aki ennek az országnak a lakója, az még

dicsérni sem képes az Istent, mint ahogy a Próféta mondja: „Nem a holtak dicsérnek téged, Uram, és egy sem azok közül, akik az alvilágba szálltak (nyilván: a bűn poklába): hanem mi, akik élünk (nem a bűnnek, sem ennek a világnak, hanem Istennek), mi dicsérjük az Urat, most és mindenkor” (Zsolt 113,17–18). „Hiszen a halál országában nincs, aki emlegetse az Istent; a (bűn) alvilágában ki dicsérheti az Urat?” (uo. 6,6). Senki! Mert senki sem dicséri az Urat, ha vétkezik: még ha ezerszer kereszténynek vagy szerzetesnek vallja is magát. Senki sem gondol az Istenre, ha olyasmit követ el, ami utálatos az Úr előtt, és nem tarthatja magát komolyan az Úr szolgájának, Akinek a parancsait vakmerő makacssággal megveti.

A szent Apostol kijelentése szerint ilyen halál az osztályrésze az olyan özvegynek, aki a gyönyöröknek él: „Az olyan özvegy, aki feslett életet él, már életében halott” (1Tim 5,6). Sokan vannak tehát olyanok, akik még e testben élnek, mégis halottak, s a bűn poklában fetrengenek, ezért Istent nem is dicsérhetik. Viszont vannak olyanok is, akik meghalnak ugyan a test szerint, de lélekben áldják és dicsérik az Istent, e szavak értelmében: „Áldjátok az Urat, igazak szellemei és lelkei” (Dán 3,86), és e zsoltárvers szerint: „Minden lélek dicsérje az Urat!” (Zsolt 150,6). A Jelenések könyvében pedig a megölték lelkei nemcsak hogy dicsérik az Istent, hanem könyörögnek is Hozzá (Jel 6,10). Az evangéliumban még világosabban mondja az Úr a szadduceusoknak: „Nem olvastátok a halottak föltámadásáról, amit Isten mondott nekik: Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene, és Jákob Istene? Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké” (Mt 22,31–32): „mert mindenki Érte él” (Lk 20,38). Ezért mondja az Apostol is ugyanezekről a pátriárkákról: „Isten nem restelli, hogy Istenüknek hívják Őt, hiszen hazát készített nekik” (Zsid 11,16).

Hogy a lelkek a testtől való elválásuk után sem tétlenek és nem is érzéketlenek, azt az evangélium példabeszéde is mutatja, amely a szegény Lázárról és a bíborba öltözött gazdagról szól. Egyikük boldog lakóhelyet érdemelt ki, vagyis Ábrahám kebelében él, a másikat pedig az örök tűz elviselhetet-

len lángja égeti (Lk 16,22–25). És ha jól megfontoljuk a jobb latorhoz intézett szavakat: „Ma velem leszel a paradicsomban” (Lk 22,43): mi volna más ennek nyilvánvaló értelme, ha nem az, hogy a lélek a másvilágon is megtartja korábbi értelmét, sőt érdemei és cselekedetei szerint más-más sorsa lesz? Az Úr sohasem tette volna a latornak ezt az ígéretet, ha úgy tudta volna, hogy lelke a testétől való elszakadás után semmit sem érez vagy semmivé lesz: hiszen nem a teste, hanem a lelke volt bevonulandó Krisztussal együtt a paradicsomba.

Óvakodnunk kell tehát e kérdésben az eretnekek felfogásától, sőt borzadva kell azt elutasítanunk magunktól. Ezek ugyanis nem hiszik, hogy amely napon Krisztus leszállott a pokol tornácába, ugyanakkor a paradicsomban is jelen lehetett. Ezért ezt az idézetet így olvassák: „Bizony mondom neked *ma*” – és itt megállnak, mert szerintük Krisztus is csak azután folytatta: „Velem leszel a paradicsomban.” Úgy értik tehát ezeket a szavakat, mintha az Úr ígérete nem teljesült volna mindjárt halála után, hanem csak akkor, amikor már bekövetkezett feltámadása. Nem értik meg ugyanis azokat a szavait, amelyeket még feltámadása *előtt* mondott a zsidóknak, amikor azok azt hitték, hogy magukhoz hasonlóan Őt is köti az emberi nyomorúság és a testi gyarlóság: „Senki sem emelkedett föl a mennybe, csak az, aki alászállott a mennyből: az Emberfia, Aki a mennyben vagyon” (Jn 3,13).

Mindez világosan bizonyítja, hogy a megholtak lelkei nemcsak hogy érzékeiket nem veszítik el,² hanem még érzelmeiket is megtartják: tehát megmarad bennük a remény, a szomorúság, az öröm és félelem, és ami majd csak az általános ítéletkor lesz osztályrészük, abból már előre kezdenek megízlelni valamit.³ És nemcsak hogy nem válnak semmivé, ha eltávoztak e földi életből, mint egyes hitetlenek vélik, hanem még teljesebb lesz az életük és még buzgóbban dicsérik az Istent.

De hagyjuk most egy pillanatra a Szentírás tanúbizonyságát, és vitatkozzunk egy kicsit magának a léleknek a természetéről, már amennyire ezt értelmem szerény tehetsége megengedi. Valóban, nem több-e – nem mondom, hogy ostoba-

ságnál, hanem egyenesen örültségnél – csak egy pillanatra is feltételezni, hogy a lélek, levette a test terhét, amely e földi életben akadályozza, érzéketlenné válhatik? Hiszen ez az ember értékesebb része, amely a szent Apostol szerint Isten képmásának és hasonlóságának hordozója (Kol 3,10), s amelyben ott székel az értelem ereje, melynél fogva a test néma, érzéketlen anyagát is részesíti a saját érzékelőképességében! Sokkal inkább az következik ebből, és a józan ész is azt bizonyítja, hogy ha a lélek leveti a test durva tömegét, amely itt a földön akadályul szolgált, értelmi képességeit nemcsak hogy nem veszti el, hanem még tökéletesebben kifejtheti, mert azok tisztábbakká és finomabbakká válnak.

A mondottak igazságát a szent Apostol annyira elismeri, hogy egyenesen óhajtja a testétől való megválást, hogy attól elszakadva szorosabban egyesülhessen az Istennel. Azt mondja ugyanis: „Szeretnék megszabadulni, hogy Krisztussal legyek. Ez volna a legjobb” (Fil 1,23), mert „amíg vándorként élünk e testben, távol járunk az Úrtól. Ám bizalom tölt el, s jobban szeretnék megválni a testtől és hazajutni az Úrhoz. Ezért is törekszünk arra, hogy kedvében járjunk, akár Nála vagyunk, akár távol élünk Tőle” (2Kor 5,6–9). Tehát amíg lelke a testében él, ezt vándorlásnak nevezi, mert távol jár az Úrtól; míg ha megválnak e testtől és megszabadul, ezt élő hittel és bizalommal „hazatérésnek” tartja, mert akkor majd Krisztussal lesz.

Ugyancsak az Apostol másutt még világosabban szól a léleknek e felfokozott életéről: „Ti Sion hegyéhez járultatok, az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez, az angyalok ezreihez, az elsőszülöttek ünnepi sokadalmához, akik föl vannak jegyezve a mennyben, és a tökéletes igazak lelkeihez” (Zsid 12,22–23). E lelkekről más helyen még így nyilatkozik: „Testi atyáink is megfenyítettek bennünket, mégis tiszteltük őket. Nem kell-e sokkal inkább engedelmessé válnunk a lelkek Atyjának, hogy éljünk?” (uo. 9).

15. Isten szemlélése

Sokféleképpen lehet Istent szemlélni. Istent ugyanis nemcsak azzal a csodálattal ismerjük meg, amellyel megfoghatatlan lényé tölt el bennünket, bár ez most még rejtve van előttünk és csak ígérete folytán reméljük. Megismerjük Őt azáltal is, ha megfontoljuk teremtményeinek fönségét, igazságosságát vagy állandó gondviselő segítségét.

Így például megismerjük Őt, ha tiszta lélekkel megfontoljuk, mit tett szentjeiben nemzedékről nemzedékre; ha remegő szívvel csodáljuk hatalmát, mellyel mindent kormányoz, elrendez és igazgat, valamint mérhetetlen tudását és tekintetét, mely előtt nem maradhatnak rejtve a szívek titkai; ha megrendült lélekkel megfontoljuk, hogy Ő megmérte a tenger fővényét és ismeri a hullámok számát; ha bámulattal fontolgatjuk, hogy mindentudása előtt ismeretesek az esőcseppek, a századok órái és napjai, és minden, ami elmúlt vagy eljövendő; ha tekintetbe vesszük kimondhatatlan kegyességét, mellyel oly fáradhatatlan türelemmel elviseli azt a megszámlálhatatlan sok gonoszságot, amelyet szeme előtt minden pillanatban elkövetnek; ha azt a meghívását nézzük, mellyel minden előzetes érdemünk nélkül, egyedül irgalmának kegyelmével magához emelt bennünket; s ha végül elragadtatott csodálkozással szemléljük, hány de hány alkalmat nyújtott az üdvösségre azoknak, akiket gyermekeivé akart fogadni! Már születésünket is úgy rendezte, hogy bölcsőnktől kezdve elnyerjük kegyelmét és törvényének ismeretét. Ő maga győzi le bennünk ellenségünket, és csupán jóakaratumk beleegyezéséért örök boldogsággal jutalmaz és soha véget nem érő jutalommal tüntet ki bennünket. Végül is üdvösségünkért elhátározta megtestesülését, és misztériumainak titkait megismertette minden nemzettel.

Van még számtalan sok ilyen szemlélődés, melyek életmódunk vagy szívünk tisztasága szerint érzékeinkkel többé-kevésbé megragadhatók. Ezek révén lelkünk tiszta tekintete előtt megjelenik, sőt el is nyerhető az Isten. Persze ezeket soha senki sem őrizheti meg magában hosszabban, ha még él

benne valami a testi vonzalmakból. Azt mondja ugyanis az Úr: „Arcomat nem láthatod, mert nem láthat engem ember úgy, hogy éljen” (Ex 33,20): tudniillik e világnak és a földi szenvedélyeknek.

16. Kérdés: Miért változnak oly könnyen gondolataink?

GERMANUS: Honnét van az, hogy akaratumk ellenére, sőt észrevétlenül is titkon, lopva annyi felesleges gondolat jut eszünkbe, hogy nemcsak elűzésük, hanem még észrevételük és leleplezésük is oly nagy nehézségekbe ütközik? Lehetséges-e egyáltalán, hogy lelkünk valaha is megszabaduljon tőlük, és sohase zaklassák ilyen megtévesztő gondolatok?

17. Válasz: Mit érhet el a lélek a gondolatokkal kapcsolatban, és mit nem?

MÓZES: Hogy a lelkünket sohase zavarják a gondolatok, az lehetetlen. Arra azonban, hogy foglalkozzék velük vagy elűzze őket, mindenki képes, aki erre törekszik.⁴ Amennyire nem tőlünk függ e gondolatok keletkezése, éppúgy hatalmunkban áll, hogy elveszük vagy kiválasszuk őket.

De amikor lehetetlennek állítom, hogy a lélek teljesen ment legyen a gondolatok zaklatásaitól, abból még nem következik, hogy valamennyit a véletlennek vagy azoknak a gonosz szellemeknek kell tulajdonítanunk, akik ilyen gondolatokat igyekeznek fölidézni bennünk. Különben az embernek nem volna igazán szabad akarata, és nem állna hatalmunkban a javulásra irányuló igyekezet sem. Ellenben igenis nagymértékben rajtunk áll, hogy gondolatainkat megjavítsuk: tehát tőlünk függ, hogy szent, lelki gondolatok avagy földies, testi gondolatok keletkeznek-e szívünkben.

Éppen ezért olvassuk oly gyakran a Szentírást és elmélkedünk róla folytonosan, hogy lelki gondolatokkal töltsük meg emlékezetünket. Azért énekeljük oly gyakran a zsoltárokat, hogy állandó töredelemre ihlessenek. Azért virrasztunk, böjtölünk és imádkozunk oly szorgalmasan, hogy megtisztuljon

a lelkünk, és ne találja kedvét a földiekben, hanem az égiek-ről elmélkedjék. Ha ezeket az erénygyakorlatokat elhanyagoljuk, természetes, hogy lelkünkhöz újra hozzátapad a bűnök szennye, s ezért hamarosan megint a testiség felé hajlik és elbukik.

18. Az értelem hasonlít a malomhoz

Lelki tevékenységünk nagyon találóan hasonlítható a malomhoz, amelyet a víz sodra állandó forgásban tart. Mivel állandóan körülveszi a víz áradata, ez sohasem engedni pihenni: a molnár azonban megszabhatja, hogy búzát őröljön-e benne vagy árpát vagy vadócot. A malom mindenestre azt őröl, amit a molnár vagy akinek ez a feladata, beleönt a garatba.

Így van ez az értelemmel is. Ezt is állandóan körülveszik a földi élet eseményei, reá zúdul a kísértések rohanó hegyi partakja: ezért sohasem maradhat ment a forrongó gondolatoktól. Hogy azonban milyen gondolatokat fogad be vagy ébreszt magában, az saját buzgóságától és iparkodásától függ. Ha ugyanis, mint mondtam, állandóan elmélkedünk a Szentírásról, és emlékezetünket a lelki dolgokkal való emlékezés-sel, a tökéletesség vágyával vagy az eljövendő boldogság reményével a magasba emeljük, szükségképpen lelki gondolatok ébrednek bennünk, és arra készítetik a lelkünket, hogy azok közt időzzék, amikről elmélkedtünk. Ha azonban fölény kerekedik a lustaság vagy hanyagság, és bűnös vagy hiábavaló fecsegéssel töltjük az időnk, vagy ha világi gondokba és felesleges aggodalmakba merülünk, ebből nyilván csak valamiféle konkoly teremhet, és veszedelmes tevékenységre készíti a szívünket. Az Üdvözítő szavai szerint ugyanis ahol van cselekedeteink vagy gondolataink kincse, szükségképpen ott időzik a szívünk is (Mt 6,21).

19. Gondolatainknak három forrása van

Elsősorban tudnunk kell, hogy gondolatainknak három forrása van: keletkezhetnek Istentől, a sátántól és önmagunktól.

Istentől vannak, ha a Szentlélek leereszkedik hozzánk, hogy megvilágosító kegyelmével meglátogasson bennünket, nagyobb tökéletességre ihlessen, és üdvös bánattal megintsen bennünket, ha valamiben kevesebb előhaladást tettünk vagy a lanyhaság folytán alulmaradtunk a küzdelemben. Feltárja előttünk az égi titkokat, s elhatározásunkat és akaratunkat jobb cselekedetekre téríti. Így tett az Úr Ahasvérus királlyal is, midőn megfeddette őt és arra készítette, hogy felkutassa azokat az évkönyveket, amelyek följegyezték Mardokeus jó cselekedetét. Ezért a legnagyobb méltóságra emelte őt, és a zsidó nép kiirtására vonatkozó kegyetlen rendeletet is nyomban visszavonta (Esz 6). Ezért mondja a Próféta is: „Hadd halljam, mit szól hozzám az Úr” (Zsolt 84,9). Másutt meg: „Szólt hozzám az angyal, aki bennem beszélt” (Zak 1,14.). Hasonlóképpen az Isten Fia is ígéri, hogy az Atyával együtt eljön hozzánk és bennünk fog lakni (Jn 14,23). Azt is mondja: „Nem ti beszéltek, hanem Atyátok lelke szól belőletek” (Mt 10,20). Az Úr „választott edénye” pedig ezt mondja: „Bizonyítékot akartok a belőlem szóló Krisztusról?” (2Kor 13,3).

Gondolataink sora másodszor a sátántól származik, midőn igyekszik vesztünket okozni a bűnre való csábítással vagy titkos cselvetéseivel: mikor agyafúrt ravaszságával csalárdul a gonoszságot is jónak tünteti fel, sőt egyenesen a világosság angyalává változik előttünk. Azt mondja az evangélium is: „És a vacsora alkalmával a karióti Júdásnak, Simon fiának szívébe sugallta az ördög, hogy elárulja Őt”. Később pedig: „A falat után mindjárt belé szállt a sátán” (Jn 13,2,27). Péter is ezt mondotta Ananiásnak: „Hogyan csábította el szívedet a sátán, hogy hazudj a Szentléleknek?” (ApCsel 5,3). Amit az evangélium állít, azt az ószövetségi Prédikátor már sokkal korábban előre hirdette: „Ha a hatalmon levő szellem föléd kerekedik, ne hagyd el helyedet” (Préd 10,4). A Kirá-

lyok könyvében ugyancsak írva van, amint a tisztátalan lélek mondja az Úrnak, Acháb ítéletére: „Kimegyek és hazug lélek leszek valamennyi próféta szájában” (3Kir 22,22).

Végül önmagunkból támadnak az ilyen gondolatok: mi-dőn természetesen visszaemlékezünk mindarra, amit teszünk vagy tettünk, avagy hallottunk. Ezekről mondja Dávid: „Gondolkodom a hajdani időkről és elmélkedem a régmúlt esztendőkről. Elmélkedem éjszaka szívemben; gondolkodom és töprengök lelkemben” (Zsolt 76,6–7). Másutt pedig: „Ismeri az Úr az emberek gondolatait, és tudja, hogy hiábavalók” (uo. 93,11). Azonkívül: „Az igazak gondolatai helyesek” (Péld 12,5). Az evangéliumban pedig az Úr kérdezi a farizeusoktól: „Miért gondoltok rosszat szívetekben?” (Mt 9,4).

20. A tapasztalt pénzváltó példája arra tanít, hogyan tegyünk különbséget gondolataink között

Ezt a három forrást kell állandóan szem előtt tartanunk, és minden gondolatunkat, amely csak felmerül a szívünkben, bölcs vigyázattal szerintük kell megkülönböztetnünk egymástól. Legelőször mindig eredetüket és okaikat kutassuk, hogy honnét származnak. Ez lesz aztán az irányadó, hogyan viselkedjünk velük szemben: mert szerzőik érdeme szerint ítéelhetjük meg őket. Az Úr parancsa szerint így leszünk olyanok, mint a tapasztalt pénzváltók.⁵

Ezek nagy tapasztalatuk és tudományuk folytán meg tudják állapítani, hogy a pénz tiszta aranyból, vagy mint közönségesen mondják, színaranyból van-e, avagy csak kevésbé égették ki a tűzzel. Bölcs kutatásukat nem szedi rá az aranyozott, silány dénár sem, amely az arany ragyogó fényével az értékes pénzt igyekszik utánozni. Ők tapasztalataik alapján nemcsak azokat a pénzeket ismerik fel bölcsen, amelyekbe bele vannak verve az uralkodók képmásai, hanem ennél is nagyobb jártassággal még azokat is meg tudják különböztetni, amelyek az igazi uralkodók képmását viselik ugyan, de nem a törvénynek megfelelően. Azután mérlegükkel azt is alaposan kikutatják, nem hiányzik-e valami a pénz törvényes súlyából.

Az evangélium szavai az ilyen ember példájával mutatnak rá arra, mit kell nekünk tennünk, lelki értelemben. Bármilyen lopózik is be a szívéinkbe, bármilyen elv talál is utat hozzá: először a legnagyobb gonddal vizsgáljuk ki, hogy vajon megtisztította-e a Szentlélek isteni tüze, vagy pedig a zsidó babonához tartozik-e, avagy a világi bölcsélet felfuvalkodottságából származik, és így csak a felszínét vonja be a jámborság. Ezt akkor tudjuk megvalósítani, ha eleget teszünk az Apostol parancsának: „Vizsgáljátok meg a lelkeket, vajon Istentől valók-e” (1Jn 4,1).

Ilyen gondolatok szedték rá az olyan szerzeteseket, akik fogadalomtételük után is rá hagyták magukat szedni a ragyogó stílustól és egyes bölcselők eszméitől. Ezek első tekintetre kegyes és a vallással összhangban álló értelmükkel éppúgy rászedik hallgatóikat, mint az arany csillogása: de akiket egyszer rászedtek ezzel a látszattal, azokat a vasból való hamis pénzhez hasonlóan teljesen kifosztják és nyomorba döntik, vagy visszacsalogatják a világ lármája közé, vagy végül eretnek tévedésekre és felfuvalkodott nézetekre vezetik. Ez történt Ákánál is, mint József könyvében olvassuk. Ő ugyanis a filiszteusok táborából megkívánt és ellopott egy aranyrudat; ezért magára vonta az Úr átkát⁶ és rászolgált az örök halálra (József 7,18–26).

Másodszor arra vigyázzunk nagy gonddal, hogy a Szentírás legtisztább aranyához alkalmazott gonosz értelmezés rá ne szedjen bennünket a fém nemességével. Így akarta rászedni a ravasz sátán az Üdvözítőt is, mintha csak közönséges ember lett volna. Ami ugyanis az összes igazakra általánosságban vonatkozik, azt rosszakaratú értelmezésével elferdítette és külön Arra akarta alkalmazni, Aki nem szorult rá az angyalok védelmére. Azt mondotta ugyanis: „Angyalainak parancsolt felőled: tenyerükön fognak hordozni téged, hogy kőbe ne üssed lábadat” (Mt 4,6). – Mert így tesz a sátán: a Szentírás becses szavait ravasz fölfogásával megfordítja és ellenkező, veszedelmes értelemre csavarja el: az arany csalóka ragyogásával a zsarnok képmását tartja elénk, s így vagy hamis pénzzel akar bennünket rászedni, amikor tudniillik

valamely jó cselekedetre ébreszt bennünk buzgóságot, mely azonban nem az előjárók törvényes pénzverőjéből került ki, s így az erények örve alatt bűnre vezet; vagy pedig mértéktelen és rosszul alkalmazott böjtre, szerfelett hosszú virrasztásra, rendkívüli imádságra vagy meg nem felelő olvasmányokra szed rá bennünket, és ezzel vezet el ártó céljához. Máskor meg különböző közbenjárásokra vagy kegyes látogatásokra igyekszik rábeszélni, hogy ezáltal a kolostor szent falai és a meghitt béke rejtekéből kizavarjon: majd meg jámbor, magukra hagyott nőkről való gondoskodást és aggodást sugall, hogy e tőrbe kibogozhatatlanul belebonyolódják a szerzetes, s e veszedelmes gondok között szórakozottá válják. Vagy pedig arra ösztönzi, hogy a papi rendek után vágyódják azzal az ürüggyel, hogy mennyi ember épülésére szolgálhatna, s a lelkek iránti szeretetével hány lelket megnyerhetne! Ezzel a sugallatával hivatásunk alázatától és szigorúságától igyekszik eltántorítani bennünket.

Mindez homlokegyenest ellenkezik ugyan üdvösségünkkel és hivatásunkkal, mégis, mivel az irgalmasság és jámborság köntösébe burkolva jelennek meg, a tapasztalatlanokat és vigyázatlanokat könnyen rászedik. Mert utánozzák az igazi király pénzét: eleinte úgy tűnnek fel, mint igazi jó cselekedetek, pedig nem valódi pénzek, mert nem a kipróbált katolikus atyák verték őket, s nem az ő lelki tanításuk hivatalos, hiteles műhelyéből kerültek ki, hanem titkon és csellel a sátán hozta forgalomba őket, a tapasztalatlanok és tudatlanok nagy kárára.

Ha ezek pillanatnyilag hasznosaknak, sőt szükségeseknek látszanak is: mihelyt ellenkezésbe kerülnek szerzetesi hivatásunk valódi alapjaival s egész szerzetesi életeszményünket megingatni igyekeznek, ajánlatos nyomban elvetni őket magunktól. Hasznosabb ugyanis, ha levágjuk a testünkről azt a tagot, mely szükséges ugyan, de megbotránkoztat bennünket, még ha a jobb kéz vagy láb feladatát töltené is be. Jobb lemondani egy parancsról, cselekedetről vagy lelki hasznról, s így mintegy elveszíteni egy tagunkat, ha ezzel a többinek épségét megőrizhetjük. Jobb tehát mintegy bénán bejut-

nunk a mennyek országába, mint különböztetés nélkül elfogadni ilyen sugallatokat és így bűnbe esni, amely a veszedelmes megszokás hatalmával elszakít bennünket a regula szigorúságától és választott életmódunk fegyelmétől, és olyan romlásba dönt, amely nemhogy kárpótolna az eljövendő veszteségért, hanem minden elmúlt érdemünket és valamennyi cselekedetünket a pokol tüzébe veti. Szépen mondja az ilyenfajta csalódásokról a Példabeszédek könyve: „Van út, mely az ember előtt helyesnek látszik, de vége a halálba vezet” (Péld 14,12); másutt pedig: „A gonosz ártalmunkra van, ha társul az igazzal” (uo. 11,15. LXX.): vagyis a sátán rászed bennünket, ha az ételszentség álarcát ölti fel, és „gyűlöli a felügyelő szavát”, vagyis a gondos vizsgálat erejét, amely a szent életű atyák szavaiból és intelméből ered.

21. János apát tévedése

Hallottam, hogy ilyen csalódás áldozatául esett nemrégiben János apát is (vö. Instit. IV, 23–26), aki Lykonban (Lykopolisban, Thebais közelében) lakik. Midőn ugyanis egy alkalommal két napig böjtölt, teste egészen elbágyadt és kimerült. Harmadnap éppen étkezésre indult, amikor eléje került az ördög egy fekete etiópiainak képében, és lábaihoz borulva így szólt hozzá: „Bocsáss meg nekem, mert én vittelek rá erre a gyötrelemre”.

Tehát ez a nagy ember is, aki annyira tökéletes volt a bölcs mérséklet erényében, kénytelen volt belátni, hogy e túlzott önmegtartóztatás ürügyével tulajdonképpen a sátán ravasz-sága hálózta be. Ő fárasztotta ki ezzel a böjttel, ő gyengítette el kimerült testét ezzel a szükségtelen, sőt lelkére ártalmas bágyadtsággal. Őt is hamis pénzzel csapta be: mert az igazi király képmása iránti tiszteletből nem kutatta elég gondnal, hogy törvényesen került-e az a pénzre.

A tapasztalt pénzváltónak végül még az is feladata, hogy megmérje a pénz kellő súlyát. Ezt mi akkor valósítjuk meg, ha – bármilyen cselekedetre sugall is bennünket gondolatunk – újra meg újra aprólékos gondnal fontolóra vesszük

szívünk mérlegén és a legpontosabban lemérjük: egyezik-e az a közösség szabályaival: megvan-e benne az istenfélelem súlya, avagy könnyű-e az emberi kérkedés vagy a rendkívüliség vakmerő hajhászása miatt; nem csökkent-e érdemét a hiú dicsőség vágya és nem veszít-e súlyából miatta? Tüstént ellenőrizzük a mérlegen a hivatalos mértékegységgel: vagyis vessük össze a próféták és az apostolok tetteivel és tanúságával. Ha úgy találjuk, hogy értékük teljes, tökéletes és azokéval egyenlő értékű, ragaszkodjunk hozzá; ha azonban tökéletlenek, károsak és az ő tetteik súlyához mérten könnyűek, akkor a legnagyobb óvatossággal és igyekezettel utasítsuk el magunktól.

22. A gondolatok megkülönböztetése négyféle szempontból történjék

Tehát a fentebb elsorolt négyféle módon kell különbséget tenni gondolataink között. Az első arra irányul, hogy rejtve ne maradjon előttünk a pénz minősége: igazi aranyból van-e vagy hamis. Másodsor az olyan gondolatok, amelyek a jámborság cselekedeteinek látszatával hivalkodnak, utasítsuk el, mint a hamis pénzt, amelyek hazug módon, törvénytelenül hordozzák a király képmását. Harmadszor azokat a gondolatokat, amelyek a Szentírás drága aranyában, bűnös vagy eretnek értelmezéssel, nem az igazi király, hanem a zsarnok képmását tükrözik, hasonlóképpen ismerjük fel, hogy visszautasíthassuk őket. Végül azokat, amelyeknek súlyát és értékét kikezdte a hiúság rozsdája s így nem üt meg a hiteles súlyt az ősök mérlegén, dobjuk el, mert könnyűek, veszedelmesek, és keveset nyomnak.

Így elkerülhetjük azt a szerencsétlenséget, melytől az Úr parancsa szerint minden erőnkől óvakodnunk kell: hogy elveszítjük minden fáradozásunk érdemét és jutalmát. Azt mondja ugyanis: „Ne gyűjtsetek kincset a földön, ahol a moly és rozsdá megemészti, s ahol a tolvajok kiássák és ellopják” (Mt 6,19). Ha ugyanis az emberi dicsőség kedvéért teszünk valamit, tudjuk meg, hogy az Úr szavai szerint földi kincset gyűjtünk magunknak, következésképpen a földbe

rejtjük, abba mintegy elássuk, és különféle rossz szellemek pusztításának ezáltal kiszolgáltatjuk: megeszi a hiú dicsőség rozsdája, vagy megrágja a kevélység molya, úgyhogy semmi hasznot és nyereséget nem hajt annak, aki elrejtette.

Azért állandóan kutassuk szívünk rejtekeit, és tüzetes vizsgálat alá vegyünk minden gondolatot, mely megfordul bennünk: hogy valamely vadállat, oroszlán vagy sárkány – lelki értelemben – arra járva titkon hátra nem hagyta-e benne veszedelmes lába nyomát. Gondolataink hanyag ellenőrzésével ugyanis utat nyitnánk a többi vadállatnak is szívünk belsejébe. Tehát minden órában, minden pillanatban szántsuk fel azt az evangéliumi ekével, vagyis azzal, hogy állandóan ráemlékezzünk az Úr keresztyére. Így kiirthatjuk magunkból a veszedelmes vadállatok odúit és a mérges kígyók rejtekeit.

23. A mester aszerint beszél, ahogy a hallgatók megérdemlik

A hallottak bámulattal töltöttek el bennünket és kielégíthetetlen vágyat ébresztettek a szívünkben. Mikor az agg apát látta ezt és csodálta égő vágyunkat, egy időre elhallgatott, majd még ezt fűzte hozzá:

Ilyen hosszú előadásra a ti buzgóságtok készítetett engem, fiaim. Úgy érzem, hogy vágyatok folytán az én tanításom is nyert lendületében. Ebben világos bizonyítékát látom annak, hogy ti valóban vágyódtok a tökéletesség ismeretére. Ezért még néhány szót szólok hozzátok a bölcs mérlegelés kiválóságáról és kegyelméről, amely az összes erények közt a legfőbb és legelső helyet foglalja el. Kiválóságát és hasznát nem csupán mindennapi példákkal, hanem a szent atyák ősi tanításával és véleményével is bizonyítani fogom.

Emlékszem, mennyien kértek már könnyek és sóhajtások közepette, hogy ugyanerről a kérdéstről beszéljek nekik! És én magam is szerettem volna némi ismereteket közölni velük, de képtelen voltam rá, mert nemcsak a gondolatok, de még a szavak sem jutottak eszembe, annyira, hogy nem is tudtam, miképpen bocsássam el őket legalább némi vigasztal-

lással. Ebből is világosan kitetszik, hogy az Úr a hallgatóság érdeme és vágya szerint közli kegyelmét a mesterrel.

Ez az éjszaka azonban már nem elég a még hátralevők megbeszélésére, azért fordítsuk azt testünk pihentetésére, különben teljesen felmondja a szolgálatot, ha még ezt a keveset is megtagadjuk tőle. A tárgy teljes kifejtését tehát hagyjuk a következő napra vagy éjszakára. Úgy illik ugyanis, hogy akik a bölcs mérlegelésre tanítanak, azok elsősorban maguk mutassák ki saját lelkük bölcsességét józan ítéletükkel és türelmükkel, valamint hogy önmagukban megvan-e ez az erény: hogy amikor róla beszélnek, a mértékletesség szülőanyjáról, éppen az ellenkező bűnbe, a túlzásba ne essenek. Ezzel ugyanis tetteikkel meghazudtolnák azt, aminek kiválóságát szavakkal magasztalják. A bölcs mérlegelés erénye tehát, amelyről az Úr segítségével most vizsgálandni akarunk, elsősorban azáltal váljék hasznunkra, hogy amikor kiválóságáról és arról a mérsékletről beszélünk, mely legelső gyümölcse, ne engedje nekünk se túllépnünk a beszélgetésre szánt időt vagy annak mértékét.

Ezzel a szent életű Mózes befejezte tanítását, bár mi még mohón csüngtünk szavain, s arra intett bennünket, hogy aludjunk egy keveset. Figyelmeztetett arra is, hogy arra a matracra feküdjünk, melyen eddig ültünk, és vánkos helyett tegyük a fejünk alá az „embrimiá“-t. Ezt nagyobb papiruszlevelekből készítik, hosszú, hajlékony csomókba kötve. Mintegy másfél lábnyi hosszúságban összekötözve majd alacsony ülőhelyül szolgál a testvéreknek, zsámoly helyett, midőn a zsolozsmán ülnek, majd pedig, midőn alusznak, ezt a nem túlságosan kemény, hanem hajlékony és megfelelő támasztékot tesz a fejük alá. A szerzetesek használatára különösen azért nagyon megfelelő és alkalmas, mert eléggé puha, és kevés fáradsággal és költséggel előállítható. (A Nílus partjain ugyanis mindenütt megterem ez a papirusz, és használatukra akadálytalanul vághatnak belőle.) De anyagát tekintve is könnyű és alkalmazkodó, úgyhogy könnyen lehet ide vagy oda tenni, amint a szükség kívánja.

Az aggastyán felszólítására tehát végre álomra hajtottuk a fejünket, de nehezünkre esett a pihenés, részben mert a halott tanítás öröme felbuzdított bennünket, részben pedig, mert feszült várakozásban voltunk megígért folytatása miatt.

II. KÖNYV

MÓZES APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA A BÖLCS MÉRLEGELÉS ERÉNYÉRŐL

1. Bevezetés. A bölcs mérlegelés szükséges erény, és elnyerése Isten nagy kegyelme

Aludtunk tehát egy keveset a hajnali órákban, de örülünk, midőn újra felkelt a nap, és nyomban kérni kezdtük a megígért előadást. Erre a szent életű Mózes így kezdett beszélni:

Látom, mennyire lángra gyújtott benneteket vágyatok heve. Azt hiszem, ez a kis pihenés sem szolgált testetek nyugalomára, pedig azért vontam el a lelki tanítástól, hogy testi felüdülésekre váljék.

Mikor azonban ezt a buzgóságot látom, annál nagyobb gond nehezedik reám: mert ígéretem teljesítésében annál nagyobb odaadással és igyekezettel kell eljárnom, minél feszültebb várakozást látok részetekről. Az mondja ugyanis a Szentírás: „Ha nagy úr asztalához ülsz, arra legyen gondod, amit eléd raknak, és azzal a tudattal nyúlj az ételhez, hogy neked is hasonlót kell majd készítened” (Péld 23,1–2. LXX).

Tehát a bölcs mérlegelés ajándékáról és erényéről készülnök szólni, melybe már belekezdtem, amikor a múlt éjjeli megbeszélésünket befejeztem. Azt hiszem, legjobb lesz, ha először az atyák szavaival rámutatok ennek az erénynek a kiválóságára. Azután különböző eseteket említek a múltból és a jelenből: hányan buktak el amiatt, hogy nem sajátították el eléggé ezt az erényt. Majd tehetségemhez képest megbeszéljük, mennyire hasznos és jótékony hatású ez az adomány. Ezek tárgyalása után megfontoljuk, milyen nagy érdem jár vele, és mekkora kegyelem az elnyerése: hogy annál jobban megértsük, miképpen kell törekednünk rá, és hogyan kell tökéletesítenünk.

Mert nem mindennapi erény ez: nem olyan, amelyet emberi igyekezettel bármikor el lehet érni, ha nem adja meg az Isten ajándéka és kegyelme. Az Apostol ugyanis a Szentlélek legnemesebb ajándékai között sorolja fel: „Egyik a Lélektől a bölcsesség adományát kapja, a másik a tudás adományát ugyanattól a Lélektől, a harmadik pedig a hitet kapja ugyanabban a Lélekben, vagy a gyógyítás adományát ugyanabban a Lélekben”. Majd kevéssel utóbb hozzáteszi: „Más a szellemek megítélését” kapja. Végül befejezve a lelki adományok felsorolását, ezt mondja: „Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,8–11).

Láthatjátok tehát, hogy nem a földről való, és nem kis dolog a bölcs belátás ajándéka, hanem az isteni kegyelem legnagyobb jutalma. Ha a szerzetes nem törekszik megszerezni minden igyekezetével, és nem tudja teljes biztonsággal megkülönböztetni egymástól a lelkében kavargó szellemeket, bizonyosan úgy jár, mint aki vak éjszakában és undok homályban tévelyeg: nemcsak az a veszedelem fenyegeti, hogy verembe vagy szakadékba zuhan, hanem még a sík, egyenes úton is gyakran megbotlik.

2. A bölcs belátás erényének szükségessége, Antal apát tanítása nyomán

Emlékszem még gyermekkoromra, amikor Thebais vidékén, ahol a szent életű Antal tartózkodott, őseink összegyűltek nála, hogy megvitassák a tökéletesség kérdését. Megbeszélésük az esti óráktól virradatig tartott, s az éj legnagyobb részét ez a kérdés töltötte ki. Sokáig kutatták ugyanis, hogy melyik erény vagy milyen szabály őrizhetné meg a szerzetest mindenkor sértetlenül a sátán tőreitől és ámtításaitól, vagy legalábbis milyen ösvény vezethetné el egyenesen és biztosan a tökéletesség tetőfokára.

Mindenki tehetsége szerint elmondta a maga véleményét. Egyesek a böjttben és virrasztásban való buzgóságtól várták ezt az eredményt: mert általuk a lélek felszabadul, elnyeri szíve és teste tisztaságát, és így könnyebben egyesül az Isten-

nel. Mások a teljes szegénységgel és a földiek megvetésével remélték elérni: mert ha a lélek teljesen megszabadul ezektől, mintha semmiféle bilincs sem kötné le többé, megkönnyeb-
bül és így eljuthat az Istenhez. Ismét mások az anachóré-
sziszt tartották szükségesnek, vagyis a magányt és a pusztaság csendjét: mert aki itt él, meghittebben beszélgethet az Istennel és bensőségebben egyesülhet Vele. Voltak olyanok is, akik a szeretet kötelességei, vagyis az irgalmasság cselekedetei mellett döntöttek: mert az Úr szinte nyomatékosan ígérte az evangéliumban, hogy elnyerjük értük a mennyek országát. „Jöjjetek, Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot. Mert éheztem, és ennem adtatok: szomjaztam, és innom adtatok”, és így tovább (Mt 25,34–35).

Ily módon sorban megállapították, hogy a különböző erények révén biztosan el lehet jutni az Istenhez. Mikor aztán ezzel a vizsgálódással már az éj nagy része eltelt, végül is így zárta le a vitát a szent életű Antal:

– Mindaz, amit elsoroltatok, szükséges és hasznos azok számára, akik Isten után szomjaznak és Hozzá kívánnak eljutni. De sok szerzetes bukása és számtalan tapasztalat tiltja, hogy ezeknek tulajdonítsuk azt a nagy kegyelmet. Egyesek ugyanis igen sokszor a legkeményebb böjtöt és virrasztást vállalták; csodálatos elrejtett életet folytattak a magányban: sokan annyira lemondtak minden vagyonukról, hogy még egy napi ételmet vagy egyetlen dénárt sem túrtek meg maguknál: úgyszintén az irgalmasság cselekedeteit is teljes odaadással gyakorolták – és mégis, hirtelen annyira rászedte őket a sátán, hogy megkezdett művüket nem tudták kellőképpen bevégezni, és nagy buzgóságuk, dicséretre méltó életük siralmas véget ért.

– Akkor tudjuk tehát csak világosan felismerni, hogy mi vezet el elsősorban az Istenhez, ha gondosan megvizsgáljuk, mi okozta bukásukat és tévedésüket. Bőven megvolt ugyanis bennük minden erényes jó cselekedet, amelyet fentebb elsoroltatok, csupán a bölcs belátás ajándéka hiányzott: azért nem tudtak mindvégig kitartani bennük. Mert más okot nem

találhatunk bukásukra, mint hogy nem tanultak eleget őseiktől, és nem nyerték el a bölcs mérlegelés erényét. Ezzel lehet csak kikerülni a két végletet; ez tanít meg bennünket a szerzetes királyi útján járni. Ez nem engedi, hogy letérjünk jobb felé: vagyis az erényekben való előrehaladástól felfuvalkodva, túlzott buzgóságból, ostoba vakmerőséggel túllépjük az önmegtartóztatás kellő mértékét. Ez nem engedi, hogy az engedékenység gyönyörűségével eltévelyedjünk bal felé, a bűnbe: vagyis nem engedi, hogy a test gondozásának ürügyével az ellenkező szellem, a lanyhaság bénítson meg bennünket.

– Mert a bölcs belátás az az erény, amelyet az evangélium az Úr szavaival a test szemének és világosságának nevez: „Tested világa szemed. Ha szemed ép, egész tested világos lesz. De ha szemed rossz, sötét lesz egész tested” (Mt 6,22–23). Ez az erény ugyanis elbírálja az ember összes gondolatait és tetteit, és dönt arról is, mi a teendője. Mindezt átlátja és megvilágosítja. Ha ez a képesség megromlik az emberben, vagyis ha nem alapul helyes ítéleten és tudományon, úgy-hogy minden tévedés és elbizakodottság rászedheti: akkor egész testünk sötétté válik; lelkünk tekintete és minden cselekedetünk elhomályosul, mert a bűnök vakságába és a szenvedélyek sötétségébe bonyolódunk.

„Ha tehát a világosság benned sötétség – mondja az Úr –, mekkora lesz maga a sötétség?” (uo. 23). Mert senki sem kételkedik abban, hogy ha szívünk ítélete téved és ráborul a tudatlanság éjszakája, akkor azok a gondolataink és cselekedeteink, amelyek e döntés megfontolásából erednek, a bűnök még nagyobb sötétségébe keverednek.

3. Saul és Ácháb tévedése, akik a bölcs belátás hiánya miatt buktak el

Saul Isten akaratából kiérdemelte, hogy Izrael első királya lehetett. De mivel nem volt meg benne a bölcs belátás szeme, mintegy egész teste sötét lett, és ezért elveszítette a királyságot. Ez a „világossága” sötétségbe és tévelygésbe vezette, mert azt hitte, hogy Isten előtt kedvesebb lesz az ő áldozata,

mint ha engedelmeskednék Sámuel parancsának. Így éppen amiatt sértette meg az Istent, amivel azt remélte, hogy kien-geszteli az isteni Fölséget.

Ugyancsak e bölcs belátás hiánya miatt hitte Ácháb, Izrael királya – noha Isten kegyelmének köszönhetette magasztos győzelmét –, hogy többet ér az ő irgalmas cselekedete, mint ha végrehajtja a szigorú isteni parancsot, mely az ő szemében túlságosan kegyetlen rendelkezésnek tűnt fel. Ez a meggon-dolás gyengévé tette, és miközben véres győzelmét kegyel-mességével enyhíteni akarta, helytelenül alkalmazott irgal-masságával mintegy egész teste sötét lett, és kérlelhetetlen halállal lakolt (3Kir 20,42).

4. A Szentírás tanítása a bölcs belátás erényéről

Ezt a bölcs belátást a Szentírás nemcsak a test világosságá-nak nevezi, hanem az Apostol egyenesen napnak mondja, e szavaival: „A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (Ef 4,26). Másutt a Szentírás életünk vezérének mondja: „Akiknek nincs vezetőjük, elhullanak, mint a levél” (Péld 11,14. LXX). Méltán nevezi megfontoltságnak is, mely nélkül a Szentírás tanítása szerint semmit sem szabad tennünk. Mérséklet nél-kül még azt a „lelki bort” sem engedi magunkhoz vennünk, amely „megvidámítja az ember szívét” (Zsolt 103,15). Azért mondja: „Megfontoltan tégy mindent, s megfontoltan idd a bort” (Péld 31,3. LXX). Más helyen pedig: „Mint a város, melynek falait lerombolták és nem őrzi semmi: olyan az a férfi, aki megfontolatlanul cselekszik” (uo. 25,28. LXX). En-nek az utolsó idézetnek a példája és képes beszéde eléggé rámutat arra, milyen veszedelmes a szerzetesre, ha hiányzik belőle ez az erény: amikor tudniillik lerombolt városhoz ha-sonlítja, melynek nincs védőfala.

Ebben az erényben rejlik a bölcsesség, ebben az értelem és a tudás. Enélkül nem épülhet fel belső, lelki épületünk; nél-küle nem gyűjthetünk lelki gazdagságot, e szavak értelmé-ben: „Bölcsesség által épül fel a ház, és értelem teszi szilárd-dá: tudás folytán telnek meg a kamrák mindenféle drága, ér-

tékes gazdagsággal" (Péld 24,3–4. LXX). Ez az erény az a „szilárd eledel”, amely csak az erőseknek és tökéleteseknek való, az Apostol szavai szerint: „A tökéleteseknek való a szilárd eledel, akik gyakorlat útján jól kiművelt képességet szereztek a jó és rossz megkülönböztetésére” (Zsid 5,14). Az Apostol annyira hasznosnak és szükségesnek tartja, hogy egyenesen Isten igéjével és hatalmával emeli egy sorba: „Isten szava ugyanis eleven, átható, és élesebb minden kétélű kardnál. Behatol, és szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt, s ítél a szív gondolatairól és szándékairól” (Zsid 4,12).

Ezek az idézetek világosan bizonyítják, hogy a bölcs belátás kegyelme nélkül egyetlen erény sem lehet tökéletes, sem állandó. Ezért a szent életű Antal határozata alapján az összes atyák kimondották, hogy a bölcs belátás az az erény, amely a szerzetest biztosan és félelem nélkül elvezeti az Istenhez, és a fentebb elsorolt erények sértetlenségét is állandóan megőrzi. Segítségével a tökéletesség magas csúcsára kevesebb fáradsággal lehet feljutni, nélküle viszont sokan nem érhetik el a tökéletesség tetőfokát, ha mégoly buzgón fáradoznak is érte. Mert minden erény szülőanyja, őre és szabályozója a bölcs belátás.

5. Egy Hero nevű aggyastján halála

Ezt a döntést, melyet Szent Antal és a többi atya már oly régen hirdetett, ígéretemhez híven erősítse meg egy újabb példa is. Gondoljatok csak arra, ami a minap játszódott le tulajdon szemetek előtt: hogyan szedte rá néhány nappal ezelőtt a sátán az aggyast Herót, és taszította le a magasból a mélybe.

Tudjuk, hogy ötven esztendeje élt már ebben a pusztaságban, és egészen rendkívüli elszántsággal ragaszkodott a legszigorúbb önmegtartóztatáshoz. Hogyan volt lehetséges, hogy ily sok fáradozása után mégis rá tudta szedni a kísértő, és oly súlyos bukásba dönthette, hogy gyászba és fájdalomba borította e pusztaság összes lakóit? Nem azért-e, hogy nem volt meg benne eléggé a bölcs belátás erénye? Ez volt az oka, hogy inkább hallgatott a saját elgondolásaira, mintsem hogy

a testvérek jó tanácsai és tanítása, valamint az ősök hagyományai szerint járt volna el.

Mert olyan hajthatatlan szigorúsággal s annyira állandóan gyakorolta a böjt önmegtartóztatását, és cellája magányához is annyira ragaszkodott, hogy még a húsvéti ünnep sem tudta rábírní a testvérek lakomáján való részvételre. Míg tehát testvérei ezen a napon minden évben együtt voltak a templomban, egyedül ő nem volt rábírható, hogy csatlakozzék hozzájuk: mert attól tartott, hogy ha egy kis főzeléket venne magához, azt hihetnék róla, hogy engedékenységevel eltért kiszabott feltételétől.

Ez a kevélység aztán annyira félrevezette, hogy a sátán angyalát a legmélyebb hódolattal fogadta, mintha csak a világgosság anyyala lett volna, és parancsának engedelmeskedve beleugrott a kútba, melynek mélysége szemmel nem is látható. Egy pillanatig sem kételkedett ugyanis az angyal kezességében, aki az állította, hogy erényeinek és fáradsalmainak érdeméért semmi baja sem történhetik. Szerette volna nyilvánvalóan bebizonyítva látni szavahihetőségét, hogy épen marad, s ezért késő éjszaka esztelenül belevetette magát az említett kútba, hogy kimutassa erényének magasztos érdemét, ha majd onnét sértetlenül kikerül. Testvérei nagy fáradsággal, félig-meddig holtan tudták csak kihúzni onnét. Harmadnapra már halálán volt.

De ami még ennél is súlyosabb: képzelgésében továbbra is oly makacsul megmaradt, hogy még közelgő halála sem volt képes meggyőzni arról, hogy a sátán ravaszsága szedte rá. Akik sajnálták pusztulását, iránta érzett könnyörületből és szeretetből alig tudták kikönyörögni Paphnutiustól, fölszentelt apátjuktól, hogy oly sok fáradsalmának érdeméért s a pusztaságban eltöltött sok-sok esztendőért ne számítsa őt az öngyilkosok közé, és ne tartsa méltatlannak az elhunytak emlékére bemutatott áldozatra.

6. Két testvér bukása a bölcs belátás hiánya miatt

És mit mondjak arról a két testvérről, akik azon a pusztaságon túl laktak, ahol egykor Thebais mellett Szent Antal élt? Ezek a bölcs belátás hiányában meggondolatlanul elhatározták, hogy bejárják az óriási, pusztasivatagot, és egyáltalában semmi élelmet sem vesznek magukhoz, csak amit maga az Úr nyújt nekik.

Midőn tehát a pusztaságban bolyongtak és már-már elpusztultak az éhségtől, egyszer csak messziről megpillantották a mazikusokat. Ez a néptörzs minden vad népnél szörnyűsebbebb és kegyetlenebb, mert a vérontásra nem a zsákmány utáni vágy ösztönzi őket, mint egyes néptörzseket, hanem pusztán csak lelki vadságuk. De most, a természetükben rejlő vadság ellenére, mégis kenyerekkel mentek a testvérek elé. Az egyik testvér, váratlanul elnyerve a bölcs belátás ajándékát, örömmel és hálaadással fogadta az eledelt, mintha maga Isten nyújtotta volna neki: mert úgy vélte, hogy Isten segített rajta, és Nélküle nem történhetett volna meg, hogy ezek a vadak, akik mindig csak az emberi vérben találták örömüket, most élelmiszert nyújtsanak a kimerült és eltikkadt utasoknak. A másik testvér azonban visszautasította az eledelt, mivel emberek nyújtották neki, s az éhségtől való kimerültségben el is pusztult.

Bár e két testvér vállalkozása elítélendő meggyőződésből fakadt, az egyik a bölcs belátás segítségével legalább jóvátette, amit oly könnyelműen és meggondolatlanul elhatározott. A másik azonban továbbra is megmaradt ostoba gőgjében, és mivel fogalma sem volt a bölcs belátásról, maga idézte elő halálát, melyet az Úr el akart hárítani tőle. Nem akarta ugyanis elhinni, hogy a kegyetlen barbárok isteni sugallatra feledtek el vadságukról, és jöttek eléjük kard helyett kenyérrel.

7. Más példa a bölcs belátás hiánya miatti bukásra

Vagy mit mondjak arról a másik testvérről, akinek a nevét nem akarom említeni, mert még életben van? Ezt sokáig álmította a sátán, aki angyali ragyogásban jelent meg előtte, és sok kinyilatkoztatással szedte rá, úgyhogy egyenesen az igazság követének tartotta őt. E csodákon kívül még azt is megtette vele, hogy cellájában éjjelenként minden lámpa nélkül világosságot gyújtott.

Végül is azt parancsolta neki a sátán, hogy ajánlja fel Istennek a fiát, aki vele együtt szintén a kolostorban volt: mert ezzel az áldozattal semmivel sem lesz kisebb érdeme, mint Ábrahám pátriárkának. E rábeszéléssel annyira félrevezette, hogy a gyilkosságot valóban végre is hajtotta volna, ha a fiú meg nem látja, amint szokása ellenére a kését élesítette és kötelelet keresett, hogy az áldozat véghezvitelére megkötözze őt. Ebből megsejtette a készülő bűnt, és idejében elmenekült.

8. Egy mezopotámiai szerzetes tévedése és bukása

Sokáig tartana részletesen elbeszélni annak a szerzetesnek a tévedését is, aki Mezopotámiában élt. Hosszú éveken át egyedül lakott egy cellában, oly nagy önmegtartóztatásban, hogy igazán csak kevesen utánozhatták benne. Végül azonban a sátáni kinyilatkoztatások és álomlátások mégis félrevezették: oly sok fáradozás és erény után, melyekben minden ott lakó szerzetest túlszárnyalt, nyomorultan elbukott, mert zsidóvá lett és körülmetéltette a testét.

A sátán ugyanis csak azért szoktatta hozzá különféle látomásokhoz, hogy hiszékennyé tegye a későbbi csalódásra. Emiatt hosszú időn át valóban igaz dolgokat nyilatkoztatott ki előtte, mintha csak az igazság hírnöke lett volna. Végül azonban úgy mutatta be neki a keresztény népet és vallásunk, hitünk fejedelmeit, tudniillik az apostolokat és a vértanúkat, mint sötét, utálatos alakokat, akiket mindenféle betegség elsorvasztott és elrútított; viszont ugyanakkor a zsidóságot, valamint Mózeszt, a pátriárkákat és a prófétákat úgy ábrázol-

ta előtte, mintha azok túlradó örömtől ujjonganának és a legragyogóbb világosságban tündökölnének. Majd azt tanácsolta neki, hogy ha ő is részesülni akar az ő érdemükben és boldogságukban, siessen felvenni a körülmetélést.

E szerzetesek közül bizonyára egyik sem esett volna ily gyászos tévedés áldozatául, ha igyekezett volna elsajátítani a bölcs belátás adományát. Sokak bukása és tapasztalata mutatja tehát, mennyire veszedelmes az, ha valakiben nincs meg e bölcs belátás kegyelme.

9. Kérdés: Hogyan sajátítható el az igazi bölcs belátás?

GERMANUS erre így szólt: Ezekből az újabb példákból, de az ősök határozatából is eléggé nyilvánvaló, hogy a bölcs belátás forrása és gyökere minden erénynek. Most tehát szeretnénk, ha kifejtenéd előttünk, hogyan lehet elsajátítani ezt az erényt, vagy miképpen lehet felismerni, hogy e belátás valódi-e, tehát Istentől származik, vagy pedig hamis, s így a sátántól ered.

Szeretnénk ugyanis a múlt előadásodban (Coll I,20) tárgyalt evangéliumi példabeszéd parancsa szerint mi is olyan tapasztalt pénzváltók lenni, akik felismerik a pénzen az igazi király képmását, hogy így leleplezhessük, amikor nem törvényesen került a pénzre, vagy – mint tegnapi előadásodban közönséges szóval kifejezted –: mint hamis pénzt, eldobhassuk. Így meglesz bennünk az a jártasság, melyről oly kimerítően és hiánytalanul kimutattad, hogy mennyire meg kell lennie a szellemi értelemben vett evangéliumi pénzváltóban. Mert mit ér, ha ismerjük ennek az erénynek és kegyelemnek az értékét, de nem tudjuk, miképpen törekedjünk rá és sajátítsuk el?

10. Válasz: Az igazi bölcs belátás elnyerése

MÓZES erre így válaszolt: Az igazi bölcs belátás csak igazi alázatossággal sajátítható el.

Ennek az alázatosságnak az lesz az első próbaköve, ha nemcsak minden tettünket, hanem még gondolatainkat is feltár-

jük előjáróink előtt, hogy megvizsgálják őket. Tehát senki se bízza magát saját véleményére, hanem mindenben az ő döntésükhöz alkalmazkodjék, és az ő tanításuk alapján ismerje fel, mit tartson jónak vagy rossznak.

Ez a szabály a fiatal szerzetest nemcsak hogy egyenes úton vezeti az igazi bölcs belátás ösvényén, hanem az ellenség minden cselvetésétől és ámitásától is sértetlenül megőrzi. Mert semmiképpen sem lehet rászedni azt, aki nem a maga véleménye, hanem az ősök példája szerint él. S a ravasz ellenség sem képes elámítani annak a tapasztalatlanságát, aki szíve egyetlen gondolatát sem takargatja veszedelmes szégyenérzettel, hanem előjáróinak érett megfontolása után veti csak el vagy karolja fel őket.

Mihelyt ugyanis feltárjuk a bűnös gondolatot, nyomban elveszti erejét. S a bölcs belátás döntése még el sem hangzott, az őszinte vallomás máris mintegy napvilágra hurcolja az ocsmány kígyót sötét föld alatti barlangjából, úgyszólván szinte megszegyenülten, gyalázzal kénytelen elvonulni. Artalmas sugallatai ugyanis csak addig uralkodnak rajtunk, amíg eltitkoljuk őket a szívünkben.

Hogy szavaim igazságát még jobban megértsétek, elbeszélem nektek Serapion apát esetét, melyet a fiatalabbak okulására ő maga is sokszor elmondott.

11. Serapion apát szavai a feltárt gondolatok hatástalanságáról és az önbizalom veszedelméről

„Gyermekkoromban, midőn Theonas apáttal együtt laktam (vö. Coll XXI–XXIII), az ellenség kísértése folytán az a bűnös szokásom támadt, hogy mikor a kilencedik óra után az aggastyánnal együtt megebédeltem, egy kis kenyeret mindennap lopva elrejtettem és később az ő tudta nélkül titokban megettem. Ezt a lopást tudva és akarva követtem el, meggyökerezett vágyam mértéktelenségében mindennap vétkezve. De valahányszor kielégíttem e titkos vágyamat, utána mindig magamba szálltam, és az elkövetett lopás bűne ilyenkor több gyötrelmet okozott, mint amennyi élvezetet jelentett

maga az evés. Szívem nagy keserűségére mégis úgy éreztem, hogy ezt a terhes feladatot mindennap végre kell hajtanom, mintha téglavetés helyett erre kényszerítettek volna a fáraó robottisztjei. Kegyetlen zsarnoksága alól semmiképpen sem tudtam szabadulni, viszont a titkos lopást szégyelltem feltárni az aggastyán előtt. Végül is Isten maga akart felszabadítani e szolgásgom igája alól.

Történt ugyanis, hogy testvérek érkeztek az aggastyán céljába, akik épülni kívántak tanításán. Midőn étkezés után az öreg elkezdte lelki tanítását, sorban válaszolt a feltett kérdésekre, s többek közt a mértéktelenség bűnéről és az eltitkolt gondolatok zsarnoki uralmáról is beszélt. Kifejtette ez utóbbiak természetét, és hogy milyen kegyetlen hatalommal rendelkeznek, amíg valaki eltitkolja őket. Ennek a tanításnak a hatására megtörtem és vádoló lelkiismeretem szavára nagyon megijedtem. Úgy tűnt fel ugyanis előttem, mintha mind ezt csak azért mondta volna el, mert az Úr feltárta előtte szívem titkait. Eleinte csak elfojtott sóhajok törtek fel a szívemből, később azonban, midőn szívem töredelme nőttön-nőtt, nyíltan könnyekben törtem ki és zokogni kezdtem. Végül is az aznapi kenyeret, amelyet bűnös szokásom szerint magammal hoztam, hogy titokban megegyem, előhúztam a keblemből, mely vétkem tanúja és rejtegetője volt, majd mindannyiuk szeme láttára megmutattam, s leborulva a földre megvalóltam bűnömet, hogy mindennap titokban ettem. Azután bőven omló könnyeim közt kértem az agg apátot, hogy bocsásson meg és könyörögjön az Úrhoz e kegyetlen fogságomból való szabadulásomért.

Ekkor az aggastyán így szólt hozzám:

– Bízzál, fiam! Bár ha én hallgatnék is, vallomásod megszabadított téged e rabságodból. Ma legyőzted diadalmas ellenfeledet, mert vallomásoddal jobban leverted, mint amennyire ő eddig hallgatásoddal megalázott téged. Eddig is azért kellett túrnöd az uralmát, mert sem te magad, sem más nem szégyenítette meg vakmerőségét, Salamon szavai szerint: „Mivel nem mondják ki az ítéletet tüstént a gonosz felett, ezért van tele az emberek fiainak szíve minden gonosz cselekedettel”

(Préd 8,1 LXX). Éppen azért, mivel most így leleplezted ezt a gonosz lelket, többé nem zaklathat, és nem bitorolhat magának rejtekhelyet benned az undok kígyó, miután üdvös vallo-másoddal napvilágra hurcoltad szíved sötétségéből.

Alighogy az öreg befejezte szavait, égő fáklya jött elő a keblemből és kénzagú füstjével annyira betöltötte a cellát, hogy az elviselhetetlen bűz miatt alig voltunk képesek megmaradni benne. Erre az aggastyán tovább folytatta intelmét, ezekkel a szavakkal:

– Íme, maga az Úr erősítette meg látható módon szavaim igazságát: hogy tulajdon szemekkel láthasd, mennyire kiűzte a szívedből üdvös vallomásod a kísértőt. E nyilvánvaló kiűzéséből megértheted, hogy a leleplezett ellenségnek többé nem lesz helye benned.

Amint az öreg szerzetes mondotta, úgy is történt. Vallo-másom hatására a sátáni zsarnokság uralma teljesen megszűnt és egyszer s mindenkorra elcsitult bennem, úgyhogy az ellenség soha, még bűnös vágyam emlékével sem kísértett többé. Soha többé nem éreztem, hogy valaha is zaklatott volna azzal a titkos vággyal.

A Prédikátor könyvében is szépen olvashatjuk ugyanezt az igazságot: „Ha a kígyó sziszegés nélkül mar, bűvölője mit sem tehet” (Préd 10,11. LXX). E szavakkal arra mutat rá, hogy veszedelmes a kígyó titkos marása: vagyis, ha valaki a sátántól sugallt gondolatot nem tárja fel a kígyóbűvölő előtt, tehát olyan lelki vezetőnek, aki a Szentírás szavaival nyomban meggyógyíthatná a sebet és kiszívhatná a szívből az ártalmas kígyómérget, akkor ez nem siethet a veszendő, halódó lélek segítségére.

Úgy juthatunk el tehát legkönnyebben a bölcs belátás ismeretére, ha az elődök nyomait követve semmi újat sem mérszelünk kezdeményezni, sem saját ítéletünkre nem hagyatkozunk: hanem mindenben aszerint járunk el, amint az ő hagyományuk vagy erényes életük tanít bennünket. E szabály segítségével mindenki eljuthat a bölcs belátás tökéletességére, sőt az ellenség összes cselvetéseivel szemben is biztonságban maradhat.

Nincs ugyanis még egy bűn, amellyel a sátán annyira veszedelembé sodorhatná a szerzetest, mint ha sikerül rávennie, hogy megvetve a szent életű elődök tanácsait, a saját ítéletére támaszkodjék, és a maga nézeteit és elgondolásait kövesse. Hiszen minden mesterséggel és tudománnyal, amely az emberi szellem találmánya – bár ha csak a földi élet javát szolgálja is, s legyen bár mégoly kézzelfogható, szemmel látható –, úgy vagyunk, hogy senki sem tudja helyesen elsajátítani őket oktatómester nélkül! Micsoda esztelenség akkor azt hinni, hogy egyedül ez a tudomány nem szorul tanítómasterre, amely láthatatlan is, rejtett is, s amelyet csak a legtisztább szív érthet meg? Sőt ha ebben téved valaki, ez a tévedése nem múltó kárt okoz, amely könnyen jóvátehető, hanem a lélek pusztulását és halálát vonja maga után! Mert a léleknek nem látható, hanem láthatatlan és kegyetlen ellenséggel kell küzdenie éjjel-nappal, és nemcsak egy-két ellenféllel van dolga, hanem számtalan sok csapattal kell felvennie a lelki harcot. Ha ebben elbukik, bukása annál veszedelmesebb, minél ádázabb az ellensége és minél titkosabb a küzdelem.

Azért mindig a legnagyobb óvatossággal kövessük elődeink nyomdokait, és bármilyen gondolat támad is szívünkben, vessük el a szégyenkezés fátyolát, és tárjuk fel őket előljáróink előtt.

12. A veszedelmes szégyenérzet visszatart bennünket attól, hogy gondolatainkat feltárjuk előljáróink előtt

GERMANUS: A szégyenérzet nagyon veszedelmes, mert arra készítet, hogy igyekezzünk elrejtetni bűnös gondolatainkat, és ne merjük feltárni őket üdvös vallomásunkkal. Tudomásunk szerint ennek az a legfőbb oka, hogy egyszer megtörtént egy idős szerzetessel, aki egyike volt a Szíriában élő legkiválóbb atyáknak, hogy nagy méltatlankodásában heves szemrehányásokkal illette az egyik testvért, aki őszintén feltárta előtte gondolatait. Emiatt van aztán, hogy mi is elfojtjuk őket magunkban és szégyelljük feltárni az előljárók előtt. Ezért persze gyógyulást sem találunk rájuk.

13. A szegényérzetet el kell fojtanunk. – Nagy veszedelmet jelent, ha az előljáró nem érez részvétet a bűnös iránt

MÓZES: Mint ahogy nem minden ifjú egyformán buzgó és nem egyformán jártas a jó erkölcsök tudományában, éppúgy az idősebbek sem lehetnek egyformán tökéletesek és tapasztaltak. Az öregek lelki gazdagságát ugyanis nem ősz hajuk szerint kell megítélni, hanem ifjabb koruk buzgóságával és kiállott fáradalmaik gyümölcssei szerint kell mérni. „Amit nem gyűjtöttél fiatal korodban – mondja a Szentírás –, hogyan találhatnád meg vénségedre?” (Sir 25,5). „Mert a tisztas aggkort nem a hosszú élet adja, és nem az évek száma méri. Ellenkezőleg: az ember bölcsessége az igazi ősz haj, és a szeplőtelen élet az igazi aggkor” (Bölcs 4,8–9).

Ezért nem minden idős szerzetes példája követésre méltó, és nem mindegyiknek a tanítása vagy intelmei érdemesek megszívlelésre, még ha ősz haj borítja is a fejüket, de csak hosszú életük ajánlja őket. Csak azokra hallgassunk, akikről biztosan tudjuk, hogy már fiatal korukban kitűntek dicséretre méltó életükkel, és akik nem saját elbizakodott nézeteikre hagyatkoznak, hanem őseik hagyományaira támaszkodnak. Vannak ugyanis egyesek, akik ifjúkoruk óta lanyhaságban és restségben öregedtek meg, sőt – sajnos – ezeknek a száma nagyobb. Az ilyenek tekintélyüket nem érett erkölcsökkel szerzik, hanem csak éveik számával. Méltán irányul ezek ellen az Úr szemrehányása a próféta által: „Idegenek emésztik erejét, és ő nem tudja; ősz hajszálok ütnek ki rajta, s ő nem veszi észre” (Oz 7,9).

Ezeket tehát, mint mondtam, nem feddhetetlen életük, sem a szerzetesi hivatásban tanúsított dicséretes vagy követésre méltó buzgóságuk állította példaként a fiatalabbak elé, hanem egyedül csak hajlott koruk. A ravasz ellenség ezeknek az ősz haját állítja előlegezett tekintélyükkel az ifjak elé, hogy rászedje őket. Ármányos agyafúrtságában példájuk nyomán még azokat is igyekszik elgáncsolni és rászedni, akiket akár saját szívük sugallatai, akár mások intelmei a tökéletesség útjára vezethettek volna, és vagy veszedelmes lanyhaságba so-

dorja őket, vagy pedig ezeknek az öregeknek a tanításával és életével halálos kétségbeesésbe dönti.

A mondottak bizonyosságára néhány szóval elmondok nektek egy példát, de nem említem meg annak a nevét, akivel történt: hogy hasonló ne történjék velem is, mint azzal, aki nyilvánosságra hozta testvére feltárt bűneit. Ezért csupán a megtörtént esetet mondom el, amely kellő okulástokra szolgálhat.

Egyszer az egyik idős szerzetest, akit magam is jól ismerek, felkeresett egy nagyon buzgó ifjú, hogy lelki előhaladására és gyógyulására tanácsot kérjen tőle. Őszintén feltárta előtte, hogy őt testi vágyak és a tisztátalanság szelleme zaklatják: mert azt remélte, hogy az aggastyán imádságára vigasztalást talál szenvedéseire, és orvosságot lelki sebeire. Az azonban keserű szavakkal ostromozta őt: nyomorultnak és méltatlannak nevezte, aki még a szerzetes nevét sem érdemli meg, ha ilyen bűnös vágyak izgatják.

Ezek a szemrehányások mélyen bántották az ifjú szívét és a legnagyobb kétségbeesésbe döntötték. Bánatosan és halálos szomorúságtól leverve hagyta el a cellát. Mikor így emésztette a bánat, és mélyen elgondolkodva már éppen azon töprengett, hogy ezentúl már nem szenvedélyeinek orvoslására, hanem bűnös vágyainak kielégítésére fog törekedni, találkozott vele Apolló apát, aki egyike volt a legtapasztaltabb idős szerzeteseknek. Csüggedt arckifejezéséből egyszerre kitalálta, mekkora fájdalom és mily heves harc dúlhat némán az ifjú szívében, s azért megkérdezte tőle, miért ilyen zaklatott. Az aggastyán szelíd biztatására még csak egy szóval sem tudott válaszolni. Ebből az egyre jobban átlátta, hogy az ifjú nem ok nélkül akarja elhallgatni nagy szomorúságának az okát, melyet még arckifejezésével sem sikerült lepleznie. Annál inkább sürgette tehát, hogy tárja fel előtte titkos bánatát. Az ifjú végül is, teljesen sarokba szorítva, megvallotta neki, hogy éppen a falu felé indult. Annak a másik aggastyánnak a véleménye szerint úgysem lehet szerzetes, viszont testi ösztöneit sem tudja már fékezni, és kísértéseire sem talált orvosságot: azért megnősül, elhagyja a kolostort és visszatér a világba.

Apolló ekkor szelíden, gyengéd szavakkal vigasztalni kezdte. Megvallotta neki, hogy őt magát is naponként zaklatják e tüzes nyilak és lángok. Ezért nem kell mindjárt kétségbeesni; nem is szabad az ostrom hevén csodálkozni: hiszen azt nem annyira saját erőfeszítésünk buzgóságával, mint inkább az Úr kegyelmével és irgalmával győzhetjük le. Végül is arra kérte őt, hogy várjon még egy napig, és térjen vissza addig a cellájába. Ő maga pedig sietve elindult az előbbi aggastyán kolostora felé.

Midőn már közeledett hozzá, kiterjesztett kézzel, könnyek között így imádkozott:

– Uram, ki egyedül vagy kegyes Bírāja és titokzatos Gyógyítója minden titkos erőnek és emberi gyengeségnek: fordítsd ennek az ifjúnak a kísértését arra az öreg emberre, hogy legalább öregkorára megtanuljon leereszkedni a küszködők gyengeségéhez, és szánni tudja a fiatalok gyarlóságát!

Alig fejezte be sóhajtva ezt az imádságot, máris észrevette, hogy egy utálatos szerezcsen áll annak az aggastyánnak az ajtaja előtt és tüzes dárdát készül feléje hajítani. Tüstént meg is sebezte vele, úgyhogy az öreg kiszaladt a cellából, és mint az őrült vagy a részeg, ide-oda futkosott. Hol bement, hol meg újra kijött, s végre nem bírván magával, ugyanarra az útra tért, amelyen az előbb az az ifjú eltávozott.

Mikor Apolló apát látta, hogy őrjöng, mintha csak a fúriák üldöznék, észrevette a szívében azt a tüzes dárdát, melyet a sátán hajított beléje. Emiatt tört ki rajta ez a lelki zavar, s ezért égették elviselhetetlen hévvel érzéki szenvedélyei. Odament tehát hozzá és megszólította:

– Hová sietsz? Mi felejtette el veled idős komolyságodat? Mi nyugtalanít ilyen gyermekes módon, vagy mi készlet arra, hogy így ide-oda szaladgálj?

Ez lelkiismeretének szemrehányásától és rút szenvedélyétől megszégyenülten már-már azt hitte, hogy az agg Apolló leleplezte a szívében dülő lángot, s mivel már úgyis ismerte szíve titkait, a kérdezősködő aggastyánnak egy szót sem mert felelni. Az azonban így szólott hozzá:

– Térj csak vissza a celládba, és lásd be végre, hogy a sátán eddig bizonyára nem ismert téged, vagy megvetett, és nem sorolt azok közé, akiknek a tökéletessége és buzgósága napról napra küzdelemre, harcra ingerli őt. Hiszen annyi esztendő múltán, amelyet mind ebben a hivatásban töltöttél el, ellened irányzott dárdáját nemcsak hogy visszavetni, de még egyetlen napra elviselni sem tudtad!

– Az Úr engedte meg, hogy megsebezzen veled, hogy legalább öregkorodra megtanulj együtt érezni mások gyengeségével, és saját példádból és tapasztalatodból sajátítsd el, hogyan kell leereszkedni a fiatalabbak gyarlóságához. Mert amikor hozzád fordult az az ifjú, aki az ördög támadásától szenvedett, nemcsak hogy nem vigasztaltad meg, hanem halálos kétségbeesésbe döntötted, sőt egyenesen kiszolgáltattad az ellenség kezébe. Tőled akár nyomorultan föl is falhatta volna! A sátán bizonyára sohasem támadt volna ellene ily heves kísértéssel, amilyennel reád támadni mindeddig átallott, ha meg nem irigyelte volna későbbi tökéletességét, és nem sietett volna csírájában elfojtani s tüzes nyilaival eleve megsemmisíteni azt az erényt, melyet a lelkében előre látott. Kétségtelenül felismerte, hogy ő az erősebb, ha érdemesnek tartotta ilyen hevesen támadni ellene.

– Tanuld meg tehát saját példádból, hogy máskor részvétellel légy a szenvedők iránt, és akiknek veszedelemben forog a lelke, azokat ne rémítsd el veszedelmes kétségbeeséssel, se el ne keserítsd kemény szavakkal, hanem inkább szelíden és jó szóval vigasztald. A bölcs Salamon parancsa szerint „mentsd meg azokat, akiket halálra visznek, és el ne mulaszd kimenteni, akiket veszthelyre kísérnek” (Péld 24,11). Üdvözítőnk példájára „ne törd el a megroppant nádat, és ne oltsd ki a füstölgő mécsbelet” (Mt 12,20). Kérd az Úrtól azt a kegyelmet, hogy te is igazán és bizakodva énekelhesd: „Az Úr értelmes nyelvet adott nekem, hogy szavammal támasza lehessenek a fáradtnak” (Iz 50,4). Mert senki sem képes elviselni az ellenség cselvetését, sem nem képes kioltani vagy elfojtani testi vágyait, amelyek mintegy természetünk folytán lángolnak fel bennünk, ha Isten kegyelme nem segíti, nem oltalmazza és védi gyarlóságunkat.

- De most, hogy az Úr üdvös rendelése már megszabadította azt az ifjút veszedelmes szenvedélyétől, téged pedig megismertet a heves kísértéssel és megtanított a részvétre: kérjük Őt együttes könyörgésünkkel, hogy távoztassa el ezt az ostorát, melyet a te javadra rád mérni méltóztatott. „Hiszen Ő sebet ejt ugyan, de be is kötözi; megver, de gyógyít is keze” (Jób 5,18). „Ő tesz megalázottá és felmagasztalttá; Ő tesz halottá és élővé; Ő visz le az alvilágba s hoz vissza onét” (1Kor 2,6-7). Kérjük, hogy a sátán tüzes dárdáját, melyel azt hiszem, Ő engedte, hogy megsebezzen, Szentlelke harmatával oltsa ki.

Az Úr az aggastyán egyetlen könyörgésére, amilyen gyorsan megengedte a kísértést, éppoly hamar el is távolította azt. De közben a másik idős szerzetest saját tapasztalatából világosan meggyőzte arról, hogy nem szabad szemrehányással illetni másokat feltárt bűneik miatt, és nem szabad megvetni a szenvedők fájdalmát, ha mégoly jelentéktelennek látszik is az.

Azért ne rémítsen el benneteket se egy embernek vagy néhány szerzetesnek a járatlansága vagy könnyelműsége, és ne tántorítson el a fentebb leírt üdvös úttól s az ősök tanításától. E néhány ember ősz hajával csak visszaél a ravasz ellenség, hogy rászedje a fiatalabbakat. Inkább minden szégyenkezés nélkül tárjatok fel mindent előljáróitok előtt, és bátran fogadjatok el tőlük akár az orvosságot sebeitekre, akár életük és tökéletességük példáját. Ezek mindig kellő segítségünkre lesznek, és belőlünk is hasonló hatást váltanak ki, ha semmit sem akarunk saját véleményünk és elbizakodottságunk szerint véghezvinni.

14. Sámuel meghívása

Ez az igazság annyira kedves az Isten előtt, hogy nem véletlen, ha a Szentírásban is megtaláljuk ezt a szabályt. Így például a gyermek Sámuel, akit gondviselésével kiválasztott, nem akarta Önmaga oktatni az Istennel való beszélgetés tudományában, hanem engedte, hogy kétszer is az öreg fő-

paphoz siessen. Azt akarta, hogy akit szavainak meghallgatására hívott, azt olyan valaki oktassa, aki megsértette az Istent: csupán azért, mert az illető tapasztalt öreg volt. És bár Sámuelet méltónak ítélte arra, hogy saját Maga hívja meg őt szolgálatára, mégis inkább azt akarta, hogy erre az agg főpap tanítása készítse elő (1Kir 3). Azt akarta ezzel elérni, hogy próbára tegye annak az alázatosságát, akit istenszolgálatra hívott, de egyben példát is akart adni az ifjabb szerzeteseknek erre az alárendeltségre.

15. Szent Pál meghívása

Pálhoz is maga Krisztus szólt és személyesen hívta meg őt. Ugyanekkor a tökéletesség útját is nyomban feltárhatta volna előtte; de Ő inkább Ananiáshoz küldte, hogy tőle tanulja meg az igazság útját. Azt mondotta ugyanis: „Kelj föl, menj be a városba, ott majd megmondják, mit kell tenned” (ApCsel 9,7). Tehát őt is egy idősebb emberhez utasítja, és helyesebbnek véli, ha inkább annak a tanítása készíti őt elő, mint saját Maga: hogy ami Pál esetében méltán történt volna, az elbizakodottakká ne tegye utódait, és senki se hitesse el magával, hogy hasonlóképpen neki is egyedül Isten iskolájától és tanításától kell várnia előkészítését, nem pedig előljárójának oktatásától.

Az ilyen elbizakodottságot maga az Apostol is mindenképpen elítéli, nem csupán szavaival, hanem tetteivel és példájával is. Saját magáról például ezt hirdeti: ő egyedül csak azért ment fel Jeruzsálembe, hogy apostoltársaival és munkatársaival együtt mintegy meghitt, bizalmas beszélgetésben megvizsgálja azt az evangéliumot, amelyet a Szentlélek kegyelmének segítségével, jelek és csodák hatalmával hirdetett a pogányoknak. Ezt mondja ugyanis: „Megbeszéltem velük az evangéliumot, amelyet a pogányok közt hirdetek, hogy hiába ne fáradozzam vagy fáradoztam legyen” (Gal 2,2).

Ki lehetne tehát oly elbizakodott és vak, hogy a saját véleményére és belátására merne hagyatkozni, mikor még az Úr választott edénye is arról tanúskodik, hogy szüksége volt az

apostoltársaival folytatott megbeszélésre? Ez is nyilvánvalóan bizonyítja, hogy az Úr senkinek sem mutatja meg a tökéletesség útját, ha azt, amiből tanulhatna: vagyis az ősök tanítását és útmutatásait megveti, és kevésre becsüli azokat a szavakat, amelyeket a legnagyobb buzgósággal kellene szem előtt tartania: „Kérdezd meg atyádat, s elbeszéli neked; véneidet, és elmondják neked” (Deut 32,7).

16. A bölcs belátás erényére törekednünk kell

Minden igyekezetünkkel törekednünk kell tehát, hogy az alázatosság erényével megszerezzük a bölcs belátás ajándékát. Ez ugyanis sértetlenül megőriz bennünket a két ellenkező véglétől.

Régi igazság: ἀκρότητα ἰσοτήτες, vagyis: a túlzások kiegyenlítik egymást (ti. egyformán veszedelmesek). Mert ugyanaz a vége a túlzott böjtnak, mint a falánkságnak, s a szerzetesre éppoly káros a mértéktelen virrasztás, mint a mély alvás okozta ernyedtség. Ha ugyanis túlzásba viszi valaki az önmegtartóztatást, ezzel annyira elgyengül, hogy szükségképpen ugyanabba az állapotba kerül, mint amilyenben a hanyag szerzetes sínylődik saját nemtörődömsége következtében. Ezért sokszor tapasztalhatjuk, hogy akit a sátán a torkosság révén nem tudott rászedni, azt a túlzott böjt segítségével taszítja romlásba. Az ilyen ember tehát gyengesége folytán ugyanabba a szenvedélybe merül, amelyet egyszer már legyőzött. Ugyanígy arra is volt már példa, hogy az esztelen virrasztás és álmatlanul töltött éjszakázás miatt bukott el az, akit az alvás nem tudott legyőzni.

Ezért az Apostol tanácsára „jobbról és balról az igazságosság fegyverzetében” (2Kor 6,7), helyes mérséklettel kell előrehaladnunk, vagyis a bölcs belátás irányításával kell járnunk a két végllet között. Ne engedjük tehát letéríteni magunkat az önmegtartóztatás hagyományos ösvényéről, de a torkosság és falánkság vágyaiba se essünk vissza veszedelmes engedékenységgel.

17. A túlhajtott böjt és virrasztás

Emlékszem, hogy én is gyakran elnyomtam magamban az étel vágyát, úgyhogy két-három napig nem ettem semmit, s még csak eszembe sem jutott az evés. Viszont az is megtörtént velem, hogy a sátán támadása következtében annyira került a szememet az álom, hogy több éjszakán és napon át kérnem kellett az Urat, engedjen egy kis álmot szemeimre. De mindig úgy éreztem, hogy nagyobb veszedelem fenyeget az álomtól és ételtől való idegenkedés miatt, mint az álomság és torkosság elleni küzdelem felől.

Arra kell tehát törekednünk, hogy a testi gyönyör vágya ne döntsön bennünket veszedelmes engedékenységbe, és a megszabott időpont előtt ne vegyünk magunkhoz ételt, valamint annak mértékét se lépjük túl. De éppen úgy igyekeznünk kell arra is, hogy erőltessük az étellel és alvással való felüdülést a maga idejében, még ha idegenkedünk is tőlük. Mert mindkét harc az ellenség mesterkedéséből támad, és veszedelmesebb bukásba ránthat a túlhajtott önmegtartóztatás, mint az engedékeny jóllakottság. Ez utóbbiból ugyanis üdvös bánattal újra visszatérhetünk a szigorú mértéktartáshoz, de az előbbiből nem.

18. Kérdés: Mi legyen az önmegtartóztatás vagy a táplálkozás mértéke?

GERMANUS: Mi tehát az önmegtartóztatás mértéke, hogy kellő mérséklettel, sértetlenül haladhassunk a két véglet között?

19. A mindennapi étkezés leghelyesebb mértéke

MÓZES: Ezt a kérdést tudomásom szerint gyakran tárgyalták őseink. Megbeszélték más-más szerzetesek önmegtartóztatását: mert voltak, akik csupán főzelékfélével éltek, mások meg csak zöldséggel vagy gyümölcssel. De valamenyny közül helyesebbnek tartották azoknak a szokását, akik

csupán kenyéren élnek. Ennek kellő mértékét napjában két kisebb kenyérben állapították meg, amelyek együttvéve is alig nyomnak egy fél fontot.

20. Ellenvetés: Könnyű az olyan önmegtartóztatás, amelyet két kenyér segít megtartani

Mi szívesen elfogadtuk ezt a szabályt, de azt válaszoltuk rá, hogy e mértéket nem tartjuk önmegtagadásnak, hiszen mi annyit (ti. egyfontnyi kenyeret) teljesen el sem tudnánk fogyasztani.

21. Válasz: Hogyan kell megtartani az önmegtartóztatás fentebbi szabályát?

MÓZES: Ha ki akarjátok próbálni ezt a szabályt, akkor állandóan meg kell tartanotok ezt a mértéket. A kenyéren kívül semmi más főtt ételt ne vegyetek magatokhoz, még vasárnap vagy szombaton sem, sőt még ha idegen testvér érkeznek is hozzátok.

Ha ugyanis főtt étel erősíti a testünket, akkor a többi napon nemcsak hogy kevesebb étellel beérjük, hanem nehézség nélkül le is mondhatunk az étkezésről: ha tudniillik megerősödtünk azoktól az ételektől, amelyeket a kenyéren kívül vittünk magunkhoz. Ha azonban mindig megelégszik valaki az említett mértékkel, akkor erre egyáltalában nem képes, és a kenyér élvezését sem tudja elhalasztani. Emlékszem ugyanis, hogy elődeim, de gyakran én magam is, csak nagy fáradtsággal és nehézséggel voltunk képesek elviselni ezt a sovány táplálkozást, és oly nagy erőfeszítéssel és éhséggel tudtuk csak megtartani az ajánlott mértéket, hogy bizony nem szívesen, és éppen nem sóhajtozás és szomorúság nélkül vállaltuk az étkezésnek ezt a korlátozását.

22. Az önmegtartóztatás és az étkezés általános mértéke

Az önmegtartóztatásnak az az általános mértéke, hogy ki-ki annyi ételt engedjen csak magának, amennyit testi szükséglete – akár testi erői, akár életkorának képességei szerint – megkövetel, ne pedig, amennyit a jóllakás vágya igényel.

Ha ugyanis valaki nem tart kellő mértéket, mindkét véglet nagy veszedelmet jelent: akár összeszűkül a gyomor a túlságosan szigorú böjttől, akár kitágul a túlságosan sok ételtől. Mert amiként a lélek kimerül az étel hiánya miatt és elveszti az imádsághoz szükséges erejét, mivel teste a túlságos fáradtságtól elnehezül és így szükségképpen elálmosodik: éppúgy a túlzásba vitt falánkságtól is nehézkessé válik, mert az nem engedi, hogy imádsága tisztán és könnyedén emelkedhessék az Istenhez. De lelki tisztaságát sem őrizheti meg folytonos állhatatossággal, mert éppen azokon a napokon, amelyeken túlzott önmegtartóztatással sanyargatja a testét, a múltban élvezett ételek emléke felgyújtja benne a testi vágy tüzét, bármennyire bágadt is a teste abban a pillanatban.

23. A nemzőnedvek bőségének szabályozása

Ami az ételek bősége következtében felgyülemlik a szervezetünkben, az szükségképpen kiválasztódik. A természet törvénye kilöki a szervezetből mindazokat a felesleges nedveket, amelyek számára veszedelmesek vagy vele ellenkeznek, és nem tűri meg őket magában.

Éppen azért mindig ésszerűen és egyenlő mértékkel sanyargassuk testünket: mert bár e természetes szükséglettől egyáltalában nem szabadulhatunk, amíg e testben élünk: mégis ritkábban, évenként legfeljebb háromszor következék csak be ez a magömlés. Az a szabály erre, hogy lehetőleg nyugodt álmunkban, minden érzéki izgalom nélkül távozzék tőlünk, s ne valamely csalfa álmokkép váltsa ki belőlünk, amely titkos érzéki gyönyör jele volna.

Azért az atyák véleménye mindenkor jóváhagyta az önmegtartóztatásnak azt a mértékét, amelyet fentebb említett-

tem: hogy egyforma mértékletességgel mindennap csak kenyeret együnk, és így mindennap megéhezzünk. Ez állandóan biztosítja mind lelkünk, mind testünk számára, hogy változatlanul megmaradjon ugyanabban az állapotban: se a böjt fáradalma le ne törje, se elnehezülni ne engedje a lelket a jóllakottságtól. Az ilyen étkezés ugyanis annyira egyszerű, hogy néha bizony az ember úgy estefelé már nem érzi, sőt nem is emlékezik rá, hogy aznap evett volna.

24. Nehéz megtartani az egyenlő mértéket az étkezésben. Benjamin testvér falánksága

E szabályt megtartani nem éppen könnyű, úgyhogy akiben hiányzik a bölcs belátás tökéletessége, azok inkább két napig is böjtölni kívánnak, s amit ma elfogyaszthattak volna, el akarják tenni inkább másnapra, hogy amikor étkezésre kerül a sor, akkor legalább kívánságuk szerint jóllakhassanak.

Mint tudjátok, nemrég még a ti honfitársatok, Benjamin testvér is makacsul ehhez tartotta magát: nem akarta mindennap elfogyasztani a két kis kenyeret, hogy ezzel a mérsékelt önmegtartóztatással állandóan gyakorolja a szegényes étkezést, hanem mindig inkább két napig böjtölt, hogy az étkezés idején kétszer annyi mennyiséggel elégíthesse ki gyomra falánkságát. Tehát ez alkalommal négy kenyeret fogyasztott el, hogy élvezhesse a kívánt jóllakottságot, és gyomrát megtöltve valamiképpen kiegyenlítse a kétnapos böjtöt.

Mínthogy ezzel az önfejűségével és makacsságával inkább a saját elgondolására hagyatkozott, mint a szent atyák hagyományaira: bizonyára emlékeztek még rá, hogyan fejezte be szerzetesi életét. Elhagyta a pusztaságot és újra visszatért e világ üres bölcsességéhez és hiábavalóságához.

Bukásának példája megpecsételi az ősök említett véleményét. Romlása mindenkit arra tanít, hogy soha senki fel nem hághat a tökéletesség csúcsára, ha a saját elgondolásaiban és a maga véleményében bizakodik, sőt a sátán veszedelmes cselvetéseit sem kerülheti ki.

25. Kérdés: Hogyan lehet mindig megtartani ugyanazt a mértéket?

GERMANUS: Hogyan lehet állandóan megtartanunk ezt a mértéket? Hiszen előfordul néha, hogy a kilencedik óra után, amikor már vége a böjtnek, megérkezik egyik testvérünk, s akkor az ő kedvéért kénytelenek vagyunk még valamit enni a megállapított, szokott mértéken felül is, különben teljesen le kellene mondanunk az irgalmasságnak e testi cselekedetéről, amelyet pedig mindenki iránt gyakorolnunk kell.

26. Válasz: Nem szükséges túllépnünk az étkezés mértékét

MÓZES: Mindkét szabályt egyformán és hasonló gonddal szem előtt kell tartanunk. Az önmegtartóztatás és a tisztaság kedvéért az étel mértékét is figyelembe kell vennünk: de az irgalmasság cselekedeteit és a kellő tiszteletet is hasonlóképpen meg kell adnunk az érkező testvéreknek, szeretetből.

Nem illenék ugyanis, hogy amikor meghívjuk az asztalhoz testvérünket, sőt magát Krisztust, te nem ennél vele együtt, vagy kivonnád magad az ő felüdüléséből. Azért semmiképpen sem érhet gáncs bennünket, ha megtartjuk azt a szokást, hogy kilenc órakor csak egyet eszünk meg abból a két kenyérből, amelyet az előírt szabály engedélyez számunkra, a másikat pedig megtartjuk estére, hátha vendég érkezik. Ha azután valóban jön a testvér, vele együtt költhetjük el. Így semmit sem adunk hozzá a megszokott mennyiséghez, viszont testvérünk jövelele sem szomorít meg bennünket, hiszen annak csak örülnünk kell: mert úgy gyakorolhatjuk iránta az irgalmasság cselekedeteit, hogy semmit sem engedünk önmegtartóztatásunk szigorúságából.

Ha azonban senki sem jön, a másik kenyeret, amely az előírt szabály szerint megillet bennünket, este nyugodtan megehetjük. Ezzel a kevés étellel ugyanis nem terhelhetjük meg a gyomrunkat, hiszen az egyik kenyeret már kilenc órakor megettük; viszont akik úgy vélik, hogy ők szigorúbb önmegtartóztatást végeznek, amikor az egész étkezést estére

halasztják, azokkal ez rendszeresen megtörténik. A nemrég élvezett eledel ugyanis megakadályozza, hogy akár az esti, akár az éjszakai imádságnál megtaláljuk lelkünk szabadságát és könnyed szárnyalását.

Ezért előnyös és hasznos, ha az étkezés ideje kilenc óraker van. A szerzetes ezen étkezés után könnyűnek és felszabadultnak érzi magát az éjszakai zsolozsmához, sőt, mivel már az esti imádság idejére is megemésztette az ételt, ebben is teljes készületséggel vehet részt.

***

Így telített bennünket a szent életű Mózes apát lelki tanításának kettős lakomájával: nemcsak a bölcs belátás kegyelmi ajándékát és erényét tárta fel előttünk ez utóbbi tanításával, hanem előző előadásában arra is rámutatott, miért mondtunk le a világról, és mi hivatásunk közvetlen és végső célja. Ezáltal napnál világosabban rávilágított arra, amit azelőtt lelkünk buzgalmából és az Isten iránti buzgóságból csak mintegy csukott szemmel láttunk, és megéreztetett velünk, milyen messzire eltértünk ez idő alatt a szív tisztaságától és a bölcs mérséklet irányvonalától. Hiszen e világ érzékelhető mestersegeiben és tudományában sem boldogulunk, ha nem ismerjük azok rendeltetését, és nem tudjuk elsajátítani őket, ha nem látjuk világosan végső céljukat.

III. KÖNYV

PAPHNUTIUS APÁT TANÍTÁSA A HÁRMAS LEMONDÁSRÓL

1. Bevezetés. Paphnutius apát élete

Egyiptomban a szentek egész sora élt, akik tündöklő csillagokként ragyogtak e világ éjjelében. Találkoztunk köztük a szent életű Paphnutiusszal is, aki tudományának fényével különösen nagy világosságként ragyogott.

Fölszentelt papja volt a mi szerzetesi közösségünknek, amely a scythisi pusztaságban élt. Ki is tartott itt késő öregkoráig, úgyhogy soha még a szomszédba sem látogatott el cellájából, melybe fiatal korában költözött. Bár ez öt mérföldnyire esett a templomtól, szombaton és vasárnap hajlott öregkora ellenére sem riadt vissza a hosszú úttól. Sőt ilyenkor sohasem tért vissza üres kézzel, hanem vállára vett egy vödör vizet, amelyből egész héten át ivott, és úgy tért vissza cellájába. Bár már kilencvenéves is elmúlt, sohasem engedte a fiatalbakknak, hogy segítsenek vinni neki.

Ifjúkora óta oly nagy buzgósággal szentelte magát a kolostori életnek, hogy rövid idő múlva mind az alárendeltség erénye, mind az összes erényekben való jártassága gazdagon ékesítette. Az alázatosság és engedelmesség erényének gyakorlásával ugyanis teljesen megtagadta saját akaratát, ezáltal kiirtotta minden bűnét, és tökéletességre vitte összes erényeit, melyeknek a kolostor szabályai és a legrégibb szent atyák tanítása vetettek szilárd alapot.

De ő még nagyobb tökéletességre törekedett. Már a testvérek között élve is szüntelenül vágyakozott arra, hogy elválaszthatatlanul egyesüljön az Úrral. Ezért a pusztaság magányába sietett. Azt remélte ugyanis, hogy ott az emberi közösség nem akadályozza többé, és könnyebben egyesülhet az Istennel. Itt aztán nagy buzgóságával még a szent remeték erényeit is túlszárnyalta: annyira vágyódott és törekedett a foly-

tonos isteni szemlélődésre. Hogy ezt elérje, mindenkit került, sőt behatolt a pusztaság elhagyatott, hozzáférhetetlen vidékére, ahol sokáig rejtőzködött, úgyhogy még a remeték is csak nehezen és nagy ritkán találkozhattak vele. Úgy hiszik, hogy ez idő alatt mindennap az angyalok társaságát élvezte. Magányt kedvelő életmódja miatt méltán adták neki a „Bubalus” (bivaly) melléknevet.

2. Az agg Paphnutius szavai és a mi válaszunk

Az ő tanításából kívántunk tehát okulni. Sokféle gondolat nyugtalanított bennünket, azért estefelé felkerestük az ő celláját.

Az öreg egy kis ideig hallgatott, majd magasztalni kezdte szándékunkat: hogy elhagytuk hazánkat, az Úr iránti szeretetből annyi tartományt bejártunk, és oly nagylelkűen igyekszünk elviselni a szegénységet és a pusztaság magányát, meg hogy követni akarjuk a remeték szigorú életmódját, akik ebben a szegénységben és nélkülözésben születtek és nevelkedtek, s mégis alig képesek elviselni.

Erre mi azt válaszoltuk, hogy mi az ő tanításáért és lelki oktatásáért kerestük fel őt. Azért jöttünk ilyen nagy emberhez, hogy tanuljunk az ő életéből és tökéletességéből, melynek már számtalan sok tanújelét adta. Ne hozzon tehát zavarba bennünket dicsérő szavaival, melyekre nem szolgálunk rá. Ne ébressze fel lelkünkben saját szavaival a kevélységet, melyre néha otthon, a cellánkban is igyekezett rábírnivali már ősi ellenségünk sugallata. Azért arra kértük, hogy inkább olyasmire tanítson bennünket, amitől magunkba szállunk és megalázódunk, nem pedig, ami hiú tetszelgést és fel-fuvalkodást ébreszt bennünk.

3. Paphnutius apát tanítása a háromféle hivatásról és a lemondás három fajáról

A szent életű Paphnutius erre így kezdett beszélni:

Három módja van a hivatásnak, valamint a lemondás is háromféle. Ezekről tudnunk kell, hogy a szerzetesnek mind-egyikre szüksége van, bármilyen módon nyerte is hivatását.

Először is azt kell szorgosan kutatnunk, hogy miért van, mint mondtam, háromféle hivatása. Ha aztán felismerjük, hogy Isten a hivatás első fokán szólított minket a maga szolgálatára, akkor ennek fönségéhez szabjuk egész életünket. Mert mit ér a magasztos kezdet, ha e kezdetet nem követi hasonló vég? Ha pedig azt látjuk, hogy Isten a hivatás legalacsonyabb rendű fokán vont el bennünket a világi élettől: minél kevésbé találjuk tökéletesnek ezt a kezdetet, annál lángolóbb lelki buzgósággal igyekezzünk serkenteni magunkat a tökéletesebb cél felé.

Másodszor azt is feltétlenül tudnunk kell, miért van háromféle lemondás: mert semmiképpen sem érhetjük el a tökéletességet, ha nem ismerjük azt, vagy nem iparkodunk tettekkel megvalósítani.

4. A hivatás háromféle módja

Mi tehát a hivatás háromféle módja, és miben különböznek egymástól?

Az első Istentől származik, a második embertől, a harmadik pedig a kényszerűség következménye.

Istentől való: ha elküldi a szívünkbe valamely sugallatát, amely szinte felráz bennünket álmunkból, az örök élet és üdvösség vágyát ébreszti bennünk, s üdvös bánattal arra buzdít, hogy kövessük az Istent és ragaszkodjunk parancsaihoz. A Szentírásban így hívta az Úr Ábrahámot, hogy hagyja el szülőföldjét, rokonságához fűződő vonzalmait és atyja házát: „Eredj ki földedről, rokonságod közül és atyád házából” (Gen 12,1).

Mint tudjuk, így nyerte hivatását Szent Antal is: megtérését egyedül Istennek köszönhette. Midőn ugyanis egyszer bement a templomba, ott az Úr e szavait hallotta az evangéliumban: „Aki nem gyűlöli atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, földjeit, sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom” (Lk 14,26); továbbá: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt, így kincsed lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem!” (Mt 19,21). Az Úrnak e parancsát, mintha egyenesen neki szólt volna, nagy szívbeli töredelemmel fogadta: tüstént lemondott minden vagyonáról és követte Krisztust, anélkül tehát, hogy az emberek közül bárki is buzdította vagy oktatta volna.

A hivatás második módja, mint említettem, emberek által történik: midőn tudniillik a szentek példája vagy intelmei ösztönöznek bennünket és gyűjtják fel bennünk az üdvösség vágyát. Azt hiszem, hogy Isten kegyelme engem is ily módon hívott meg: mert én is Szent Antal intelmeitől és erényeitől felbuzdulva szenteltem magamat a lelki életnek és a szerzetesi hivatásnak. Mint a Szentírásban olvassuk, Mózes is ily módon szabadította ki Izrael fiait az egyiptomi szorongatatásból.

A hivatás harmadik módja pedig a kényszerűségből ered: midőn e világ gazdagságának és élvezeteinek szolgáló embert hirtelen valamilyen megpróbáltatás rohanja meg. Halálos veszedelemben forgunk, vagy elveszítjük javainkat: száműzetéssel sújtanak, vagy pedig szeretteink halála indít bánatra bennünket: hogy így – mintegy akaratumk ellenére – kénytelenek legyünk az Úrhoz menekülni, Akit jó sorsunkban nem akartunk követni. Az ilyen kényszerű hivatásra sok példát találunk a Szentírásban: midőn az Úr Izrael fiait bűneik miatt ismétellen ellenségeik kezébe adta, ezek kegyetlen uralma miatt aztán újra az Úrhoz tértek és segítségért Hozzá kiáltottak. S „az Úr szabadítót támasztott nekik, név szerint Ehudot, Gerának, Jemini fiának a fiát, ki mindkét kezét úgy használta, mint más a jobb kezét” (Bír 3,15). Másutt pedig: „Az Úrhoz kiáltottak, s Ő szabadítót támasztott nekik, hogy megszabadítsa őket: tudniillik Otónielt, Kenez fiát, Káleb

öccsét” (uo. 3,9). Róluk mondja a zsoltár is: „Ha öldökölte őket, Hozzá fordultak, megtértek, és legott Hozzá folyamodtak. Megemlékeztek arról, hogy Isten az oltalmazójuk, s a fölséges Isten a megváltójuk” (Zsolt 77,34–35). Ismét másutt: „Szorongatásukban az Úrhoz kiáltottak, s Ő gyötrelmükből kiragadta őket” (uo. 106,6).

5. A lanyhának a hivatás első módja sem használ, míg a buzgónak az utolsó sincs kárára

Úgy tűnik fel, mintha e háromféle mód közül az első kettő méltóbb kezdete volna az Istennek tetsző életnek, míg a harmadik a legalacsonyabb rendű, és lanyhának tetszik. Mégis azt látjuk, hogy néha a harmadik fokozat révén is tökéletes és nagyon buzgó férfiak támadtak, s mindenben hasonlók voltak azokhoz, akik a legméltóbban kezdték az Úrnak való szolgálatot, és életük hátralevő részét is dicséretre méltó lelki buzgóságban élték le. Viszont az is előfordult már, hogy a legmagasabb fokról is sokan visszaestek, és igen gyakran szomorú véget értek.

Az előbbieknél mit sem ártott az, hogy nem saját elhatározásukból, hanem mintegy kénytelenségből tértek meg: hiszen a bűnbánatra is az Úr kegyessége nyújtott alkalmat nekik. Éppígy az utóbbiaknak sem használt, hogy oly magasztos volt megtérésük kezdete: mivel nem törekedtek arra, hogy hátralevő életüket hasonlóképpen végezzék. Így például Mózes apátnál, aki ebben a pusztaságban lakott, azon a helyen, amelyet Calamusnak neveznek, mit sem vont le a tökéletes boldogság érdeméből, hogy tulajdonképpen a halálfélelem kergette őt a kolostorba, mivel gyilkosság miatt halálra keresték. Kénytelen megtérését ugyanis arra használta fel, hogy lelkijével önként, maga is készségesen közreműködjék vele, és így eljutott a tökéletesség tetőfokára. Voltak viszont sokan – akiket azonban név szerint nem akarok említeni –, akiknek mit sem használt, hogy méltó módon kezdték az Úr szolgálatát: mivel később szívük gyávasága és megátalkodottsága következtében veszedelmes lanyhaságba süllyedtek és a halál mély szakadékába zuhantak.

Világosan láthatjuk ugyanezt az apostolok meghívásánál is. Mit használt például Júdásnak, hogy az Úr őt is ugyanúgy hívta meg az apostoli méltóságra, ahogy Pétert és a többi apostolt, és ő önként vállalta is: de hivatásának e fönséges kezdetét bűnös vágya és kapzsisága oly gyászos végre vitte, hogy az Úr elárulásával kegyetlen gyilkossá süllyedt? Vagy kárára volt-e Szent Pálnak, hogy midőn hirtelen megvakult, az Úr mintegy akarata ellenére vezette az üdvösség útjára? Hiszen később lelke minden buzgóságával követte az Urat, s a kényszerű kezdetet önkéntes odaadásával betetőzve, magasztos erényeitől ragyogó életét bámulatra méltó befejezéssel zárta le!

Tehát minden a befejezéstől függ. Ez azonban annál, aki kezdetben a legméltóbb megtérésnek szentelte magát, későbbi hanyagsága miatt lehet tökéletlen; viszont ha valakit a kénytelenség vezetett is a szerzetesi hivatásra, azért az élete vége istenfélelmével és buzgóságával lehet még tökéletes.

6. A háromféle lemondás

Most a lemondás fajairól kell beszélünk. Mind a szent atyák hagyománya, mind a Szentírás tekintélye szerint a lemondás háromféle lehet. Nekünk minden buzgóságunkkal igyekeznünk kell mindegyiket megvalósítani.

Az első lemondás abban áll, hogy test szerint megvetjük a világ minden gazdagságát és vagyonát. A második szerint megtagadjuk testünk és lelkünk minden régi erkölcsét, bűnét és vonzalmát. A harmadik lemondás folytán lelkünket elvonjuk mindattól, ami jelenvaló és látható, hogy csak a jövőt szemlélje és a láthatatlanok után vágyódjék.

A Szentírásban olvashatjuk, hogy az Úr mind a hármat megparancsolta Ábrahámnak, midőn így szólt hozzá: „Eredj ki földedről, rokonságod közül és atyád házából” (Gen 12,1). Először tehát el kellett hagynia „földjét”, vagyis evilági javait és földi gazdagságát; másodszer „rokonságát”: vagyis eddigi életét, s vele együtt korábbi erkölceit és bűneit, melyek születésünk óta hozzánk tapadnak és oly közeli kapcsolatban

állnak velünk, hogy mintegy vérrokonság fűz hozzájuk bennünket. Harmadszor el kellett hagynia „atyja házát”, vagyis e világnak az emlékét, amely szemünk elé tárul.

Dávid ugyanis, Isten nevében szólva, kétféle „atyról” énekel: arról, akit el kell hagynunk, és arról, Akit keresnünk kell: „Halljad, leányom, és figyelj; hajtsd ide füledet: Feledd el népedet és atyád házát” (Zsolt 44,11). Aki ugyanis azt mondja: „Halljad, leányom”, mindenesetre atya; viszont az, akinek a házát és népét el kell felednie, hasonlóképpen atya volt leányának.

Ezt tesszük mi is akkor, amikor Krisztussal együtt meghalunk mindannak, ami e világé, és az Apostol szerint már nem azokat szemléljük, „amik láthatók, hanem amik láthatatlanok. A látható ugyanis ideig tartó, a láthatatlan viszont örök” (2Kor 4,18). Tehát szívünk szerint elhagyjuk ez ideig való és látható házunkat, s lelki szemeinket arra a házra szegezzük, amelyben állandóan lakni fogunk. Mindezt akkor érjük el, ha már most, amikor még e testben élünk, nem test szerint szolgálunk az Úrnak. Így valósítjuk meg tetteinkkel és erényeinkkel az Apostol szavait: „A mi hazánk a mennyben van” (Fil 3,20).

E háromféle lemondásnak a Szentírásban megfelel Salamon három könyve. A *Példabeszédek* a lemondás első fokához tartozik, mellyel elhagyjuk testi vágyainkat és nemtelen bűneinket. A második lemondásunknak a *Prédikátor* könyve felel meg, amely hiúságnak hirdet mindent, ami csak van a nap alatt. Végül a harmadikat az *Énekek éneke* fejezi ki, amely szerint a lélek minden láthatónak fölébe emelkedik és az égiek szemlélésében egyesül az Isten Igéjével.

7. Hogyan kell törekednünk a lemondás egyes fajainak megfelelő tökéletességre?

Ezért nem sokat használ, ha buzgó hittel vállaljuk a lemondás első fokát, de nem igyekszünk hasonló igyekezettel és buzgósággal megvalósítani a másodikat is. Ha ezt is elértük, akkor eljuthatunk a harmadik fokra is, mellyel elhagyjuk

előbbi „atyánk házát” (mert születésünk óta, a régi ember és korábbi életünk szerint, amikor még mi is „a harag fiai voltunk, mint a többi ember” [Ef 2,3], valóban „atyánknak” ismerhettük), és lelki szemünket egyedül csak az égiekre szegezzük.

Erről az „atyáról” mondja a Próféta Jeruzsálemnek, amely igazi Atyját, az Istent megvetette: „Atyád amorreus volt, anyád meg heteus” (Ez 16,3); az evangélium pedig az Úr szavait idézi: „A ti atyátok az ördög, és atyátok kívánságait akarjátok követni” (Jn 8,44).

Ha elhagyjuk ezt az „atyánkat”, vagyis ha a láthatóktól a láthatatlanok felé fordulunk, akkor mi is elmondhatjuk az Apostollal: „Tudjuk, hogy ha ez a mi földi sátorházunk leomlik, Istentől kapunk lakóházat: örök hajlékot a mennyben, amit nem emberkéz rakott” (2Kor 5,1). Hasonlóképpen ismételhettük azt is, amit az előbb emlegettünk: „A mi hazánk a mennyben van. Onnan várjuk az Üdvözítőt is: az Úr Jézus Krisztust. Ő átalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi az Ő megdicsőült testéhez” (Fil 3,20–21). Dávid szavait is magunkévá tehetjük: „Hisz jövevény vagyok a földön, és zsellér, mint atyáim mindnyájan” (Zsolt 38,13). Így válunk olyanokká, amilyenekről az Úr szólott Atyjához az evangéliumban: „Ők nem e világból valók, amint én sem vagyok e világból” (Jn 17,16). Máskor pedig apostolainak mondotta: „Ha e világból valók volnátok, a világ, mint övéit, szeretne titeket. De mivel nem vagytok e világból valók – hiszen kiválasztottalak titeket e világból –, azért gyűlöl titeket a világ” (Jn 15,19).

E harmadik lemondás tökéletességét tehát akkor érdemeljük ki, ha lelkünket nem tompítja el és fertőzi meg testünk lomha tömege, hanem kellő hozzáértéssel kiküszöbölünk belőle minden földi vonzalmat és készséget, s az isteni dolgokról való szüntelen elmélkedéssel, valamint a lelki szemlélődés révén felemeljük azokhoz, amik láthatatlanok: úgyhogy bár a lelkünk továbbra is e gyarló testben és testi környezetben él, azt szinte nem is érzi többé, mert egyedül csak a mennyieieknek és a lelkieknek él. Folytonos elragadtatásba merül, úgyhogy testi füleivel nem hall semmi hangot, tekintetét

nem foglalkoztatja a mellette elhaladó emberek szemlélete, sőt még a körülötte álló hatalmas fákat vagy egyéb, nagy kiterjedésű tárgyakat sem veszi észre testi szemeivel.

Hogy ilyen lelkiállapot valóban van, azt csak az hiszi el és érti meg igazán, aki a mondottakat saját maga is tapasztalta: akinek a lelki szemeit az Úr annyira elfordította minden jelenvalótól, hogy azokat már nem is mulandóknak, hanem egyenesen elmúltaknak tekinti, és úgy veszi őket, mint az üres füstöt, mely semmivé foszlik. Énokhoz hasonlóan ő is „Istennel jár” föléje emelkedett már minden emberi életmennyilvánulásnak és szokásnak, úgyhogy nem e jelenvaló világ hiábavalóságában él.

A Genézisben ugyanis azt olvassuk Énokról, hogy vele mindez testi vonatkozásban is megtörtént: „És Énok az Istennel járt, és eltűnt, mert az Isten elvitte” (Gen 5,24). Az Apostol pedig ezt állítja róla: „Hitéért ragadtatott el Énok, hogy halált ne lásson” (Zsid 11,5). Erről a „halál”-ról mondja az Úr az evangéliumban: „Mindaz, aki él és énbennem hisz, nem hal meg mindörökre” (Jn 11,26).

Ha tehát el óhajtjuk érni az igazi tökéletességet, akkor arra törekedjünk, hogy amiként test szerint elhagytuk szüleinket, hazánkat, e világ gazdagságát és élvezeteit, úgy szívünk szerint is mondjunk le róluk, és soha, semmiféle vágyunkkal ne térjünk vissza többé ahhoz, amit egyszer már elhagytunk. Különben úgy járnánk, mint a zsidók, akiket Mózes kivetett Egyiptomból: test szerint ugyan nem, de szívük vágyaival annál inkább visszatértek oda, mert elhagyták az Istent, Aki oly nagy csodajelek kíséretében megszabadította őket, és helyette Egyiptom bálványait tisztelték, amelyeket pedig azelőtt megvetettek. Ezt mondja ugyanis a Szentírás: „Szívükben visszavágytak Egyiptomba. Ezért szólították föl Áront: Készíttess számunkra isteneket, hogy azok vezessenek minket” (ApCsel 7,39-40). Félő, hogy ez esetben ugyanaz a sors érne bennünket is, mint őket. Ők ugyanis a pusztában az égi manna tápláléka után visszakívánták a bűnök ocsmány, silány eledelét. Vigyázzunk tehát, hogy velük együtt ne zúgólódjunk mi is: „Jó volt nekünk Egyiptomban, ahol a húsos fa-

zekak mellett ültünk, és vöröshagymát meg fokhagymát, uborkát és dinnyét ettünk!” (Num 11,18; Ex 16,3; Num 11,5).

Mindez előképes értelemben történt ugyan a zsidó néppel, de láthatjuk, hogy a mi hivatásunkban és életünkben is mindennap teljesül. Mert mindaz, aki e világról való lemondása után visszatér régi törekvéseihez, és korábbi vágyai visszavonják a világba, tetteivel és lelkében a zsidókkal együtt zúgolódik: Jó volt nekem Egyiptomban! Félek, hogy ezek is oly nagy számmal vannak, mint Mózes idejében a pártütők. Mert az Egyiptomból való kivonuláskor hatszázháromezer fegyverforgató férfi volt közöttük, és ezek közül csak ketten jutottak el az Ígéret Földjére (vö. Ex 38,25; Num 14,38). Ezért csak kevesek, sőt kivételesek példájából igyekezzünk elsajátítani az erényeket: mert az említett előképnek megfelelően az evangélium is azt mondja, hogy sokan vannak ugyan a meghívottak, de kevesen a választottak (Mt 20,16).

Mit sem használ tehát nekünk, ha test szerint lemondunk a világról és kiköltözünk Egyiptom földjéről, de ugyanakkor nem tudjuk elérni azt, ami magasztosabb és hasznosabb: hogy szívünk szerint is lemondjunk róla. Mert az Apostol erről az említett test szerint való lemondásról mondotta: „Oszszam el bár egész vagyonomat a szegényeknek, s vessem oda testemet, hogy elégessenek: ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem” (1Kor 13,3). A szent Apostol sohasem mondotta volna ezt, ha lélekben előre nem látja, hogy lesznek majd olyanok, akik minden vagyonukat elosztják ugyan a szegények táplálására, de az evangéliumi tökéletességre és a szeretet meredek csúcsára mégsem jutnak fel. Ezeknek a szívét ugyanis vagy a kevélység, vagy a türelmetlenség hajtja uralma alá. Emiatt aztán megmaradnak régi bűneikben és fegyelmetlen erkölceikben, és semmiképpen sem igyekeznek megtisztulni tőlük. Ezért nem is juthatnak el az Isten szeretetére, amely „meg nem szűnik”. Az ilyenek természetesen még a lemondás második fokára sem tudnak felemelkedni, annál kevésbé érhetik el hát a harmadikat, amely még magasztosabb.

Jól fontoljátok meg azt is, hogy az Apostol nem egyszerűen csak azt mondotta: „Osszam el bár vagyonomat” – mert e szavakat olyan emberre is lehetne érteni, aki nem teljesíti az evangéliumi parancsot és megtart magának valamit, mint ahogy egyes lanyhák teszik. Hanem ezt mondta: „Osszam el bár minden vagyonomat a szegények táplálására”: vagyis más szóval: ha teljesen lemondok is minden földi gazdagságomról... E lemondáshoz még magasabb rendű áldozatot is kapcsolt: „...És vessem oda testemet, hogy elégessenek: ha szeretet nincs bennem, mit sem érek.” Mintha más szavakkal ezt mondotta volna: Ha elosztom a szegények táplálására minden vagyonomat, mint ahogy az evangélium parancsolja: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt, így kincsed lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem!” (Mt 19,21) – vagyis ha annyira lemondok mindenről, hogy semmit sem tartok vissza a magam számára; s ha ehhez a teljes lemondáshoz még a vértanúságot is vállalom, hogy elégessék a testemet, tehát még a testemet is odaadom Krisztusért: de amellett türelmetlen, haragos, irigy vagy kevély maradok, vagy az okozott sérelem miatt bosszúvágy lobog bennem, vagy azt keresem, ami a magamé; vagy ha rosszat gondolok, vagy nem tűröm el békével és szívesen, amivel engem bántanak: – mit sem használ nekem, hogy a külső ember lemondott a világról és égő áldozatul adta magát, belül azonban még mindig régi bűnei közt vergődik. Mert megtérésem első buzgóságában hiába vettem meg e világ ártatlan javait, amelyek tudniillik sem nem jók, sem nem rosszak, hanem közömbösek: ha ugyanakkor nem törődöm azzal, hogy szívem bűnös hajlamait is elvessem, és elsajátítsam az isteni szeretetet, amely türelmes, jóságos, nem féltékeny, nem kérkedik, nem gerjed haragra, nem cselekszik rosszat; nem keresi a magáét, nem gondol rosszat, hanem mindent eltűr, mindent elvisel (1Kor 13). Aki ugyanis a szeretet szerint él, azt sohasem engedí bűnbe esni.

8. Lelkünk igazi tulajdona az erény vagy a bűn: ez teszi széppé vagy rúttá

Állandó kitartással arra kell tehát törekednünk, hogy a belső ember elvesse bennünk és „kiossza” azt a „gazdagságát”, melyet korábbi életében bűneiből gyűjtött. Ez a „gazdagság” állandóan hozzátapad a lelkünkhöz, és így igazán sajátunk, úgyhogy még halálunk után sem szűnik meg kísérni bennünket, hacsak már most, amikor e testben élünk, el nem vetjük, ki nem taszítjuk a lelkünkéből.

Amiként ugyanis az erényt vagy magát a szeretetet, az erény forrását a földi életben gyűjtjük, de ennek az életnek bevégeztével is széppé és ragyogóvá teszi azt, aki szerette: éppen úgy a vétek is mintegy befeketíti és megfertőzi, és így bocsátja át a lelkünket örök tartózkodási helyére. A lélek szépsége vagy rútsága ugyanis erényeinkből vagy bűneinkből származik. Ezek vagy annyira ragyogóvá és széppé teszik, hogy méltán hallja a Próféta szavait: „A Király kívánja szépségedet” (Zsolt 44,12); vagy pedig annyira befeketítik, elrúttítják, elégtelenítik, hogy saját maga is utálattal vallja be rútságát: „Bűzhödnek és rothadnak sebeim oktalanságom láttán” (Zsolt 37,6). Maga az Úr is így szól hozzá: „Miért nincs bekötözve népem leányának sebe?” (Jer 8,22).

Ez a mi igazi „gazdagságunk”, amely állandóan hozzátapad a lelkünkhöz. Ezt egyetlen király, egyetlen ellenség sem adhatja meg, de nem is rabolhatja el tőlünk. Ez a mi saját „vagyonunk”, melytől még a halál sem foszthatja meg a lelkünket. Ha lemondunk róla, eljuthatunk a tökéletességre; ha azonban ragaszkodunk hozzá, örök halállal bűnhődünk.

9. A gazdagság három neme

A Szentírás háromféle gazdagságot különböztet meg: lehet rossz, jó és közömbös. Rossz, vagyis káros az a gazdagság, amelyről ezt mondja: „A gazdagok nyomorba jutnak és éheznek” (Zsolt 33,11), vagy másutt: „Jaj nektek, gazdagok! Megkaptátok már vigasztalástokat!” (Lk 6,24). Az ilyen gaz-

dagságot eldobni magunktól kötelesség. Az ilyen gazdagokkal ellentétben szegények azok, akiket az evangéliumban így magasztal az Úr: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,3); a zsoltár pedig ezt mondja: „Ím ez a szegény kiáltott, s az Úr meghallgatta” (Zs 33,7); másutt pedig: „A szegény és szűkölködő áldja nevedet” (uo. 73,21).

Jó, vagyis hasznos az olyan gazdagság, amelynek megszerzése nagy erény és érdem. Dávid így dicséri az igazat, aki megszerezte: „Az igazak nemzedéke áldott lesz: dicsőség és gazdagság lesz házában, és igazsága megmarad mindörökké” (Zsolt 111,2–3).

Másutt pedig ezt mondja róla a Szentírás: „A férfi lelkének váltsága saját gazdagsága” (Péld 13,8). Akiben ez a gazdagság hiányzik, az szegény és mezítelen. Ilyennek szól ez a szemrehányás a Jelenések könyvében: „Kivetlek a számból, mivel azt mondod: gazdag vagyok, dúsgazdag, és semmire sincs szükségem. Hát nem tudod, hogy nyomorult vagy és szánalomra méltó: szegény, vak és mezítelen?”

Tanácsolom neked, végy tőlem tűzben tisztult aranyat, hogy meggazdagodjál: fehér ruhát, hogy felöltözködjél, és ne lássék szégyenletes mezítelenséged” (Jel 3,16–18).

Van végül közömbös gazdagság is, vagyis olyan, amely lehet hasznos vagy káros. Azok ugyanis, akik felhasználják, tetszésük vagy lelki beállítottságuk szerint fordíthatják jóra is, rosszra is. Ezekről mondja az Apostol: „E világ gazdagainak hagyd meg, hogy ne kevélykedjenek, és ne bizakodjanak a bizonytalan vagyonban, hanem az Istenben, Aki bőven megad nekünk mindent megélhetésünkre. Legyenek jótékonnyak, gazdagodjanak jótettekben, szívesen és együttérzéssel adakozzanak. Így biztos alapot gyűjthetnek a jövőre, és elnyerik az igazi életet” (1Tim 6,17–19). Az evangéliumi gazdag nem így tett: megtartotta magának a gazdagságot és nem akart segítségére sietni a rászorulóknak. Pedig a szegény Lázár, aki ajtaja előtt ült, csak a morzsáiból szeretett volna jóllakni. Ezért aztán a pokol elviselhetetlen tüzére és örök lángjára ítéli az Isten (Lk 16,19–31).

10. Aki megelégszik a lemondás első fokával, nem lehet tökéletes

Midőn elhagyjuk a világnak ezt az érzékelhető gazdagságát, ezzel tulajdonképpen nem a magunk, hanem mások vagyonát vetjük el magunktól, ha mégannyira dicsekszünk is vele, hogy saját fáradozásunkkal szereztük, vagy szüleinktől örököltük. Mert, mint mondtam, semmi sem a mienk, csak az, ami a szívünkben van, és annyira hozzátapad a lelkünk-höz, hogy egyáltalában senki sem veheti el tőlünk.

Akik ezt az érzékelhető gazdagságot maguknak tartják meg, mint sajátjukat, és vonakodnak megosztani a rászorulókkal, Krisztus ezeknek veti szemére: „Ha a máséban hűek nem voltatok, ki fogja nektek odaadni azt, ami a tiétek?” (Lk 16,12). Nyilvánvaló tehát, hogy az ilyenfajta gazdagság a másé. Nemcsak mindennapi tapasztalat tanít erre bennünket, hanem az Úr szava is így nevezi és ilyennek jelöli meg.

Péter viszont az érzékeink alá nem eső, legkárosabb gazdagságról mondja az Úrnak: „Nézd, mi mindenünket elhagytuk és követtünk Téged; mi lesz a jutalmunk?” (Mt 19,27). Pedig tudjuk, hogy csak értéktelen, szakadozott hálójukat hagyták el. Ha tehát e „mindenükön” nem a bűnről való teljes lemondást értjük – ami valóban a legnagyobb és legmagasztosabb lemondás –: akkor nem találunk semmi olyan értéket, amiről az apostolok lemondtak volna, és az Úrnak sem lett volna oka arra, hogy oly nagy boldogsággal és dicsőséggel jutalmazza őket, midőn ezt hallhatták Tőle: „Bizony mondom nektek: Ti, akik követtetek engem, a világ megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, együtt ültök vele tizenkét trónon, hogy ítélkezzetek Izrael tizenkét törzse felett” (uo. 28).

Íme tehát, akik teljesen lemondtak minden érzékelhető, földi vagyonukról, bizonyos okokból mégsem juthatnak el az igazi apostoli szeretetre, és bár e lemondás révén lelki erejük felszabadult, mégsem hághatnak fel a lemondás harmadik fokára, amelyet csak kevesen érnek el. Hát akkor mit tarthatnak magukról azok, akik még az első fokra sem jutnak fel

tökéletesen, amelyet pedig a legkönnyebb elérni, hanem megtartják a pénzhez való régi, szennyes ragaszkodásukat, és megmaradnak korábbi hűtlenségükben, úgyhogy legfeljebb csak a szerzetes puszta nevével dicsekedhetnek?

Az első lemondás tehát, mint említettem, az idegen javak elvetése. Éppen azért ez a fok egymagában még nem elégséges a szerzetesnek a tökéletesség megszerzésére, ha nem jut el a második fokra is. Ez már a saját, tulajdon javainkról való lemondást jelenti. Akkor érzük el, ha kiirtjuk minden vétkünket, és így felhágunk a harmadik lemondás tetőfokára is. Ezzel aztán nemcsak azt vetjük meg, ami e világon történik, hanem föléje emelkedünk az egész teremtett világnak, ha mégoly fenségesnek tartják is azt, és lelkünkben lenézzük, mint ami alá van vetve minden hiábavalóságnak, és rövidesen úgysis elmúlik. Lelki szemeinket nem azokra szegezzük, „amik láthatók, hanem amik láthatatlanok. A látható ugyanis ideig tartó, a láthatatlan viszont örök” (2Kor 4,18). Csak így érdemeljük ki végül, hogy mi is hallhassuk, amit Ábrahám-nak mondott az Úr: „Jöjj arra a földre, amelyet majd mutatok neked” (Gen 12,1).

Világosan bizonyítja ez, hogy ha valaki nem igyekszik megvalósítani lelke minden buzgóságával a fentebbi háromféle lemondást, nem juthat el arra a negyedik fokra, amely a lemondás viszonzása és jutalma: vagyis nem léphet be az Ígéret Földjére, arra a földre, amely nem termi többé számára a bűnök töviseit és bojtorjánját, mert ha már kiirtotta összes szenvedélyeit, szíve tisztaságával már e testben élve elnyeri. Mindenesetre nem az erény és nem az iparkodó erőfeszítése fogja feltárni előtte, hanem maga az Úr ígéri, hogy megmutatja neki: „Jöjj arra a földre, amelyet majd mutatok neked.”

E szavak nyilvánvalóan bizonyítják, hogy már üdvösségünk kezdete is az Úr meghívásától függ, hiszen Ő mondja nekünk: „Eredj ki földedről”; de a tökéletesség és a tisztaság betetőzése is hasonlóképpen az Ő ajándéka, mert azt mondja: „Jöjj arra a földre, amelyet majd mutatok neked!” Azt jelentik ezek a szavak: Nem te magad ismered fel, és nem saját iparkodásoddal találhatsz reá, hanem Én mutatom meg neked: hiszen nemcsak hogy nem ismered, hanem nem is keresed.

Mindebből nyilvánvaló, hogy amiként az Úr sugallatának ösztönzésére sietünk az üdvösség útjára, éppen úgy az Ő tanítása és megvilágítása vezet el a legfőbb boldogság betetőzésére is.

11. Kérdés: Mi az ember szabad akaratának viszonya a kegyelemhez?

GERMANUS: Miben áll tehát a szabad akarat, és mennyiben számít be a mi erőfeszítésünk érdemébe, ha dicséretre méltó módon élünk: amikor maga Isten kezd és végez mindent a mi tökéletességünk ügyében?

12. Válasz: Az isteni kegyelem feltételezi az akarat szabadságát

PAPHNUTIUS: Ez a kérdés méltán nyugtalaníthatna beneteket, ha minden cselekedetnél vagy tudománynál a kezdet és a vég szerepelne csak, és nem volna semmi más a kettő között.⁷ Tudjuk ugyanis, hogy amiként Isten különbözőképpen nyújt alkalmat az üdvösség elnyerésére, éppúgy mi is különböző módon működhetünk közre az Istentől nyert alkalmakkal: buzgón vagy hanyagul.

Mert Isten ajánlotta fel az alkalmat, amikor meghívta Ábrahámot: „Eredj ki a földedről”, és Ábrahámé volt az engedelmesség, amikor eleget tett Isten hívásának. Hasonlóképpen ezek a szavak: „Jöjj arra a földre...”, csak Ábrahám engedelmességével valósulhattak meg; a következők pedig: „...amelyet majd mutatok neked”, Isten parancsára utalnak, Aki egyúttal megígéri kegyelmét is.

Mindazonáltal legyünk meggyőződve arról, ha mégoly fáradhatatlanul gyakoroljuk is az összes erényeket, a tökéletességet semmiképpen sem érhetjük el saját szorgalmunkkal vagy buzgóságunkkal. A buzgó emberi erőfeszítés nem elég ahhoz, hogy általa kiérdemeljük a boldogság oly magasztos jutalmát, ha az Úr nem segít bennünket közreműködésével és nem irányítja szívünket a jó felé. Azért minden pillanatban

Dávid szava legyen az imádságunk: „Add, hogy ösvényeiden tiszta szívvel járjak, és meg ne inogjon a lábam” (Zsolt 16,5); továbbá: „Kősziklára helyezte lábamat, és biztossá tette lépteimet” (uo. 39,3). Így kérjük az emberi lélek láthatatlan Kormányzóját, hogy szabad akaratunkat, amely akár a jó nem ismerése, akár a szenvedélyek csábítása folytán túlságosan hajlik a bűnre, inkább az erények utáni törekvésre hajlítsa kegyelmével.

A Próféta mindezt világosan ki is fejezi az egyik versben: „Meglöktek és megtaszítottak, hogy elessem.” E szavak a szabad akarat gyengeségét jelölik. „De az Úr felfogott engem!” (Zsolt 117,13). Ezzel viszont rámutat arra, hogy az Úr segítsége mindig rendelkezésre áll. Nem akarja ugyanis, hogy szabad akaratunk végső romlásba döntsön bennünket; azért ha azt látja, hogy már-már megingunk, mintegy kinyújtja felénk a kezét: fenntart bennünket és megerősít.

Másutt ismét ezt mondja a Zsoltáros: „Ha azt mondtam: Inog a lábam (nyilván szabad akaratának gyarlósága folytán), a Te irgalmad, Uram, megsegített engem” (Zsolt 93,18): vagyis gyengeségét ismét Isten segítsége erősítette meg. Megvallja ugyanis, hogy nem a saját erőfeszítésével, hanem csak Isten irgalmával kerülhette el, hogy meginogjon a hite. Éppígy, amikor azt mondja: „Sok fájdalom volt szívemben – amelyek mindenesetre szabad akaratomból származtak –, de vigasztalásaid felvidítettak engem” (uo. 19): mert szívembe árasztottad sugallataidat, s ezek feltárták előttem az eljövendő javakat, amelyeket azoknak készítettél, akik nevedért fáradoznak. Így nem csupán elvetted szívem minden aggodalmát, hanem ezenfelül eltöltöttél a legnagyobb örömmel. Hasonlóképpen értendők ezek a szavai is: „Ha az Úr nem segített volna, már-már az alvilágban lakoznék a lelkem” (Zsolt 117,17). Vagyis tanúságot tesz arról, hogy szabad akaratának romlottsága miatt már a pokolban volna a helye, ha az Úr segítségével és oltalmával meg nem menekül. Mert „az Úr igazgatja az ember lépteit”, és nem a szabad akarat. És „ha elesik is” szabad akarata folytán, „nem üti meg magát”. Miért? „Mert az Úr alája tartja kezét” (Zsolt 36,23–24).

Mindez nyilvánvalóan azt fejezi ki, hogy egyetlen igaz sem képes egymaga megszerezni a megigazolást, ha az isteni kegyelem pillanatról pillanatra fenn nem tartja kezével, amikor meginog vagy elesik: hogy teljesen el ne pusztuljon, ha a szabad akarat gyöngesége folytán megिंगott vagy elbukott.

13. Isten irányítja az életünket

És valóban: a szentek, akik az erényekben való előrehaladásra, sőt azok betetőzésére törekedtek, mindenkor vallották, hogy azon az úton, amelyen előrehaladtak, nem saját erőfeszítésük vezette őket, hanem inkább az Úrtól kérték ezt: „Vezess engem igazságodra!” (Zsolt 24,5), és „tedd színed előtt egyenessé utamat!” (uo. 5,9). „Mutasd meg nekem az utat, melyen járnom kell” (uo. 143,8).

Van olyan is köztük, aki azt hirdeti, hogy ő mindezt nemcsak hitével, hanem saját tapasztalatából, sőt mintegy a dolog természetéből ismerte fel: „Tudom, Uram, hogy nem az emberé az ő útja, és nem a férfi dolga, hogy merre járjon és merre irányítsa lépteit” (Jer 10,23). Az Úr pedig maga biztosítja Izraelt: „Én gyámolítom őt, mint a zöldellő ciprust, és Tőlem való lesz gyümölcsöd, melyet rajtad találnak” (Oz 14,9).

14. Az Úr tanítása és megvilágosítása oktat bennünket a törvény ismeretére

(A szentek) a törvény ismeretét sem a buzgó tanulmányozástól, hanem Isten oktatásától és megvilágosító kegyelmétől várták mindennap. Így imádkoznak ugyanis Hozzá: „Uram, mutasd meg nekem utaidat, és ösvényeidre taníts meg engem” (Zsolt 24,2). „Nyisd meg szemeimet, hadd szemléljem a csodákat törvényedben” (uo. 118,18). „Taníts meg rá, hogy teljesítsem akaratodat, mert Te vagy az én Istenem” (uo. 142,10). S végül: „Te tanítod tudományra az embert” (uo. 93,10).

15. Értelmünk, mellyel Isten parancsait megismerhetjük, valamint jóra hajló akaratunk is Isten ajándéka

Szent Dávid még Isten parancsainak a megértését is az Úrtól kéri, noha jól tudja, hogy a törvénykönyv is magában foglalja őket. Azt mondja ugyanis: „Szolgád vagyok én: adj értelmet nekem, hogy bizonyosságaidat megismerjem” (Zsolt 118,125). Pedig értelme is megvolt, természeténél fogva, és Isten parancsait is ismerte, mert készen kapta őket, amint meg voltak írva a törvényben: mégis arra kéri az Urat, hogy jobban megérthesse őket, tudván, hogy erre nem elég a természettől belé oltott képesség, ha az Úr megvilágosító kegyelme fel nem világosítja az értelmét mindennap, hogy képes legyen szellemileg felfogni a törvényt, és világosabban megismerhesse parancsait.

A mondottakat még határozottabban hirdeti Isten választott edénye: „Maga Isten műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot meg a végrehajtást is” (Fil 2,13). Másutt pedig: „Gondold meg jól, amit mondok: az Úr majd megadja neked, hogy mindezt meg is értsed” (2Tim 2,7). Kifejezhette volna-e ennél világosabban, hogy mind a jóra való készséget, mind a jó cselekedetek véghezvitelét az Úr műveli bennünk? Hasonlóképpen: „Nektek jutott az a kegyelem, hogy ne csak higgyetek Krisztusban, hanem szenvedjete is érte” (Fil 1,29). Ezekkel a szavakkal is azt jelentette ki, hogy a megtérés és a hit kezdete éppúgy az Úr ajándéka, mint a szenvedések elviseleése.

Dávid mindezt belátta, ezért ő is így imádkozik, hogy az Úr irgalma adja meg neki ugyanezt az erőt: „Erősítsd meg, Isten, amit bennünk műveltél!” (Zsolt 67,29). Ezzel rámutat arra, hogy nem elég számára az üdvösség kezdete, amelyet Isten ajándékából és kegyelméből elnyert, ha ugyancsak az Ő irgalma és mindennapi segítsége nem viszi benne tökéletességre. Mert nem a szabad akarat, hanem „az Úr szabadítja meg a foglyokat”; nem a mi erőnk, hanem „az Úr emeli fel a lesújtottakat”; nem a buzgó olvasmány, hanem „az Úr teszi látókká a vakokat” (a görög szerint: κύριος σοφοί τυφλούς,

vagyis az Úr teszi *bölcsekké* a vakokat). Nem a mi gondoskodásunk, hanem „az Úr oltalmazza a jövevényeket” (Zsolt 145,7–9). Nem a mi erőnk, hanem „az Úr emel fel (vagyis támogat) mindenkit, aki elesik” (uo. 144,14).

Mindezt azonban nem azért mondtam, mintha hiábavalónak és feleslegesnek tartanám buzgóságunkat, fáradozásunkat és iparkodásunkat, hanem hogy világosan megértsük: Isten segítségével nélkül még csak nem is törekedhetünk a tisztaság magasztos jutalmának elnyerésére, nemhogy e törekvéseinket siker koronázná, hacsak Isten segítsége és irgalma meg nem ajándékoz vele bennünket. „A lovat készen tartják a csata napjára, a győzelmet azonban az Úr adja” (Péld 21,31): „mert nem a maga ereje teszi erőssé az embert” (1Kor 2,9), és „nem a ló nyújt neki biztos segítséget” (Zsolt 32,17): úgyhogy „aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék” (1Kor 1,31).

Azért szüntelenül énekeljük Dáviddal: „Az én erőm és dicséretem” – nem szabad akaratom, hanem – „az Úr: Ő lett az én segítségem” (Zsolt 117,14). Jól tudja ezt a népek tanítómestere is. Ezért hirdeti, hogy az Újszövetség szolgálatára nem saját érdeme és verejtéke, hanem Isten irgalma tette őt alkalmassá: „Nem mintha saját erőnkől képesek volnánk valamit is kigondolni magunktól: hiszen képességünk az Istentől származik.” Kevésbé helyes kifejezéssel, de még határozottabban így mondhatnánk tehát helyette, hogy a mi alkalmasságunk Istentől ered. Végül hozzá is teszi: „Ő tett minket alkalmassá arra, hogy az Újszövetség szolgálói legyünk” (2Kor 3,5–6).

16. Még a hit is az Úr ajándéka

Az apostolok teljesen átérezték, hogy mindazt, ami üdvösségük ügyét szolgálja, az Úr adja nekik. Ezért még a hitet is Tőle kérték: „Uram, növeld bennünk a hitet!” (Lk 17,5). Ennek teljességét tehát nem szabad akarattuktól várták, hanem azt tartották róla, hogy az Úr ajándéka.

De maga az emberi üdvösség Szerzője is arra tanít bennünket, hogy hitünk bizonytalan és gyenge: önmagában te-

hát nem elegendő, ha meg nem nyerjük az Úr segítségét. Azért mondja Péternek: „Simon, Simon, a sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát. Én azonban kértem Atyámat, hogy meg ne fogyatkozzék a hited” (Lk 22,31–32). Másal is találkozunk az evangéliumban, aki mindezt átérzi magában: hogy hitét állandóan szorongatják a hitelenség hullámai, s a veszedelmes hajótörés szikláihoz igyekeznek csapni, azért ugyancsak az Úr segítségét kéri, hogy védje meg hitét: „Uram; segíts hitelenségemen!” (Mk 9,23).

Az evangéliumi és apostoli férfiak ennyire átérezték, hogy mindent, ami jó, az Úr segítése visz tökéletességre bennünk, és elismerték, hogy saját erejükből vagy szabad akaratukból még hitüket sem őrizhetik meg sértetlenül: ezért az Úrtól kérték, hogy adja meg nekik, vagy segítse őket megtartani. Mert ha még Péter hite is, hogy meg ne fogyatkozzék, az Úr segítségére szorult, ki lesz akkor az az elbizakodott és vak, aki azt hihetné magáról, hogy ő nem szorul rá Isten naponkénti segítségére, hogy megőrizhesse hitét? Annál is inkább, mivel az Úr maga is határozottan kifejezésre juttatta az evangéliumban: „Amint a szőlővessző sem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha nem maradtok bennem.” Majd hozzáteszi: „Hiszen nálam nélkül semmit sem tehettek” (Jn 15,4–5).

Az Úr szavai tehát világosan bizonyítják, micsoda esztelenség, sőt szentségtörés az, ha valamely jó cselekedetet a saját iparkodásunknak tudunk be, és nem Isten kegyelmének, nem az Ő segítségének tulajdonítunk! Hiszen az Ő sugallata és közreműködése nélkül senki sem teremhet lelki gyümölcsöt! Mert „minden jó adomány, minden tökéletes ajándék felülről származik, a világosság Atyjától” (Jak 1,17). Zakariás próféta is azt mondja, hogy „ami jó, az az Övé, és ami legjobb, Tőle való” (Zak 9,17. LXX). Ezért hangoztatja az Apostol is folytonosan: „Míd van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna?” (1Kor 4,7).

17. A kísértés enyhítése és elviselése is az Úr adománya

A szent Apostol tanítása szerint a mindvégig kitartó állhatatosság is, mellyel elviselhetjük a reánk zúduló kísértéseket, nem a mi erőnkől fakad, hanem Isten irgalmából és bölcsességéből ered, mellyel mérsékli őket. Azt hirdeti ugyanis: „Emberi erőt meghaladó kísértés nem ér titeket. Hűséges az Isten, Aki erőtökön felül nem enged megkísérteni benneteket, hanem a kísértéssel együtt a szabadulást is megadja, hogy elviselhessétek” (1Kor 10,13). Ugyancsak az Apostol tanítja, hogy Isten teszi készséggé vagy erősíti meg a lelkünket minden jó cselekedetre, és Ő műveli bennünk mindazt, ami kedvére van: „A békesség Istene, Aki Jézus Krisztust, a juhok nagy Pásztorát az örök szövetség vére által kivette a sötétség országából, tegyen készséggé titeket minden jóra, hogy teljesítsétek akarátát. Munkálja Ő bennünk, ami kedves Előtte” (Zsid 13,20–21). A tesszaloniakiaknak írva pedig így könyörög ennek teljesüléséért: „Maga Urunk Jézus Krisztus, és Isten, a mi Atyánk, Aki szeretett minket, s kegyelmével örök vigasztalást és jó reménységet ajándékozott nekünk, vigasztalja meg szíveteket, s erősítse meg szóban és tettben minden jóra” (2Tesz 2,15–16).

18. Az állhatatos istenfélelem is az Úr adománya

Végül Jeremiás próféta, Isten nevében szólva, világosan tanúskodik arról, hogy még az Isten félelmét is, mely lehetővé teszi, hogy állhatatosan ragaszkodjunk Hozzá, az Úr önti a lelkünkbe. Azt mondja ugyanis: „Egy szívet és egy utat adok nekik, hogy féljenek engem minden időben, és jó dolguk legyen nekik, és utánuk fiaiknak is. És örök szövetségre lépek velük, és nem szűnök meg velük jót tenni. Szívükbe öntöm félelmemet, hogy el ne távozzanak Tőlem” (Jer 32,39–40).

Ezekiel is ezt írja: „És egy szívet adok nekik és új lelket öntök beléjük; elveszem testükből a kőszívet, és hússzívet adok nekik, hogy parancsaim szerint járjanak, és ítéleteimet

megtartsák és megcselekedjék, és nekem népemmé legyenek, én pedig az ő Istenük legyek” (Ez 11,19–20).

19. Az Úrtól van a jó szándék és annak véghezvitele

Mindez világosan arra tanít bennünket, hogy a jó szándék is az Úr sugallatára keletkezik bennünk: midőn tudniillik akár Ő maga, akár emberek buzdítása által, akár pedig mintegy kényszerűségből elvezet bennünket az üdvösség útjára; de az erények tökéletessége is hasonlóképpen az Ő ajándéka. Tőlünk csak annyi való, hogy Isten buzdítását és segítségét hanyagul vagy buzgón váltjuk tettekre. Ezáltal vagy jutalomra, vagy méltó bűnhődésre tarthatunk számot, aszerint, amint rendelkezésének és gondviselésének, mellyel kegyes leereszkedésében elhalmozott bennünket, hanyagul vagy buzgón igyekszünk megfelelni odaadó engedelmisségünkkel.

Istennek ezt a működését világosan és félreérthetetlenül körvonalazza a Deuteronomium könyve: „Ha majd bevisz téged az Úr, a te Istened arra a földre, melyet elfoglalni mégy, s eltöröl előled sok nemzetet: heteust, gergezeust, amorreust, kananeust, ferezeust, heveust és jebuzeust, hét, náladnál sokkal nagyobb számú s náladnál erősebb nemzetet, s ezeket a kezébe adja az Úr, a te Istened: veszítsd el őket egy szálig. Ne köss velük szövetséget, s ne lépj házasságra velük” (Deut 7,1–3).

A Szentírás tehát ezt hirdeti: az, hogy Izrael népe egyáltalában bemehet az Ígéret Földjére, s hogy kedvéért sok népet eltöröl előle az Úr; hogy kezébe adja a nála nagyobb számú és erősebb nemzeteket: mindez Isten kegyelme. Hogy aztán Izrael elveszíti-e őket egy szálig, vagy megtartja és megkíméli; hogy szövetséget köt-e velük vagy sem; hogy házasságra lép-e velük vagy sem, az már szerinte az ő dolguk. E szavakkal tehát világosan megkülönbözteti, hogy mit tulajdonítunk szabad akaratunknak, és mit Isten rendelkezésének és naponként megújuló segítségének. Rámutat arra is, hogy az isteni kegyelem nyújtja számunkra az üdvösségre vezető alkalmakat, a jóban való előhaladást és a győzelmet. Tőlünk csak

annyi függ, hogy Isten jótéteményét, mellyel elhalmozott bennünket, figyelmesen vagy lanyhán használjuk-e fel.

Ugyanezt a viszonyt ismerhetjük fel világosan az evangéliumi vakok meggyógyításában. Midőn Jézus elhaladt előttük, ez isteni gondviselésének és leereszkedésének a kegyelme volt. Midőn azok kiáltottak Feléje: „Uram, Dávid fia, könyörülj rajtunk”, ez hitük megnyilatkozása volt. Amikor pedig visszanyerték szemük világát, ez az isteni irgalom ajándéka volt (Mt 20,30–34).

Hogy pedig az isteni irgalom elnyerése után is megmarad a szerepe mind Isten kegyelmének, mind az akarat szabadságának, azt a tíz bélpoklos példája bizonyítja, akik egyszerre gyógyultak meg (Lk 17,11–19). Ezek közül ugyanis az egyik arra használta fel szabad akaratának ajándékát, hogy hálát adjon gyógyulásáért. Midőn az Úr ezt az egyet megdicséri, a többi kilenc után pedig tudakozódik, ezzel kimutatja, milyen féltő gonddal kíséri figyelemmel azok sorsát is, és hogy továbbra is segíteni akarja őket. Mert éppen abban áll látogatásának ajándéka, hogy a hálásat befogadja és dicséri, a hálátlanokat pedig felkeresi és szemrehányással illeti.

20. E világon semmi sem történik Isten nélkül

Rendíthetetlen hittel higgyük tehát, hogy semmi sem történik ezen a világon Isten nélkül. Valljuk ugyanis, hogy vagy az Ő akaratából megy végbe minden, vagy pedig Ő engedi meg, hogy megtörténjék. Hitünk szerint, ami jó, Isten akaratából megy végbe, ami pedig ezzel ellenkezik, az Ő engedélyével történik: midőn tudniillik gonoszságaink és szívünk keménysége miatt elhagy bennünket az isteni oltalom, és megengedi, hogy a sátán vagy bűnös szenvedélyek uralkodjanak felettünk.

Az Apostol szavai is világosan erre tanítanak bennünket: „Ezért Isten kiszolgáltatta őket aljas szenvedélyeiknek.” Utóbb pedig ezt mondja: „Mivel ők Istent nem méltatták arra, hogy megismerjék, ezért Isten romlott eszükre hagyta őket, hadd viselkedjenek alávalóan” (Róm 1,26–28). Sőt maga az Úr is

ezt mondja a Próféta által: „De népem nem hallgatott szavamra, s Izrael nem figyelt reám.” Ezért „szívük vágyaira hagytam őket, hadd kövessék saját terveiket” (Zsolt 80,12–13).

21. Ellenvetés: A szabad akarat hatalma

GERMANUS: A Szentírásnak ez utóbbi szavai félreérthetetlenül bizonyítják az akarat szabadságát, midőn tudniillik ezt mondja: „Ha népem reám hallgatna”, és másutt: „De népem nem hallgatott szavamra” (uo. 14,12). Midőn ugyanis azt mondja: „Ha reám hallgatna”, ezzel rámutat arra, hogy a népnek szabadságában állt beleegyezni az Úr szavaiba, vagy elvetni őket. Hogyan lehetséges tehát, hogy mégsem rajtunk áll a mi üdvösségünk, noha Ő maga adta ezt a képességünket, hogy meghallgassuk Őt, vagy ne hallgassunk Reá?

22. Válasz: Szabad akaratunk mindig rászorul Isten segítségére

PAPHNUTIUS: Okosan fontoltátok meg, mit jelentenek ezek a szavak: „Ha reám hallgatna...”; de nem figyeltek arra, hogy ki szól ahhoz, aki hallgat reá vagy nem hallgat, és azt sem veszitek figyelembe, ami ezután következik: „Megaláznám ellenségeit, és üldözőire vetném kezemet.” E szöveget tehát, melyet annak bizonyítására hoztam fel, hogy semmi sem történik az Úr nélkül, senki se csavarja el bűnös értelmezéssel, és ne próbálja úgy fogni fel a szabad akarat védelmére, hogy megkísérelje elvitatni az embertől Isten kegyelmét és napról napra megújuló gondviselését, midőn ezt olvassa a Szentírásban: „De népem nem hallgatott szavamra”, és: „Ha népem reám hallgatna, ha Izrael az én utaimon járna”, és így tovább. Ellenkezőleg: úgy tekintse ezeket a szavakat, hogy a zsidó nép engedetlensége nemcsak az akarat szabadságát bizonyítja, hanem rámutat Isten folytonos gondviselésére is. Aki szinte kiáltja intő szavát Izrael felé. Mikor ugyanis ezt mondja: „Ha népem reám hallgatna”, ezzel nyilvánvalóan utal arra, hogy már előbb is szólt hozzá az Úr. Szokta pedig

ezt tenni nem csupán a törvény írott betűjével, hanem folytonos intelmeivel is, amint Izaiás által mondja; „Egész nap ki-nyújtottam kezemet a hitetlen, ellenszegülő nép felé” (Róm 10,21; vö. Iz 65,2).

A Szentírás e bizonyossága tehát: „Ha népem reám hallgatna, ha Izrael az én utaimon járna, megaláznám ellenségeit, és üldözőire vetném kezemet” – mind a szabad akaratot, mind a kegyelmet bizonyíthatja. Mert miként a szabad akaratot a nép engedetlensége mutatja, úgy Isten működését és segítségét a vers eleje és vége jelenti ki, amikor tanúskodik arról, hogy az Úr már előbb is szólott Izraelhez, és később is kész volt megalázni ellenségeit, ha hallgatna reá. E felhozott példával tehát nem az ember szabad akaratát kívánom megdönteni, hanem azt akarom bizonyítani, hogy az embernek mindennap, sőt minden pillanatban szüksége van Isten segítségére és kegyelmére.

***

Miután Paphnutius apát így oktatott bennünket, elbocsátott a cellájából. Éjfél felé járt az idő. Mi nem annyira megkönnyebbült, mint inkább töredelmes szívvel távoztunk tőle. E tanításával ugyanis főként arra nyitotta rá a szemünket, hogy amíg mi a lemondás első fokának elérésére törekedtünk minden erőnkkel, és azt hittük, hogy ezáltal feljutunk a tökéletesség tetőfokára: valójában csak most kezdtük belátni, hogy eddig még csak nem is álmodtunk a szerzetesi élet igazi magaslatairól. Hiszen azokban a kolostorokban, ahol aze előtt éltünk, bizony keveset hallottunk a második lemondásról, a harmadikról pedig, amely minden tökéletesség betetőzése, s amely a két alacsonyabb fokot sokszorosán meghaladja, eddig még csak hallomásból sem tudtunk.

IV. KÖNYV

DÁNIEL APÁT TANÍTÁSA A TEST ÉS LÉLEK VÁGYAIRÓL

1. Dániel apát élete

Azon férfiak között, akik teljesen a keresztény életbölcse ségnek szentelték magukat, láttuk Dániel apátot is. A scythisi pusztaságban lakó atyák összes erényei megvoltak benne, de különösen az alázatosság erénye ékesítette. Tisztasága és szel ídsége érdemeiért Paphnutius, aki ugyanannak a pusztaság nak fölszentelt papja volt, a szerpapi hivatalra ajánlotta, bár sok más társánál fiatalabb volt.

A szent életű Paphnutius annyira örvendett Dániel erényei nek, hogy mielőbb társának akarta látni őt a papi méltóságban. Úgy ismerte ugyanis, mint aki élete érdemeit és kegyelmi aján dékait tekintve egyenrangú vele. Nem tudta elviselni, hogy to vábbra is alacsonyrendű szolgálatot teljesítsen mellette, külön ben is azt szeretete volna, hogy benne méltó utódjáról gondos kodhatnék.

Dániel azonban ekkor is megőrizte szokott, korábbi aláza tosságát. Paphnutius jelenlétében sohasem élt magasabb papi rendjének jogaival, hanem amikor Paphnutius apát mutatta be a lelki áldozatot (a szentmisét), ő mindig csak szerpapként sze repelt és ragaszkodott korábbi szolgálatához.

Bár ilyen szent életű volt, annyira, hogy még a jövőbe lá tás kegyelmét is elnyerte: Paphnutius reménye, hogy majd az ő utóda lesz, amire kiválasztotta őt, mégsem teljesült. Nem sokkal később ugyanis az, akit utódjának szemelt ki, őelőtte távozott az Istenhez.

2. Kérdés: Honnét ered a lélekben az a hirtelen változás, hogy a kimondhatatlan öröm egyszerre helyet ad a legszomorúbb levertségnek?

Tehát ettől a Dániel apáttól kérdeztük: mi az oka annak, hogy amikor cellánkban tartózkodunk, néha olyan könnyűnek érezzük a szívünket, s oly kimondhatatlan öröm és túlradó gazdagság tölti el annak legtitkosabb rejtekeit is, hogy azt nemcsak elmondani, de még elgondolni sem lehet? Ilyenkor imádságunk egészen tisztán és könnyedén szárnyal az Istenhez. Lelkünk eltelik lelki gyümölcsökkel; érzi, hogy könnyörgései hathatósak, s valósággal szárnyalók, úgyhogy még álmában is eljutnak az Istenhez.

Máskor meg, minden ok nélkül, egyszerre csak eltelünk aggodalommal: érthetetlen szomorúság ver le bennünket, úgyhogy e hangulatban nemcsak hogy lelki szárazságot érzünk, hanem ilyenkor még a cellától is borzadunk; a lelki olvasmány terhünkre van, sőt még imádságunk is állhatatlan, ingadozó lesz, mintha ittas volna. S bármennyire sóhajtozunk és erőlködünk is, nem vagyunk képesek visszaterelni a lelkünket a korábbi nyugodt szemlélődés felé. Minél inkább igyekszünk Isten felé fordítani a tekintetünket, annál állhatatlanabb lesz a lelkünk és annál könnyebben elszórakozik. Ez az állapot persze megfosztja minden lelki gyümölcstől. Ilyenkor sem a mennyek országának vágya, sem a pokoltól való félelem elképzelése nem képes felrázni ebből a szinte halálos álomból.

E kérdésünkre Dániel apát így válaszolt:

3. Válasz a feltett kérdésre

Annak a lelki szárazságnak, melyről beszéltek, őseink hagyományai szerint háromféle oka lehet: vagy saját hanyagságunkból származik, vagy a sátán támadásának következménye, vagy pedig az Úr rendelése folytán következik be, hogy próbára tegyen bennünket.

Hanyagságunkból ered, ha saját hibánkból már korábban lanyhaságba süllyedtünk, vigyázatlanok és hanyagok voltunk, s gyáván, lustán ártalmas gondolatokkal foglalkoztunk. Nem csoda, hogy ilyenkor szívünk földje csak tövist és bojtortjánt terem, s mivel ezek buján nőnek benne, természetes, hogy terméketlenek leszünk: nem terem meg bennünk semmiféle lelki gyümölcs, sem a szemlélődés.

Másodszor a sátán támadásának a következménye, ha elenségünk agyafúrt ravaszságában behatol a lelkünkbe, néha még akkor is, ha jóra törekszünk, s tudtunk nélkül vagy akaratunk ellenére a legjobb szándékainktól is eltántorít bennünket.

4. Ha a lelki szárazság Isten rendelése, hogy próbára tegyen bennünket: ennek két oka van

Ha Isten mér ránk lelki szárazságot, hogy próbára tegyen bennünket, ennek kétféle oka lehet:

Az első az, hogy kissé magunkra akar hagyni bennünket, hogy alázatosan beismerjük lelkünk gyengeségét, és fel ne fuvalkodjunk szívünk korábbi tisztasága miatt, amely csak az Ő látogatásának ajándéka volt. Azt akarja, hogy tapasztalatból tudjuk: ha Ő magunkra hagy bennünket, hiába sóhajtozunk és erőlködünk, lelkünk örömét és tisztaságát nem tudjuk újra feltalálni. Szívünk korábbi könnyed szárnyalását nem saját buzgóságunknak köszönhattük, mert az az Ő kegyes ajándéka volt. Ha újra vissza akarjuk szerezni, megint csak az Ő kegyelmétől és megvilágosításától kell kérnünk.

Második oka Isten próbatételének az, hogy ki akarja próbálni kitartásunkat, lelkünk állhatatosságát és vágyát, és egyúttal hogy mi tanújelét adjuk, milyen szívbeli buzgósággal és milyen állhatatos imádsággal vágyakozunk a Szentlélek látogatása után, Aki elhagyott bennünket. Egyúttal azt is akarja, hogy felismerjük, mennyi fáradságba kerül az elvesztett lelki öröm és tisztaság visszaszerzése: hogy ha újra megtaláljuk, nagyobb gonddal őrizzük és buzgóbban igyekezzünk megtartani. Mert amiről azt hisszük, hogy könnyű elérni, azt hanyagabban szoktuk őrizni.

5. Buzgóságunk és igyekezetünk mit sem ér el Isten segítségével

Mindez nyilvánvalóan bizonyítja, hogy ami jó, azt mindig Isten kegyelme és irgalma műveli bennünk. Ha ez elhagy bennünket, mit sem ér az iparkodó buzgósága: bármilyen buzgón erőlködik is a lélek, az Ő segítségével nélkül nem tudja visszaszerezni korábbi áhítatát. Mert „nem azon múlik, aki erőlködik vagy aki törtet, hanem az irgalmas Istene” (Róm 9,16).

Néha viszont az is megtörténik, hogy Isten kegyelme a hanyagokat és lanyhákat sem vonakodik felkeresni, hogy említett sugallatával szent és túlradó lelki gondolatokat ébresszen bennük. Ilyenkor megihleti a méltatlanokat, fölserkenti az alvókat, megvilágosítja a tudatlanság vakságától megszálottakat, s kegyesen megdorgál és megfenyít bennünket, midőn kiárad a szívünkben: hogy bűnbánatra ösztönözzön, s legalább így felébresszen lomha álmunkból.

Végül Istennek ezek a látogatásai gyakran olyan jó illatú áhítattal töltenek el bennünket, hogy az felülmúl minden emberi elképzelést. Ennek a gyönyörűségétől elolvad a lélek és szinte elragadtatásba esik, úgyszólván elfeledkezik arról, hogy szinte e testben él.

6. Hasznunkra van, ha néha magunkra hagy bennünket az Isten

Dávid felismerte, mennyire hasznos az, ha – mint mondtam – eltávozik tőlünk az Isten, vagy hogy így fejezzem ki magamat: magunkra hagy bennünket. Ezért nem azt kérte, hogy egyáltalában sohase hagyja el az Isten: mert tudta, hogy ez sem neki, sem általában az emberi természetnek nem válik javára, bármilyen tökéletességre jusson is el. Tehát inkább azért könyörgött, hogy az Úr mérsékelje ezt a próbát, és ezt mondotta: „Ne hagyj el engem teljesen!” (Zsolt 118,8).

Mintha más szavakkal ezt akarta volna mondani: Tudom, hogy néha – saját javunkra – el szoktad hagyni szentjeidet,

hogy próbára tedd őket. Mert ellenségük nem kísértheti meg őket másképp, csak ha egy kissé magunkra hagyatnak Téled. Azért nem kérem, hogy sohase hagyj el engem; mert nincs hasznomra, ha nem érzem gyengeségemet, és nem mondom: „Jó nekem, hogy megaláztál engem” (uo. 71). Az sincs javamra, ha nem gyakorlom magamat a harcban: márpedig ilyen gyakorlatot nem szerezhettek, ha mindig, megszakítás nélkül véd az isteni oltalom. Ha ugyanis a Te védelmed támogat, nem mer kísérteni a sátán: mert akkor – akár nekem, akár Neked – azt vethetné szemünkre, amit rágalmazó nyelvvel hőseid ellen szokott felhozni: „Vajon hiába istenfélő-e Jób? Nemde Te körülkerítetted őt és házát és egész vagyonát?” (Jób 1,9–10). Azért inkább arra kérlek, hogy ne hagyj el engem teljesen (görögül: ἕως σφόδρα, azaz „túlságosan”). Mert amennyire hasznos számomra, ha egy kissé elhagysz, hogy próbára tedd vágyaim állhatatosságát: éppen annyira káromra volna, ha megengednéd, hogy túlságosan lesújtson elhagyatottságom, amit pedig vétkeimmel megérdemeltem. Nincs ugyanis az az erény, amely kitarthatna állhatatosságában, ha a Te segítséged hosszabb időre magára hagyja a kísértésben, és tüstént el ne bukna az ellenség hatalma vagy fondorlata következtében: ha csak Te, az emberi erő ismerője és küzdelmeinek mérséklője, meg nem akadályozod, hogy erőnkön felül kísértsen bennünket a sátán, s ha a kísértéssel együtt meg nem adod a szabaddulást is, hogy elviselhessük (1Kor 10,13).

Hasonló misztikus értelme van annak a szentírási szövegnek is, amelyet a Bírák könyvében olvasunk azoknak a (lelki értelemben veendő) népeknek a kiirtásáról, amelyek Izrael ellen támadtak: „Ezek azok a nemzetek, amelyeket az Úr meghagyott, hogy általuk kioktassa Izraelt, s azok készséget szerezzenek a hadakozásra.” Majd néhány sorral később: „Azért hagyta meg őket az Isten, hogy próbára tegye általuk Izraelt, hallgatnak-e az Úr parancsolataira, melyeket Mózes által atyáinknak meghagyott, vagy sem” (Bír 3,1–4).

Ha Isten meghagyta ezeket a népeket, hogy harcoljanak Izrael ellen, ezt nem azért tette, mintha a nyugalmat irigyelte volna népétől, vagy rosszul viselte volna gondját, hanem

mert tudta, hogy nagy hasznukra lesz, ha ezek a népek folytonosan szorongatják őket támadásaikkal: mert így sohasem gondolják majd azt, hogy ők nem szorulnak rá az Úr segítségére. Ezért mindig Reá gondolnak és Őt hívják segítségül: nem merülnek lomha tétlenségbe, és gyakorlottak lesznek a harcban és vitéségben. Mert sokszor megesik, hogy akiket a balsors nem tudott legyőzni, azokat a béke és jó sors dönti romlásba.

7. Az a harc is hasznos, amely az Apostol szerint a test és lélek között dúl

Az a harc is hasznunkra van, amely tagjainkban dúl. Ezt olvassuk ugyanis az Apostolnál: „A test a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen. Ezek ugyanis ellenkeznek egymással, hogy ne azt tegyétek, amit szeretnétek” (Gal 5,17).

Tehát itt is küzdelemről van szó, amelyet az Úr gondviselésének rendelése mintegy beleoltott a testünkbe. Ami ugyanis általában, kivétel nélkül mindenkinek megvan, mi volna másnak tartható, mint az emberi lét tulajdonságának, amely az első ember bukása óta annak természetéhez tartozik? Ez mindenkivel együtt születik és együtt nő. Hogy hinnénk tehát, hogy az Úr akarata oltotta belénk, noha nem ártani akart vele, hanem segítségünkre lenni?

Ennek a harcnak az okát, vagyis amely a test és lélek között dúl, ezekkel a szavakkal jelenti ki az Apostol: „Hogy ne azt tegyétek, amit szeretnétek”.⁸ Ha tehát amit Isten meg akart akadályozni, hogy megtörténhessék (vagyis: hogy ne azt tegyünk, amit szeretnénk), s az mégis megtörténik: mi másnak tarthatnánk azt, ha nem ártalmasnak? Éppen azért az a harc, amelyet Isten rendelése belénk oltott, tulajdonképpen hasznos. Arra hív, arra ösztönöz bennünket, hogy jobbak legyünk. Mert ha ez a küzdelem nem volna bennünk, bizonyos, hogy veszedelmes békében tespednénk.

8. Kérdés: Midőn az Apostol e helyen az egymás ellen tusakodó testről és lélekről beszél, miért említi harmadik helyen az akaratot is?

GERMANUS: Bár már kezdjük érteni ezt az idézetet, mégsem látjuk egészen világosan az Apostol gondolatát. Azért szeretnénk, ha jobban megmagyaráznád.

Mert úgy látszik, három dologról van itt szó: az első a test harca a lélek ellen, a második a lélek vágyakozása a test ellen; a harmadik a mi akaratunk, amely mintegy a kettő között áll. Erről mondja az Apostol: „Hogy ne azt tegyétek, amit szeretnétek”. Bár mindennek, mint említettem, a mondottak után gyanítjuk az értelmét, mégis, ha már ez a megbeszélés alkalmat nyújt rá, szeretnénk, ha kissé világosabban kifejtenéd.

9. Válasz: A helyesen feltett kérdés értelem jele

DÁNIEL: Értelem jele már az is, ha valaki el tudja különíteni egymástól valamely kérdés főbb pontjait és határvonalait: de még nagyobb belátásra mutat, ha valaki tudja, hogy mit nem tud. Ezért mondja a Szentírás: „A balgának, ha kérdez, bölcsességére válik” (Péld 17,28. LXX). Mert igaz ugyan, hogy aki kérdez, nem ismeri a feltett kérdés lényegét, mégis mivel okosan kérdez, és megérti, hogy mit nem ért, ez már bölcsességére válik: mivel bölcsen felismerte, hogy mit nem ért.

A ti osztályozástok szerint tehát úgy látszik, hogy az Apostol ebben az idézetben három dologról beszél: először a testnek a lélek ellen, azután a léleknek a test ellen való vágyakozásáról és harmadszor arról, hogy ezek egymás elleni kölcsönös tusakodásának az az oka, hogy – amint mondja –, ne azt tegyünk, amit szeretnénk. Van azonban még egy negyedik kérdés is, amit ti egyáltalában nem vettetek észre: hogy azt tegyünk, amit nem akarunk.

Most tehát az a feladatunk, hogy előbb megismerjük a kétféle vágy, vagyis a test és lélek vágyakozásának jelentőségét, hogy aztán megvizsgálhassuk, mi jellemzi akaratunkat,

amely a kettő között áll. Végül hasonlóképpen meghatározzuk, hogy mi nincs akaratunk kedvére.

10. A Szentírás a „test” szót nem egyféle értelemben használja

A Szentírás sokféle értelemben használja a „test” szót.

Néha az egész embert jelenti, aki testből és lélekből áll, mint például: „És az Ige testté lőn” (Jn 1,14), és: „S meglátja majd minden test az Isten üdvösségét” (Lk 3,6). Néha meg bűnös, testi embert jelent ez a szó, például: „Nem marad meg az én lelkem örökké az emberben, mivel test” (Gen 6,3). Máskor pedig a bűn szó helyett áll, így például: „Ti azonban nem test, hanem lélek szerint éltek” (Róm 8,9). Ismét másutt: „A test és vér nem örökölheti Isten országát” (1Kor 15,50), amire nyomban ez következik: „Sem a romlandóság a romolhatatlanságot”. Néha a szó összetartozást, rokonságot jelent, így például: „Íme mi a te csontod s a te húsdod vagyunk” (2Kir 5,1). Az Apostol pedig ezt mondja: „Szeretném versengésre serkenteni *véreimet*, és szeretnék legalább néhányat az üdvösségre vezetni közülük” (Róm 11,14).

Kérdés tehát, hogy e négyféle jelentés közül melyiket kell itt értenünk. Nyilvánvaló, hogy az első, mint például: „És az Ige testté lőn”, vagy: „S meglátja majd minden test az Isten üdvösségét”, nem állhat meg. De a második értelem sem tartozik ide, amely szerint: „Nem marad meg az én lelkem örökké az emberben, mivel test.” Itt ugyanis egyszerűen csak a bűnös emberről van szó, az Apostol pedig nem ilyen értelemben használja a „test” szót, amikor azt mondja: „A test a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen.” Tehát nem az ember mivoltáról beszél, hanem hajlamairól, amelyek ugyanabban az emberben majd egy időben, majd időközönként, felváltva küszködnek.

11. Milyen értelemben beszél az Apostol e helyen a „test”-ről, és miben áll a test vágya?

Tehát e helyen a „test” szót nem az emberre, vagyis az ember mivoltára kell értenünk, hanem a test rosszra való hajlandóságára és bűnös vágyaira: amiként a „lélek” szó sem annak mivoltát, hanem a lélek jóra való törekvéseit és lelki vágyait jelöli. Ezt az értelmet maga a szent Apostol is világosan kifejezte fentebb, amikor ezt mondotta: „Azt mondom tehát: Lélek szerint éljete! Akkor nem fogjátok teljesíteni a test vágyait. Mert a test a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen. Ezek ugyanis ellenkeznek egymással, hogy ne azt tegyétek, amit szeretnétek” (Gal 5,16–17).

Mint hogy ez a kétféle vágy, vagyis a test és lélek vágyakozása ugyanabban az emberben lakozik, azért napról napra állandó belső küzdelem folyik bennünk. A test vágya ugyanis, amely a bűn felé hajlik, a jelenvaló gyönyörökben leli kedvét. Ezzel szemben a lélek vágyakozása annyira ragaszkodni kíván a lelkiekhez, hogy még a test szükségleteit is kész megtagadni. Arra vágyódik, hogy állandóan a lelkiek foglalják le, és azt szeretné, ha nem kellene gondot viselnie testi gyarlóságára. A test a bujaságban és kicsapongásban talál élvezetet, a lélek meg még a természetes vágyakat sem akarja kielégíteni. Amaz alvással, étellel kíván eltelni: ez annyira kedveli a virasztást és böjtöt, hogy még annyi alvást és edelt sem akar engedélyezni, amennyi az élet fenntartásához szükséges. Az szeretne mindent a legnagyobb bőségben bírni; ez azzal is megelégszik, ha nem jut neki mindennap egy kis kenyér. Amaz fürdőkben szeretne pompázni, és azt kívánná, hogy minden nap a húzolgók egész serege fogja körül; ez meg örül a piszoknak és elhagyatottságnak s a sivatag megközelíthetetlen pusztaságának, és borzad minden ember jelenlététől. Amannak hízzeleg a kitüntetés és az emberek dicsérete; ez meg annak örvend, ha üldözik és sértésekkel halmozzák el.

12. Mi jellemzi akaratunkat, amely a test és lélek vágyakozása közé ékelődik?

E kétféle vágy közé szorul tehát a lélek akarata. Helyzete éppen nem irigylésre méltó: mert sem a bűn gyalázatosságában nem találja örömét, sem az erények okozta szenvedésekben nem tud megnyugodni. Úgy szeretne tartózkodni a testi szenvedélyektől, hogy ne kelljen vállalnia a szükséges szenvedéseket, amelyek nélkül pedig a lélek vágyai nem teljesülhetnek. A test tisztaságát önmegtágadás nélkül szeretné elérni, s a szív tisztaságát fáradságos virrasztás nélkül megszerezni: pihent testben szeretne lelki erényekkel töltekezni; a türelem erényét keserű gyalázat nélkül kívánná elnyerni; Krisztus alázatosságára e világ kitüntetéseinek elvetése nélkül óhajtana eljutni; a hit egyszerűségét evilági nagyravágyással kívánná keresni; Krisztusnak az emberek dicsérete és kedvezése mellett szeretne szolgálni, s az igazsághoz anélkül ragaszkodni, hogy bárkivel a legcsekélyebb mértékben is ellenkezésbe kerülne. Végül úgy szeretné elnyerni az eljövendő javakat, hogy azért a jelenvalókat se veszítse el.

Ilyen akarat sohasem vezetne el bennünket az igazi tökéletességre, hanem inkább bizonyos undok langyosságot idézne elő, és hasonlóká tenne bennünket azokhoz, akiket az Úr feddő szava így ostoroz a Jelenések könyvében: „Ismerem tetteidet: nem vagy sem hideg, sem meleg. Bárcsak hideg volnál, vagy meleg! De mivel langyos vagy és sem hideg, sem meleg, kivetlek a számból” (Jel 3,15–16).

Szerencsére azonban ennek a langyosságnak véget vet a bennünk dúló harc. Mert ha kedvezni akarnánk ennek az akaratunknak és lassan-lassan engedékenységre hajolnánk: nyomban ellenünk támadnak a test tövisei; bűneink és szenvedélyeink megsebeznek bennünket, és nem engedik, hogy megmaradjunk abban a tisztaságban, melyben kedvünket találjuk, hanem a gyönyörök fagyos, tövises útjára vonszolnak, melytől pedig borzadunk. Ha meg a lélek gyarlósága gyújt lángra bennünket, és szeretnénk elfojtani magunkban a test cselekedeteit, s anélkül, hogy tekintetbe vennénk az emberi

gyarlóságot, szívünk felfuvalkodottságában mértéktelen buzgósággal teljesen az erények gyakorlásának akarjuk szentelni magunkat: közbeszól testünk gyengesége, és visszatartja, megakasztja lelkünk helytelen buzgóságát.

Ilyenformán ez az egymással kölcsönösen ellenkező és folytonos harcban álló kettős vágy kellő mértékre szorítja a lélek akaratát, amely sem a testi vágyaknak nem akar engedni, sem az erények megszerzéséért nem akar fáradni. Ez a kettős küzdelem aztán kizárja a lélek azon veszedelmes hajlandóságát, hogy bizonyos egyensúlyba hozza testünk mérlegét, amely igazságosan kiszabná a lélek és test határát, és nem tűrné, hogy akár jobb felé hajoljunk, a lélek buzgóságától fűtve, akár bal felé, a testi bűnök töviseitől ösztönözve.

Míg tehát ez a harc naponként dúl bennünk, lelkünk hasznára, üdvös módon eljutunk a negyedik kérdéshez, vagyis ahhoz, amit nem akarunk; hogy tudniillik szívünk tisztaságát ne nyugalommal és gondtalan békével, hanem folytonos veritékkel és lelki töredelemmel szerezzük meg, a testi tisztaságot pedig böjttel, éhséggel, szomjúsággal és virrasztással őrizzük meg; továbbá, hogy szívünket lelki olvasmánnyal, virrasztással, folytonos imádsággal és a magány elhagyatottságával irányítsuk az Isten felé; a türelmet a szorongattatás elviselésével nyerjük el, és szidalmak és mindenféle gyalázkodás közepett szolgáljunk Teremtőnknek; az igazságot úgy juttassuk érvényre, hogy szükség esetén a világ gyűlölködése és ellenséges magatartása se tántorítson el tőle.

Ez a testünkben dúló harc tehát elvon bennünket az említett gyáva tespedéstől és arra a fáradságra ösztönöz, amelyet nem szívesen vállalunk az erények elnyeréséért. Így igen jól megőriz bennünket a középúton, akaratunk lanyhaságát egyfelől lelkünk buzgósága, másfelől testünk fagyos zsibbadtsága egyenlő melegen tartja. A lélek vágya nem engedi, hogy lelkünk féktelen bűnökre ragadtassa magát, testünk gyarlósága viszont nem tűri, hogy az erények utáni esztelen vágyódás felfuvalkodottakká tegyen bennünket: hogy az előbbiből mindenféle bűn ne sarjadhasson, az utóbbi pedig a lélek legfőbb betegségébe, a felfuvalkodásba ne döntsön, s a kevély-

ség nyilával mélyebb sebet ne ejtsen rajtunk. Tehát e küzdelem kellő egyensúlyba hozza a lelkünket, és a két véglet között egészséges és mérsékelt utat nyit az erények felé. Krisztus katonáját megtanítja arra, hogy mindig ezen a királyi úton járjon.

Így érjük el, hogy ha gyáva akaratumk említett lanyhasága a test vágyai felé hajlítaná inkább a lelkünket, akkor a lélek vágya visszatartsa, mert nem tud belenyugodni e testi bűnökbe. Viszont ha lelkünk túlhajtott buzgóságában és lelkesedésében lehetetlenségre vagy meggondolatlanságra ragadtatná magát, akkor a test gyengesége megint kellő egyensúlyba hozza: akaratumk lanyhaságán felülemelkedve, megfelelő mérséklettel és egyenes úton, verítékes erőfeszítéssel haladjon a tökéletesség útján.

Az Úr hasonló rendelkezéséről olvasunk a Genézis könyvében is, amikor a bábeli torony épült, és a hirtelen támadt nyelvzavar megakadályozta az embereket szentségtörő és bűnös merényletük véghezvitelében (Gen 11,4 és köv.). Itt is megmaradt volna ugyanis a veszedelmes egyetértés az emberek között, amely Isten ellen, sőt helyesebben azok ellen irányult, akik isteni fölsége ellen terveztek merényletet, ha Isten rendelése a nyelvek egymásnak ellentmondó különbözősége és a beszéd sokfélesége révén jobb belátásra nem kényszerítette volna az embereket. Akiket ugyanis veszedelmes egyetértésük arra ösztönzött, hogy saját pusztulásukat sietessék, azokat az üdvös, hasznos egyenetlenség újra az üdvösség felé terelte. Mert amikor a nyelvzavar beállott, kezdtek érezni emberi gyarlóságukat, amit veszedelmes egyetértésük felfuvalkodottságában addig nem ismertek.

13. A test és lélek tusakodásából származó késlekedés hasznunkra van

Az a késlekedés, amely e kétféle erő harcából ered, hasznos a számunkra,⁹ és üdvös az a habozás, amely e küzdelemből származik: mert a nehézkes test ellenállása visszatart annak véghezvitelétől, amit lélekben már elhatároztunk, és né-

ha a rá következő bűnbánat hatására, vagy mert közben jobb belátásra tértünk – ami be szokott következni, ha nem cselekszünk azonnal és meggondoljuk a dolgot –, jobbakká leszünk.

Éppen ezért kell rosszabbaknak tartanunk az embereknél azokat, akiket nem akadályoz a test akaratok vágyainak megvalósításában. Ilyenek az ördögök és a gonosz lelkek, bár az angyalok magasztos méltóságából buktak le idáig. Ők ugyanis bűnös vágyaikat el is érhetik: amit egyszer gonoszul elhatároztak, mi sem késlelteti őket, hogy azt jóvátehetetlen gonoszsággal végre is hajtsák. Mert amilyen gyorsan születik meg lelkükben a gondolat, éppoly hirtelen és feltétlenül meg is valósíthatják azt. De éppen azért, mivel oly könnyen véghezvihetik, amit akarnak, semmiféle üdvös megfontolás nem fordíthatja jóra náluk az elhatározott rosszat.

14. A bukott angyalok gonoszsága jóvátehetetlen

A szellemi lénynek tehát, akit semmiféle testi teher nem nyűgöz le, nincs mentsége a benne támadt bűnös akaratra. Éppígy bocsánatra sem tarthat számot, mert őt nem a test külső ostroma izgatta a vétetekre, mint minket, hanem egyedül csak bűnös akarátának gonoszsága bírta rá elkövetésére. Ezért bűnére nincs bocsánat, és betegsége gyógyíthatatlan. Amiként ugyanis semmiféle földi anyag nem vitte bukásba, éppúgy bocsánatot sem nyerhet, és alkalma sincs bűnbánatra.¹⁰

Mindebből nyilvánvaló, hogy testünk és lelkünk egymás között dúló harca nemcsak hogy nincs ártalmunkra, hanem sok tekintetben még hasznunkra is válik.

15. Miben van hasznunkra a test vágyakozása a lélek ellen?

Először is nyomban szemünkre hányja lanyhaságunkat és hanyagságunkat, és mint a szorgos nevelő, sohasem enged, hogy letérjünk a szigorú fegyelem útjáról. Ha ugyanis biztonságérzetünk egy kissé enged a kellő szigorúság mértékéből, tüstént felkelti bennünk a bűnös vágy ostorait: ezekkel ösztönöz és dorgál bennünket, és úz vissza a kellő mérsékletre.

Másodszor: ha Isten kegyelme megengedi, hogy hosszú időn át megőrizzük testi tisztaságunkat, e sértetlen tisztaságunk hamar elhíteti velünk, hogy ezután már semmiféle testi nyugtalanság nem zaklat bennünket. Emiatt aztán, mintha már nem is viselnénk romlandó testünket, lelkünk mélyén titokban felfuvalkodunk. Ilyenkor a testi vágy újra megaláz és lever bennünket: mert ha csupán álmunkban és akaratunk ellenére megy is végbe a nemzónedvek kiválasztódása, töviseivel arra figyelmeztet bennünket, hogy nagyon is emberek vagyunk.

A többi bűnt ugyanis, bár sokszor súlyosabbak és veszedelmesebbek, rendesen közömbösen vesszük, és nem egykönnyen ébred bennünk bánat elkövetésük miatt. Ez a bűn azonban különösen megalázza a lelkiismeretünket. Az ilyenfajta képzetek felidézik benne azokat a szenvedélyeket is, amelyekkel nem törődünk, és ezek most már mardosni kezdek. Világosan belátja ugyanis, hogy a test vágyai tisztátalaná tették, noha azt nem tudatosította, hogy a lélek bűneitől tisztátalanabbá lett. Ezért nyomban siet jóvátenni korábbi nemtörődömségét. Mindez ugyanis arra figyelmezteti, hogy ne bízzék a tisztaság terén elért sikereiben, mert látja, hogy amint csak egy kissé is elfordult az Úrtól, nyomban elveszítette azt. De azt is megérti, hogy e tisztaság ajándékát egyedül csak Isten kegyelmével nyerheti el. Mert a tapasztalat arra tanít bennünket, hogy ha szeretnénk állandóan megőrizni szívünk szeplőtelenységét, akkor az alázatosság erényének gyakorlására is szüntelenül törekednünk kell.

16. Ha testi vágyaink meg nem aláznának, bukásunk még sokkal súlyosabb volna

A tisztaság miatti felfuvalkodás veszedelmesebb minden más bűnnél és gonoszagnál. Ezért semmi hasznunk sincs abból, ha sértetlenül őrizzük is meg tisztaságunkat. Ezt bizonyítják azok az erősségek (angyalok), akiket fentebb említettem. Testi vágyak nem zaklatták őket; magasztos égi méltóságukból egyedül szívük kevélysége miatt zuhantak örökös romlásba.

Éppen azért mi is gyógyíthatatlanul és teljesen lanyhák lennénk, ha bennünk sem volna ilyen figyelmeztető: akár testünkben, akár bűnös vágyainkban, hogy rámutassanak hanyagságunkra. Nem is törekednénk akkor soha, hogy eljussunk a tökéletesség buzgóságára. Sőt még a józan mértékletesség és önmegtartóztatás szigorúságához sem ragaszkodnánk, ha nem támadna fel bennünk a testi kísértés, és meg nem alázna, le nem verne bennünket: hogy a lélek bűneitől való megtisztulásra is éber igyekezettel törekedjünk.

17. A heréltek lanyhasága

A herélteknél azért tapasztalhatjuk többnyire ezt a lelki lanyhaságot, mert ők megszabadultak a test egyik szükségletétől, és ezért azt hiszik, hogy nekik se a testi önmegtartóztatás fáradalmára, se a szív töredelmére nincs már szükségük. Ez a biztonságérzet gyengékké teszi őket és ezért sohasem törekesznek igazán sem keresni, sem elérni a szív tökéletességét, sőt a lélek bűneitől való megtisztulást sem.

Az ilyenek testi mivoltukból állati sorba süllyednek, ami kétségkívül rosszabb állapot. Ez az a lélek, aki hidegből langyossá lesz, és emiatt utálatos az Úr szemében.

18. Kérdés: Mi a különbség a testi és állati ember között?

GERMANUS: A test és lélek között dúló harc hasznát, úgy látjuk, világosan kifejtetted, úgyhogy szinte kézzelfoghatónak találjuk. Éppen azért szeretnénk, ha azt is feltárnád előttünk, mi különbség van a testi és állati ember között, vagy hogy az állati miképpen lehet rosszabb a testinél.

19. Válasz: A lélek háromféle állapota

DÁNIEL: A Szentírás tanítása szerint a léleknek háromféle állapota van.¹¹ Első a testi, második az állati, harmadik a lelki ember. Az Apostol így jelöli meg őket.

A testi emberről mondja ugyanis: „Tejjel tápláltalak beneteket, nem szilárd étellel, mert nem bírtátok el. Sőt még

most sem bírjátok el, mert még testiek vagytok." Majd a következő versben: „Mert ha versengés és viszály dúl köztetek, nem vagytok-e testiek?” (1Kor 3,2–3).

Az állati emberről pedig így emlékezik meg: „Az állati (érzéki) ember nem fogja föl, ami Isten Lelkéből ered, mert oktalanságnak tűnik fel neki” (1Kor 2,14).

Végül a lelki emberről ezt mondja: „A lelki ember mindent megbírá, de őt senki sem ítéli meg” (uo. 15). Másutt pedig: „Testvérek! Ha botlásra érnek valakit, ti, akik lelkiek vagytok, intsétek meg a szelídség szellemében” (Gal 6,1).

Ha tehát lemondunk a világról és megszűntünk testiek lenni, vagyis elszakadtunk a világiak életmódjától és testünk fentebb említett nyilvánvaló megfertőzésétől: igyekezzünk minden erőnkben, hogy nyomban elérjük a lelki ember állapotát. Különbösen félő, hogy csak a külső ember szerint mondunk le a világról és hagytuk el a testi parázsnaság fertőjét, és azt hisszük, hogy ezzel már elértük a tökéletesség tetőfokát. Emiatt aztán lanyhábban és hanyagabban törekszünk megtisztulni többi szenvedélyünktől. Így megállunk a testi és lelki állapot között, és az utóbbi fokra nem tudunk eljutni: mert azt hisszük, hogy tökéletességünkhöz bőven elég, ha úgy látják rólunk, hogy a külső ember szerint megváltunk a világias életmódtól és annak élvezeteitől. Hiszen nincs már semmi részünk a test romlottságában, sem a testi cselekedetekben! Ezzel azonban éppen abba a langyos lelkiállapotba kerülünk, amely utálatos az Úr szemében. Márpedig az Ő szavaiból tudjuk, hogy az ilyeneket kiveti szájából: „Bárcsak hideg volnál, vagy meleg! De mivel langyos vagy, kivetlek a számból” (Jel 3,14–15).

Az Úr nem ok nélkül mondja azokról, akiket már befogadott szíve szeretetébe, de akik később ilyen veszedelmes lanyhaságba süllyedtek, hogy kiveti őket a szívéből. Ezek ugyanis mintegy egészséges tápláléka lehettek volna az Úrnak, de ők inkább szabadulni akartak Tőle. Ezért rosszabbak lettek azoknál, akik sohasem jutottak el az Úr szájáig. Hiszen amit utálattal kiköpünk, azt mi is undorítónak tartjuk! Ami ugyanis hideg, az a szánkban felmelegszik, s így egészséges

étvággyal vesszük magunkhoz; amit azonban langyossága miatt ártalmasnak tartunk és ezért kiköpünk, azt nemcsak hogy ajkunkhoz nem tudjuk vinni, hanem még ránézni sem tudunk elviselhetetlen undor nélkül.

Tehát méltán tartjuk rosszabbnak az ilyen embert. Mert a testi, vagyis a világi ember, vagy aki pogány, könnyebben eljut az üdvös megtérésre, sőt a tökéletesség tetőfokára is, mint az, aki fogadalommal kötelezte magát a szerzetesi életre, de nem jár a tökéletesség útján, ahogy a regula szabályai előírják, s emiatt még korábbi lelki buzgóságának tüze is lelohad benne. A testi ember ugyanis testi bűnei miatt legalább megálázódik, mert érzi, hogy a testiség miatt tisztátalan; ezért néha töredelmesen megbánja bűneit és siet az igazi tisztaság forrásához és a tökéletesség tetőfoka felé. Visszaborzad a hűtlenség fagyos merevségétől, melyben most szenved, és lelke buzgóságától lánggra gyúlva könnyebben eljut a tökéletességre. Aki azonban egyszer már hozzászokott ahhoz, hogy – mint mondtam – lanyhán kezdett megtérése után visszaéljen a szerzetes nevével, s nem alázattal és buzgón jár e hivatás útján, ahogy kellene: e sajnálatra méltó betegségtől megfertőzve s attól mintegy elgyengülve, sem a maga erejéből meg nem érti, mi a tökéletesség, sem pedig másnak az intelmeiből meg nem tanulja. Az Úr szavai szerint ugyanis az ilyen ezt mondja szívében: „Gazdag vagyok, dúsgazdag; semmire sincs szükségem.” Éppen ezért a következő szavak is méltán illenek reá: „Pedig nyomorult vagy és szájalomra méltó, szegény, vak és mezítelen” (Jel 3,17). Rosszabb a világi embernél: mert nem ismeri fel, hogy szájalomra méltó, vak és mezítelen, sem arra nem döbben rá, hogy meg kellene javulnia és hogy rászorul mások intelmeire és oktatására. Emiatt nem hallgat a figyelemztetés üdvös szavára, és nem látja be, hogy a szerzetes név csak kárára van, és az emberek vélekedése róla romlásba dönti. Mindenki szentnek hiszi ugyanis, és tiszteli, mint Isten szolgáját; éppen ezért az eljövendő életben súlyosabb lesz az ítélete és bűnhődése.

De miért időzzünk tovább ennél a kérdésnél? Hiszen tapasztalatból eléggé ismerjük és bizonyítva látjuk. Sokszor va-

gyunk ugyanis tanúi, hogy akik „hidegek”, vagyis testi emberek, mint a világiak és pogányok, eljutnak a lelki buzgóságra, míg a „langyosak”, az állati emberek egyáltalában nem. A prófétánál olvassuk, mennyire elítéli ezeket az Úr, úgyhogy a lelki embereknek és tanítóknak egyenesen megtiltja, hogy őket intsék és oktassák, s a pusztá, terméketlen földbe, melyet ártalmas tövisek foglalnak el, elvessek az üdvösség igéjének magvát. Vessék meg az ilyeneket, és helyettük új földet fogjanak művelés alá: vagyis a pogányok és világiak felé forduljanak, s őket oktassák, reájuk áraszák az üdvösség igéjét. Ezt olvassuk ugyanis: „ Mert így szól az Úr Júda férfiaihoz és Jeruzsálem lakóihoz: Törjeteek magatoknak új ugart, és ne vessetek a tövisek közé!” (Jer 4,3).

20. Akik nem mondanak le igazán a világról

Végül szégyenlem bevallani, amit a legtöbb szerzetesnél látok: úgy mondanak le a világról, hogy semmit sem változtatnak korábbi bűneiken és erkölcsükön, csak a világi életmódot és ruhát cserélik fel. Mert sóvárognak a pénz után, amijük azelőtt sem volt; vagy nem mondanak le arról a vagyonukról, amellyel rendelkeztek; vagy ami még szomorúbb: égve vágnak gyarapítani gazdagságukat, azzal az ürüggyel, hogy hiszen a jövőben is táplálni kell (elhagyott) szolgálóikat és testvéreiket, mert ezt a méltányosság követeli. Vagy pedig azt hozzák fel okul, hogy kolostort akarnak alapítani, melynek apátjai lennének, s így azt fel kell szerelniük a szükségességekkel.

Ha az ilyenek igazán a tökéletesség útját keresnék, inkább minden erejükkel arra törekednének, hogy ne csupán pénzüktől váljanak meg, hanem minden korábbi vonzalmuktól és foglalkozásuktól is, ami elterelhetné őket céljuktól, magukat pedig teljes szegénységben kizárólag előljáróik parancsainak vetnék alá, úgyhogy nemcsak másoknak, de még önmaguknak sem viselnék többé gondját. Ezzel szemben mit tesznek? Míg más testvérek igazgatására törekszenek, ők maguk sohasem engedelmeskednek előljáróiknak, és amíg kevélysé-

gükben másokat kívánnak oktatni, ők maguk sem meg nem tanulják, sem nem követik, amit tanítaniuk kellene. Ezért nem csoda, hogy az Úr szavai szerint „világtalanok vak vezetői lesznek, és mindketten gödörbe esnek” (Mt 15,14).

Bár ennek a kevélységnek egy a forrása, mégis kétféleképpen jelentkezik: az egyik állandóan komolyságot és méltóságot hazudik, a másik pedig féktelen szabadossággal minduntalan ostoba, hangos nevetésben tör ki. Az első a hallgatóságban találja kedvét; a második nem tartja magához méltónak a csendet, és nem restell úton-útfélen oda nem való vagy ostoba dolgokról fecsegni; viszont azt szégyenli, ha másoknál kevesebbre becsülik vagy tudatlanabbnak tartják. Az egyik fel-fuvalkodottságában a papi rend hivatala után vágyik, a másik meg megveti azt: mert korábbi méltóságához, előző életéhez vagy születése előjogaihoz nem tartja illendőnek vagy elég méltónak. Melyik rosszabb a kettő közül? Ítéljé és fontolja meg ki-ki önmaga.

Valójában egy és ugyanaz az engedetlenség az, ha valaki azért szegi meg az előljáró parancsát, mert mohón vágyik a munkára, vagy mert a semmittevést kívánja. S éppoly káros, ha valaki alvás miatt hágja át a kolostor szabályait, mint ha a virrasztás kedvéért. Éppen olyan bűn az, ha olvasás miatt szeged meg, és egyformán a kevélységet táplálja benned, ha a böjt vagy az étkezés miatt veted meg testvéredet. Legfeljebb az köztük a különbség, hogy sokkal veszedelmesebbek és nehezebben gyógyíthatók azok a bűnök, amelyek az erények látszatával és a lelkiek ürügyével hivalkodnak, mint azok, amelyek nyíltan a testi vágyból erednek. Ezek ugyanis nyílt, mindenki által látható sebek, ezért kézenfekvő a felismerésük és gyógyításuk. Amazok azonban, amelyeket az erények örvetakar, továbbra is gyógyíthatatlanok maradnak, és áldozataikat még veszedelmesebb és reménytelenebb betegségbe döntik.

21. Akik megvetették a nagy dolgokat, de apróságokhoz ragaszkodnak

Van azonban még ennél is nevetségesebb dolog. Nem is tudom, hogyan beszéljek róla. Azt látom ugyanis, hogy egyesek, miután megtérésük első buzgóságában lemondtak vagyonukról, jelentékeny gazdagságukról s a világ szolgálatáról, és kolostorba vonultak: görcsösen ragaszkodnak jelentéktelen és silány dolgokhoz, amelyeket teljesen nem nélkülözhetünk, s még a szerzetesi életben sem tudunk megenni nélkülük: sőt ezek nagyobb gondot okoznak nekik, mint minden vagyonuk iránti szenvedélyük.

Az ilyeneknek igazán nem sokat használt, hogy oly nagy gazdagságot és vagyont megvetettek, mivel helyettük most apró, jelentéktelen tárgyakhoz ragaszkodnak: tehát azt a ragaszkodást, amely miatt amazokat meg kellett vetniük, szívükben továbbra is megőrizték. Mert a bírvány és kapzsiság bűnét, melynek most már értékes dolgokban nem hódolhatnak, silány tárgyakkal kapcsolatban továbbra is ápolják magukban, s ezzel kimutatják, hogy régi szenvedélyüket nem irtották ki, csak másra cserélték. Rabszolgái lesznek holmi gyökérfonat, kosár, zsák, egy könyv, egy takaró vagy más hasonló tárgy iránti gondjuknak, s bármennyire haszontalan dolgok is ezek, mégis ugyanolyan mohón ragaszkodnak hozzájuk, mint korábbi vagyonukhoz. Akkora féltékenységgel őrzik és védelmezik őket, hogy miattuk még haragra lobbanni is képesek testvéreikkel szemben, sőt, ami még ennél is csúnyább: nem szégyellnek veszekedni velük.

Mivel tehát ezekkel kapcsolatban még mindig régi bűnös vágyuk betegségében sínylődnek, azért azzal sem elégszenek meg, ha a közösség száma vagy nagysága szerint részesülnek olyan dolgokban, amelyekre a test szükségletei vagy a kényszerűség miatt a szerzetesnek is szüksége van. Szívük kapzsiságát ezzel is elárulják: mert vagy buzgóbban törekednek másoknál az ilyen szükséges használati tárgyak bírására, vagy túlságos gonddal, különös éberséggel őrzik az olyan dolgokat, amelyek minden testvérnek közös tulajdo-

nai, és még azt sem engedik meg másoknak, hogy hozzájuk nyúljanak.

Úgy tesznek az ilyenek, mintha bizony a fémek különbözősége (vagyis: hogy aranyból van-e valami vagy vasból), és nem a kapzsiság szenvedélye volna veszedelmes! S ha már nagy dolgok miatt nem szabad haragot tartani: talán silány dolgokért ugyanez bűn nélkül elkövethető volna; s mintha nem azért vetettük volna el magunktól az értékesebb holmit, hogy könnyebben megvethessük a silányabbakat! Mert mi különbség van közöttük, hogy valaki nagy, bőséges kincsekhez vagy hitvány tárgyakhoz ragaszkodik a kapzsiság szenvedélyével? Legfeljebb annyi, hogy elítélendőbb, ha valaki már nagy dolgokat megvetett, és apróságoknak lesz a rabja.

Azért ilyen lemondással nem lehet elérni a szív tökéletességét: mivel az ilyen szerzetest szegénynek tartják ugyan, bár a gazdagok törekvéseit nem irtotta ki szívéből.

V. KÖNYV

SERAPION APÁT TANÍTÁSA A NYOLC FŐBŰNRŐL

1. Serapion apát

A legidősebb aggastyánok között volt egy Serapion nevű férfiú, akit különösen kitüntetett a lelki bölcsesség kegyelme (vö. II,11). Azt hiszem, az ő tanítását is érdemes megörökíteni.

Azért kerestük fel őt, hogy beszéljen nekünk a különböző bűnökről, amelyek ellenünk támadnak, hogy jobban felismerhessük eredetüket és okaikat. Erre ő így kezdte tanítását:

2. Serapion apát tanítása a nyolc főbűnről

Nyolc főbűn támad az emberi nem ellen. Az első a mértéktelenség, vagyis a gyomor telhetetlensége; második a paráznaság; harmadik a kapzsiság vagy a pénz utáni sóvárgás; negyedik a harag; ötödik a szomorúság; hatodik a lanyhaság vagy a szív kedvetlensége; hetedik a hiú dicsőség vágya; nyolcadik a kevélység.

3. Ezek a bűnök két csoportra oszlanak és négyféleképpen követhetők el

Ezeknek a bűnöknek két faja van: vagy természetünkből folynak, mint a mértéktelenség; vagy kívül esnek az emberi természetben, mint a kapzsiság. Elkövetésük pedig négyféleképpen történhetik. Vannak köztük olyanok, amelyeket testi cselekedet nélkül nem lehet elkövetni, így például a mértéktelenséget és a paráznaságot; mások viszont minden testi cselekedet nélkül is véghezvihetők, mint a kevélység és a hiú dicsőség vágya. Vannak olyanok is, amelyek külső ok csábítására jönnek létre, mint például a kapzsiság és a harag; má-

sokat viszont belső ösztönök váltanak ki, így a lanyhaságot és a szomorúságot.

4. Főbb tudnivalók a mértéktelenség és a paráznaság bűnéről, valamint ezek gyógyításáról

Ezekről szólok most, lehetőleg röviden, és a Szentírás szavaival is igyekszem minél jobban megvilágítani őket.

A mértéktelenség és a paráznaság mintegy természetünkbe vannak oltva, hiszen sokszor akaratumk ösztönzése nélkül, csupán testi ösztöneink és vágyaink révén is feltámadnak bennünk. Hogy azonban véghez is vigyük őket, ahhoz külső tárgy ingere szükséges: így válnak testi cselekedetekké. Mert „mindenki úgy esik kísértésbe, hogy saját kívánsága vonzza és csábítja. A kívánság aztán, mihelyt fogan, bűnt szül, a bűn pedig, ha végrehajtják, halált okoz” (Jak 1,14–15). Az első Ádám például nem bukott volna el a torkosság bűnében, ha nem lett volna előtte az étel, melyet az Úr tilalma ellenére élvezett. Hasonlóképpen a második Ádámot sem kísérti a sátán külső tárgy nélkül. Azt mondja ugyanis Neki: „Ha Isten Fia vagy, mondd, hogy ezek a kövek kenyerekké váljanak” (Mt 4,3). Ugyanígy a paráznaságról is mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a test közreműködésével követjük el. Ezt mondja ugyanis az Úr Jóbnak e tisztátalan szellemről: „Erőn vagyon árnyékában, és erősség hasa köldökében” (Jób 40,11. LXX).

Azért ez a két bűn, amelyet a test közvetítésével követünk el, nem csupán a lélek gyógyítását kívánja, hanem ezenfelül még külön testi önmegtagadást is igényel. Ösztöneink megfékezésére ugyanis nem elegendő csupán a lélek szándéka, mint például a haragnál, a szomorúságnál vagy a többi szenvedélynél, amelyeket testünk sanyargatása nélkül, pusztán lelkünk elhatározásával is legyőzhetünk. Ezeknél ezt csak böjttel, virrasztással és a töredelem testi cselekedeteivel érhetjük el, no meg a bűnalkalom kerülésével. E két bűn ugyanis mind a lélek, mind a test vétkeiből származik, ezért legyőzni is csak mindkettő fáradtságával lehet.

Igaz ugyan, hogy az Apostol azt tanítja, hogy általában minden bűn testi, mert például az ellenségeskedést, a haragot és a hitszakadást is a test többi cselekedete közé sorolja (Gal 5,19–20). Mi azonban két csoportba választjuk őket, hogy minél jobban felismerjük természetüket és gyógyításuk módját. Azt mondjuk ugyanis, hogy e bűnök közül egyesek a test, mások a lélek bűnei. Testiek azok, amelyeket a test ösztönei és érzékei idéznek elő. Ezek ugyanis annyi gyönyörrel és élvezettel töltik el a testet, hogy még a nyugodt lelkeket is felizgatják, s így akarataik ellenére is hajlanak bűnös vágyai felé. Ezekről mondja a szent Apostol a hitetlenség fiaival kapcsolatban: „Köztük éltünk egykor mi is testi vágyainkban, s megtettük, amit a test és az érzékek kívántak. Természetünknel fogva mi is a harag fiai voltunk, akárcsak a többi ember” (Ef 2,3).

A lélek bűneinek viszont azokat nevezzük, amelyek pusztán a lélek ösztönzésére keletkeznek, és nemcsak hogy nem szereznek gyönyörűséget a testnek, hanem azt nagyon is súlyos megpróbáltatással sújtják, és a beteg lelket nyomorúságos élvezetük eledelével táplálják. Éppen azért e bűnök csupán a szív belső orvosságára szorulnak: míg a testi bűnök, mint említettem, csak a kettős orvoslással juthatnak el a gyógyulásra.

Akik tehát tisztaságra törekeshetnek, azok számára az a legfontosabb, hogy főként és elsősorban a testi szenvedélyek anyagát vonják meg maguktól: mert a még gyengélkedő léleknek bűnalkalmat jelenthetnek, vagy legalábbis emlékeztethetnek ezekre a szenvedélyekre. A kettős baj ugyanis szükségképpen kétféle gyógyításra szorul. Testünktől meg kell vonnunk a bűnre csábító tárgyat, hogy annak látása cselekedetre ne kísértse az érzéki vágyat; ugyanígy a léleknek is szüksége van a Szentírásról való buzgó elmélkedésre, éber őrködésre és a pusztaság magányára, hogy még gondolatban se vétkezzék.

A magányt azért említem itt, mert a többi bűnnél nem árt az emberekkel való együttlét, sőt nagy hasznára van azoknak, akik igazán meg akarnak szabadulni tőlük: mivel minél

több ember a tanújuk, annál jobban napvilágra jönnek, és minél nyilvánvalóbbak lesznek, annál hamarabb gyógyíthatók.

5. Bűn nélkül egyedül az Úr szenvedett kísértést

Midőn az Apostol azt mondja Urunk Jézus Krisztusról, hogy „hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett”, hozzáteszi, hogy „bűnt nem követett el” (Zsid 4,15). Mert Őt nem szennyezte be ez a szenvedély, sőt nem is érezte a testi vágy töviseit, melyek minket tudtunk nélkül és akaratunk ellenére is támadnak. Az Ő születése és fogantatása ugyanis semmiben sem hasonlított az emberekéhez, mivel az angyal így adta hírül fogantatását: „A Szentlélek száll tereád és a Magasságbelinek ereje megárnýékoz téged. Azért a Szent is, Ki tőled születik, Isten Fiának fog hívadni” (Lk 1,35).

6. Miért kísértette meg az Urat a sátán?

Neki, Aki Isten sérthetetlen képmása és hasonlatossága volt, ugyanazoknak a szenvedélyeknek a kísértését kellett elviselnie, amelyek Ádámot is megkísértették, mikor még az is Isten romlatlan képmása volt: tehát el kellett szenvednie a mértéktelenség, hiú dicsőség és kevélység kísértését, de nem azokat a kísértéseket, amelyek a tilalom megszegése után támadtak az emberre, amikor már elkövette a bűnt.

Mert mértéktelenség volt az, amikor Ádám evett a tiltott gyümölcséből; hiú dicsőségvágy is izgatta, mert azt mondta neki a sátán: „Megnyílik szemetek”; s végül kevélység is csábította: „Olyanok lesztek, mint az Isten” (Gen 3,5). Márpedig az evangéliumban azt olvassuk, hogy az Urat, az Üdvözítőt is erre a három bűnre kísértette a sátán. Mértéktelenségre, midőn azt mondotta neki: „Mondd, hogy ezek a kövek kenyerekké váljanak”; hiú dicsőségre: „Ha Isten Fia vagy, vesd le magadat”; kevélységre, midőn megmutatta neki a világ valamennyi országát és azok dicsőségét, és azt mondotta: „Mind ezt Neked adom, ha leborulva imádsz engem” (Mt 4,3–9).

Az Üdvözítő azért szenvedte el ugyanazokat a kísértéseket, amelyeket Ádám, hogy példájával minket is megtanítsion arra, miképpen kell legyőznünk a kísértőt. Éppen azért nevezi a Szentírás az első embert is Ádámnak, akárcsak Őt. Az volt ugyanis az első, aki a romlást és halált okozta; ez meg az első, Aki által származik a feltámadás és az élet. Amaz kárhozatba döntötte az egész emberi nemet; ez megszabadítja az egész emberiséget. Az a nyers, érintetlen földből való; ez Szűz Máriától születik.

De amennyire illet, hogy Krisztus vállalja Ádám kísértéseit, éppannyira szükségtelen volt, hogy többet viseljen el nála. Az, Aki legyőzte a mértéktelenséget, nem szenvedhette el a paráznaság kísértését, mely a mértéktelenség gyökeréből és kielégüléséből ered: hiszen az első Ádámot sem szedte volna rá ez a bűn, ha a sátán csábításától félrevezetve, előbb el nem tanulta volna azt a szenvedélyt, amelyből származik. Ezért mondja Szent Pál az Isten Fiáról, hogy „a bűnös testhez hasonló alakban” jött el erre a világra (Róm 8,3), nem pedig, hogy bűnös testben. Mert igaz ugyan, hogy Krisztusnak valóságos teste volt, melyben evett, ivott és aludt, s melyet valóban átfúrtak a szegek; de valóságos bűne, mint amilyen az Istentől való elpártolást is okozta, nem volt, hanem csak színleges. Ő ugyanis nem érezte a testi vágy tüzes töviseit, amelyek nálunk természetünkből erednek, akaratunk ellenére is. Tehát Ő csak ehhez hasonló alakban jött, amikor részesült természetünkben. Abból ugyanis, hogy valósággal vállalt mindent, ami emberi természetünkhöz tartozik, és magára vett minden emberi gyengeséget,¹² azt is gondolhatná valaki, hogy ennek a szenvedélynek is alá volt vetve: vagyis mintha a többi gyengeséghez hasonlóan ennek a bűnnek, véteknek az állapotát is viselte volna testében.

Tehát a sátán csak azokra a vétkekre kísérti Őt, amelyekkel az első Ádámot is rászedte. Azt gondolta ugyanis, hogy Őt, mint embert, a többi bűnre is hasonlóképpen rábírhhatja, ha azt látja, hogy elbukott azokban, amelyekkel az első embert is romlásba döntötte. De már a második lelki betegségre (vagyis a paráznaságra), mely az első bűn (a mértéktelenség)

gyökeréből sarjad, sem tudta rávenni Őt, mivel már az első összecsapásnál vereséget szenvedett. Be kellett ugyanis látnia, hogy az első lelki betegségre sem tudta rávenni, s azért feleslegesnek tartotta, hogy olyan bűn gyümölcsét remélje tőle, melynek még a gyökerét vagy csíráját sem találhatta meg benne semmiképpen.

Lukács ugyan utolsó helyen említi azt a kísértést, mellyel a sátán így szólt az Úrhoz: „Ha Isten Fia vagy, vesd le magadat” (Lk 4,9). Ez azonban a kevélység bűnére is érthető: úgy-hogy az, amit Máté említi a harmadik helyen, vagyis amikor a sátán Lukács evangélista szerint egy szempillantás alatt megmutatta az Úrnak a világ minden országát és Neki ígérte (6. v.), a kapzsiság szenvedélyének vehető. A sátán ugyanis, miután a mértéktelenségre való kísértésben vereséget szenvedett, nem kísérthette Őt paráznaságra, s ezért rátért a kapzsiságra, mert jól tudta, hogy ez minden baj gyökere. Mivel azonban ezzel is felsült, nem merte már olyan bűnökre csábítani, amelyek ebből következnek, s amelyekről tudta, hogy ennek gyökeréből és melegágyából sarjadnak. Ezért rátért az utolsó szenvedélyre, a kevélységre, amelyről viszont tudta, hogy még a tökéleteseket is romlásba döntheti, még ha minden más bűnt legyőztek is. Hiszen emlékezett rá, hogy Lucifer-korában, többedmagával együtt őt is ez taszította le a mennyből, noha előzőleg semmiféle más szenvedély nem tüzelte.

E sorrend szerint tehát, melyet az előbbiekben fejtegettem, vagyis ahogy Lukács evangélista leírja: a bűnre csábító kísértések módja, ahogyan az ősi ellenség az első és második Ádám ellen támadt, szépen megegyezik. Az elsőnek ugyanis azt mondja: „Megnyílik szemetek”; a másodiknak pedig megmutatja a világ minden országát és azok dicsőségét. Először azt mondja: „Olyanok lesztek, mint az Isten”; másodsor pedig: „Ha Isten Fia vagy...”

7. A hiú dicsőségvágy és a kevélység bűnét a test segítsége nélkül követjük el

A mértéktelenség és ezzel kapcsolatban az Úr megkísérlésének fejtegetése arra kényszerített bennünket, hogy megszakítsuk a többi szenvedélyre vonatkozó mondanivalónkat. De most már a tervezett sorrendben beszéljünk tovább arról, hogyan követjük el a többi bűnt.

A hiú dicsőségvágy és a kevélység bűnét minden testi közreműködés nélkül szoktuk elkövetni. Mert miben szorulnánk rá ezekben valamilyen testi cselekedetre, amikor a dicséret elnyerésére és az emberi dicsőség megszerzésére irányuló vágy és akarat egymaga is éppen elég ahhoz, hogy a rabjává tett lelket romlásba döntse? Vagy minő testi cselekedettel járt együtt az említett Lucifer ősi kevélysége? Nem csupán a lelkében és gondolatában fogamzott-e meg? Hiszen a próféta is így mondja: „Te azt gondoltad magadban: Az égbe megyek fel, az Isten csillagai fölé állítom trónomat; felszállok a magas felhők fölé, hasonló leszek a Fölségeshez! (Iz 14,13–14).

Amiként tehát a sátánt e kevélységre senki sem készítette, éppúgy bűne véghezvitelét és örök romlását is egyedül csak gondolata okozta, és áhított hatalmát semmiféle cselekedettel sem tudta gyakorolni.

8. A kapzsiság kívül esik természetünkön. – Mi különbség van közte és a természetünkből fakadó bűnök között?

A kapzsiság és a harag, bár nem ugyanaz a természetük (az előbbi ugyanis kívül esik természetünkön, az utóbbinak pedig, úgy látszik, bennünk rejlik öröklött csírája), mégis hasonló módon keletkeznek, mert többnyire külső ok idézi fel őket. Sokszor panaszkodnak ugyanis a gyengébbek, hogy mások felbujtására vagy ösztönzésére buktak el ezekben a vétkekben, szóval mások izgatását hozzák fel ürügyül, hogy haragosak vagy kapzsig lettek.

Hogy a kapzsiság kívül esik természetünkön, az abból is világosan látszik, hogy egyrészt eredeti forrása nem bennünk van, másrészt annak a külső tárgynak, amely okozza, nincs köze sem a testhez, sem a lélekhez, sem életünk fenntartásához. Kétségtelen ugyanis, hogy természetünk hasznára és szükségletére általában nem tartozik más, mint a mindennapi táplálék és ital. Minden más tárgy, bármilyen buzgón törekszünk is utána s bármekkora szeretettel igyekszünk is dédelgetni, távol esik az emberi szükséglettől, mint azt élettapasztalatunk maga is bizonyítja. Mivel tehát ez a bűn mintegy kívül esik emberi természetünkön, azért csak a lanyha és ingatag szerzeteseket zaklatja. Viszont azok a bűnök, amelyek természetünkéből fakadnak, még a legkiválóbb szerzeteseket sem szűnnek meg kísérteni, még ha pusztaságban élnek is.

Annyira igaz ez, hogy egész nemzeteket is találhatunk, amelyek teljesen mentek ettől a szenvedélytől, vagyis a kapzsiságtól: mivel sohasem kapták meg e bűn betegségét a rossz szokás következtében. Hitünk szerint a vízözönt megelőző korábbi világ előtt is sokáig ismeretlen volt ennek a bűnös vágnak az örülete. De mi is különösebb fáradság nélkül kiirthatjuk magunkból, ha igazán lemondunk a világról: vagyis ha valaki elveti magától minden vagyonát, és annyira igyekszik teljesíteni a kolostor szabályát, hogy egyetlen dénárt sem tőr meg magánál. Sok ezer ember példája bizonyítja ezt, akik egy szempillantás alatt szétesztették minden vagyonukat, és annyira kiirtották ezt a szenvedélyüket, hogy az a legkisebb csábítással sem zaklatta őket többé. A mértéktelenség ellen azonban szüntelenül kell harcolniuk, és biztonságban nem lehetnek tőle, csak ha szívük állandó éberségével és szigorú testi önmegtartóztatással küzdenek ellene.

9. A szomorúságot és a lanyhaságot nem külső ok idézi fel, mint a többi bűnt

A szomorúságot és a lanyhaságot, mint fentebb említettem, semmiféle külső ok nem szokta előidézni. Hiszen tudjuk, hogy akik a magányban vagy a pusztaságban élnek, és

semmiféle emberi közösségbe nem tartoznak, még azokat is milyen gyakran és kegyetlenül zaklatja! Hogy ez mennyire így van, arról mindenki igen könnyen, tapasztalatból meggyőződhetik, ha magányban él, és ismeri a belső ember küzdelmeit.

10. Az első hat bűn rokon természetű, de a tőlük különböző másik kettő is rokonságban van egymással

Ez a nyolc bűn különbözőképpen keletkezik, és nem egyformán követjük el őket. Az első hat azonban, vagyis a mértéktelenség, paráznaság, kapzsiság, harag, szomorúság és lanyhaság mintegy rokonságban van egymással, vagy hogy úgy mondjam: láncszemekként kapcsolódnak egybe, úgy-hogy az előzőnek az elkövetése kiindulópontja lesz az utána következőnek. Mert a mértéktelenség kielégüléséből paráznaság, a paráznaságból kapzsiság, a kapzsiságból harag, a haragból szomorúság, a szomorúságból pedig szükségképpen lanyhaság sarjad.

Azért ellenük is hasonló módon kell harcolni: az előzők legyőzése után mindig a következő ellen kell felvenni a küzdelmet. Amikor például a fa túlságosan szerteágazik vagy magasra nő, könnyebben kiszárad, ha előbb felszínre hozzuk vagy elvágjuk a gyökereit, amelyekre támaszkodik. Ugyanígy a túlságosan bő víz is tüstént elapad, ha gondosan eltömjük a forrásait vagy ereit, amelyekből fakad. Ha tehát a lanyhaságot le akarjuk küzdeni, előbb a szomorúságot kell legyőznünk. Hogy a szomorúságot elűzzük, előbb a haragot kell kiküszöbölnünk. Hogy a haragot elfojtsuk, előbb a kapzsiságot kell elnyomnunk. Hogy a kapzsiságot kiirthassuk, előbb a paráznaságot kell megfékeznünk. Hogy pedig a paráznaságot kipusztíthassuk, a mértéktelenség vétkétől kell megtisztulnunk.

A hátralevő másik két bűn, vagyis a hiú dicsőség vágya és a kevélység, hasonló módon kapcsolódik egymáshoz, mint ahogy a fentebbi vétkeknél említettem: vagyis az elsőnek a megerősödése okozza a másik keletkezését. A hiú dicsőség-

vágy elhatalmasodása ugyanis magába zárja a kevélység csíráját. Ez a két bűn azonban az előző hattól mégis teljesen különbözik és egészen másként kapcsolódik hozzájuk. Azok ugyanis nem okai keletkezésüknek, hanem éppen ellenkező módon és rendben jönnek létre. Mert ha amazokat kiirtjuk, ezek annál jobban virulnak, s azok kivesztével egyre bujábban sarjadnak, növekednek. Azért ez a két bűn másképpen is támad ellenünk. Az előbbi hat bűn valamelyikében akkor bukunk el, ha az előzőben is vereséget szenvedtünk; ennél a kettőnél meg akkor forgunk leginkább veszedelemben, ha győztünk, különösen pedig ha diadalt arattunk.

Tehát mindegyik bűnnél az a helyzet, hogy amiként az előzőnek a megerősödése idézi elő őket, éppúgy annak gyengülésével meg is szűnnek. Eszerint, hogy a kevélységet kiküszöbölhessük, a hiú dicsőség vágyát kell elfojtanunk. Így előbb mindig a megelőző bűnt kell legyőznünk, hogy a következő békén hagyjon bennünket. A megelőző szenvedélyek kiirtásával a következők minden fáradság nélkül, maguktól elenyésznek.

Bár az említett nyolc bűn a fentebb leírt módon kapcsolódik és keveredik egymással, mégis négy külön csoportba osztható, aszerint, amint egyik a másikkal összefügg; a mértéktelenség ugyanis főként a paráznasággal kapcsolódik; a kapzsiság a haraggal, a szomorúság a lanyhasággal, a hiú dicsőség vágya pedig a kevélységgel áll közelebbi kapcsolatban.

11. Az egyes bűnök eredete és tulajdonságai

Vegyük most sorra egyenként ezeknek a bűnöknek a fajait.

A mértéktelenség háromféle. Az első arra sürgeti a szerzetest, hogy hamarabb vegyen magához edelt, mint ahogy a szabályok előírják az étkezés idejét. A második abban leli örömét, ha megtöltheti a gyomrát és mohón falja az ételt. A harmadik gondosan elkészített, ízletes ételeket kíván.

Ez a háromféle mértéktelenség nem kis kárt okoz a szerzetesnek, ha nem iparkodik egyforma buzgósággal és igyekezettel szabadulni tőlük. Mert amennyire nem szabad megszegni a bűjtöt a megállapított időpont előtt, éppúgy kerülni kell a gyomor falánságát s az ételek költséges és finom elkészítési módját is. Ebből a három okból ugyanis a léleknek különböző veszedelmes betegségei származnak. Az első meggyűlölteti vele a kolostort: megborzad eddigi lakóhelyétől és elviselhetetlennek találja, hogy továbbra is ott lakják. Ez pedig hamarosan arra vezeti, hogy eltávozzék, elmeneküljön onnét. A második a bujaság tüzét és a testi vágy töviseit ébreszti fel benne. A harmadik a kapzsiság kibogozhatatlan hálóját fonja a foglyul esett lélek köré, és sohasem engedi, hogy a szerzetes elsajátítsa Krisztus tökéletes mezítelenségét.

Ennek a szenvedélynek a nyomait abból ismerhetjük fel magunkban, hogy ha például az egyik testvér meghív bennünket asztalához, nem vagyunk megalégedve az ételek ízével, ahogy az illető azt elkészítette, hanem illetlenül, magunkról egészen elfeledkezve, még valamit hozzá akarunk önteni vagy adni. Pedig ennek kerülésére három ok is sürget bennünket. Az első az, hogy a szerzetesnek állandóan gyakorolnia kell a lelkét mindenféle türelemben és lemondásban, s az Apostol szerint meg kell tanulnia beérni azzal, ami van (Fil 4,11). Mert semmiképpen sem tudja az megfékezni testének titkos vagy hevesebb vágyait, aki már egy kis ízetlen étel miatt, egy pillanatra sem tudja megtagadni ínyétől az élvezetet. A második ok az, hogy néha elő szokott fordulni, hogy nincs a háznál az a fűszer, amelyet éppen követelünk. Ezzel megszégyenítjük vendéglátó gazdánk szükségét vagy takarékoságát, mert nyilvánvalóvá tesszük szegénységét, melyet pedig egyedül csak Isten előtt akart feltárni. Harmadszor pedig az is megesik, hogy másoknak éppen nem ízlik úgy az étel, ahogy mi kívánjuk, s így másnak okozunk kellemetlenséget, ha saját ínyünknek és vágyunknak kívánunk eleget tenni. Azért az ilyen szabadosságot mindenképpen meg kell fékezni magunkban.

A paráznaságnak három neme van: az elsőt a két nem egyesülésével követik el; a másodikat anélkül, hogy nővel érintkezék valaki. Az Úr emiatt büntette halállal Onánt, Júda pátriárka fiát (Gen 38,10). A Szentírás ezt a bűnt nevezi tisztátalanságnak (immunditia). Az Apostol pedig ezt mondja róla: „A nem házasoknak és özvegyeknek ezt mondom: Jó, ha úgy maradnak, mint én. De ha nem tartóztatják meg magukat, lépjenek csak házasságra: mert jobb megházasodni, mint érzéki vágytól égni” (1Kor 7,8–9). A harmadik bűnt lélekben, érzéki vágygal követjük el. Erről mondta az Úr az evangéliumban: „Mindaz, aki bűnös kívánsággal asszonyra néz, szívében már paráználkodott vele” (Mt 5,28).

A szent Apostol is azt tanítja, hogy e három bűnt egyformán ki kell irtanunk: „Sanyargassátok tagjaitokban, ami földies: a paráznaságot, tisztátalanságot, érzéki vágyakat” (Kol 3,5). Az efezusiaknak meg az első kettőről írja: „Paráznaságról vagy tisztátalanságról szó se essék köztetek” (Ef 5,3); később pedig: „Legyetek meggyőződve arról, hogy semmiféle paráznának, tisztátalannak, kapzsinak, vagyis bálványimádónak nincs öröksége Krisztus és az Isten országában” (uo. 5). Ezt a három bűnt tehát egyforma igyekezettel kerüljük, különben félő, hogy egyformán kizárnak bennünket Krisztus országából.

A kapzsiságnak is három faja van: az első megakadályozza, hogy azok, akik lemondanak a világról, minden gazdagságuktól és vagyonuktól megfosszák magukat. A második arra készíti bennünket, hogy amit elvetettünk magunktól vagy kiosztottunk a szegények között, azt újra, még hevesebb vágygal visszaszerezzük. A harmadik végül arra ösztönöz, hogy olyasminek a megszerzése után vágyódjunk, amink azelőtt sem volt.

A harag is háromféle: az egyik belül lobog; ezt görögül θυμός-nak nevezik; a második szavakban és cselekedetekben is kitör; ennek neve ὀργή, erről mondja az Apostol: „Most vessétek el mindezt: a haragot, a bosszúságot” stb. (Kol 3,8). A harag harmadik faja nem múlik el olyan hamar, mint az előbbi, mihelyt kitombolta magát, hanem napokon át, hosz-

szabb időre megmarad. Ezt $\mu\eta\upsilon\iota\zeta$ -nek nevezik. Mind a hármat egyforma irtózáttal vessük el magunktól.

☞ A szomorúságnak két faja van: az egyik abból ered, hogy haragosak voltunk, vagy valamilyen kár ért bennünket, és vágyunk nem teljesült: a másik pedig a lélek oktalan nyugtalanságától vagy kétségbeeséséből származik.

☞ A lanyhaság szintén kétféle: az egyik alvásra késztet, amikor melegünk van; a másik a cella elhagyására és kerülésére ösztönöz.

☞ A hiú dicsőség vágya sokféle formában jelentkezik ugyan és különbözőképpen osztályozható, ezek azonban főként két-félére vezethetők vissza: az első az, hogy testi, látható dolgok miatt fuvalkodunk fel; a másik pedig, hogy rejtett, lelki javak után éget bennünket a hiú dicsőség vágya.

12. A hiú dicsőségvágy haszna

A hiú dicsőség vágya egy szempontból mégis hasznára van a kezdőknek, de csak azoknak, akiket még a testi bűnök izgatnak. Ha például a paráznaság szelleme nyugtalanítja őket, elgondolhatják a papi hivatás méltóságát, vagy hogy mások szenteknek és szeplőteleneknek tartják őket; hogy ezáltal belássák, milyen utálatos a bűnös vágy tisztátalan kísértése, és mennyire méltatlan saját önbecsülésükhöz éppen úgy, mint ama magasztos hivatáshoz, s így a kisebb bajjal elúzzák a nagyobbat. Jobb ugyanis, ha valakit a hiú dicsőségvágy bűne zaklat, mint ha a paráznaság tüzébe esik: mert ha ebben elbukik, vagy egyáltalában nem, vagy csak nehezen tud kilábalni belőle.¹³

Ezt a gondolatot szépen fogalmazza meg az egyik próféta is, aki Isten nevében szól: „Nevemért távol tartom haragomat, és dicséretemért megfékezem veled szemben, hogy el ne vesszél” (Iz 48,9): vagyis, hogy amíg a hiú dicsőség vágya visszatart, ne zuhanjál a pokol fenekére, és a halálos bűnök elkövetésével örökre el ne pusztulj.

Nem is csoda, hogy ekkora hatalma van ennek a szenvedélynek: hogy képes visszatartani valakit, aki már-már a pa-

ráznaság fertőjébe zuhan. Sokak tapasztalata bizonyítja ugyanis, hogy akiket egyszer megrontott ez a mérge, azoknak sokszor fáradhatatlan erőt kölcsönöz, úgyhogy két-három napos böjtöt meg sem érznek. Tudok olyanokról, akik ebben a pusztaságban laknak, s ismételten megvallották, hogy midőn a szíriai kolostorokban éltek, azt is fáradság nélkül túrték, ha csak minden ötödik napon vettek magukhoz ételt; most meg már a harmadik óra körül is akkorra éhséget érznek, hogy alig bírják ki a mindennapi böjtöt kilenc óráig.

Ehhez a kérdéshez tartozik Macarius apát szép válasza is. Midőn valaki megkérdezte tőle, hogy miért zaklatja az éhség már három óra körül is ebben a pusztaságban, amikor a kolostorban gyakran egész hétig is megvetette az ételt és nem érzett éhséget, ezt felelte: „Azért, mert itt nincs tanúja böjtödnek, aki dicséretével táplálna és segítené. Ott ugyanis csak az emberek tápláltak, amint ujjal mutattak rád, mint csodálandó példára, és a hiú dicsőség vágya hizlalt téged.”

Az említett igazságra vonatkozólag, hogy ti. a hiú dicsőség vágya háttérbe szorítja a paráznaságot, szép és kifejező előképet találunk a Királyok könyvében (4Kir 23–24). Izrael népét, amelyet Nekaó, Egyiptom királya fogságba ejtett, Nabukodonozor, az asszírok királya, Egyiptom határaitól felnyomulva, elvezette a maga országába, persze nem azért, hogy visszaadja neki korábbi szabadságát és szülőföldjét, hanem hogy a maga földjére vigye, tehát még messzebbre, mint mikor fogoly volt Egyiptom földjén. Ezt az előképet találóan alkalmazhatjuk a mi kérdésünkre. Igaz ugyan, hogy kisebb rossz, ha a hiú dicsőség vágyának vagyunk szolgái, mint ha a paráznaság bűnének, mégis nehezebb szabadulni a hiú dicsőségvágy járma alól. Ez mintegy messzebb útra hurcolja magával foglyát, s ezért az nehezebben is talál vissza szülőföldjére és hazájába. Méltán illeti tehát őt a próféta szemrehányása: „Miért aggottál meg az idegen földön?” (Bar 3,11). Joggal mondható ugyanis, hogy „elaggott az idegen földön”, aki nem újul meg azáltal, hogy elszakad a földies bűnöktől.

A kevélységnek végül két faja van: az első a testi kevélység, a második a lelki. Ez utóbbi veszedelmesebb, mert külö-

nösen azok ellen támad, akik már előbbre haladtak az egyes erényekben.

13. Minden bűn másképpen támad ellenünk

Ez a nyolc bűn az egész emberi nemet zaklatja, de nem egyformán támad mindenkire. Az egyik emberben ugyanis a paráznaság szelleme foglalja el az első helyet, a másikban a harag nyomul előtérbe; a harmadikban a hiú dicsőség vágya bitorolja a hatalmat; a negyedikben a kevélység uralkodik.

Kétségtelen tehát, hogy valamennyiünk ellen támad mind-egyik, de mindegyikünk különböző módon és sorrendben szenved tőlük.

14. Az egyes bűnök ellen aszerint kell felvennünk a harcot, ahogy ellenünk támadnak

Ezért úgy kell felvennünk ellenük a küzdelmet, hogy mind-egyikünknek fel kell kutatnia azt a bűnt, amely leginkább zaklatja. Ez ellen kezdjük el a fő harcot, s ennek szemmel tartására és leküzdésére fordítsuk lelkünk minden buzgóságát, éberségét. Ellene hajítsuk ki mindennapi bűjtölésünk dárdáit, ellene irányítsuk minden pillanatban szívünk sóhajait és fohászaink sűrű nyilait. Ellene használjuk fel virrasztásaink fáradozásait és szívünk elmélkedéseit; ellene küldjük Istenhez szüntelen könnyes imádságainkat, elsősorban Tőle kérve állandóan, hogy vessen véget támadásainak.

Lehetetlen ugyanis, hogy bárki is diadalt arathasson valamely szenvedélye fölött, amíg be nem látja, hogy saját igyekezetével és fáradozásával egymaga nem arathat győzelmet a küzdelemben: bár a tisztaság elnyeréséhez mindenesetre szükséges, hogy éjjel-nappal kitartson, teljes buzgósággal és éberséggel. Ha úgy érzi is, hogy megszabadult valamelyiktől, ugyanilyen figyelemmel vizsgálja át újra meg újra szíve minden rejtekét, és buzgón kutassa, hogy valamennyi közül melyik szenvedély az ő számára a legkegyetlenebb, s különösen ez ellen fordítsa a lélek minden fegyverét. Ha ily módon

mindig legyőzi a legerősebbet, akkor hamarosan és könnyen győzelmet arat a többi fölött is. Mert a lélek diadalai során megerősödik, és a még hátralevő küzdelem a gyengébb szenvedélyekkel szemben megkönnyíti számára a harc szerencsés kimenetelét.

Ezt teszik rendszerint azok is, akik e világ királyai előtt külféle vadállatokkal küzdenek a jutalom reményében. (Ezt a fajta látványosságot nevezik „pancarpum”-nak.) Ezek is, midőn a vadállatok között megpillantják az erősebbeket és vadságuk dühében kegyetlenebbeket, először ezek ellen veszik fel a küzdelmet. Ha aztán már ezeket megölték, akkor a többieket, amelyek kevésbé rettenetesek és dühöseks, könnyebben leterítik. – Így ha a bűnök közül is mindig a legerősebbeket győzzük le előbb, és későbbre hagyjuk a gyengébbeket, minden veszedelem nélkül, teljes győzelmet arathatunk.

S ne gondoljuk, hogy amíg valaki *egy* bűn ellen küzd első sorban, nem ügyelve eléggé a többinek nyilaira, könnyebben kaphat váratlan sebet. Ilyesmi nem történhetik meg vele. Lehetetlen ugyanis, hogy aki szíve tisztaságáért aggódik, és lelke minden éberségével felvértezte magát valamely vétek leküzdésére, azt a többi bűnnel szemben is el ne töltsé bizonyos általános undor és hasonló óvatosság. Hogyan is érdemelhetné ki valaki, hogy diadalt arathasson azon szenvedélye fölött, amelytől szabadulni szeretne, ha méltatlannak bizonyul a tisztaság jutalmára azáltal, hogy más bűnök szennyébe keveredik? Ha tehát szívünk szándéka első sorban valamely meghatározott szenvedély ellen veszi fel a harcot, ezért odaadóbban is fog imádkozni, és külön éberséggel és buzgósággal könyörög majd, hogy azt gondosan szemmel tarthassa, s ezáltal a győzelmet mielőbb kiérdemelhesse.

Az isteni Törvényhozó szavai is arra tanítanak bennünket, hogy ezt a sorrendet kell követnünk a küzdelemben, és nem szabad bízunk saját erőnkben. „Ne félj tőlünk, mert közötted van az Úr, a te Istened, a nagy és félelmetes Isten. Ő majd lassanként és apránként elfogyasztja e nemzeteket színed előtt. Egyszerre nem törölheted el őket, hogy el ne sokasodjék el a föld vadja. De az Úr, a te Istened eléd adja és addig öldöklí őket, míg teljesen ki nem pusztulnak” (Deut 7,21–23).

**15. Isten segítsége nélkül semmire sem megyünk
a bűnök elleni harcban, és ha győzünk is felettük,
nem szabad ezért felfuvalkodnunk**

De az Úr arra is figyelmeztet bennünket, hogy ha győzünk is a bűnök felett, nem szabad ezért felfuvalkodnunk: „Amikor eszel és jóllakol, szép házakat építesz és azokban lakol, marhacsordákra és juhnyájakra, arany, ezüst és minden dolog bőségére teszel szert: fel ne fuvalkodjék szíved s meg ne feledkezzél az Úrról, a te Istenedről, Aki kihozott téged Egyiptom földjéről, a rabszolgaság házából, és vezéred volt a nagy és rettenetes pusztán” (Deut 8,12–15).

Salamon ugyancsak azt mondja a Példabeszédekben: „Ne örülj ellenséged bukásának, és ne fuvalkodjál fel bukása felett, hogy meg ne lássa az Úr és ne rosszallja, s el ne fordítsa tőle haragját” (Péld 24,17–18. LXX): vagyis, hogy az Úr észre ne vegye szíved felfuvalkodottságát, s emiatt meg ne szűnjék üldözni benned a bűnt. Ha ugyanis magadra hagy, újra zaklatni fog az a szenvedély, amelyet Isten kegyelmével egyszer már legyőztél. A Próféta sem imádkozott volna így: „Ne engedd át, Uram, a vadállatoknak a Benned bízó lelket” (Zsolt 73,19), ha nem tudta volna, hogy az Úr szívük felfuvalkodottsága miatt egyeseket újra kiszolgáltatóknak a vétkeknek, amelyeket már legyőztek, hogy így megalázkodjanak.

Ezért mind a tapasztalat, mind a Szentírás számtalan bizonyossága alapján biztosak lehetünk abban, hogy saját erőnkől nem győzhetünk le ilyen hatalmas ellenséget, hanem egyedül csak az Isten segítségére támaszkodhatunk: tehát minden nap neki kell tulajdonítanunk minden győzelmünket. Mózes által így int bennünket erre az Úr: „Amikor majd eltörli őket az Úr, a te Istened, színed elől, azt ne mondd szívedben: Az én igaz voltom miatt juttatott engem az Úr e föld birtokába, – holott istentelenségük miatt törli el majd azokat a nemzeteket. Nem a te igaz voltodért, s nem a te szíved egyenességéért jutsz ugyanis földjük birtokába, hanem azért vesznek el utadból, mert istentelenül cselekedtek” (Deut 9,4–5).

Lehetett volna-e ennél világosabban szólni azon veszedelmes önhittségünk és elbizakodottságunk ellen, mellyel mindazt, amit cselekszünk, hajlandók vagyunk szabad akaratunknak vagy saját erőfeszítésünknek tulajdonítani? „Amikor eltörli őket az Úr, a te Istened, színed elől, azt ne mondd szívedben: Az én igaz voltoméért juttatott engem az Úr e föld birtokába!” Ha valakinek nyitva van a lelki szeme, és füle van a hallásra, nem érti-e meg ebből világosan, hogy amikor testi bűneid ellen folytatott harcaid szerencsés kimenetelűek, és úgy találsz, hogy megszabadultál ezek fertőjétől és e világ életmódjától: ne saját erődnek és bölcsességednek tulajdonítsd ezt, felfuvalkodva a harc sikerétől és a győzelemtől, és ne hidd, hogy saját fáradságod, buzgóságod és szabad akaratod aratott győzelmet a gonosz lelkek és testi bűneid felett! Mert bizonyos, hogy semmiképpen sem kerekedhetél volna föléjük, ha az Úr segítségével meg nem erősített és oltalmazott volna.

16. Mit jelent az a hét nemzet, melynek földjét Izrael elnyerte, és miért beszél a Szentírás hol hét, hol meg sok nemzetről?

Ezeket a bűnöket jelenti az a hét nemzet, amelynek a földjét az Úr odaígérte Izrael fiainak, amikor kijöttek Egyiptom földjéről. Az Apostol szerint mindez előképes értelemben történt velük; a Szentírást tehát úgy kell értenünk, hogy miniket akart figyelmeztetni. Azt mondja ugyanis: „Ha majd bevisz téged az Úr, a te Istened arra a földre, melyet elfoglalni mégy, s eltöröl előled sok nemzetet, heteust, gergezeust, amoreust, kananeust, ferezeust, heveust és jebuzeust, hét, náladnál sokkal nagyobb számú és náladnál erősebb nemzetet, s ezeket a kezedbe adja az Úr, a te Istened, veszítsd el őket egy szálíg” (Deut 7,1–2).

Hogy „sokkal nagyobb számúaknak” nevezi őket, annak az az oka, hogy több a bűn, mint az erény. Ezért amikor felsorolja őket, hetet említ, mikor azonban leküzdésükről szól, nem jelöli meg a számukat. Ezt mondja ugyanis: „S eltöröl

előled sok nemzetet". Mert nagyobb számú Izraelnél a testi szenvedélyek népsége, amely a bűnök említett hétféle melegágyából és gyökeréből sarjad. Belőlük burjánzik ugyanis a gyilkosság, veszekedés, káromlás, tobzódás, részegeskedés, rágalmazás, gúnyolódás, piszkos beszéd, hazugság, hamis eskü, ostoba fecsegés, könnyelmű tréfálkozás, nyugtalanzkodás, kapzsiság, keserűség, szóváltás, méltatlankodás, megvetés, zúgolódás, istenkísértés, kétségbeesés és még sok más bűn, amelyeket túlságosan sokáig tartana felsorolni.

Mi ezeket mind bocsánatos bűnöknek tartjuk. De halljuk, miképpen vélekedett róluk az Apostol, és mit mondott róluk! Azt mondja: „Ne zúgolódjatok, mint ahogy néhányan azok (a zsidók) közül zúgolódtak, s ezért a pusztító angyal áldozatai lettek” (1Kor 10,10). Az istenkísértésről pedig így ír: „Ne kísértsetek az Urat, mint néhányan kísértették, s ezért kígyók által pusztultak el” (uo. 9). A rágalmazásról meg ezt mondja a Szentírás: „Ne szeresd a rágalmat, hogy el ne pusztulj” (Péld 20,13. LXX). A kétségbeesésről így szól: „Reményüket veszítve fajtalanságra adták magukat, s nyereségvágyból mindenféle ocsmányságot űztek” (Ef 4,19). Hogy pedig a szóváltás éppoly kárhozatos, mint a harag, a méltatlankodás és a káromlás, arról ugyancsak az Apostol félreérthetetlen szavaiból győződhetünk meg, aki megparancsolja: „Távol legyen tőletek minden keserűség, indulatosság, haragtartás, szóváltás és káromkodás, minden egyéb rosszal” (uo. 31). S így nyilatkozik még több hasonló bűnről.

Bár ezek sokkal nagyobb számmal vannak, mint az erények, mégis, ha legyőzzük a nyolc fő bűnt, melyekből minden bizonnal fakadnak, egyszerre valamennyien elcsitulnak, s ezek pusztulásával együtt egyszer s mindenkorra kivesznek. A mértéktelenségből születik a tobzódás, részegeskedés; a paráznaságból az ocsmány beszéd, a könnyelmű tréfálkozás, gúnyolódás és ostoba fecsegés; a kapzsiságból a hazugság, mások megkárosítása, a lopás, hamis eskü, tisztességtelen nyereség vágya, hamis tanúság, erőszakosság, szertelenség és mohó vagyonszerzés; a haragból gyilkosság, szóváltás és méltatlankodás; a szomorúságból gyűlölködés, kishitűség,

keserűség, kétségbeesés; a lanyhaságból semmittevés, álmos-ság, rosszkedvűség, nyughatatlanság, kószálás, testi-lelki áll-hatatlanság, fecsegés, kíváncsiság; a hiú dicsőség vágyából vetélkedés, szakadás, kérkedés és mindenféle újítás vakmerő hajhászása; végül a kevélységből ered a megvetés, irigység, engedetlenség, káromlás, zúgolódás, rágalmazás.

Hogy pedig e sokféle lelki betegség hatalmasabb az erény-nél, azt sajnos eléggé érezzük saját természetünkben, melyet annyira támadnak. Mert a testi szenvedélyek okozta gyönyör erősebben küzd tagjainkban, mint az erények utáni törekvés: ezeket ugyanis csak a legőszintébb szívbeli töredelemmel és testünk állandó sanyargatásával szerezhethjük meg.

Ha végül lelki szemekkel az ellenség azon megszámlál-hatatlan seregét tekintjük, melyet az Apostol így sorol fel: „Nem a vér s a test ellen kell viaskodnunk, hanem a fejede-lemségek és hatalmasságok, e sötét világ kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen” (Ef 6,12), vagy ame-lyet a 90. zsoltár említ az igazzal kapcsolatban: „Essenek el bár oldalad mellől ezren, és tízezren jobbod felől” (Zsolt 90,7): – mindebből világosan megértheted, hogy nálunknál sokkal nagyobb számmal vannak és hatalmasabbak, hiszen mi csak testiek és földiek vagyunk, ők pedig szellemiek és lé-gies lények.

17. Kérdés: Milyen vonatkozásban van ez a hét nemzet és a nyolc bűn?

GERMANUS: Hogyan lehetséges, hogy nyolc bűn van, amely ellenünk támad, midőn Mózes hét népet számlál el, amely ellensége volt Izrael népének? És egyáltalán miképpen válik javunkra, ha birtokunkba jut e bűnök földje?

18. Válasz: A nyolc bűnnek tulajdonképpen nyolc nép felel meg

SERAPION: Mindenki általában úgy vélekedik, hogy a szerzetest nyolc főbűn támadja. Ez egészen bizonyos. Ami-

kor pedig most ezeket előképes értelemben az egyes nemzetek nevei jelölik: azért nem történik említés valamennyiről, mivel a Deuteronomiumban Mózes vagy óáltala maga az Úr szól azokhoz, akik kivonultak már Egyiptom földjéről, és így az egyik leghatalmasabb néptől megszabadultak.

Ennek az előképnek a jelentése is teljes joggal vonatkozik ránk. Mi is megszabadultunk már e világ bilincseitől, és így semmi közünk a mértéktelenség, vagyis a gyomor és a torokosság bűneihez. Tehát hasonlóképpen nekünk is hét nemzettel kell küzdenünk, miután az elsőt, amelyet már legyőztünk, nem számítjuk.

Azt is meg kell jegyezmem, hogy ez utóbbi népnek (az egyiptominak) a földje nem jut Izrael birtokába. Az Úr parancsa azt rendeli el, hogy örökre hagyja el azt és jöjjön ki onnét. Ezért nekünk is úgy kell mérsékelnünk a böjtöt, hogy az önmegtartóztatás túlhajtása folytán, amely a test bágyadtságában és gyengeségében jelentkezik, ne kelljen újra visszatérnünk Egyiptom földjére: vagyis ínyünk és testünk korábbi vágyaihoz, amelyeket egyszer már elvetettünk magunktól, amikor e világról lemondtunk. Márpedig az előkép értelmében ez történt azokkal, akik kivonultak az erények pusztaságába, de újra visszavágytak a húsos fazekak mellé, amelyek mellett Egyiptomban ültek.

19. Miért parancsolta az Úr, hogy az egyiptomi népet hagyják el, a többi hetet pedig irtsák ki?

Miért parancsolta meg az Úr Izrael fiainak, hogy azt a népet, amely között születtek, ne irtsák ki, hanem csak hagyják el a földjét, míg a többi hétre vonatkozólag meghagyta, hogy veszítsék el őket egy szálíg? Ennek az az oka, hogy bármekkora lelki buzgóságtól lángoltunk is, amikor kivonultunk az erények pusztaságába, a mértéktelenség közelségétől nem szabadulhatunk: szolgálatára, sőt mondhatnám a vele való mindennapi érintkezésre szükségünk van. A táplálék, az eledel utáni vágy ugyanis mintegy velünk születik és természetünkől fakad, ezért tovább él bennünk, bármennyire igyek-

szünk is lenyesegetni felesleges vágyait és kívánságait. De ha nem tudjuk is teljesen kiirtani őket, valamennyire mégis ki kell térnünk előlük. Erről mondja ugyanis az Apostol: „Ne dédelgessétek testeteket, hogy bűnös kívánságokra ne gerjedjen!” (Róm 13,14). Az Apostol tehát nem azt parancsolja, hogy teljességgel vessük el magunktól a testünkről való gondoskodást, hanem csak azt, hogy ne dédelgessük, s ezzel ne ébresszünk benne bűnös kívánságokat. Tehát a test vágyai megmaradnak bennünk. Ebből viszont nyilvánvaló, hogy az „egyiptomi népet” nem irtjuk ki, hanem attól mintegy elkülönülünk, elszakadunk: mert nem gondolunk többé felesleges, válogatott lakomákra, hanem az Apostol szavai szerint megelégszünk azzal, ha ennivalónk és ruhánk van (1Tim 6,8). Előképes értelemben a törvény is ezt parancsolta: „Ne utáld az egyiptomit, mert jövevény voltál a földjén” (Deut 23,7). A testtől ugyanis nem tagadhatjuk meg a szükséges táplálékot anélkül, hogy romlását ne okoznánk, lelkünket pedig bűnnel ne fertőznénk.

A másik hét szenvedély zaklatását azonban mindenképpen veszedelmesnek tartjuk: minden ösztönüket ki kell irtanunk lelkünk rejtekeiből. Ezekről mondja ugyanis az Apostol: „Távol legyen tőletek minden keserűség, indulatosság, haragtartás, szóváltás és káromkodás, minden egyéb rosszal” (Ef 4,31). Másutt pedig: „Paráznaságról és más tisztátalanságról vagy kapzsiságról szó se essék köztetek. Ocsmány, léha vagy kétértelmű szót se ejtsetek ki” (Ef 5,3–4).

Azoknak a vétkeknek a gyökerét tehát, amelyek mintegy később kerültek bele természetünkbe, kitephetjük; de a mértéktelenséggel teljesen sohasem szakíthatunk. Bármennyire tökéletesek lennénk is, nem lehetünk mások, mint aminek születtünk. Ennek az igazságát nemcsak az én életem bizonyítja – az nem sokat számít –, hanem mindazoknak az élete és példája is, akik elérték a tökéletességet. Ezek, amikor a többi szenvedély töviseit már mind letördelték, és lelkük minden buzgóságával s testük teljes megtagadásával a pusztaságot keresik: attól mégsem tudnak szabadulni, hogy ne gondoskodjanak mindennapi táplálékukról és egész évre szóló kenyérszükségletük megszerzéséről.

20. A mértéktelenség olyan, mint a sas

Ez a szenvedély tehát szükségképpen zaklatja a szerzetest, ha mégannyira lelki életet él is és mégoly tökéletes. Ezért találóan jellemezhető a sasról vett hasonlattal. Ez, ha magasra szárnyaló röptével a felhők magasán túl emelkedik is, és minden halandó szeme elől elrejtőzik, úgyhogy a földről már nem is látható: mégis újra leereszkedik a völgyek fenekére és alászáll a földre, mert gyomra arra kényszeríti, hogy elhullott dögökkel kerüljön érintkezésbe.

Világosan bizonyítja ez, hogy a mértéktelenség szellemétől egyáltalában nem lehet úgy megszabadulni, mint a többi bűntől, és lehetetlen hozzájuk hasonlóan teljesen kiirtani. Ösztöneit és felesleges vágyait csak a lélek erejével lehet visszautasítani és kordában tartani.

21. Vita a bölcselőkkel.

A mértéktelenség állandóan megmarad bennünk

A szent életű aggastyánok egyike egyszer több bölcselővel vitatkozott. Ezek keresztény együgyűsége miatt azt hitték, hogy ezt a parasztot majd jól megugrathatják. Midőn erről a kérdéstről volt szó, az aggastyán a következő képes értelmű példával szépen kifejtette előttük ennek a bűnnek a természetét:

– Atyám sok hitelezővel szemben hagyott reám kötelezettséget. Én mindegyiket teljesen kifizettem, és megszabadultam minden kötelezettségemtől, úgyhogy többé nem voltak terhemre. Csupán egyet nem tudtam kielégíteni, bár minden nap fizettem neki.

A bölcselők nem tudták kitalálni az elmondott példa értelmét, azért kérve kérték, magyarázza meg nekik. Erre az aggastyán így felelt:

– Természetemnél fogva sok bűnbe keveredtem: de az Úr felébresztette bennem a szabadulás vágyát. Ezért lemondtam erről a világról és eldobtam magamtól minden vagyonomat, mely atyámtól örökségképpen reám maradt. Ezzel mintegy

kielégítettem összes hitelezőimet, akik állandóan terhemre voltak, és teljesen megszabadultam tőlük. De a mértéktelenség ösztöneitől semmiképpen sem tudtam megválni. Mert bármennyire visszaszorítottam is őket, és ha a legsilányabb étellel is beértem, mégsem kerülhettem el, hogy mindennap ne zaklassanak. Kénytelen vagyok örökösen vesződni velük, szakadatlanul fizetnem kell nekik állandó tartozásomat, és adóznom kell ki nem elégíthető követeléseiknek.

Akkor a bölcselek, akik az aggastyánt előbb még együgyű parasztként lenézték, kijelentették, hogy kiválóan elsajátította a bölcelet legfőbb ágát, az erkölcsstan tudományát, és nagyon csodálkoztak rajta, hogyan tudott mintegy természetes ésszel szert tenni ennyi bölcsességre, noha semmiféle világi képzettség ebben nem segítette. Hiszen ők oly sok fáradság és annyi tanulás után sem jutottak el ennyire.

De legyen elég ennyi a mértéktelenségről. Most térjünk vissza arra a kérdésre, amelynek fejtegetésébe már belekezdtem: hogy általában minő rokonság fúzi egymáshoz az egyes bűnöket.

22. Miért jelezte Isten előre Ábrahámnak, hogy Izrael népének tíz népet kell legyőznie?

Midőn az Úr előre feltárta a jövődőt Ábrahám előtt, mint a Szentírásban olvassuk, nem hét nemzetet sorolt el neki, hanem tízet, amelyeknek a földjét ivadékainak ígérte (Gen 15, 18–21). Erről a nehézségről ti nem is kérdezősködtetek.

Ez a szám nyilvánvalóan kikerekedik a bűnöknel, ha a bálványimádást és a káromlást is hozzájuk vesszük. E bűnöknek ugyanis Isten megismerése és a keresztség kegyelmének elnyerése előtt mind a pogányok istentelen sokasága, mind a zsidók istenkáromló tömege alá volt vetve, amíg a lelki értelemben vett Egyiptomban tartózkodtak. Ha azonban valaki Isten kegyelmével lemond a világról és eltávozik ez Egyiptom földjéről, s legyőzve mértéktelenséget is, a szellemben vett pusztaságba ér,¹⁴ megszabadul e három népesség zaklatásától, és csak hét nemzettel kell felvennie a harcot, amelyeket Mózes sorol fel.

23. Mennyiben hasznos számunkra a „bűnök földjének” megszerzése?

Azt pedig, hogy az Úr e veszedelmes nemzetek földjének megszerzését a mi üdvösségünkre parancsolja meg, a következőképpen kell értenünk:

Szívünkben minden bűnnek megvan a maga helye, amelyet magának tulajdonít, és lelkünk rejtekeiből kiűzi Izraelt: vagyis a mennyei szent dolgok szemlélését, és nem szűnik meg hadakozni ellenük. Mert a vétkek nem férnek meg egy helyen az erényekkel: „Mi köze az igazságnak a gonoszszághoz? Vagy hogyan fér össze a világosság a sötétséggel? (2Kor 6,14).

Ha azonban Izrael népe, vagyis a velük harcoló erények legyőzik a bűnöket, akkor azt a helyet, melyet szívünkben eddig a bűnös vágyak és a paráznaság szelleme tartott megszállva, ezentúl a tisztaság foglalja el. A harag helyét a türelem sajátítja ki. A halált okozó szomorúság területét az üdvös, örömteli szomorúság veszi birtokába. S amely földet eddig a lanyhaság pusztított, azt most a lelkiemelő kezdi művelni. Amelyet pedig a kevélység taposott, annak most az alázatosság szerez becsületet.

Így ha minden bűnt kiűztünk a lelkünkéből, ezek földjét, vagyis rossz hajlamainkat a velük ellentétes erények kerítik hatalmukba. És ezeket méltán nevezik „Izrael fiai”-nak: vagyis olyan lelkeknek, akik „látják az Istent”. S ha ezek kiűzik a szívből az összes szenvedélyt, akkor nem kell azt hinnünk, hogy idegen birtokot foglaltak el, mert csak a sajátjukat szereztek vissza.

24. Az a föld, amelyről Izrael fiai elűzték a kananeusokat, tulajdonképpen Szem utódait illette

A régi hagyomány ugyanis azt tanítja, hogy a kananeusok földje, amelyre Izrael fiai bevonultak, valamikor a földkerekség felosztása alkalmával Szem fiainak jutott osztályrészül. Kám utódai csak később vették birtokukba, erőszakkal és ha-

talommal, midőn gonoszul megrohanták. Ez egyúttal bizonyítja Isten ítéletének igazságosságát is: ezeket kiűzi a gonoszul szerzett idegen földről, amazokat pedig visszahelyezi atyáik ősi birtokába, amely nemzetiségüket a világ felosztása óta megillette.

Ez az előkép méltán vonatkozik reánk is. Az Úr akarata ugyanis szívünk birtokát természetesen nem a bűnöknek, hanem az erényeknek szánta. Ezeket azonban Ádám pártütése után az egyre szemtelenebbé váló bűnök, vagyis a kananeus népek kiűzték saját területükről. De Isten kegyelme, saját buzgalmunk és fáradozásunk révén, újra visszaadta nekik. Ezért nem kell azt hinnünk, hogy idegen területet foglaltak el, hanem csak a sajátjukat kapták vissza.

25. Különböző szentírási idézetek a nyolc bűn jellemzésére

Erre a nyolc bűnre az evangéliumban is találunk utalást: „Midőn a tisztátalan lélek kiszáll az emberből, pusztá helyeken bolyong, nyugtot keresve, de nem talál. Akkor azt mondja: Visszatérek házamba, ahonnét kijöttem. Amikor odaér, üresen találja, sőt kisöpörve és feldíszítve. Erre elmegy, hoz magával hét másik lelket, magánál is gonoszabbakat. Bemennek és ott laknak. Annak az embernek a sorsa pedig rosszabbra fordul, mint előbb volt” (Mt 12,43–45). Íme: amiként a Deuteronomiumban hét nemzetről olvastunk, az egyiptomiak kivételével, akik közül Izrael fiai kivonultak, úgy itt is hét tisztátalan lélek visszatéréséről beszél az evangélium, nem számítva azt, amelyről előbb mondotta, hogy kiszállt az emberből.

A bűnök e hétszeres melegágyát Salamon is leírja a Példabeszédek könyvében: „Ha hangos szóval kér ellenséged, ne higgy neki: mert hét gonoszság van a szívében” (Péld 26,25. LXX). Vagyis: ha a mértéktelenség szellemét legyőzted, megalázkodva hízeleg előtted és arra kér, hogy engedj egy kissé kezdeti buzgóságodból, és juttass valamit neki is, ami túllépne önmegtartóztatásod és jogos szigorúságod mértékét. Ilyenkor ne higgy ennek a megalázódásának, és ne gondold, hogy

biztonságban érezheted magad támadása felől, mivel úgy találsz, hogy egy kissé nyugton hagynak a testi vágyak heves ösztönei: mert könnyen visszaeshetsz korábbi engedékenységedbe vagy torkod régebbi vágyaiba. Erről mondja ugyanis az a gonosz lélek, amelyet legyőztél: „Visszatérek házamba, ahonnét kijöttem.” Belőle nyomban hét bűn szelleme támad, melyek hevesebben zaklatnak majd, mint az a szenvedély, amelyet előbb legyőztél, és hamarosan még kárhozatosabb bűnökbe sodornak.

**26. Ha legyőztük a torkosság szenvedélyét,
minden erőfeszítésünkkel a többi erény megszerzésére
kell törekednünk**

Ha tehát legyőztük a torkosság szenvedélyét, a böjttel és önmegtartóztatással nyomban arra kell törekednünk, hogy lelkünkben ne hiányozzanak a szükséges erények, hanem buzgón foglaljuk le számukra szívünk minden rejtékét: hogy ha a bűnös vágy szelleme visszatér, üresen és ez erények nélkül ne találja. Akkor ugyanis már nem elégednék meg azzal, hogy egyedül térjen vissza oda, hanem magával hozná a lelkünkbe a bűnök hétszeres melegágyát is, s így sorsunkat rosszabbá tenné, mint azelőtt volt. Mert az a lélek, aki azzal dicsekszik, hogy lemondott erről a világról, de újra csak e nyolc bűn uralkodik rajta, rútabb és tisztátalanabb lesz, és súlyosabb büntetést érdemel, mint midőn a világban élt, amikor még nem tett fogadalmat a szerzetesi fegyelem megtartására és nem vette fel a szerzetes nevet.

A Szentírás azért nevezi ezt a hét lelket gonoszabbnak annál az elsőnél, amely kiszállt a lélekből, mert a torkosság vágya, vagyis a mértéktelenség önmagában véve nem volna veszedelmes, ha nem vonna maga után más, súlyosabb szenvedélyeket: így a paráznaságot, a kapzsiságot, a haragot, a szomorúságot vagy a kevélységet, amelyek viszont kétségtelesen önmagukban is veszedelmesek a lélekre, s annak pusztulását okozzák. Ezért a tökéletesség tisztaságát sohasem érheti el az, aki azt reméli, hogy egyedül ezzel az önmegtartóztatás-

sal, tehát a testi bűjttel is elnyerheti: hacsak be nem látja, hogy ezt csak azért kell gyakorolnia, hogy testét megalázza a bűjttel, s így könnyebben vehesse fel a küzdelmet a többi bűn ellen, miután a jóllakott test szemtelen falánksága többé nem akadályozza ebben.

27. A küzdelemnek más a sorrendje, mint a bűnöké

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a bűnök elleni küzdelemnek nem ugyanaz a sorrendje: mert, mint mondtam, ezek nem egyformán zaklatnak valamennyiünket. Azért mindenkinek azon küzdelem természete szerint kell hozzáfognia a harchoz, amely őt leginkább zaklatja. Előfordulhat, hogy valaki a sorban harmadik helyen álló bűn ellen kezdi meg először a harcot, más meg a negyedik vagy ötödik ellen: szóval aszerint, amint az egyes bűnök magukhoz ragadják az uralmat felettünk. Amint támadásuk módja kívánja, aszerint kell nekünk is harcolnunk ellenük, és amint ezek sikere győzelemre, diadalra visz bennünket, aszerint segítenek eljutni a szív tisztaságára és a tökéletesség betetőzésére.

* * *

Eddig tartott Serapion apát tanítása a nyolc főbűn természetéről. Azelőtt a szívünkben rejtőző szenvedélyek különböző fajait s ezek okait és kapcsolatait, bár mindennap zaklatnak bennünket, sem teljesen felismerni, sem egymástól megkülönböztetni nem tudtuk. Most azonban olyan világosan feltárta előttünk, hogy szinte a szemünk elé állította, s mi mintegy tükörben szemlélhettük őket.

VI. KÖNYV

THEODORUS APÁT TANÍTÁSA A SZENTEK MEGPRÓBÁLTATÁSAIRÓL

1. A felvetett kérdés előzményei

Palesztinában van egy Tekue nevű falu, amelynek az a dicsőség jutott osztályrészül, hogy Ámosz prófétát hozhatta a világra.¹⁵ Mellette terül el egy hatalmas sivatag, mely egészen Arábiáig és a Holt-tengerig nyúlik. Ez utóbbiba ömlenek és enyésznek el a Jordán vizei; hatalmas kiterjedése maga alatt rejti Szodoma hamvait.

Ebben a pusztaságban élt sokáig néhány tökéletes, szent életű szerzetes, akiket azonban arrafelé portyázó szaracén rablók megöltek.¹⁶ A vidék főpapjai, sőt az egész arab lakosság is oly nagy tisztelettel volt tetemeik iránt, hogy valósággal szétragadták őket és a vértanúk ereklyéi közé temették. Két város lakossága különösen nagy számmal gyűlt egybe, és nehéz harcot vívott egymással a szent zsákmányért, úgyhogy még kardra is került a sor: annyira vitatták szent áhítatukban, hogy melyiküket illeti meg a szentek sírja és maradványa. Az egyik város ugyanis azzal dicsekedett, hogy az ő tartózkodási helyük közelében fekszik, a másik meg születésük helye miatt vitatta magának az elsőséget.

Mi mindezt tudtuk ugyan, de az eset ennek ellenére is nagyon megrázott bennünket, annál is inkább, mert e vidéken lakó néhány testvér szintén nem kis mértékben felindult miatta. Szerettük volna tehát megtudni, miért ölték meg a rablók ezeket az érdemeikben és erényeikben oly kiváló férfiakat. Miért tűri az Isten, hogy ilyen hallatlan gonosztettet kövessenek el szolgálai ellen, s miért adta az istentelenek kezébe ezeket a férfiakat, akikre csodálattal tekintett mindenki?

Emiatti szomorúságunkban elmentünk a szent életű Theodorushoz, aki különösen kitűnt a tevékeny életben.¹⁷ A Cel-

lákrról elnevezett pusztaságban lakott,¹⁸ amely Nitria és Scythis között fekszik, a nitriai kolostoroktól ötmérföldnyire, míg a scythisi sivatagtól, ahol mi tartózkodtunk, nyolcvan mérföld választja el. Előadtuk neki panaszunkat az említett szent férfiak meggyilkolása miatt, és kifejeztük csodálkozásunkat Isten végtelen türelme felett, hogy így megengedte e nagyérdemű emberek pusztulását, akik saját életszentségükkel másokat is megszabadíthattak volna ettől a megpróbáltatástól, s íme, még önmagukat sem tudták kiragadni az istentelenek kezéből! Miért engedi meg az Isten, hogy szolgálják el ilyen ily gonosztettet kövessenek el?

2. Theodorus apát válasza a feltett kérdésre

A boldog emlékezetű Theodorus erre így válaszolt:

Ez a kérdés azokat szokta nyugtalanítani, akiknek kevés a hitük és tudományuk. Az ilyenek azt hiszik, hogy a szentek érdemeit e rövid földi élet folyamán jutalmazza meg az Isten: pedig nem most fizet értük, hanem elteszi számukra a jutalmat az eljövendő életre. Minket azonban, akik nemcsak e földi életben remélünk Krisztusban, nem szabad, hogy félrevezessen ezek tévedése, hogy az Apostol szavai szerint szánsalomra méltóbbak ne legyünk minden embernél (1Kor 15,16): hogy tudniillik ha e világon semmit sem nyertünk el az ígéretekéből, hitetlenségünk miatt el ne veszítsük őket a másvilágon is.

Mert ha e téren nem ismerjük, mi az igazság, könnyen megintoghatunk és félelem foghat el bennünket a megpróbáltatás idején, amikor azt látjuk, hogy minket is meglátogat vele az Úr. Ilyenkor aztán hajlandók vagyunk azt hinni – amit pedig még ajkunkra venni sem szabad –, hogy Isten igazságtalan, vagy legalábbis nem törődik az emberek dolgaival. Hiszen még azokat sem oltalmazza meg a megpróbáltatás idején, akik valóságos szentek és szentül élnek, s e jelenvaló életben nem fizet jóval a jóknak, sem rosszal a rosszaknak. Ezért a tévedésért meg is érdemelnénk a kárhozatot, azokkal együtt, akiket Szofoniás próféta ostromoz: „akik azt gondolják maguk-

ban: nem tesz az Úr jót, és nem tesz rosszat sem!” (Szof 1,12). Vagy pedig azok közé tartoznánk, akik ilyenféle panaszokkal káromolják az Istent: „Mindenki, aki rosszat tesz, jó az Úr szemében, és az ilyenek tetszenek Neki; mert ha nem így van, hol az ítélet Istene?” (Mal 2,17). Sőt még a következő káromlást is hozzáfűzik: „Hiábavaló dolgot tesz az, aki az Istennek szolgál! Mi hasznunk van abból, hogy megtartottuk törvényeit, és hogy szomorúan jártunk a seregek Úra előtt? Ezért hát boldogoknak mondjuk a kevélyeket, mert ők gyarapodtak, bár gonoszsgot cselekedtek; és nem lett bántódásuk, bár kísértették az Istent” (Mal 3,14–15).

Hogy tehát elkerülhessük a tudatlanságot, amely gyökere és oka az ilyen eltévelyedésnek: először is tudnunk kell, mi igazában a jó, és mi a rossz. Ha majd e kérdésről nem az ostoba tömeg téves nézeteit valljuk többé, hanem a Szentírás igaz tanítását, akkor nem szed rá bennünket a hitetlenek tévedése.

3. Ami e világon van, háromféle lehet: jó, rossz vagy közömbös

Minden, ami e világon van, e három csoport valamelyikébe tartozik: lehet jó, rossz vagy közömbös. Tudnunk kell tehát, hogy mi jó, mi rossz és mi közömbös, hogy az igazság ismerete megerősítse hitünket, és így rendületlenül kitartsunk minden megpróbáltatás idején.

Ahhoz tartsuk magunkat, hogy a tisztán csak emberi dolgok közt nincs semmi feltétlen jó, egyedül csak a lélek erénye, amely őszinte hitben élvezet bennünket az isteni dolgokhoz, és segít állhatatosan ragaszkodni a Legfőbb Jóhoz. Viszont semmit se nevezünk feltétlenül rossznak, egyedül csak a bűnt, amely elválaszt bennünket az Istentől, és a gonosz sátánnal egyesít. Közömbös pedig mindaz, ami lehet jó is vagy rossz is, annak a hajlamai és szabad elhatározása szerint, aki felhasználja. Ilyenek például a gazdagság, hatalom, becsület, testi erő, egészség, szépség, sőt maga az élet vagy halál; a szegénység, betegség, sértések és hasonlók. Ezek

aszerint, ahogy valaki természete és hajlamai szerint felhasználja őket, lehetnek jóvá vagy rosszá.

Például a gazdagság sokszor jóra használható, az Apostol szavai szerint, aki megparancsolja e világ gazdagjainak, hogy szívesen adakozzanak, siessenek a rászorulóknak segítségére, és gyűjtsenek maguknak biztos alapot a jövőre, hogy így elnyerjék az igaz életet (1Tim 6,17–19). Az evangélium szerint is javára válik azoknak, akik barátokat szereznek a hamis mammonból (Lk 16,9). Bezzeg rosszra használja az a gazdagságot, aki csupán felhalmozza magánál vagy élvezeteire fordítja, és nem osztja szét a szűkölködők javára!

Ugyanígy a hatalom és dicsőség, a testi erő és egészség szintén közömbös dolog, és lehet jó is, meg rossz is. Könnyű bizonyítani ezt abból is, hogy az Ószövetség sok szentje mind ezeknek birtokában volt: volt nagy gazdagságuk, magasztos méltóságuk és nagy testi erejük, pedig ugyanakkor tudjuk, hogy Isten előtt is kedvesek voltak. Viszont akik ezeket rosszra használták és gonoszságuk szolgálatába állították, méltán bűnhődtek, sőt halállal lakoltak, mint a Királyok könyvei gyakran említik.

Még maga az élet vagy halál is közömbös. Tanúskodik erről Keresztelő Szent János vagy Júdás születése. Az egyiknek ugyanis annyira érdemes volt e világra jönnie, hogy születése mások számára is öröm forrása volt, mint a Szentírás mondja: „És sokan örülnek majd születésének” (Lk 1,14). A másiknak az életéről viszont ezt olvassuk: „Jobb lett volna neki, ha meg sem született volna az az ember” (Mt 26,24). Szent János és a többi szent halálára vonatkoznak ezek a szavak: „Drága dolog az Úr színe előtt szentjeinek halála” (Zsolt 115,15). Júdás és a hozzá hasonlók halálára azonban ez áll: „Rettenetes a bűnösök halála” (Zsolt 33,22).

Néha még a testi betegség is javára válik az embernek. Mutatja ezt a sebekkel borított szegény Lázár boldogsága. A Szentírás nem említi róla egyetlen erény érdemét sem; de csupán azért, mert szegénységét és testi betegségét oly nagy türelemmel viselte, mégis kiérdemelte a legnagyobb boldogságot, és Ábrahám kebelébe jutott. Ugyanígy a nyomorúság, üldözete-

tés és egyéb méltatlanság elviselése is, ami az emberek egybehangzó véleménye szerint mind rossz: mennyire hasznos, sőt szükséges! Ezt már az is világosan bizonyítja, hogy a szentek nemcsak hogy nem igyekeztek elkerülni őket, hanem minden igyekezetükkel keresték, vagy legalábbis bátran elviselték; általuk Isten barátaivá lettek és elnyerték az örök élet jutalmát. Ezért mondja a szent Apostol is: „Azért telik kedvem a Krisztusért való gyöngeségben, gyalázatban, nélkülözésben, üldöztetésben és szorongatásban: mert amikor gyöngö vagyok, akkor vagyok erős... Mert az erő a gyöngeségben lesz teljessé” (2Kor 12,10.9).

Azért ne higgyük, hogy azok, akik elérték a földi gazdagság, dicsőség és hatalom netovábbját, elnyerték a legfőbb jót is (amit ugyanis egyedül csak az erények jelentenek): mert csak közömbös javakat nyertek. Amiként ugyanis ezek hasznosoknak bizonyulnak és javukra válnak az igazaknak, akik helyesen használják fel őket, a rászorulóknak javára – mert alkalmat nyújtanak nekik jó cselekedetekre és így az örök élet gyümölcseit termik számukra –, éppúgy haszontalanok, sőt kárukra vannak azoknak, akik rosszul használják fel kincseiket, mert bűnalkalmul szolgálnak nekik és (örök) halálukat okozák.

4. Senkinek sem okozhatunk rosszat akarata ellenére

Miután így leszögeztük a földi javak helyes osztályozását, változatlanul ehhez tartsuk magunkat, és legyünk meggyőződve arról, hogy nincs más jó, egyedül csak az erény, amely Isten félelméből és szeretetéből származik; hasonlóképpen hogy nincs más rossz, egyedül csak a bűn és az elszakadás az Istentől.

Azért most vizsgáljuk meg gondosan a kérdést: vajon Isten megengedi-e valaha, hogy szentjei – akár Tőle közvetlenül, akár mások részéről – valami rosszat szenvedjenek?

Biztosra veheted, hogy erre nem találsz esetet. Mert sohasem fordulhat elő, hogy valaki másra, annak akarata, sőt tiltakozása ellenére rákényszerítse a bűn gonoszságát, hacsak

az illető szíve gyávasága és akaratának romlottsága folytán abba bele nem egyezik.

Így például, midőn a sátán a szent életű Jóbbal szemben felvonultatta gonoszságának minden hatalmát, hogy rávegye a bűn gonoszságára: úgyhogy nem csupán minden vagyonától fosztotta meg, hanem még hét fiának is halálát okozta, sőt azzal sem elégedett meg, hogy ilyen szörnyű fájdalommal sújtja, amikor oly váratlanul mindenétől megfosztotta: ezenfelül még tetőtől talpig undok sebekkel is borította és elviselhetetlen kínokkal gyötörte – a bűn gonoszságára mégsem tudta rábírní: mivel minden megpróbáltatásában megingathatatlan maradt, és semmiféle káromlásba bele nem egyezett.

5. Miért mondja mégis a Szentírás, hogy Isten teremti a rosszat?

GERMANUS: Gyakran olvassuk a Szentírásban, hogy Isten teremtette a rosszat, vagy hogy bajt hozott az emberekre, mint például: „Rajtam kívül nincsen más! Én vagyok az Úr, és nincs több, Ki a világosságot alkottam s a sötétséget teremtettem, Ki békét szerzek és bajt teremtek” (Iz 45,6–7). Másutt pedig: „Jön-e a városra veszedelem, melyet nem az Úr vitt véghez?” (Ám 3,6).

6. Válasz a feltett kérdésre

THEODORUS: A Szentírás néha nem valóságos értelemben használja ezt a szót, hogy „rossz”, hanem ahelyett, hogy „megpróbáltatás”. Tehát nem olyasmiről beszél, ami természeténél fogva rossz, hanem amit rossznak éreznek azok, akikkel történik, noha hasznukra van. Midőn ugyanis az Isten emberekhez szól és meg akarja értetni velük ítéleteit, kénytelen emberi szavak és érzelmek szerint beszélni hozzájuk.

Mert bár az orvos jóakarattal vágja vagy égeti azokat, akiknek a sebe már üszkösödni kezd, s ezeknek javára is válik: azok, akik kénytelenek elszenvedni, mégis rossznak tartják. A ló sem szereti a sarkantyút, sem a bűnös a fenyítéket. Ele-

inte mindig keserűnek érzi az a fenyítést, akit hivatva van job-
bá tenni, mint az Apostol mondja: „A jelenben ugyan min-
den fenyíték inkább szomorúságot okoz, mint örömet: ké-
sőbb azonban az igaz élet és a béke gyümölcsét hozza annak,
aki elviselte” (Zsid 12,11). És: „Az Úr megfenyíti azt, akit szer-
ret, s megostorozza minden fiát, akit befogad. Melyik az a
fiú, akit atyja meg ne fenyítene?” (uo. 12,6).

Tehát ez a szó, hogy „rossz”, néha megpróbáltatást jelent,
mint másutt is a Szentírásban: „Mebánta az Isten a rosszat,
melyről azt mondta, hogy reájuk hozza, és nem hozta reájuk”
(Jón 3,10). Hasonlóképpen: „Mert Te, Uram, jóságos vagy és
irgalmas, türelmes és nagy irgalmú, és megbánod a rossza-
kat” (Joel 2,13. LXX.): vagyis a szorongatást és megpróbálta-
tást, melyet kénytelen vagy ránk hozni bűneink miatt.

Ezért egy másik próféta, tudván, hogy ezek mennyire hasz-
nára vannak egyeseknek, nem üdvösségüket irigyli, hanem
éppen azt szolgálja, amikor ezért könyörög az Úrhoz: „Soka-
sítsd meg, Uram, sokasítsd meg a rosszat a föld kevélyei fe-
lett!” (Iz 26,15. LXX). Maga az Úr pedig ezt mondja: „Íme, én
veszedelmet hozok reájuk” (Jer 11,11): vagyis szenvedést és
pusztulást, mert ha ezzel egy időre üdvösen megfenyítem őket,
végül is kénytelenek lesznek Hozzám térni, Hozzám sietni,
Akit jó sorsukban megvetettek. Éppen azért az ilyen termé-
szetű rosszat nem tarthatjuk a legnagyobb rossznak, mert sok
embernek javára válik, és örökké tartó örömök forrása lesz szá-
mukra.

Hogy tehát visszatérjünk a felvetett kérdéshez: nem sza-
bad azt hinnünk, hogy mindazok a megpróbáltatások, ame-
lyeket ellenségeink vagy mások reánk mérnek, valóban rossz-
szak. Nem rosszak, csak közömbösek. Mert nem olyanoknak
bizonyulnak, amilyeneknek az gondolja, aki indulatos lélek-
kel reánk méri, hanem amilyeneknek az érzi, aki elszenvedti
őket. Ha tehát valamelyik szent életű ember kénytelen el-
szenvedni a halált, nem kell azt hinnünk, hogy ezzel valami
rossz érte, hanem csak olyasmi, ami közömbös. A bűnösnek
ugyanis rosszat jelent, de az igaznak nyugalmat és a bajoktól
való szabadulást. „Mert a halál nyugalom az (igazi) férfinak,

kinek útja el van rejtve" (Jób 3,23. LXX). Ezért az igaz semmi kárt sem szenved miatta, hiszen semmi rendkívüli nem történik vele. Mert ami különben is megtörtént volna vele a természet rendje szerint, az most ellenségének gonoszsága folytán érte utol, de egyben az örök élet jutalmát is elnyerte általa. Ezzel kiegyenlítette a halálnak való tartozását, melyet az embernek kivételt nem ismerő törvény értelmében úgyis meg kell fizetnie, sőt elszenvetésével bőséges termést aratott és magasztos jutalmat érdemelt ki.

7. Kérdés: Bűnös-e az, aki halálát okozza az igaznak, ha az igaz jutalomra tarthat számot halála miatt?

GERMANUS: Ha tehát az igaz pusztulása miatt nemcsak hogy semmi rosszat nem szenved, hanem szenvedése folytán még jutalomban is részesül: hogyan nevezhető akkor bűnösnek az, aki halálát okozta, de nem ártott neki, hanem inkább javát szolgálta?

8. Válasz a feltett kérdésre

THEODORUS: Mi most a jó és rossz mivoltáról beszélünk, és arról, amit közömbösnek neveztünk, nem pedig azok lelkiállapotáról, akik ezeket cselekszik. Az istentelen és a gonosztevő nem marad büntetlen azért, mert gonoszságával nem tudott ártani az igaznak. Az igaz türelme vagy erénye nem annak válik jutalmára, aki neki halálát vagy szenvedését okozta, hanem annak, aki azt türelmesen elviselte. Azért amaz kegyetlenségéért méltán bűnhődik, mivel rosszat akart tenni; emez viszont semmi rosszat nem szenvedett, mivel lelkijével türelmesen kiállotta a megpróbáltatást és a szenvedést, s ezáltal az, amit a másik rosszakarattal okozott neki, csak javára vált, mert szentebbé tette őt és megszerezte neki az örök élet boldogságát.

**9. A szent életű Jób példája, akit megpróbált a sátán,
és az Úr példája, akit Júdás elárult. Az igaznak mind
a jó sors, mind a balsors üdvösségére válik**

Így például Jób türelme nem a sátánnak szerzett érdemet, mivel a megpróbáltatásokkal csak még szentebbé tette őt: hanem annak, aki erős lélekkel elviselte őket. Ugyanígy Júdás sem került el az örök büntetést azért, mert árulásával hozzájárult az emberi nem üdvösségéhez. Mert nem a cselekedet eredményét kell tekintenünk, hanem a cselekvő személy szándékait. Azért rendületlenül ragaszkodjunk ahhoz az igazsághoz, hogy egyedül csak annak lehet rosszat tenni, aki abba szíve gyávaságából és kislelkűségéből maga is beleegyezik.

Ezt az igazságot a szent Apostol is megerősíti egyik versében: „Tudjuk, hogy akik szeretik az Istent, azoknak *minden* javukra szolgál” (Róm 8,28). Midőn ugyanis azt mondja, hogy „minden javukra szolgál”, ebbe mindent belefoglal: tehát nemcsak a jót, hanem azt is, amit rossznak gondolunk. Más helyen ugyanez az Apostol arról ír, hogy ővele mindegyik megtörtént: „Jobbról és balról az igazság fegyverzetében (jártunk): (vagyis) dicsőségben és megszegyenülésben, gyalázatban és jó hírnévben; mint csábítók, de mégis igazmondók; mint szomorkodók, de mégis mindig örvendezők: mint szűkölködők, de sokakat gazdagítók” (2Kor 6,7–10).

Amit az emberek a jó sorshoz számítanak és mintegy jobb felől helyeznek, azt a szent Apostol a dicsőség és jó hírnév szavakkal jelöli; amit pedig balsorsnak minősítenek, azt nyilván a megszegyenülés és gyalázat szavakkal fejezi ki és olyanoknak írja le, mint amik bal felől vannak. De a tökéletes ember számára mindegyik az igazság fegyverzetévé lesz, ha nagylelkűen elviseli őket: mert ezekkel küzd, s éppen ezeket használja mintegy védő- és támadófegyverekként, amelyekkel őt akarták legyőzni. Mint íj és kard és erős pajzs, védik őt azok ellen, akik ellene támadtak velük. Segítségükkel tökéletesebbé válik türelme és erénye, s állhatatossága végül is fényes diadalt arat az ellenség fegyvereivel, amelyeket pedig éppen az ő vesztére szántak. Sem a jó sors idején fel nem fu-

valkodik, sem a balsors le nem veri, hanem egyenes úton, királyi ösvényen jár. Nem tér le mintegy jobbra, amikor béke idején túlrad benne az öröm, s nem szorul le bal felé, amikor megrohanja a balsors és eluralkodik rajta a szomorúság. Mert „nagy a békéjük azoknak, akik szeretik törvényedet, és semmi sem vet tórt nekik” (Zsolt 118,165).

Azokról viszont, akik aszerint változnak, amilyen a sors változandósága, ezt mondja a Szentírás: „A balga változik, mint a hold” (Sir 27,12). Mert amiként a tökéletesekre és bölcserekre ez áll: „Akik az Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál” (Róm 8,28), úgy a gyarlókra és esztelenekre ez vonatkozik: „Minden ellenére van az esztelen embereknek” (Péld 14,7. LXX): mert sem a jó sors nem válik hasznára, sem a balsors meg nem javítja. Ugyanolyan lelkierő kell ugyanis a balsors elviseléséhez, mint ahhoz, hogy a jó sors idején mérsekeljünk magunkat. S akit valamelyik legyőzött, az nyilván egyiket sem tudja elviselni. Mégis hamarabb megtörténik, hogy a jó sors idején bukik el valaki, mint a balsorsban. Ez utóbbi ugyanis sok embert akarata ellenére is fékez és megaláz, s amikor üdvös bánatot ébreszt bennük, ezzel megakadályozza, hogy súlyosabb bűnt elkövessenek, sőt meg is javítja őket. Az előbbi azonban jóleső, de éppen azért veszedelmes csábításaival felfuvalkodottá teszi a lelkünket, s miközben szerencsés előhaladásunk következtében biztonságban érezzük magunkat, annál súlyosabb bukásba dönt.

10. A tökéletes ember erénye miatt képes értelemben joggal nevezhető két-jobbkezesnek

Ezek azok, akiket a Szentírás ἀμφοτεροδέξιοι-nak, azaz két-jobbkezes embernek nevez, mint amilyennek a Bírak könyve Ehudot írja le, „ki mindkét kezét úgy használta, mint más a jobb kezét” (Bír 3,15).

Lelki értelemben mi is elnyerhetjük ezt az erényt, ha a jó sors változásait, amelyeket jobb felől számítunk, és a balsors forgandóságát, amelyet bal felé helyezünk, egyaránt jónak és helyesnek tekintjük, és úgy vesszük, mintha mindkettő jobb

felé tartoznák: úgyhogy mindaz, ami velünk történik, az Apostol szavai szerint „az igazság fegyverzetévé” válják számunkra. Mert úgy látszik, a belső ember két részből áll bennünk, vagy – hogy úgy mondjam – két kézzel rendelkezik. És nincs az a szent, aki meglehetne az említett bal kéz nélkül. Mert abban áll a tökéletes erény, hogy valaki mindkét kezét jobb kézzé teszi, azáltal, hogy helyesen használja.

De próbáljuk még világosabban megérteni a mondottakat. A szent életű embernek van „jobb keze”: tudniillik a lelki élet terén elért sikerei. Ezt akkor használja, ha lelke buzgóságában uralma alá hajtja minden vágyát és szenvedélyét: amikor nem zaklatják a sátán támadásai, s fáradság és nehézség nélkül veti meg vagy irtja ki a test bűneit. Ilyenkor mintegy felemelkedik a földről, s mindazt, ami jelenvaló és földi, úgy tekinti, mint hiú füstöt és puszta árnyékot, és megveti, mint ami egyhamar elmúlik. Lelki elragadtatásában égve sóvárog a jövődők után, és egyre világosabban szemléli őket. Mert egyre jobban csak a lelki szemlélődés táplálja; egyre ragyogóbban tárulnak fel előtte a mennyei titkok; egyre tisztábban és buzgóbban szárnyal Isten felé az imádsága. Lelki buzgóságától felgyújtva, egész lelkesedése a láthatatlanok és örökkévalók felé ragadja, úgyhogy nem is hiszi már, hogy testben él.

Ugyanígy van azonban „bal keze” is: midőn a kísértések örvényébe keveredik: midőn szenvedélyeinek heve felgyújtja benne a test vágyait; midőn a felindulás tüze fellobbantja benne a harag dühét; midőn a kevélység vagy a hiú dicsőség felfuvalkodottsága zaklatja; midőn leveri a szomorúság, amely halált okoz; midőn a lanyhaság mesterkedései és ostroma izgatják, s midőn elenyésczik minden lelki buzgósága, s bizonyos lanyhaság és érthetetlen szomorúság bénítja. Ilyenkor nemcsak hogy a jó és buzgó gondolatok hagyják el, hanem a zsoltár, az imádság, a lelki olvasmány és a cella magánya is terhére van. Elviselhetetlen, komor ellenszenv riasztja el minden erénygyakorlattól. Ha ezek zaklatják a szerzetest, gondoljon arra, hogy most bal felől zaklatja az ellenség.

Aki tehát a jó sorsban, melyet fentebb írtam le, nem fuvalkodik fel a hiú dicsőségtől, a balsors idején viszont férfiasan

küzd és nem esik kétségbe, hanem inkább úgy fogadja a megpróbáltatást, mint a türelem fegyverét az erény gyakorlására: annak két jobb keze van, mert mindkét küzdelemben diadalt arat, s mind a jó sorsban, mind a balsorsban elnyeri a győzelem pálmáját.

A szent életű Jóbról is azt olvassuk, hogy kiérdemelte ezt a diadalt. Koronát nyert a jó sorsban, amikor még hét fiúnak volt az apja, jómódú volt és gazdag. Fiainak tisztaságáért mindennap áldozatot mutatott be az Úrnak: mert inkább Isten oltalmában és az Ő barátságában akarta tudni őket, mint a magáéban. Ajtaja nyitva állt minden jövevény előtt. Lába volt a sántáknak, szeme a vakoknak. Juhainak gyapja a betegek vállát melegítette. Atyja volt az árváknak, férje az özvegyeknek. Soha még szívében sem érzett örömet ellenségeinek szerencsétlensége felett.

De magasztos erényeivel a balsors idején is diadalmaskodott a megpróbáltatások felett. Midőn egy pillanat alatt elvesztette mind a hét fiát, őt, az apát nem emésztette keserű gyász, hanem mint Isten igaz szolgája, örömmel fogadta Teremtője akaratát. Mikor a jómódból szegénységbe jutott, gazdagból mezítelen lett, egészségesből beteg, s a híres, dicső férfiúból megvetett, lenézett ember: akkor is sértetlenül megőrizte lelkierejét. Végül elvesztette minden vagyonát és gazdagságát, s a szemétdombon lakott. Mintha önmaga volna testének hóhérja, egy darab cseréppel vakarta le testéről az előtörő gyenyet, és minden tagján ujjával nyúlt bele mély sebeibe, úgy húzta ki belőlük a férgek tömegét. De még ekkor sem esett kétségbe, és egyetlen káromló szót nem ejtett, sem Teremtője ellen nem zúgolódott. A megpróbáltatások terhe vagy keserősége nemhogy megingatta volna: sőt, még öltözetét is, mely korábbi javai közül megmaradt teste ruházására, s amit egyedül menthetett volna meg a sátán pusztítása elől, még azt is letépte magáról és elvetette, s azon a káron felül, melyet a kegyetlen rabló okozott neki, még az önkéntes mezítlenséget is vállalta. Ezenkívül még haját is levágta, mely korábbi dicsőségének emlékei közül érintetlen maradt, és odavetette üldözőjének. Tehát még attól is megvált, amit dühös

ellensége meghagyott neki, és örömeiben ujjongva ezekkel a mennyei szókkal gúnyolta őt: „Ha a jót elvesszük Isten kezéből, a rosszat miért ne vennők? Mezítelen jöttem ki anyám méhéből, és mezítelen térek oda vissza; az Úr adta, az Úr elvette: amint az Úrnak tetszett, úgy lett. Legyen áldott az Úr neve!” (Jób 2,10; 1,21).

Méltán mondhatnám két-jobbkezesnek József pátriárkát is. A jó sorsban kedves volt atyja előtt, hűséges testvéreihez, és tetszett az Istennek. A balsorsban tiszta maradt, urához hű, a börtön foglyaihoz jólelkű; a rajta esett méltatlanságot elfelejtette. Ellenségeivel jót tett, s még testvéreivel szemben is, akik pedig irigykedtek rá, sőt, ha rajtuk állott volna, meg is ölték volna, nemcsak szeretetre méltó, hanem nagylelkű is volt. Az ilyen és hasonló embereket joggal nevezzük két-jobbkezeseknek: mert mindkét kezüket úgy használják, mint jobb kezet, és ha átéljük is mindazt, amit az Apostol elsorol, a sors minden változása közt egyformán elmondhatják: „Jobbról és balról az igazság fegyverzetében (járunk): dicsőségben és megszégyenülésben, gyalázatban és jó hírnévben.”

Erről a „jobb”-ról és „bal”-ról mondja Salamon, az ara nevében szólva, az Énekek énekében: „Bal keze fejem alatt, és jobbjaival átölel engem” (Én 2,6). Ezzel jelzi, hogy mindkettő hasznára van ugyan, de az elsőt mégis „feje alá” helyezi: mert a balsors csapásait alá kell rendelnünk Annak, Aki szívünkben a főhelyet foglalja el. Arra valók csak, hogy egy időre megeddzenek bennünket, üdvösségre oktassanak, és tökéletessé tegyenek a türelemben. A jobbát azonban arra akarja használni, hogy boldogító ölelésben fonódják össze Jegyesével: elválaszthatatlanul egyesülni kíván Vele, hogy üdvözítse őt és örökre fenntartsa.

Akkor leszünk tehát mi is ilyen két-jobbkezesek, ha minket sem ingat meg sem a jelenvalók bősége, sem szüksége; vagyis sem az előbbiek nem kergetnek a veszedelmes engedékenység élvezeteibe, sem az utóbbiak nem csábítanak kétségbeesésre és panaszra. Ellenkezőleg: mindkét esetben adjunk hálat az Istennek, és mind a jó sorsot, mind a balsorsot egyaránt gyümölcsöztessük. Ilyen volt valóban a népek tanítómestere

is, mint maga tanúskodik róla: „Én megtanultam, hogy beérem azzal, amim van. Tudok nélkülözni, de tudok bővelkedni is. Minden körülmény között, mindenhez hozzászoktam; jólakáshoz és éhezéshez, bővelkedéshez és nélkülözéshez. Mindent elviselek Abban, Aki nekem erőt ad” (Fil 4,11–13).

11. A megpróbáltatásoknak két faja van. Háromféle okból támadnak ellenünk

Megpróbáltatás tehát, mint említettem, kétféle van: meglátogat bennünket mind a jó sorsban, mind a balsorsban. Tudnunk kell azonban, hogy rendszeren háromféle okból éri az embert: többnyire azért, hogy próbára tegyen bennünket; néha azért, hogy javulásra serkentsen; máskor meg azért, mert rászolgáltunk bűneinkkel.

Megpróbáltatásból kellett elviselnie a sok szorongatást Ábrahámnak, Jóbnak és több más szentnek, mint a Szentírásban olvassuk. Ugyanilyen értelemben emlékezteti Mózes a Deuteronomiumban a népet: „Gondolj csak vissza arra az útra, amelyben az Úr, a te Istened negyven esztendőn át vezetett a pusztában, hogy megsanyargasson és próbára tegyen, s így nyilvánvalóvá legyen, mi forog szívedben: vajon megtartod-e parancsolatait vagy sem?” (Deut 8,2). A zsoltár is azt mondja: „Próbára tettelek a Perelés vizénél” (Zsolt 80,8). Jóbhoz pedig így szól az Úr: „Vagy azt hiszed, nem azért szólottam hozzád, hogy igaznak bizonyulj?” (Jób 40,3. LXX).

Javulásunkra történik, amikor az Úr kisebb, apró hibákért vagy tisztaságuk miatti felfuvalkodottságukért alázza meg igazait és szolgáltatja ki őket különböző megpróbáltatásoknak. Mert még gondolataikból is ki akar irtani e földi életben minden szennyet, vagy hogy a Próféta kifejezését használjam (Iz 1,25), salakot, melyet észrevesz lelkük mélyén: hogy az elkövetkező ítéletre már csak a tiszta arany kerüljön át. Nem tűri, hogy bármi is hátramaradjon bennük, amit a jövőben kelletne majd kivizsgálni és az ítélet tüzének büntető kínjával kitisztítani. Ezért mondja a Zsoltáros: „Sok szenvedés éri az igazakat” (Zsolt 33,20); az Apostol pedig: „Fiam, ne kicsi-

nyeld le az Úr fenyítését, és ne csüggedj el, ha korhol. Mert megfenyíti az Úr, akit szeret, s megostorozza minden fiát, akit befogad. Mert melyik az a fiú, akit atyja meg nem fenyít? Ha fenyíték nélkül maradtok, amiben pedig mindenki része-sül, akkor fattyak vagytok, nem fiak” (Zsid 12,5–8). Végül a Jelenések könyvében ezt mondja az Úr: „Mindazt, akit szere-tek, korholom és megfenyítem” (Jel 3,19). Ugyanezekhez szól Jeremiás által, amikor ezt mondja Jeruzsálemnek: „Mert én megsemmisítek minden nemzetet, melyek közé szétszórta-lak; de téged nem semmisítlek meg, csak megfenyítlek igaz-ságosan, hogy ártatlannak ne gondold magadat” (Jer 30,11). Ezért az üdvös megtisztulásért könyörög Dávid is: „Tégy pró-bára, Uram, és vizsgálj meg engem; próbáld meg tűzzel vesé-met s szívemet” (Zsolt 25,2). Jeremiás is belátta, mennyire hasznos ez a megpróbáltatás. Azért mondja: „Fenyíts meg en-gem, Uram, de igazságosan és ne haragodban” (Jer 10,24). Másutt meg Izaiás mondja: „Hálát adok neked, Uram, mert haragudtál ugyan rám, de haragod megszűnt, és Te megvi-gasztaltál engem” (Iz 12,1).

Harmadszor bűneink miatt ér bennünket a megpróbálta-tás, mint például, amikor az Úr azzal fenyegeti Izrael népét, hogy különféle csapásokkal látogatja meg: „Reájuk uszítom a fenevadak fogát, a porban csúszó-mászó állatok dühét” (Deut 32,24). Másutt meg ezt mondja: „Hiába vertem meg fi-aitokat: nem kell nektek a fegyelem” (Jer 2,30). A zsoltárban ezt olvassuk: „Sok csapás éri a bűnöst” (Zsolt 31,10); az evangéliumban pedig: „Látod, meggyógyultál. Ne vétkezzél töb-bé, hogy rosszabbul ne járj” (Jn 5,14).

Van még egy negyedik ok is: a Szentírás tanúsága szerint tudjuk, hogy Isten néha azért küld egyesekre szenvedést, hogy kinyilvánítsa dicsőségét és az Ő műveit, mint az evangélium-ban mondja: „Sem ez nem vétkezett, sem a szülei, hanem Is-ten műveinek kell megnyilvánulnia rajta” (a vakon született emberen. Jn 9,3). Másutt pedig : „Ez a betegség nem okozza halálát, hanem Isten dicsőségére lesz, hogy ezáltal megdicső-üljön az Isten Fia” (Jn 11,4).

Vannak azonban a büntetésnek olyan nemei is, amelyeket e földi életben azok szenvedtek, akik a gonoszság legnagyobb fokát is túllépték, mint például Dátán, Abíron és Kóré, különösen pedig azok, akikről az Apostol ezt írja: „Ezért Isten kiszolgáltatta őket aljas szenvedélyeiknek és romlott eszükre hagyta őket” (Róm 1,26.28). Ezt súlyosabbnak kell tartanunk minden más büntetésnél. Az ilyen emberekről mondta ugyanis a Zsoltáros: „Az emberi sors nyomorúságát ők nem viselik, az embereket sújtó csapások őket nem érik” (Zsolt 72,5). Mert nem érdemlik meg, hogy az Úr látogatásával megmeneküljenek, sem pedig, hogy ideig való csapások révén gyógyulást találjanak azok, akik „reményüket veszelve fajtalanságra adták magukat, s nyereségvágyból mindenféle ocsmányságot űztek” (Ef 4,19). Az ilyenek szívük megátalkodottsága, a megszokottá vált és gyakori vétkezés miatt túljutottak már a múltó világ rövid ideig tartó tisztulásán és a földi élet bűnhődésén. Ezeket korholja Isten is a Próféta által: „Felforgattalak titeket, amint felforgatta az Úr Szodomát és Gomorrát, és olyanok lettetek, mint a tűzvészből kiragadott üszök; és ti mégsem tértek vissza Hozzám – úgymond az Úr” (Ám 4,11). Jeremiás pedig ezt mondja: „Megölöm és szétszórom népemet, és mégsem térnek vissza útjaikról!” (Jer 15,7); másutt pedig: „Te megverted őket, de nem fájlalják; összetörted őket, de vonakodnak magukra venni a fegyelmet. Keményebbé tetted arcukat a kősziklánál, nem akarnak megtérni” (Jer 5,3).

Azért a Próféta úgy látja, hogy ezek gyógyulására hiába pazarol az Úr minden ideig való orvosságot; tehát mintegy kétségbeesik üdvösségük felől és így kiált fel: „Tönkrement a fújtató a tűzben, hiába olvasztott az olvasztó (tudniillik az ezüst nem tisztult meg): gonoszságaik el nem vesznek. Mondjátok nekik: » Elvetett ezüst! « – mert az Úr elvetette őket” (Jer 6,29–30). Az Úr is panaszkodik azokra, akik megátalkodtak bűneikben, hogy hiába alkalmazta velük szemben ezt az üdvös, tűz által történő tisztítást, midőn e szavakkal fordul Jeruzsálemhez, mely egészen megromlott bűnei rozsdájában: „Tedd fel üresen a parázsra, hogy átmelegedjék és érce meg-

olvadjon, és szennye elolvadjon benne, és rozsdája megemésztődjék. Sok munkába és izzadságba került, de felette sok rozsdája nem ment ki belőle még a tűz által sem. Tisztátalanságod utálatos, mert meg akartalak tisztítani, és mégsem tisztultál meg szennyedtől” (Ez 24,11–13).

Miután tehát az Úr, mint a tapasztalt orvos, megpróbált már minden gyógymódot, és úgy látja, hogy nincs hátra más orvosság, amit betegségüknél alkalmazhatna: a gonoszság nagysága mintegy legyőzi Őt és kénytelen felhagyni kegyes fenytéseivel. Ezért kijelenti: „Haragom megszűnik ellened, és féltékenységem eltávozik tőled” (Ez 16,42). Akiknek a szívét azonban még nem durvította el a gyakorta elkövetett bűn, azok nem szorulnak rá erre a szigorú, hogy úgy mondjam: tűzként égető orvosságra, mert az üdvös szóval való oktatás is elég a gyógyulásukra. Ezért mondja nekik: „Megfeddem őket azzal, hogy hallanak szorongatásukról” (Oz 7,12. LXX).

Ismerjük még más okait is az isteni büntetésnek és bosszúnak, mellyel azokat sújtja, akik súlyosan vétkeztek: de nem vétkeik kiengesztelésére, nem is bűneik eltörlésére, hanem azért, hogy a többi ember megjavuljon általa és rettegjen. A Szentírásból tudjuk, hogy így büntette Jeróboámot, Nábát fiát, Báását, Áhiás fiát, valamint Áchábót és Jezabelt, mert így közli felőlük isteni ítéletét: „Íme nyomorúságot hozok tereád, és kipusztítom Ácháb házából a férfit, a bezártat is s az utolsót is Izraelben, és olyanná teszem házadat, mint Jeróboámnak, Nábát fiának házát, és Báásának, Ahiás fiának házát, mivel bosszantásomra cselekedtél s vétekre vitted Izraelt. Kutyák eszik meg Jezabelt Jezrahel mezején. Akije a városban hal meg Áchábnak, azt a kutyák eszik meg, akije a mezőn hal meg, azt az ég madarai eszik meg” (3Kir 21,21–24). Ehhez vehetjük még ezt a szörnyű fenyegetést is:¹⁹ „Nem kerül teted atyáid sírjába” (uo.).

Ezek a szavak nem azt jelentik, mintha ilyen múltó, pillanatnyi bűnhődés elegendő lett volna kiengesztelni Jeróboám bűnös tetteit, aki először vezette be az aranyborjú imádását, hogy a nép attól kezdve folytonos törvényszegésben éljen és istentelen módon elpártoljon az Úrtól; sem mintha azok

számtalan, szörnyű szentségtörését jóvá tudta volna tenni. Hanem azt akarta elérni az Úr, hogy a többi embert, aki nem törődött a bekövetkező bűnhődéssel vagy abban nem is hitt, és csak a jelen csapások súlya alatt tört meg, félelem töltse el ez isteni bosszú hatására, melytől rettegtek. Azt akarta, hogy e szigorúság láttára ismerjék fel: az isteni fölség nagyon is törődik az emberek dolgaival, és Ő intézi őket napról napra. Mindebből, amitől annyira félték, lássák be világosan, hogy Isten megfizet minden cselekedetükért.

Néha azt látjuk, hogy egyesek kisebb bűnökért is éppúgy földi halállal bűnhődtek, mint azok, akikről fentebb említettem, hogy a szentségtörő pártütés értelmi szerzői voltak. Így járt például az, aki szombatot fát szedett (Num 15,32 és köv.), valamint Ananiás és Szafira, akik hűtlenségük hibája folytán visszatartottak valamit vagyonukból (ApCsel 5,1–11). E súlyos büntetést nem azért érdemelték ki, mintha bűnük éppen olyan súlyos lett volna, mint amazoké, hanem mivel vakmerő módon újfajta törvényszegést követtek el, s ezért, ha már rossz példát adtak másoknak a bűn elkövetésével, úgy illett, hogy például szolgáljanak a bűnhődésre és a rettegésre is: úgyhogy ha valaki a jövőben hasonló gonoszságot készülne elkövetni, tudja meg, hogy ha Isten a földi életben halogatja is büntetését, az eljövendő ítélet számadásakor ugyanúgy fog majd lakolni, mint azok, akik már megbűnhődtek ezért a vétekért.

Míg azonban a különböző megpróbáltatásokról és Isten büntetéseiről beszéltünk, úgy látszik, eltértünk attól a tárgytól, amelyről eredetileg szólni akartam: hogy tudniillik a tökéletes ember mindkét kísértésben mindig megingathatatlan marad. Azért most térjünk vissza erre.

12. Az igaz ember ne a viaszhoz, hanem a gyémánt pecsétnyomóhoz hasonlítson

Tehát az igaz lelke ne a viaszhoz hasonlítson vagy más lágy anyaghoz, amely mindenkor enged a pecsét alakjának: annak képeré és hasonlóságára alakul, és azt mindaddig megtartja

magában, míg más pecsétet nem nyomnak rá és eszerint nem változtatják az alakját. Így tehát sohasem marad meg eredeti alakjában, hanem mindig a beléje nyomott tárgy alakját veszi fel és szerinte alakul. Legyen inkább olyan, mint a gyémánt pecsétnyomó: vagyis lelkünk mindenkor sértetlenül őrizze meg saját arculatát, és bármi történjék is vele, mindenre saját mivoltának a pecsétjét üsse rá és szerinte alakítsa azt anélkül, hogy őreá bármilyen bekövetkező esemény ráüthetné a maga bélyegét.

13. Kérdés: Megmaradhat-e a lélek állandóan ugyanabban az állapotban?

GERMANUS: Megtarthatja-e a lelkünk állandóan ugyan-
azt az állapotát, s maradhat-e mindenkor egyforma?

14. Válasz a feltett kérdésre

THEODORUS: Az Apostol szerint, ha valami lelkileg meg-
újult belsejében (Ef 4,23), kénytelen napról napra nekifeszül-
ni annak, ami előtte van (Fil 3,13); vagy ha ezt elmulasztja,
szükségképpen visszafelé halad és rosszabbá lesz. Ezért a lé-
lek semmiképpen sem maradhat meg ugyanabban az álla-
potban. Ha valaki erős sodrú ár ellenében akarja előbbre haj-
tani a hajót evezőivel, kénytelen karja erejével szelni a folyó
rohanó áráját, hogy feljebb juthasson, vagy pedig ernyedte kéz-
zel engedi, hogy a folyó tetszése szerint sodorja magával.

Csalhatatlan jele tehát lelki kárunknak, ha azt vesszük ész-
re, hogy semmit sem érünk el, és biztosra vehetjük, hogy
mindenben hátrafelé haladunk, amikor úgy érezzük, hogy
nem jutunk előbbre. Mert mint mondtam, az ember lelke
nem maradhat meg állandóan ugyanabban az állapotban: hi-
szen e halandó testben még a szentek sem tudtak eljutni az
erények olyan magaslatára, hogy ott változatlanul kitarthat-
tak volna. Szükségképpen növekedniük kellett tehát bennük,
vagy fogyatkozniuk. Nincs az a teremtmény, akiben olyan tö-
kéletesség lakozhatnék, hogy ne volna kitéve változásnak,

mint Jób könyvében olvassuk: „Mi az ember, hogy hiba nélkül legyen, s az asszony szülötte, hogy igaznak lássék? Íme, szentjei közt sincsen változhatatlan, s az egek sem tiszták az Ő szemében” (Jób 15,14–15). Valljuk ugyanis, hogy egyedül csak az Isten változhatatlan, s ezért egyedül csak Őreá vonatkozik a szent Próféta imádsága: „Te ugyanaz maradsz” (Zsolt 101,28). Hiszen ezt mondotta önmagáról: „Én vagyok az Isten, ki nem változom” (Mal 3,6): mivel tudniillik természeténél fogva egyedül Ő jó, Ő teljes és tökéletes mindenkor. Hozzá soha nem lehet adni semmit, sem Tőle elvenni valamit.

Azért ernyedetlen iparkodással és buzgósággal, állandóan törekednünk kell az erények megszerzésére, és folytonosan gyakorolnunk kell őket, különben ha megszűnnénk előbbre haladni bennük, tüstént visszaesnénk. Mondottam ugyanis, hogy a lélek nem maradhat meg ugyanabban az állapotban: vagyis hogy se az erényekben ne növekednék, se károsodás ne érné. Ha ugyanis nem hatol előbbre, ez azt jelenti, hogy visszaesett: mert ha valaki nem igyekszik előre, könnyen utoléri a visszaesés veszedelme.

15. A szerzetesnek nagy kárára van, ha elhagyja celláját

Éppen ezért kell állandóan a cellában maradnunk. Mert valahányszor oda visszatér valaki, olyanná lesz, mintha új, kezdő lakója volna: meginog és megzavarodik, valahányszor elhagyta azt.

Ha ugyanis elveszítette azt a lelki összeszedettséget, melyet a cellában szerzett, csak nagy fáradtsággal és kinnal tudja újra visszaszerezni. Így természetesen visszaesik, és nem gondol arra, hogy mennyit haladhatott volna előbbre a tökéletességben, ha nem távozik cellájából, hanem inkább annak örül, ha úgy érzi, hogy újra visszaszerezte azt az állapotot, amelyből visszaesett.

Mert amiként az elvesztegetett idő soha többé vissza nem tér, éppúgy az a haszon sem pótolható soha, amely elveszett. Bármilyen összeszedettségre tesz ugyanis szert ezután a lé-

lek, az csak annak a napnak, a jelen pillanatnak az előhaladása lesz, nem pedig az elveszett lelki haszon jóvátétele.

16. Még a magasabb rendű, égi erők is alá vannak vetve a változásnak

Mint fentebb említettem, még az égi hatalmasságok is alá vannak vetve a változásnak.²⁰ Bizonyítják ezt azok, akiket romlott akaratuk bűne romlásba döntött közülük. Azért nem kell azt hinnünk, hogy természetük változhatatlan, és hogy állandóan megmaradnak abban a boldogságban, amelyben Isten megteremtette őket, mivel nem csatlakoztak ők is a megromlott angyalokhoz. Mert más az, ha valaki természeténél fogva változhatatlan, és ismét más, ha valaki az erényre való törekvésből és a jóhoz való ragaszkodásból, a változhatatlan Isten kegyelme által nem változik. Amit ugyanis igyekezettel meg lehet szerezni, azt hanyagsággal el is lehet veszíteni. Ezért mondja a Szentírás: „Halála előtt ne tartsd boldognak az embert” (Sir 11,30): mivel küzdelme még folyik, s kint áll mintegy a porondon. És bár általában győzni szokott, és sokszor elvitte már a győzelmi pálmát, mégsem érezheti magát biztonságban, mert állandóan attól kell félnie és arra kell gyanakodnia, hogy a siker bizonytalan.

Ezért egyedül csak Istent tartjuk változhatatlannak és jónak, mert Ő jóságát nem igyekezettel és buzgósággal szerezte, hanem természeténél fogva bírja, s ezért más nem lehet, csak jó. Tehát semmiféle erény sem változhatatlan az emberben, mert ha elnyerte is, kénytelen mindig ugyanolyan buzgósággal és igyekezettel őrizni, mint amilyenel szerezte, hogy állandóan megtarthassa.

17. Senki sem bukik el hirtelen

Azt sem kell hinnünk, hogy hirtelen bukik el valaki: mert vagy már a lelki élet kezdetén félrevezették, amikor rossz tanácsot adtak neki, vagy pedig lassanként veszítette el lelke erényét, mert hosszú időn át hanyag volt. Emiatt aztán bűnei

lassan-lassan megerősödtek, s végül nyomorultan elbukott. Mert „bánat előtt jár a romlás, és bukás előtt a bűnös gondolat” (Péld 16,18. LXX).

A ház sem dől össze soha hirtelen, hanem vagy már az alapja volt régtől fogva rossz, vagy sokáig elhanyagolták a lakói, és eleinte csak a legapróbb esőcseppek hatoltak be a tetőbe és rongálták meg azt. Ha azután a sorozatos hanyagság folytán ezek utat nyitottak maguknak és elrothasztották a tetőt, csöstül ömlött be az eső és a zápor. Mert „a restség miatt meghajolnak a gerendák, és tétlen kezek mellett csepeg a háztető” (Préd 10,18).

Lelki értelemben ugyanez történik a lélekkel is, mint Salamon más szavakkal jelzi: „A csepegő tető téli napon kiűzi az embert a házból” (Péld 27,15. LXX). Szépen hasonlítja a lélek nemtörődömségét házhoz és elhanyagolt tetőhöz. Miatta ugyanis eleinte csak a szenvedélyek legkisebb cseppei szivárognak be a lélekbe. Ha azonban ezeket valaki lekicsinyli, jelentékteleneknek tartja és elhanyagolja, akkor megromlálják az erények gerendáit, s később bőven ömlik beléje a bűnök záporosója. Ez pedig „téli napon”, vagyis amikor a kísértések idején hirtelen megrohanja a sátán, kiűzi őt az erények lakóhelyéről, ahol azelőtt tartózkodott, és mint saját házában nyugodott.

Mikor mindezt megtudtuk Theodorus apáttól, mérhetetlen gyönyörűséggel töltött el bennünket e lelki táplálék. Tanítása nagyobb lelki örömet szerzett nekünk, mint amekkora szomorúságot okozott előtte a szentek halála. Mert nemcsak arról világosított fel bennünket, ami felől bizonytalanságban voltunk, hanem a felvetett kérdés tárgyalása során sok más dolgot is megismertünk, amit értelmünk fogyatékosága miatt nem tudtunk kikutatni.

VII. KÖNYV

SERENUS APÁT ELSŐ TANÍTÁSA A LÉLEK ÁLLHATATLANSÁGÁRÓL ÉS A GONOSZ LELKEKRŐL

1. Serenus apát tisztasága

Serenus apát, ez az életszentségben és önmegtartóztatásában oly kiváló férfiú, tükörképe volt nevének (Serenus: derűs). Ezért különösen nagy tisztelettel vonzódtunk hozzá, és mindenki másnál jobban csodáltuk.

Szeretném megismertetni őt a buzgó lelkekkel, s e vágyamat jobban ki nem elégíthetem, mint ha az ő oktatását is beiktatom ebbe a könyvbe.

Összes erényei nem csupán cselekedeteiben és erkölcsében ragyogtak, hanem Isten kegyelméből arcáról is sugároztak. A tisztaság ajándéka annyira elárasztotta, hogy – Isten külön adományából – még álmában sem zaklatták a természetes ösztönök. Ez a rendkívüli testi tisztaság szinte már felül is múlja az emberi természet képességeit: ezért előbb szükségesnek tartom előrebocsátani, hogy ő miképpen érte el, Isten kegyelmének segítségével.

2. Serenus rendkívüli csoda révén elnyeri a testi tisztaságot. – Érdeklődik gondolataink és lelkünk állapota felől

Ez a Serenus apát éjjel-nappal könyörgött, böjtölt és virasztott azért, hogy elnyerhesse szíve és lelke belső tisztaságát. Midőn imádságainak ez az óhajta teljesült, és úgy érezte, hogy szívében már kialudt a testi vágy minden tüze: a tisztaság édessége valósággal lángra gyújtotta, úgyhogy iránta való buzgóságában még nagyobb szomjúsággal epedt utána. Ettől kezdve még többet böjtölt és imádkozott, hogy testi szenvedélye ne csupán a belső emberben haljon ki, ahogy Isten ajándékából ezt már elérte, hanem a külső tisztaságban is

eljuthasson odáig, hogy az az egyszerű, természetes ösztön se zaklassa többé, amely még a kisdedekben és csecsemőkben is megvan.

Tudta ugyan, hogy az elnyert ajándékot nem fáradozásai érdemének, hanem Isten kegyelmének köszönheti: de éppen ennek az ajándéknak az élvezése csak még jobban szította azt a vágyát, hogy másik óhajta is teljesüljön. Hitte ugyanis, hogy Istennek még könnyebb kiirtani a testi vágyak gyökereit, ha néha még az emberi tudomány is megteheti, hogy bizonyos gyógyitalokkal, orvossággal vagy sebészi beavatkozással eltávolítsa őket. Hiszen a lelki tisztaság magasztosabb a testinél, s emberi fáradozással vagy buzgósággal elnyerni lehetetlen: a lelki tisztasággal viszont már megajándékozta őt az Úr.

Midőn tehát folytonos könnyhullatással, fáradhatatlanul könyörgött kérése teljesüléséért, egyik éjjel látomása volt. Egy angyal jelent meg neki, aki mintegy feltárta a testét, s annak belsejéből valami tüzes daganatot tépett ki, azt eldobta, majd belső részeit éppúgy visszatette a helyükre, ahogy voltak. Azután így szólt hozzá:

– Íme, most kivágtam a testedből, ami felgyújthatná bűnös vágyaidat. Tudd meg, hogy ma elnyerted az állandó testi tisztaságot, melyet oly állhatatosan kértél.

Legyen elég e néhány szó arról a különös isteni kegyelemről, melyet az említett szent oly rendkívüli módon nyert el. A többi erényről, amelyek éppúgy megvoltak benne, mint a többi kiváló emberben, feleslegesnek tartom megemlékezni. Ha ugyanis nála külön is felsorolnám ezeket, ezzel azt a látzatot kelthetném, hogy amit róla különösen kiemelek, az másokban egyáltalában nem volt meg.

Őt kívántuk tehát látni a nagybőjt idején, mert égtünk a vágytól, hogy tanítását és oktatását hallhassuk. Tökéletes lelki békét árult el már az a mód is, hogy afelől érdeklődött tőlünk, milyen gondolatok foglalkoztatnak bennünket, és hogy a pusztaságban eltöltött hosszú idő mennyiben segítette a bennünk lakozó belső embert a tisztaság elnyerésében.

3. Válaszul elpanaszoljuk lelkünk ingatagságát

Te abból a hosszú időből, amelyet a magányban eltöltötünk, arra következtetsz, hogy bizonyára eljutottunk már a belső ember tökéletességére. Pedig valójában csak annyit nyertünk vele, hogy megtanultuk: mik *nem* lehetünk; de azzá, amivé lenni igyekeztünk, nem tett bennünket. Mert mi sajnos nem tudunk arról, hogy akár az óhajtott tisztaság terén elérünk volna a rendíthetetlen állhatatosságig, akár a lelki szilárdságban és tudományban megerősödtünk volna: mert inkább csak zavarunk és szégyenünk növekedett azóta.

Míg a többi tudományban azért mélyedünk el, és azért gyakoroljuk őket napról napra, hogy a kezdetleges fogalmaktól segítsenek bennünket eljutni a biztos és szilárd ismeretekre: hogy az ember végre igazán tudja azt, amiről eleinte csak homályos fogalmai voltak vagy egyáltalában semmit sem tudott, és (hogy úgy mondjam) szilárd léptekkel haladjon előre abban a tudományban, és minden nehézség nélkül, tökéletesen jártas legyen benne – addig e tisztaságra való törekvésben fáradozva azt látom, hogy csupán annyit értem el, hogy tudom, mi *nem* lehetek. Ez pedig, úgy érzem, nem adott nekem többet, mint hogy mélységes bánat és töredelem tölti el a szívemet: mivel mindig találok okot a könnyhullatásra, és mégsem szűnök meg az lenni, aminek lennem nem kellene. Márpedig mit ér akkor megismerni, hogy mi a tökéletesség, ha soha el nem érhetem?

Mert ha például úgy véljük, hogy a szívünk most valamely meghatározott tárgy szemlélésébe merül, lelkünk észrevétlenül megint csak elfordul tőle, és még szenvedélyesebben tér vissza korábbi elszórakozásaihoz. És ez így megy napról napra: a folytonos szórakozottság megszámlálhatatlan sok bilincsel elvon bennünket az isteni dolgok szemlélésétől, úgyhogy már-már kétségbe kell esnünk az óhajtott javulás felől, és hiábavalónak tűnik fel előttünk ez az életmód. Hiszen a lelkünk minden pillanatban el-elkalandozik, s ha visszatérjük is Isten félelméhez és a lelki szemlélődéshez, újra csak, sőt még gyorsabban eliramlik, mielőtt megerősödhet-

nék benne. Ha pedig ráébredünk, hogy elkanyarodott a kitűzött iránytól, és visszatereljük ahhoz a szemlélődéshez, amelytől elszakadt, már ez erőfeszítés közben is, gyorsabban, mint az angolna, megint csak kisiklik lelkünk rejtekéből.

Ez a napról napra tartó küszködés csak felzaklat bennünket, és nem látjuk semmi hasznát: szívünk nem lesz tőle erősebb, állhatatosabb. Efölötti kétségbeesésünk már egészen letört bennünket, és arra a megállapításra vezetett, hogy lelkünknek ez az elszórakozása nem is a mi hibánkból, hanem természetünk gyarlóságából ered, és bele van oltva az emberi nembe.

4. Serenus apát előadása a lélek természetéről és képességeiről

SERENUS: Veszedelmes elbizakodottság jele, ha valaki elhamarkodottan dönt valamely dolog természetéről anélkül, hogy kellőképpen megvizsgálta és biztos fogalmakat szerzett volna róla, és ha csupán saját gyarlóságát veszi tekintetbe és aszerint vélekedik felőle, nem pedig magának az illető kérdésnek mivolta és természete vagy mások tapasztalata alapján mondja ki ítéletét.

Ha például valaki nem tud úszni, azt tapasztalja, hogy testének súlyát nem bírja el a víz. Ha most e tapasztalata alapján arra következtetne, hogy senki, akinek szilárd teste van, nem maradhat fenn a víz színén: e véleményét nem kell helyesnek tartanunk azért, mivel ő maga így tapasztalta, hiszen a víz színén maradni nemcsak hogy nem lehetetlen, hanem nagyon is lehetséges – másoknak, mint ezt biztosan tudjuk, és szemünk is kétségbevonhatatlan hitelességgel bizonyítja.

Az emberi szellemet általában úgy határozzák meg, hogy az *ἀεικίνητος καὶ πολυκίνητος*, vagyis „folyton változik és sokat változik”. Salamon a Bölcsesség könyvében azt írja: „A földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét” (Bölcs 9,15). Tehát természeténél fogva sohasem lehet tétlen. Ha nincs megfelelő tárgy, amely mozgékonyágát lekösse és állandóan lefoglalja, akkor változékonyságánál fogva kénytelen elkalandozni

és mindenfelé elkészálni. Végül is sok gyakorlat és folytonos tapasztalás után – amit ti hiábavaló fáradozásnak neveztek – megszokja, kitapasztalja és megtanulja, hogy minő tárgyakat válasszon emlékezte számára, hogy fáradhatatlanul csak ezek körül keringjen, állandóan velük foglalkozzék s így megerősödjék, és ezáltal képessé legyen visszautasítani az ellenség veszedelmes sugallatait, amelyek eddig elszórakozásra vezették, és állandóan kitarthasson az óhajtott lelki összeszedettségben és készségben.

Szívünknek ezt az elszórakozását nem kell tehát emberi természetünk terhére rónunk,²¹ sem Istent nem szabad okolnunk érte, Aki teremtette. Igaz ugyanis a Szentírás kijelentése: „Isten az embert igaznak alkotta, ő azonban sokféle gondolatot keresett” (Préd 7,29. LXX). Tőlünk függ tehát, hogy mire gondolunk: „mert közel van ahhoz a jó gondolat, aki keresi, és a bölcs ember rátalál” (Péld 17,7. LXX). Ha tehát saját bölcsességünkön és igyekezetünkön múlik, hogy rátaláljunk, akkor ha mégsem találunk rá, ezt minden bizonnyal saját lanyhaságunknak vagy oktalanságunknak kell tulajdonítanunk, s nem a természet hibájának. Ezzel egyezik a Zsoltáros felfogása is, aki azt mondja: „Boldog az az ember, akit Te megsegítesz, Uram! Ő határozza meg szívében, hogy felemelkedjék” (Zsolt 83,6 Vulg).

Láthatjátok tehát, hogy hatalmunkban van megszabni: felemelkedjünk-e, vagyis Istenre irányuló gondolatok keletkezzenek-e szívünkben, avagy leereszkedjünk, vagyis a földiekre és a testiségre irányuló gondolatokba merüljünk. Ha ez nem állna hatalmunkban, akkor az Úr nem korholta volna ekként a farizeusokat: „Miért gondoltok rosszat szívetekben?” (Mt 9,4). A próféta által sem parancsolta volna meg: „Távolítsátok el szemeim elől gonosz gondolataitokat!” (Iz 1,16), és nem sürgette volna: „Meddig maradnak még benned gonosz gondolatok?” (Jer 4,14). Akkor nem kérné számon őket az ítélet napján éppen úgy, mint cselekedeteinket. Mert Izaiásnál ezzel fenyegetődzik az Úr: „Eljövök, hogy egybegyűjtsem cselekedeteiteket és gondolataitokat, az összes nemzeteket és nyelveket” (Iz 66,18). Arra sem szolgál-

nánk rá, hogy tanúskodásuk alapján akár elítéljen, akár felmentsen bennünket, ama rettenetes, félelmetes ítéletkor, mint ahogy az Apostol mondja: „Gondolataik hol vádolják, hol felmentik őket, azon a napon, amikor evangéliumom szerint Isten Jézus Krisztus által ítélezik majd az emberek rejtett dolgai felett” (Róm 2,15–16).

5. Hasonlat a lélek tökéletességének megértésére, az evangéliumi századosról

A tökéletes lélekre szép példa az evangéliumi százados. Az ő lelkierejét és állhatatosságát nem terelte el minden eszébe ötlő gondolat, hanem maga döntött afelől, hogy a jó gondolatokat befogadja, a károsakat pedig minden nehézség nélkül elutasítsa. Képes értelemben véve, erre utalnak ezek a szavai: „Jómagam bár alárendelt ember vagyok, katonáknak parancsolok. Azt mondom az egyiknek: Menj! – és elmegy; a másiknak pedig: Jöjj ide! – és hozzám jön; és a szolgáltnak: Tedd ezt – és megteszi” (Mt 8,9).

Harcoljunk mi is férfiasan szenvedélyeink és bűneink ellen. S ha majd ezeket saját uralmunktól és elhatározásunktól megszűk függővé; ha kiirtjuk a testünkben dúló szenvedélyeket; ha az ész uralma alá tudjuk igazni gondolataink állhatatlan csatasorát, és az Úr keresztjének üdvöt hozó zászlajával el tudjuk úzni keblünk határaitól az ellenséges hatalmak kegyetlen seregeit: akkor e fényes diadalok érdemeiért mi is eljutunk majd ennek a századosnak a lelki magaslatára. Ezt különben Mózes előre jelezte már – misztikus értelemben – az Exodusbán: „Szemelj ki magadnak az egész seregből ezredeseket, századosokat, ötvenedeseket és tizedeseket” (Ex 18,21).

Így mi is felemelkedünk az ő méltóságának magaslatára, s nekünk is meglesz az a hatalmunk és erőnk a parancsolásra, amely nem tűri, hogy magukkal ragadjanak bennünket olyan gondolatok, amelyeket nem akarunk, hanem lehetővé teszi, hogy olyanokkal foglalkozzunk és azokhoz ragaszkodjunk, amelyek lelki örömet szereznek. Akkor mi is parancsolhatunk a bűnös sugallatoknak: Távozzatok! – s azok eltávoznak; a jók-

nak pedig mondhatjuk: Jertek! – s azok megérkeznek. Hasonlóképpen szolgálunkra, azaz testünkre is ráparancsolhatunk, hogy legyen tiszta és önmegtartóztató, s az ellentmondás nélkül szolgálatunkra lesz: nem ébreszti fel bennünk a bűnös vágy elenséges ösztöneit, hanem mindenben a lelkünket szolgálja.

Ami pedig e századosnak a fegyvereit illeti, s hogy azok minő harcra vértetik fel őt, arra vonatkozólag a szent Apostol ezt tanítja: „A mi harci fegyvereink nem test szerint valók, hanem erősek, Istenben” (2Kor 10,4). Megmondotta tehát, hogy milyenek: nem test szerint valók, vagyis nem gyengék, hanem szellemiek, ezért erősek Istenben. Utána pedig azt érteti meg, hogy milyen küzdelemre szolgálnak: „Erődítmények lerontására képesek. Velük tisztítjuk meg a gondolatokat és rontunk le minden magasságot, mely Isten ismerete ellen felemelkedik. Szolgátságba hajtunk minden értelmet, hogy engedelmesséjék Krisztusnak. Készen állunk arra is, hogy minden engedetlenséget megtoroljunk, mihelyt a ti engedelmességtek tökéletessé vált.”

Most ezeket egyenként sorra kellene vennünk, de ezt inkább majd máskor. Most csak azoknak a fegyvereknek a neveit és tulajdonságait akarom feltárni előttetek, amelyeket nekünk is fel kell öltönnünk és állandóan forgatnunk kell, ha meg akarjuk harcolni az Úr harcát, és az evangéliumi századosok soraiban akarunk katonáskodni.

Azt mondja erről az Apostol: „Fogjátok a hit pajzsát, mellyel elháríthatjátok a gonosznak minden tüzes nyilát” (Ef 6,16). Tehát a hit pajzsával fogjuk fel az érzéki vágy tüzes nyilait. Ez semmisíti meg őket az eljövendő ítélettől való félelemmel és a mennyek országába vetett hittel.

„És öltük fel a szeretet páncélját” (1Tesz 5,8). A szeretet veszi ugyanis körül és védi keblünk nemesebb részeit. Ez fogja fel a szenvedélyek halálos sebeit és védi ki az ellenség csapásait. Ez nem engedi, hogy a sátán nyilai behatolhassanak a bennünk lakó belső ember testébe: mert „mindent eltűr, mindent elvisel” (1Kor 13,7).

„...És sisakként az üdvösség reményét” (1Tesz 5,8). A sisak a főt védi. Mivel pedig a mi Fejünk Krisztus, azért első-

sorban ezt a Főt kell megvédenünk az eljövendő javak remény-
ségével, mint valami sérthetetlen sisakkal, minden kísértés és
szorongatás idején, s főként a Beléje vetett hitet kell épen,
sértetlenül megőriznünk. Mert ha valaki elveszíti valamelyik
tagját, ha csonkán is, azért még életben maradhat; fej nélkül
azonban senki sem élhet tovább egy pillanatig sem.

„És markoljátok meg a lélek kardját, ami az Isten igéje”
(Ef 6,17): „mert átható és élesebb minden kétélű kardnál. Be-
hatol és szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt. Ítél
a szív gondolatairól és érzületéről” (Zsid 4,11). Elválasztja
ugyanis tőlünk és lenyesi rólunk mindazt, ami testiséget vagy
földies dolgot talál bennünk.

Akit ezek a fegyverek öveznek, az mindig védve lesz az
ellenség nyilaitól és pusztításától. Az ilyen embert nem hur-
colja el a zsákmányra éhes ellenség bilincsekbe verve, fogoly-
ként és alattvalóként a gondolatok ellenséges területére, s
nem kell hallania a Próféta szemrehányását sem: „Miért ag-
gottál el az idegen földön?” (Bar 3,11) – hanem diadalmas
győztesként a gondolatok olyan országában időzhet, ahol
szívesen tartózkodik.

Meg akarod ismerni e százados erejét és vitézségét is,
amellyel a fentebb említett – nem testi, hanem Istenben erős –
fegyvereket forgatja? Halld magát a Királyt, Aki lelki katonás-
kodásra toborozza a bátor férfiakat, hogy az arra választotta-
kat megjelölje és kipróbálja: „Mondja az erőtlen is: Hős va-
gyok! és aki türelmes, legyen harcos!” (Joel 3,10. LXX). Amint
látjátok, Isten harcát csak a türelmesek és a gyengék harcol-
hatják meg: mindenesetre azzal a gyengeséggel, melyre a mi
evangéliumi századosunk is támaszkodott, amikor bizakodva
ezt mondhatta: „Amikor gyenge vagyok, akkor vagyok erős”
(2Kor 11,12); kevéssel előtte pedig: „Az erő a gyengeségben
lesz teljessé” (uo. 9). Ugyanerről a gyengeségről mondta az
egyik próféta is: „A gyenge is olyan lesz közöttük ama napon,
mint Dávid háza” (Zak 12,8. LXX). És az vívja meg ezt a har-
cot, aki türelmes, vagyis megvan benne az a türelem, amelyről
ezt mondja a Szentírás: „Béketűrésre van szükségetek, hogy
Isten akaratát teljesítve elnyerjétek az ígéretet” (Zsid 10,36).

6. Állandó gonddal őrizzük gondolatainkat

Tehát lehet, sőt kell is ragaszkodnunk az Istenhez. Ezt saját magunk is tapasztalhatjuk, ha megtagadjuk bűnös élvezeteinket és kiirtjuk magunkból e világ vágyait. De erre tanít azoknak a tekintélye is, akik az Úrral való meghitt beszélgetéseikben bizakodva mondják: „Lelkem Hozzád ragaszkodik” (Zsolt 62,9), és: „Bizonyosságaidhoz ragaszkodom, Uram” (uo. 118,31); majd másutt: „Jó nekem az Istenhez ragaszkodnom” (uo. 72,28). Szent Pál pedig ezt állítja: „Aki az Úrhoz ragaszkodik, egy lélek Vele” (1Kor 6,17).

Ne engedjük tehát, hogy a lélek elszórakozásai kedvünket szegjék és miattuk felhagyjunk e szent törekvéssel. Mert „aki megműveli földjét, jóllakhatik kenyérrel; aki azonban a tétlenséget keresi, betelik szegénységgel” (Péld 28,19). Ne törjön le bennünket ebben az igyekezetünkben veszedelmes kétségbeesés, mert „aki fáradozik, az bővelkedik. Aki pedig kényelmes és kerüli a szenvedést, szűkölködik” (uo. 14,23. LXX). Másutt pedig ezt mondja a Szentírás: „Az ember a szenvedésben magáért fárad, és megakadályozza saját romlását” (uo. 16,26. LXX). Hasonlóképpen: „A mennyek országa erőszakot szenved, és az erőszakosak ragadják el azt” (Mt 11,12).

Mert fáradság nélkül egyetlen erényt sem lehet elérni, és senki sem juthat el a léleknek arra a megállapodottságára, amely után ti is vágyódtok, hacsak nincs benne nagy szívbeli töredelem. Hiszen „az ember nyomorúságra született” (Jób 5,7). Hogy „meglett emberré” lehessen, és „eljuthasson a nagykorúságra, Krisztus teljességének mértéke szerint” (Ef 4,13), annak nagyon kell igyekeznie és állandó éberséggel fáradoznia. De erre a „nagykorúságra” (a tökéletességre) senki sem jut el a jövőben, ha nem elmélkedik róla és el nem telik vele már a jelenben. Már ebben az életben előre meg kell ízlelnie, hogy – mint Krisztus testének értékes tagja – már e halandó testében elnyerje a zálogát annak a kapcsolatnak, melynek révén egyesülhet az Ő testével. Csak egy vágya legyen, egy után szomjazzék; ne csupán tetteit, de még gondolatait is mindig egyre irányítsa: hogy ami az eljövendő életben a szentek

boldog élete lesz, annak zálogát elnyerje már a jelenben is, vagyis számára „Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15,28).

7. Kérdés a lélek állhatatlanságáról és a gonosz lelkek támadásáról

GERMANUS: A léleknek ezt az ingatagságát talán lehetne valamelyest korlátozni, ha nem venné körül oly nagyszámú ellenség, amely szüntelenül arra készíti, hogy azt tegye, amit nem akar, de amire saját természetének változékonysága ragadja. Minthogy azonban megszámlálhatatlanul sok, oly hatalmas és félelmetes ellenség fogja körül, lehetetlennek kellene tartanunk, hogy ezeknek ellenállhasson a lélek, főként e gyarló testben, ha a te szavad, mint valami mennyei kinyilatkoztatás, bizalmat nem öntene belénk.

8. Válasz: Isten segítségével és a szabad akarat erejével le lehet küzdeni ellenségeinket

SERENUS: Aki tapasztalta, mennyi harca van a belső embernek, nem kételkedhetik abban, hogy ellenségeink folytonosan leselkednek reánk. Valljuk azonban, hogy ezek csak annyiban akadályozzák tökéletesedésünket, amennyiben rosszra csábítanak, de arra nem kényszeríthetnek. Különbösen senki emberfia el nem kerülhetné a bűnt, amelyet ezek bele akarnak égetni a szívünkbe, ha bűnre kényszeríteni éppúgy hatalmuk volna, mint ahogy képesek arra csábítani. De amiként ők képesek bennünket rosszra csábítani, éppúgy nekünk is szabadságunkban áll a csábítást elűzni vagy abba beleegyezni.

Ám ha mégannyira félünk is ezek hatalmától és támadásaitól, ne feledkezzünk el viszont Isten oltalmáról és segítségéről se. Azt mondja Róla a Szentírás: „Aki bennetek van, hatalmasabb, mint az, aki a világban van” (1Jn 4,4). Az Ő segítsége sokkal nagyobb erővel küzd mellettünk, mint ahogy azoknak a sokasága harcol ellenünk. Hiszen Isten nemcsak ihlet a jóra,

hanem segít is rá bennünket, sőt arra egyenesen kényszerít: úgy-hogy néha tudtunk és akaratunk ellenére is az üdvösségre vezet.

Kétségtelen tehát, hogy csak azt szedheti rá a sátán, aki szántsándékkal beleegyezik a rosszba. Ezt a Prédikátor is világosan kifejezte ezekkel a szavakkal: „Mivel nem ítélik el tüstént azt, aki gonoszságot cselekszik, azért van telve az emberek fiainak szíve azzal, hogy gonoszságot cselekedjenek” (Préd 8,11. LXX). Világos tehát ebből, hogy mindenki azért vétkezik, mert ha bűnös gondolatai támadnak, nem szegül nyomban ellenük. Azért „álljatok ellen neki, akkor majd megfut előletek” (Jak 4,7).

9. Kérdés: Hogyan lehetséges kapcsolat a lélek és a sátán között?

GERMANUS: Hogyan lehetséges, kérlek, hogy ezek a gonosz lelkek oly szoros, bensőséges kapcsolatba léphetnek a lélekkel, hogy nemcsak társulhatnak, hanem valósággal egyesülhetnek vele: úgyhogy észrevétlenül szólhatnak hozzá, beléje fészkelődhetnek, és azt sugallhatják neki, amit akarnak, s arra ösztönözhetik, amire nekik tetszik? Látják gondolataikat, kikutatják indulatait, sőt oly szoros egység lehetséges köztük és a lélek között, hogy Isten kegyelme nélkül szinte nem is lehet megkülönböztetni, mi ered az ő csábításukból, és mi a saját akaratunkból.

10. Válasz: A tisztátalan lelkek kapcsolata a lélekkel

SERENUS: Nincs abban semmi csodálatos, hogy egyik lélek a másikkal észrevétlenül kapcsolatba léphet, és titkon hatalma van rábeszélni a másikat, amire neki tetszik. Köztük ugyanis, akár csak az emberek között, bizonyos hasonlóság és rokonság van, ami természetüket illeti. A lélek természetének meghatározása az ő természetükre éppúgy ráillik.²² Kölcsönösen egymásba kapcsolódni és egyesülni azonban, úgyhogy egyik a másikban legyen, egyáltalában nem tudnak. Ezt

a képességet ugyanis egyedül csak Istennek tulajdoníthatjuk, mert egyedül az Ő természete testetlen és egyszerű.

11. Ellenvetés: Lehetséges-e, hogy tisztátalan lelkek behatoljanak a megszállottak lelkébe és velük egyesüljenek?

GERMANUS: Ennek a nézetnek véleményünk szerint elmentmond az a tény, amit a megszállottaknál láthatunk: hogy a tisztátalan lelkek sugallatára olyasmit beszélnek, és cselekesznek, amiről nem tudnak. Hogyne hinnénk tehát, hogy ezeknek a lelke egyesül velünk, mikor szinte azok eszközeivé válnak: elhagyják saját természetüket, és azok indulatait és érzelmeit teszik magukévá, úgyhogy már nem is a saját szavaikkal, mozdulataikkal és akaratukkal fejezik ki magukat, hanem azokéval?

12. Válasz: Miképpen uralkodnak a tisztátalan lelkek a megszállottakon?

SERENUS: Fentebbi meghatározásommal nem ellenkezik az, amit a megszállottakról felhottok: hogy a tisztátalan lelkek hatalmában olyasmit beszélnek vagy cselekesznek, amit nem akarnak, vagy olyan megnyilatkozásra kényszerülnek, amiről nem tudnak. Kétségtelen ugyanis, hogy nem egyformán megy végbe bennük a tisztátalan lelkek különböző ráhatása. Vannak egyes megszállottak, akik egyáltalán nem tudnak arról, mit beszélnek vagy cselekesznek; mások viszont tudják, és később vissza is emlékeznek rá.

Nem szabad azt sem gondolnunk, hogy a tisztátalan lélek behatol magának a léleknek az állagába, azzal mintegy egyesül, azt magára ölti és áldozatának a szájával beszél és ejti ki a szavakat. Higgyük meg, hogy erre egyáltalában nem képes. Mert nyilvánvaló, hogy nem a lélek gyengeségét, hanem a test gyarlóságát használja fel a tisztátalan lélek, midőn felüti a székhelyét azokban a tagokban, amelyekben a lélek ereje lakozik, hogy elviselhetetlen, szörnyű terhet rójon rájuk, és áthatolhatatlan sötétségbe borítsa és elfojtsa a lélek szellemi

képességeit. Ez néha a bor vagy láz hatására, a túlságos hidegtől vagy más okból, például kívülről származó betegségből is megtörténik. Még Jóbbal sem bánhatott így a sátán, pedig hatalmába kerítette a testét; mert az Úr parancsa megtiltotta neki: „Kezedbe adom őt, de kíméld a lelkét!” (Jób 2,6): – vagyis ne foszd meg eszének használatától azáltal, hogy meggyöngíted lelke lakóhelyét és megszállod szellemét, vagy megsérted értelmének a szervét; mert ezt arra kell használnia, hogy neked ellenálljon. Ha ellenáll, nem szabad elnyomnod értelmét és bölcsességét sem, vagyis szívének legnehezebb részét se fojtsd el hatalmaddal.²³

13. Szellem nem hathat át egy másik szellemet, egyedül csak az Isten

A szellem képes áthatni a testet, ezt a vaskos, szilárd anyagot. Ennél mi sem könnyebb. Ebből azonban nem kell arra következtetnünk, hogy a sátán, aki ugyancsak szellem, hasonlóképpen egyesülhet a lélekkel, hogy azt is részesévé tegye a maga természetének (vagyis hogy eltöltse önmagával). Ez egyedül csak a Szentháromságnak lehetséges. Ez annyira áthathatja egész szellemi természetünket, hogy nem csupán átölelni, körülvenni képes, hanem bele is hatolhat, és eláradhat benne, mint ahogy a testetlen szellem a testben.

Mert azt tanítjuk ugyan, hogy vannak szellemi létezők, mint amilyenek például az angyalok, az arkangyalok és a többi égi erők, valamint maga a mi lelkünk, vagy ez az áttetsző levegő: ezeket azonban mégsem tarthatjuk testetlen valóságoknak. Van ugyanis testük, a maguk módja szerint, amellyel együtt léteznek, bár ez sokkal finomabb, mint a mi testünk.²⁴ Ez a véleménye az Apostolnak is. Így beszél ugyanis róluk: „Van égi test, meg földi test”; később pedig: „Erzéki testet vetnek el, s szellemi test támad föl” (1Kor 15,40; 44).

Nyilvánvaló ebből, hogy nincs igazán testetlen valóság, csupán csak az Isten. Ezért egyedül csak Ő képes áthatni minden szellemi és értelmi létezőt, mivel egyedül Ő egész mindenütt és mindenben, úgyhogy Ő látja és tekintetével áthatja

az ember gondolatait, belső indulatait és lelkének minden rejtekét. Egyedül ÓrOLA jelentette ki ugyanis az Apostol: „Isten szava eleven, átható, és élesebb minden kétélű kardnál. Behatol és szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt. Előtte teremtmény nem maradhat láthatatlan, szemében minden födetlen és nyílt” (Zsid 4,12–13). Szent Dávid pedig ezt mondja: „Szívüket egytől egyig Ő alkotta” (Zsolt 32,15), és „Ő ismeri a szív rejtekeit” (uo. 43,22). Jób hasonlóképpen: „Te ismered egyedül az emberek fiainak szívét” (Jób helyett valójában Salamon szavai: 2Krón 6,30).

14. Ellenvetés: A sátán is látja az emberek gondolatait

GERMANUS: A te elgondolásod szerint akkor ezek a gonosz lelkek még gondolatainkat sem láthatnák. Ezt gondolni azonban nagy ostobaság volna, mert azt mondja a Szentírás: „Ha a hatalmas szellem föléd kerekedik...” (Péld 10,4). Másutt meg: „Az ördög szívébe sugallta iskarióti Júdásnak, hogy elárulja az Urat” (Jn 13,2). Hogyan volna tehát hihető, hogy nem állanak nyitva előttük a mi gondolataink, mikor érezzük, hogy ezeknek magvait nagyrészt ők maguk hintik el és az ő csábításukra keletkeznek bennünk?

15. Válasz: Mire képesek a gonosz lelkek az ember gondolataival kapcsolatban és mire nem?

SERENUS: Senki sem kételkedik abban, hogy a tisztátalan szellemek felismerhetik, milyen gondolatokkal foglalkozunk: ezt azonban csak külső, érzékelhető jelekből állapítják meg, mint amilyenek hajlamaink, szavaink, törekvéseink, amelyekről észreveszik, hogy mi felé vonzódunk inkább. De ami még nem lépett ki lelkünk belső rejtekéből, azt egyáltalában nem tudják megközelíteni.

Sőt, hogy az általuk sugallt gondolatokat befogadjuk-e, vagy hogy miképpen fogadjuk be, még azt sem magának a léleknek a természetéből ismerik fel, vagyis annak belső indulatából, ahogy az annak velejében – hogy úgy mondjam –

rejtőzik, hanem az ember külső mozdulataiból és megnyilatkozásaiból következtetnek rá. Ha például mértéktelenségre csábítanak, és azt látják, hogy a szerzetes tekintetét az ablakra vagy a nap állása felé emeli, vagy pedig buzgón érdeklődik, hogy hány óra: ebből megtudják, hogy befogadta a torokosság vágyát. Ha paráznaságra igyekeznek rávenni, és észreveszik, hogy türelmesen elviseli a bűnös vágy nyilát, vagy azt látják, hogy teste fölgerjed, vagy legalábbis nem olyan nagyon sóhajtozik a tisztátalan kísértés bujasága miatt, mint ahogy kellene: ebből megértik, hogy lelke mélyébe behatolt a tisztátalan vágy nyila. Ha meg szomorúságra, haragra, indulatra ösztökélik, akkor testének mozdulataiból és érzékelhető felindulásából ismerik fel, hogy meggyökereszk-e a szívében. Ilyenkor ugyanis a szerzetes vagy hallgatagon remeg, vagy bizonyos méltatlankodással felsóhajt, vagy arca változik el: elsápad vagy kipirul. Ily módon ravaszul kitudják, hogy ki-ki melyik bűnnek hódol: mert teljes bizonyossággal következtethetik, hogy mindegyikük abban a bűnben találja tettségét, amelynek a csábításába beleegyeznek. Valamely testi megnyilatkozásból vagy mozdulatból ugyanis észreveszik hozzájárulásunkat.

De nem csoda, hogy ezek az éteri erők így meg tudják állapítani mindezeket, hiszen gyakran látjuk, hogy bölcs emberek is megteszik: vagyis az ember testtartásából, arckifejezéséből vagy külső magatartásából felismerik a belső ember állapotát. Mennyivel biztosabban megállapíthatják tehát ezek, akik szellemi természetüknél fogva kétségtelenül sokkal ravaszabbak és okosabbak, mint az emberek!

16. Hasonlat annak megértésére, hogyan ismerik meg a tisztátalan lelkek az emberek gondolatait

Egyes rablók azokban a házakban, amelyek ellen titkon merényletet terveznek, az emberek elrejtett kincseit oly módon szokták kikutatni, hogy az éjszaka sötétjében óvatosan homokszemeket szórnak el. Ezzel állapítják meg a rejtett kincset, mert amit szemükkel meg nem láthattak, azt a lehullott

homokszemek csengéséből, zajából megállapítják, és így biztosan meg tudják mondani, hogy ott valami tárgy vagy fém van, mert elárulja a hangja.

Így azok is, akik szívünk kincsét fürkészik, először mintegy beleszórják a veszedelmes csábítások homokszemeit, s midőn látják, milyen testi elváltozást keltettek bennünk, mint ha csak megcsendülne rájuk szívünk legbensőbb rejteke, ezáltal felismerik, mi rejlik a belső ember mélyén.

17. Nem minden gonosz lélek ébreszti fel az emberben az összes szenvedélyeket

Tudnunk kell azonban, hogy nem minden gonosz lélek gyűjthatja fel az emberben az összes szenvedélyeket, hanem minden egyes bűnt más-más lélek sürget. Egyeseket a tisztátalanság vagy az érzéki vágyak szennye gyönyörködtet; mások káromlással vagy a harag és indulatosság szenvedélyével veszélyeztetik inkább a lelkünket. Vannak, akiknek a tápláléka a szomorúság, vagy akiket a hiú dicsőség és a kevélység ejtett meg. S mindegyik azt a bűnt plántálja bele az emberi szívekbe, amelyikben maga is kedvét leli. De nem valamenynyien egyszerre oltják belénk a magunk gonoszságát, hanem felváltva, amint erre az idő, a hely vagy áldozatuk lelkiállapota alkalmasabbnak mutatkozik.

18. Kérdés: Van-e meghatározott rend a gonosz lelkek támadásában, hogy mikor kerüljenek sorra?

GERMANUS: Eszerint tehát azt kellene hinnünk, hogy köztük mintegy rendezett, vagy hogy úgy mondjam, szabályozott a gonoszság: megállapított rendben kerülnek sorra, és előre megfontolt terv szerint intézik támadásaikat. Márpedig tudvalevő, hogy rend és terv csak a jók és erényesek között lehetséges. Azt mondja ugyanis a Szentírás: „Keresed a bölcsességet a gonoszok között, de nem találsz” (Péld 14,6. LXX); és: „Ellenségeink esztelenek” (Deut 32,31. LXX); és

hogy „nincs bölcsesség, nincs erő, sem tanács az istenteleneknél” (Péld 21,30. LXX).

19. Válasz: Miben áll a gonosz lelkek egyetértése a támadások egymásutánja felől?

SERENUS: Annyi bizonyos, hogy a gonoszok közt nincs állandó egyetértés, sőt még azokban a bűnökben sincs közöttük tökéletes megegyezés, amelyekben valamennyien kedvüket lelik. Mert, mint mondottátok, a szabadosság sohasem tűri a rendet és fegyelmet.

Egyes esetekben azonban, amikor közös fellépésükre van szükség vagy valamely közös nyereségre tehetnek szert, kénytelenek egy időre közös megegyezésre jutni. Ezt nyilván láthatjuk a gonosz lelkek hadviseléséből: nemcsak hogy az idő és sorrendet tartják meg egymás között, hanem azt is tudjuk, hogy egyes helyekhez különösen ragaszkodnak s állandóan megszállva tartják őket. Mivel ugyanis kénytelenek változtatni kísértéseiket, és meghatározott bűnökre más-más időben kell intézniük támadásaikat, ebből világosan megérthetjük, hogy senkit sem lehet egy időben hiú dicsőséggel áztatni és a paráznaság bűnös vágyával perzselni; nem lehet felfuvalkodottá tenni valakit a lelki kevélység gőgjével, s ugyanakkor nemtelen testi mértéktelenséggel is megalázni. Senki sem képes ostoba nevetésben és kacagásban feloldódni, és ugyanakkor a harag töviseit érezni, vagy eltelni a mardosó szomorúság fájdalomával. Hanem mindegyik gonosz lélek külön-külön támad a lélek ellen: úgyhogy ha legyőzötten kénytelen elvonulni, más gonosz léleknek engedi át a helyet, hogy ez még hevesebb támadást indítson ellene; ha pedig győz a lélek felett, hasonlóképpen kiszolgáltatja másnak, hogy az is bukásba ránthassa.

20. Az ellenséges hatalmak nem mind egyformán erősek, és nem kísérhetnek bennünket kényük-kedvük szerint

Azt is tudnunk kell, hogy nem mindnyájan egyformán kegyetlenek és mohók, s nem is egyformán erősek és gonoszok. A kezdőkkel és gyengékkel csak gyengébb lelkek mérkőznek meg a harcban; ha azután Krisztus bajnoka ezeket a gonosz lelkeket legyőzte, fokozatosan egyre hatalmasabbakkal kell harcolnia. Az ember ereje és a tökéletességben való előhaladása szerint a küzdelem nehézsége is növekszik.

Mert nincs az a szent, aki ilyen hatalmas ellenségek gonoszságával szemben megállhatná a helyét, vagy szembeszállhatna cselvetéseikkel; de kegyetlenségüket és vadságukat sem tudná elviselni, ha küzdelmünk kegyes döntőbírája és vezetője, Krisztus ki nem egyenlítené a küzdőfelek erejét, ha viszsza nem vetné és meg nem fékezne túlságosan heves támadásaikat, s meg nem adná a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is, hogy elviselhessük (1Kor 10,13).

21. A gonosz lelkek az emberekkel vívott harcukban maguk is kapnak sebet

Azt hiszem egyébként, hogy ez a küzdelmük nincs minden fáradság nélkül. Harcukban ők is éreznek bizonyos szorongást; őket is éri szomorúság, különösen, ha erősebb ellenfelük támad, vagyis ha szent, tökéletes emberekkel mérkőznek. Különben náluk nem is beszélhetnénk küzdelemről, harcról, hanem egyszerűen csak, hogy úgy mondjam, kockázat nélkül rászednék az embert.

És hogyan állhatna meg akkor az Apostol kijelentése? Azt mondja ugyanis: „Nem a test és vér ellen kell viaskodnunk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, e sötét világ kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen” (Ef 6,12). Másutt pedig: „Én is mérem az ökölcsapásokat, de nem csak a levegőt csapkodva” (1Kor 9,26); majd ismét: „Jó harcot harcoltam” (2Tim 4,7). Ahol azonban küzdőtétről van szó, meg küzdelemről és harcról, ott szükségképpen mind a két

küzdő fél izzad, fárad és szorong. Ha legyőzik őket, mindkettőre egyformán szomorúság és megszágyenyülés vár; ha pedig győznek, egyformán örülnek a győzelemnek. Ha azonban az egyik fél nagy fáradsággal küzd csak, a másik viszont nyugodt biztonságérzettel harcol, és csupán csak akarnia kell, hogy erejével legyőzze ellenfelét: akkor ezt nem nevezhetjük harcnak, sem összecsapásnak, sem küzdelemnek, legfeljebb gonosz, jogtalan, erőszakos elnyomásnak.

Tehát ők nem kevésbé szenvednek az emberek elleni harcban. Ők is sokat fáradnak, hogy kivívhassák az óhajtott győzelmet, és az a szégyen, mely reánk várt volna, ha fölénk kerekednek, rájuk hárul vissza, e szavak szerint: „Ajkaik gonoszsága elborítja őket” (Zsolt 139,10); másutt pedig: „Saját fejére hull vissza fájdalma” (uo. 7,17); majd ismét: „Érje olyan tör, melyre nem számított; elrejtett hálója fogja meg őt, és önön törébe hulljon” (uo. 34,8): abba tudniillik, amelyet az ember rászédésére helyezett el. Vagyis ők nem szenvednek kevésbé, s ahogy minket levernek, őket éppúgy éri vereség. Ha pedig alulmaradnak, nem vonulnak el szégyen nélkül.

A Zsoltáros a belső ember nyitott szemével látta bukásukat és küszködésüket. Látta azt is, hogyan örülnek minden ember bukásának és pusztulásának. Attól való félelmében, hogy fölötte is így örvendhetnek, kéri az Urat: „Ragyogtasd fel szememet, hogy halálos álomba sohase merüljek; hogy sohase mondja ellenségem: Legyőztem! Mert ujjongani fognak szorongatóim, ha megingok” (Zsolt 12,4). Másutt meg: „Istenem! ne örvendjenek rajtam! Ne mondhassák szívükben: Így kívántuk! Ne mondhassák: Felfaltuk! Mert vicsorgatják reám fogukat” (uo. 34,24–25.16). „Leskelődik rejtékén, mint barlangjában az oroszlán, leskelődik, hogy megragadja a szegényt” (uo. 9/10,9). „Eledelt kér magának az Istentől” (uo. 103,21).

Ha azonban összes erőfeszítésük ellenére sem tudtak rászédni bennünket, meghíúsult fáradozásuk miatt szükségképpen „megzavarodnak és megszágyenyülnek, kik életünkre törnek, hogy elvegyék” (Zsolt 39,15); „szegényt, gyalázatot öltenek, kik rosszat terveznek ellenünk” (uo. 34,26). Jeremiás is azt mondja: „Szégyenüljenek meg ők, de ne szégyenüljek

meg én; reszkessenek ők, de ne reszkessek én! Hozd reájuk a nyomorúság napját, és zúzd össze őket kétszeres csapással!" (Jer 17,18). Mert senki sem kételkedik abban, hogy amikor tőlünk vereséget szenvednek, kettős csapás sújtja őket. Az első az, hogy míg az emberek életszentségre törekednek, ők maguk elvesztették azt, noha megvolt bennük, sőt egyenesen az emberiség romlását okozták. A másik pedig, hogy szellemi mivoltuk ellenére a testi, földi ember le tudja győzni őket.

Azért a szentek mindegyike, látva ellenségei romlását és saját győzelmét, ujjongva így kiált fel: „Üldözőbe veszem ellenségeimet és elfogom őket; nem térek vissza, míg el nem pusztultak. Elpusztítom őket, fel nem kelhetnek: lábam alá esnek” (Zsolt 7,38). Ugyanez a Próféta azonban imádkozik is ellenük: „Szállj perbe, Uram, azokkal, akik ártanak nekem; harcolj azokkal, akik harcolnak ellenem. Ragadj fegyvert és pajzsot: kelj föl és segíts meg engem; ránts kardot és szorítsd vissza üldözőimet. Mondd lelkemnek: Én vagyok a te segítséged!” (Zsolt 34,1–3). Ha pedig leigázzuk és kioltjuk minden szenvedélyünket s így fölérünk kerekedünk, ezáltal méltók leszünk arra, hogy mi is hallhassuk e túlradó szavakat: „Kedzed emelkedjék ellenségeid fölé, és valamennyi ellenséged elpusztul!” (Mik 5,9).

Mindezt és ehhez hasonlókat megtaláljuk a szent könyvekben. Amikor olvassuk vagy énekeljük őket, higgyük, hogy egyenesen e gonosz lelkek ellen íródtak, akik éjjel-nappal áskálódnak ellenünk. Különben nemcsak hogy nem szolgálnának szelidségünk és türelmünk épülésére, hanem még keményszívűségre is vezetnének, ami pedig ellenkezik az evangéliumi tökéletességgel.²⁵ Mert ez esetben nemcsak hogy arra tanítanának bennünket, hogy ne imádkozzunk ellenségeinkért és ne szeressük őket, hanem egyenesen arra szólítanak fel, hogy engesztelhetetlen gyűlölettel elátkozzuk őket, rosszat kívánjunk nekik, és szüntelenül ellenük imádkozunk. Szerfelett bűnös és szentségtörő gondolat volna azt hinni, hogy oly szent férfiak és Isten barátai ilyen szellemben írták volna őket. Krisztus eljövetele előtt nem nekik szólt a törvény,²⁶ s ők mégis, áthágva a mózesi törvény rendelkezé-

seit, inkább az evangélium parancsainak akartak engedelmessé válni, és megelőzve saját korukat, apostoli tökéletességre törekedtek.

22. A gonosz lelkek nem árthatnak kényük-kedvük szerint

A gonosz lelkeknek nincs hatalmuk arra, hogy bárkinek is árthassanak az emberek közül. Nyilvánvalóan bizonyítja ezt Jób esete: az ellenség nem meri jobban próbára tenni, mint amennyire Isten rendelkezése megengedi neki. De az evangéliumban megörökített szavaik is erről tanúskodnak, midőn azt mondják: „Ha kiűzöl minket, küldj a sertésnyájba” (Mt 8,31). Ha ugyanis a tisztátalan, néma állatokba sem költözhetnek be Isten engedélye nélkül, akkor sokkal inkább hihető, hogy az emberbe sem hatolhatnak be tetszésük szerint, akit Isten saját képére teremtett.

Különben nemcsak az ifjak, akikről látjuk, milyen állhatatosan kitartanak ebben a pusztaságban, de a tökéletesek közül sem lakhatnék senki egyedül a pusztában, mikor ennyi és ilyen hatalmas ellenség veszi körül őket: ha a gonosz lelkek tetszésük szerint árthatnának nekik, vagy szabadon támadhatnák őket. De még határozottabban megerősíti ezt Urunk, Üdvözítőnk kijelentése, melyet magára vett emberi természetének alázatossága szerint Pilátushoz intézett: „Semmi hatalmad sem volna felettem, ha onnan felülről nem kaptad volna” (Jn 19,11).

23. A gonosz lelkek hatalma korlátozott

Mindazonáltal saját tapasztalatunkból csakúgy, mint elődeink hagyományai alapján eléggé világos, hogy most már nincs olyan hatalmuk a gonosz lelkeknek, mint azelőtt, az első remeték idejében volt, amikor még kevés szerzetes élt a pusztában. Akkor ugyanis oly féktelenek voltak, hogy csak kevesen, azok közt is csak a legállhatatosabbak és a hajlott korúak tudták elviselni a pusztában lakást. Abban a nyolc-tíz kolostorban, ahol laktak, oly kegyetlenül garázdálkodtak a

gonosz lelkek, s oly gyakran és kézzelfogható módon éreztették támadásaikat, hogy a szerzetesek éjjelenként nem mertek valamennyien egyszerre aludni, hanem csak felváltva: míg egyesek aludtak, a többiek virrasztottak, s állandóan zsoltárokat, imádságokat mondtak és szent olvasmányokkal foglalkoztak. Ha pedig a természet parancsoló szava őket is alvásra sürgette, akkor felkeltették a többieket, hogy most ők őrködjenek azok felett, akik aludni készültek.

Ha tehát most ennyire békén és biztonságban lehetünk felelőlk – nemcsak mi, akik úgy látszik, az öregkor tapasztalatai folytán némileg erősebbek vagyunk, hanem a fiatalabbak is –, ez csak ennek a két oknak valamelyikére vezethető vissza: vagy a kereszt ereje hatolt be a pusztaságba is, miután kegyelme mindenütt ragyog már, s ez visszavetette a sátán gonzságát, vagy pedig a mi hanyagságunk az oka, hogy a gonosz lelkek támadásai enyhültek: mert nem tartják magukhoz méltónak olyan elszántsággal küzdeni ellenünk, mint ahogy annak idején Krisztus legkipróbáltabb katonái ellen kegyetlenkedtek, persze csak azért, hogy csalárd módon felhagyva az érzékelhető támadásokkal, annál kegyetlenebbül romlásba döntsenek bennünket.

Mert, mint látom, egyesek olyan lanyhaságba süllyedtek már, hogy csak igen szelíden szabad figyelmeztetni őket, sőt szinte hizelegni kell nekik: csak el ne hagyják celláikat, hogy veszedelmes nyughatatlanság ne vegyen erőt rajtuk. Ha ugyanis ide-oda járnak és kószálnak, súlyosabb bűnökbe keveredhetnek. Ezért már azt is nagy eredménynek tartják náluk, hogy ha mégoly lanyhán is, de kitartanak a pusztaságban. Ezért előljáróik legfőbb orvosság gyanánt ezt szokták ajánlani nekik: Maradjanak cellájukban, s egyenek, igyanak, aludjanak ott, amennyi jólesik: csak állandóan tartsanak ki benne!

24. Mi módon hatolnak be a gonosz lelkek azoknak a testébe, akiket meg akarnak szállni?

Tudvalevő, hogy a tisztátalan lelkek másképp nem képesek behatolni azok testébe, akiket meg akarnak szállni, mint

hogy előbb a lelküket és gondolataikat kerítik hatalmukba. Előbb megrabolják őket az Isten félelmétől, a Reá való emlékezéstől s a lelki elmélkedéstől, s miután így mintegy megfosztották őket minden oltalomtól és isteni védelemtől, merészen reájuk rohannak, mivel most már könnyen legyőzhetik őket. Attól kezdve aztán lakást vesznek bennük, mintha öröklött birtokaik volnának az illetők.

25. Akiket a bűnök tartanak hatalmukban, nyomorultabbak, mint akiket a gonosz lelkek szálltak meg

Kétségtelen azonban, hogy sokkal súlyosabb és hevesebb zaklatásnak vannak kitéve azok, akikről nem látszik ugyan, hogy testüket megszállták volna a gonosz lelkek, de lelküket annál veszedelmesebb rabságban tartják: mert az ilyenek teljesen belekeveredtek ezek bűneibe és gyönyöreibe. Az Apostol szavai szerint ugyanis „annak a rabja mindenki, aki őt legyőzte” (2Pt 2,19). Betegségük annál kétségbeejtőbb, mivel ezek a gonosz lelkek rabjai ugyan, de ők maguk sem tudnak arról, hogy azok ellenük támadnak, sem hogy uralmukat túrik.

Különben tudomásunk van arról, hogy még szent férfiak testét is megszállta a sátán, vagy legalábbis súlyos betegséggel támadta meg, néha egészen jelentéktelen hibák miatt is. Isten kegyessége ugyanis nem tűri, hogy akár a legkisebb foltot vagy szeplőt is találja rajtuk az ítélet napján. Ezért a próféta, sőt tulajdonképpen magának Istennek a szavai szerint már most kiéget a szívükből minden szennyet, hogy mint tűzben kipróbált arany vagy ezüst, jussanak át az örökkévalóságba, és ne legyen szükségük bűnhődő tisztulásra. „Salakodat tisztára olvasztom és eltávolítom minden ónodat... Azután majd »Igazság városának« hívnak, »Hűséges városnak«” (Íz 1,25–26). „Mint ahogy tűzzel próbálják ki az ezüstöt, és kemencében az aranyat, úgy választja ki az Úr a szívetek” (Péld 17,3). Majd másutt ismét: „Az aranyat és ezüstöt tűzben teszik próbára, az embert pedig a megaláztatás kemencéjében” (Sir 2,5). Hasonlóképpen: „Mert megfenyíti az

Úr, akit szeret, s megostorozza minden fiát, akit befogad” (Zsid 12,6).

26. A félrevezetett próféta halála és Pál apát betegsége, amely azért érte, hogy megjavuljon

Nyilvánvalóan láthatjuk, hogy ez történt azzal a próféta-val és Isten emberével is, akiről a Királyok III. könyvében olvasunk. Egyetlen engedetlenséget követett el, nem is szántszándékkal, nem is saját akarátának gonoszságából, hanem mert másvalaki rászedte: mégis nyomban széttépi egy oroslán. Így mondja el maga a Szentírás: „Az Isten embere (volt), aki nem engedelmeskedett az Úr szájának: az Úr kiszolgáltatta az oroslánnak, s az összetörte s megölte, az Úr szava szerint” (3Kir 13,26). Ez az eset azt mutatja, hogy a próféta eleget tett az imént elkövetett vétkéért és vigyázatlan tévedéséért; de egyúttal elnyerte igazságának érdemeit is. Márpedig az Úr éppen ezért küldte rá az ideig való megpróbáltatást. A ragadozó állat ugyanis megkíméli őt és nem nyúl hozzá: falánksága ellenére hozzá sem mer fogni, hogy felfalja a neki kiszolgáltató holttestet.

Napjainkban ugyanezt az igazságot bizonyítja világosan és félreérthetetlenül Pál apát esete, valamint Mózes apáté, aki ebben a pusztaságban lakott, azon a helyen, amelyet Calamusnak neveznek. Az előbbi azonban a Panephrisis nevű város közelében fekvő pusztaságban tartózkodott. Tudjuk, hogy ez a sivatag úgy keletkezett, hogy egykor a nagy sótartalmú víz elöntötte ezt a területet. Valahányszor ugyanis északi szél fúj, ez annyira felkavarta a sós tavak vizét, hogy az rázúdult a körül fekvő földekre és annyira elöntötte őket, hogy a régi falvak, amelyeket lakói egykor éppen ezért hagytak el, úgy tűnnek fel, mintha szigetek volnának.

Itt élt tehát ez a Pál apát. A magány békéjében és a csendben oly nagy tökéletességre tett szert, hogy szemeinek nemcsak hogy női arcot nem, de még a másneműek ruháját sem engedte megpillantani. Midőn egyszer Archebius apát kíséretében (vö. Coll XI,2), aki ugyanabban a pusztaságban élt,

egy idős szerzetes cellája felé tartott, véletlenül egy asszony jött vele szemben. E találkozás annyira bántotta, hogy még a szeretet kötelességének teljesítésével is felhagyott, amiért ezt a látogatást tervezte, és oly sietve menekült vissza kolostorába, ahogy még az oroszán vagy a legkegyetlenebb sátán elől sem futna senki. Nem hajlott az említett Archebius apátnak sem kiabálására, sem könyörgésére, aki vissza akarta hívni, hogy folytassák a megkezdett utat az idős szerzetes felkeresésére, ahogy tervezték.

Bár ezt a tisztaság iránti buzgóságából és az ártatlanság szeretetéből tette, semmi esetre sem járt el okosan. Túllépte a szabályok és a kellő szigorúság mértékét: mert ezzel nemcsak a nőkkel való bizalmasodást tartotta megvetésre méltónak, ami valóban ártalmas, hanem még a másneműek pusztá megpillantását is. Nyomban egész teste megbénult, úgyhogy egyik tagját sem tudta használni. Mert nemcsak keze-lába, hanem a nyelve, mely a beszédhez szükséges, valamint a füle is annyira érzéketlenné vált, hogy nem maradt benne több emberi, mint a mozdulatlan, érzékelt test. Ez a betegsége odáig fajult, hogy férfiak segítsége már nem is volt elegendő ápolására: egyedül csak a nők gondoskodása segíthetett rajta. A szent szüzek kolostorába vitték tehát, és nők szolgálták ki étellel-itallal, amit még intéssel sem tudott kérni. Ezek gondoskodtak minden természetes szükségletéről, és szolgálták ki közel négy éven át, vagyis egészen élete végéig.

Bár e betegsége annyira elgyengítette összes tagjait, hogy egyiket sem volt képes mozgatni, s azok teljesen érzéketlenek voltak: erényeiből mégis oly nagy kegyelem áradt, hogy ha azzal az olajjal, amelyet ez a – szinte mondhatnám nem is teste, hanem holtteste érintett, bekenték a beteget, nyomban minden betegségükből kigyógyultak. Ez a bénulása még a hitetlenek előtt is nyilvánvalóvá és világossá tette, hogy összes tagjainak elgyengülése az Úr rendelkezéséből és szeretetéből érte, és a gyógyítás kegyelmét a Szentlélek ereje közölte vele, tisztaságának bizonyosságára és érdemeinek kinyilvánítására.

27. Mózes apát megpróbáltatása

A másik, akiről említettem, hogy ebben a pusztaságban élt (ti. Mózes apát, vö. Coll I–II), szintén páratlan és hasonlíthatatlan életszentségre tett szert. Egyszer azonban Macarius apáttal vitatkozva kissé keményebben szólt hozzá, mivel valamely nézet meglepte őt. Ennek az egyetlen szónak a büntetésére Isten nyomban kiszolgáltatta őt egy kegyetlen ördögnek, úgyhogy az megszállotta és arra vitte, hogy az emberi ürüléket vegye a szájába.

De hamarosan nyilvánvaló lett, hogy az Úr ezt a csapást csak tisztulására küldte rá, hogy még ilyen pillanatnyi bűn szennye se maradjon benne. Hamarosan meggyógyult ugyanis, mégpedig úgy, hogy Macarius apát azonnal leborult a földre és imádkozott. Erre a gonosz lélek, gyorsabban, mint ahogy elmondom, kimenekült belőle és eltávozott.

28. Nem szabad megvetni a tisztátalan lelkektől megszállottakat

Ebből nyilvánvalóan megérthetjük azt is, hogy nem szabad utálni vagy lenézni azokat, akiket különféle kísértések érnek, vagy akik ki vannak szolgáltatva a gonosz lelkeknek. Rendületlenül hinnünk kell ugyanis ezt a kettőt: az egyik, hogy Isten engedélye nélkül senkit sem érne közülünk kísértés; a másik pedig, hogy bármivel látogat is meg bennünket az Isten, akár szomorúnak tűnjék fel az abban a pillanatban, akár örvendetesnek: azt mind Ő bocsátja reánk, a mi hasznunkra, mint jóságos Atyánk, vagy mint könyörületes Orvosunk. Tehát ők is, mint a nevelőkre bízott gyermekek, kénytelenek eltérni ezt a megaláztatást, hogy ha majd eltávoznak e világból, tisztán kerüljenek át az eljövendő életre, vagy hogy ott kisebb bűnhődés várjon reájuk. Mert az Apostol szerint az ilyeneket e földi életben kiszolgáltatja a sátánnak, testük vesztére, hogy lelkük üdvözüljön a mi Urunk Jézus Krisztus napján (1Kor 5,5).

**29. Ellenvetés: Miért van mégis,
hogy nem engedik az Úr testéhez járulni azokat,
akiket a tisztátalan lelkek zaklatnak?**

GERMANUS: Miért látjuk mégis, hogy az emberek nemcsak hogy lenézik őket és borzadnak tőlük, hanem a mi vidékünkön még az Úr testének vételétől is távol tartják őket, az evangélium szavai szerint: „Ne vessetek szent dolgokat ebeknek, s ne szórjátok gyöngyeiteket sertések elé” (Mt 7,6)? Hiszen, mint mondod, azt kell hinnünk róluk, hogy ezt a megalázó megpróbáltatást tisztulásukra és hasznukra bocsátja rájuk az Isten!

30. Válasz a feltett kérdésre

SERENUS: Ha azt a nézetet, sőt hitet valljuk, melyet fentebb összefoglaltam, vagyis ha hisszük, hogy minden Isten által történik, s hogy Ő mindent lelkünk javára rendez el: akkor nemcsak hogy nem nézzük le őket, hanem mint saját testünk tagjaiért, szüntelenül imádkozunk értük, és szívünk mélyéből őszinte részvétet érzünk irántuk. Hiszen „ha szenved az egyik tag, valamennyi együtt szenved vele” (1Kor 12,26). Mert tudnunk kell, hogy nélkülük, mint tagjaink nélkül, semmiképpen sem juthatunk el a tökéletességre, mint ahogy a Szentírásban is olvassuk, hogy elődeink sem nyerték el nélkülünk az ígéret teljességét. Ezt mondja ugyanis róluk az Apostol: „Ezek mindnyájan, bár a hit igazolta őket, nem nyerték el az ígéretet, mert Isten nekünk rendelt valami jobbat, hogy nélkülünk ne jussanak el a tökéletességre” (Zsid 11,39–40).

Arra sem emlékszem, hogy elődeink valaha is megtagadták volna tőlük a szentáldozást, sőt azt tartották, hogy lehetőleg mindennap részesítsék őket benne. Mert erre az esetre helytelenül alkalmaztátok az evangélium szavait: „Ne vessetek szent dolgot ebeknek”. Nem szabad ugyanis azt hinnünk, hogy a szentáldozás a gonosz lelkek tápláléka lenne, hanem inkább a test és lélek megtisztulására és védelmére szolgál.

Ha az ember szentáldozáshoz járul, ezzel azt a lelket, aki tagjaiban székel vagy bennük rejtőzni igyekszik, kiűzi, mint a lángoló tűz. Magam láttam nemrég, amint Andronicus apát és sokan mások ily módon meggyógyultak. Az ellenség ugyanis annál hevesebben támad a megszállott ellen, minél inkább látja, hogy az meg van fosztva az égi orvosságtól, s annál kegyetlenebbül és gyakrabban zaklatja, minél hosszabb ideig nélkülözi a lelki orvosságot.

31. Boldogtalanok, akik nem érdemlik, hogy ilyen ideig való megpróbáltatások ériék őket

Egyébként azokat kell igazán szerencsétleneknek és szánomra méltóknak tartanunk, akik mindenféle bűnnel és gonosszággal fertőzik be magukat, s ezért nemcsak hogy nem mutatkozik rajtuk semmi jele az ördögtől való megszállottságnak, hanem még cselekedeteikhez méltó megpróbáltatás vagy más büntető ostor sem éri őket. Nem érdemlik meg ugyanis e földi élet gyors és könnyű orvosságát, mert megátalkodottságuk és megrögzött szívük már túlhaladja e jelen élet bűnhődését; ezért arra a napra halmozzák maguknak a büntetést, amikor majd megnyilvánul Isten haragja és igazságos ítélete (Róm 2,5): amikor „férgük meg nem hal és tüzük el nem alszik” (Iz 66,24).

Ezek ellen beszél a Próféta, midőn aggodalommal telve látja a szentek szorongatásait: hogy mennyi szenvedés és megpróbáltatás sújtja őket, míg a bűnösök úgy élik le e földi életet, hogy nem szenvednek a megaláztatás ostorától, sőt bőséges gazdagságnak és nagy jólétnek örvendenek. Ezért nem tudja tovább türtőztetni méltatlankodását, s lelke buzgóságának hevében így kiált fel: „Lábam majdnem megिंगott és lépésem majdnem megtántorodott: mert elfogott az irigység a gonoszokkal szemben, midőn láttam a bűnösök jólétét. Hiszen nekik halálukig nincsenek kínjaik, és nem tartószak csapásaik. Az emberi sors nyomorúságát ők nem viselik, az embereket sújtó csapások őket nem éri” (Zsolt 72,2–5): mivel a gonosz lelkekkel együtt az eljövendő életben bűn-

hódnek majd azok, akik ebben az életben nem érdemelték ki, hogy a fiak sorsában és büntetésében osztozzanak, s a többi embert sújtó csapásokban részesüljenek.

Jeremiás is szinte vitába száll az Úrral az istentelenek jóléte felett, bár az Úr igazságosságában egyáltalában nem kételkedik. Azt mondja ugyanis: „Neked lesz igazad, Uram, ha vitába szállok Veled.” De mégis megkérdezi, mi az oka ennek a nagy egyenlőtlenségnek: „Miért sikeres a gonoszok útja? Miért van jó dolga minden törvényszegőnek és gonosztevőnek? Elülteted őket s ők gyökeret vernek, felnőnek és gyümölcsöt hoznak. Közel vagy a szájukhoz, de távol a szívüktől!” (Jer 12,1-2).

Az Úr ezek pusztulását siratja ugyanazon próféta által. Aggodalommal telve, orvosokat és tanítókat küld gyógyításukra, s mintegy ezeket is hasonló panaszra készíti, mikor azt mondja: „Hirtelen bukott el Babilon és összetiptorták! Jajgassatok fölötte, hozzatok fájdalomra balzsamot, hátha meggyógyul!” Ám az angyalok, akikre az emberek üdvössége van bízva, vagy esetleg a próféta, az Apostolok, a lelki emberek és tanítók nevében, akik látják lelkük konokságát és megrogzított szívüket, így válaszolnak Neki: „Gyógyítottuk Babilont, de nem gyógyult meg: hagyjuk magára és menjünk ki-ki a maga országába, mert ítélete az évig hatolt, fel egészen a felhőkig” (Jer 51,8-9).

Ezeknek a gyógyíthatatlan betegségről szól Izaiás is Isten nevében Jeruzsálemhez: „Tetőtől talpig nincs rajta ép hely; csupa seb, kék folt és daganat, melyet be nem kötöztek, orvossággal nem gyógyítottak s olajjal meg nem kentek” (Iz 1,6).

32. A gonosz hatalmakat különböző akarati törekvések irányítják

Kétségtelenül megállapítható, hogy a tisztátalan lelkek közt éppoly sokféle törekvés érvényesül, mint az embereknél.

Vannak közöttük ugyanis egyesek, akiket a nép faunoknak is nevez: ezek csalfasága és tréfás kedélye közismert. Állandóan bizonyos helyeken vagy utak mentén tartózkodnak, bár nem annyira azért, hogy az arra járók megkínzásában találják gyönyörűségüket: mert megalégesznek azzal is, hogy kinevetik és rászedik őket; vagyis inkább kifárasztani igyekeznek őket, mintsem ártani nekik. Mások meg éjjelenként ráfeküsznek az emberekre, de anélkül, hogy ezzel ártanának nekik. Ismét mások viszont olyan haragosak és kegyetlenek, hogy nem elégesznek meg azzal, ha az általuk megszállottak testét kegyetlen kínzással gyötörhetik, hanem az arra járókra is rárohannak és kegyetlenül megölik őket. Ilyenekről van szó az evangéliumban is: az emberek annyira féltek tőlük, hogy már senki sem mert azon az úton járni (Mt 8,28). Az is bizonyos, hogy ezek és a hozzájuk hasonlók kielégíthetetlen vadságuk miatt csak a háborúban és a vérontásban lelik örömüket.

Mások, akiket a nép baceusoknak nevez, hiú felfuvalkodottsággal töltik meg azoknak a szívét, akiket megszállottak. Ezek aztán kihúzzák magukat, hogy nagyobbaknak lássanak, mint amekkorák; hol büszkén, fennhéjázó módon gesztikulálnak, hol meg nyugodtan és közvetlenül leereszkednek másokhoz, mintha egészen egyszerű és szelíd emberek lennének. Majd azt képzelik, hogy ők kiváló és tekintélyes emberek, majd meg úgy tesznek, mintha hajlongásukkal bizonyos felsőbb hatalmakat tisztelnének, vagy pedig azt hiszik, hogy mások hódolnak előttük: szóval – kevélyen vagy alázatosan – csupa olyan mozdulatokat tesznek, mint amilyeneket a való élet különböző helyzetei hoznak magukkal.

Vannak olyan gonosz lelkek is, akik nemcsak hazugságra, de még káromlásra is ráveszik az embereket. Ennek magam is tanúja voltam, mert magam hallottam, amint egy gonosz lélek nyíltan beismerte, hogy Arius és Eunomius által ő hirdette azok szentségtörő, gonosz tanítását. A Királyok IV. könyvében is olvashatjuk, hogy egyikük nyíltan hirdeti: „Kimegyek és hazug lélek leszek valamennyi próféta szájában” (3Kir 22,22). Ezekre utal az Apostol, amikor azokat dorgálja,

akik engedik, hogy rászedjék őket: „Megtévesztő szellemekre és ördögi tanításra hallgatnak” (1Tim 4,1).

Van aztán a gonosz lelkeknek olyan fajtája is, akiket az evangélista némáknak és süketeknek nevez (mivel tudniillik ilyenekké teszik a megszállott embereket. Vö. Mk 9,16. 24; Lk 11,14). A próféta továbbá említést tesz olyan gonosz lelkekről is, akik testi vágyat és bujaságot ébresztenek: „A paráznság szelleme megcsalta őket, és parázna módon elpártoltak Istentől” (Oz 4,12). Ugyancsak a Szentírás tekintélye tanítja, hogy vannak éjszakai vagy nappali és déli ördögök is (Zsolt 90,5). De túlságosan sokáig tartana, ha a Szentírás összes könyveit végigkutatnánk, hogy külön-külön sorra vegyük a gonosz lelkek sokféle fajtát, akiket a próféta szörnyetegeknek, szőrös lényeknek, sziréneknek, az éjszaka rémeinek, baglyoknak, struccoknak, sündisznóknak nevez (Iz 13,34), a zsoldár áspiskígyónak és viperának (Zsolt 90,13), az evangélium pedig oroszlánnak, sárkánynak vagy skorpiónak mond (Lk 10,19). Az Apostol viszont e világ fejedelmeinek, e sötétség kormányzóinak vagy gonosz szellemeknek hívja őket (Ef 6,12).

Nem szabad úgy vennünk ezeket az elnevezéseket, mintha csak véletlenül vagy önkényesen adták volna nekik. Arra valóuk ugyanis, hogy amikor azoknak a vadállatoknak a neveit halljuk, amelyek nálunk többé vagy kevésbé ártalmasak és veszedelmesek, ezek segítségével megkülönböztessük az ő vadságukat és dühüket, s hogy e vadállatok mérges gonoszsága vagy azon elsőbbség mintájára, melyet a többi vadállat vagy kígyó között különös gonoszságuk folytán betöltenek, a gonosz lelkeket is az ő nevükkel nevezzük. Ezért az egyiknek erőszakos dühe és tomboló vadsága miatt oroszlán a neve, a másíknak vipera, azért a halálos méregért, amely öl, mielőtt érezhető volna; a harmadíknak megfontolt gonoszsága folytán a szörnyeteg, a sündisznó vagy a strucc neve jutott.²⁸

33. Kérdés: Honnét ered ez a sokféleség az égi magasságok gonosz szellemei között?

GERMANUS: Nem kételkedünk abban, hogy az Apostol felsorolása ezekre vonatkozik; hogy tudniillik „nem a vér és a test ellen kell viaskodnunk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, e sötét világ kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen” (Ef 6,12). Csak azt szeretnénk tudni, honnét ered ez a nagy sokféleség közöttük, vagy miképpen keletkezett ennyi fokozata a gonoszságnak? Talán már teremtésüknél fogva töltik be azt a rangot a gonoszságban, hogy mintegy szolgálják azt a fajta bűnt?

34. Serenus apát elhalasztja a fölvetett kérdés megoldását

SERENUS: Kérdéseitek az egész éjszakai nyugalmat elraborták szemeinktől, úgyhogy észre sem vettük a hajnal közeledtét. Valóban, erről a kérdésről annyit lehetne beszélni, hogy akár napkeltéig is tovább szöhetnénk a beszéd fonalát.

A fölvetett kérdés megoldása azonban olyan mérhetetlen és mély tengerre vezet bennünket, hogy azt e rövid óra alatt nem lehet megjárni. Azért helyesebbnek tartom, ha elhalasztjuk a következő éjszaka vizsgálódására. Így e kérdés tárgyalása alkalmával a ti felcsigázott érdeklődéseitek egyrészt nekem több lelki örömet és nagyobb hasznot nyújtsz, másrészt a felmerült kérdés vonatkozásaiba is nyugodtabban belemerülhetünk, főként ha a Szentlélek sugallata is segít bennünket.

Ezért aludjunk egy keveset, hogy azután lerázhassuk szemeinkről az álmot, mely a hajnal közeledtére már rájuk nehezedik, s menjünk együtt a templomba, mivel a vasárnap megünneplése ezt kívánja. A közös istentisztelet után visszatérve kétszeres örömmel közlöm majd, amit az Úr kívánságtok szerint, közös okulásunkra nyújtani fog.

VIII. KÖNYV

SERENUS APÁT II. TANÍTÁSA A FEJEDELEMSÉGEKRŐL VAGY HATALMASSÁGOKRÓL

1. Serenus apát vendéglátása

Mikor a vasárnapot illő módon megültük, s a gyülekezet eltávozott a templomból, visszatértünk az aggastyán cellájába, ahol pompás lakomában volt részünk. Ő ugyan mindennapi étkezéséhez csak egy kis sós lét szokott készíteni, hozzáadva egy csepp olajat. Most azonban helyett egy kissé tartalmasabb levest kevert, és a szokottnál valamivel több olajat öntött hozzá.

Náluk ugyanis az a szokás, hogy mindenki egy csepp olajat önt az ételére mindennap. Nem azért teszik ezt, hogy ezáltal kellemesebb íze legyen – hiszen oly kevés az, hogy még arra sem elegendő, hogy ínnyükig vagy torkukig eljusson, nemhogy az ízét éreznék –, hanem hogy ezzel a szokással megtörjék szívük kevélységét, amely a szigorú önmegtartóztatás miatt észrevétlenül, titkon hozzájuk szokott férkőzni, és letörjék a felfuvalkodottság töviseit. Mert minél nagyobb titokban gyakorolja valaki az önmegtartóztatást, vagyis anélkül, hogy az emberek látnák, az annál inkább és annál ravaszabban kísérti azt, aki rejtegeti.²⁹

Elénk tett azután örölt sót és három-három olajbogyót; ehhez hozott még egy kosárban szárított borsót, amit ők valóságos nyaláncságnak tartanak. Ebből mindegyikünk öt szemet vett ki, szilvát pedig kettőt, és fűgét egyet-egyet. Ha ugyanis valaki ennél többet eszik, azt már bűnnek tartják ebben a pusztaságban.

Mikor ennek az étkezésnek vége volt, kérni kezdtük Serenust, hogy válaszoljon a tegnap felvetett kérdésre, amint ígérte. Erre az aggastyán így kezdte: Adjátok elő kérdéseiteket, melynek vizsgálatát mindeddig halasztottuk!

2. Ismételt kérdés az égi magasságok gonosz szellemeinek sokféleségéről

GERMANUS tehát megkérdezte tőle, hogy honnét ered az a nagy változatosság és sokféleség az ember ellen támadó elenséges hatalmak között, amelyeket az Apostol így sorol el: „Nem a vér s a test ellen kell viaskodnunk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, e sötét világ kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen” (Ef 6,12). Majd ismét: „Sem angyalok, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat minket Isten szeretetétől, mely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van” (Róm 8,38–39).

Hogyan keletkezett e nagy gonoszság, amely versengve támad ellenünk? Azt kell talán hinnünk, hogy az Úr teremtette ezeket a különböző rendű és rangú hatalmasságokat, hogy az ember ellen küzdjenek?

3. Válasz: A Szentírás különböző táplálékot nyújt

SERENUS: Amire a Szentírás tekintélye meg akar tanítani bennünket, abban világosan és félreérthetetlenül szól, még azokhoz is, akikben hiányzik az éleselmjűség. Ilyenkor még árnyéka sem rejtőzik benne valamilyen rejtett értelemnek, amely elhomályosítaná vagy elfedné előlünk a szöveget: sőt még segítő magyarázatra sem szorul, mert a szavak és betűk szembetűnő módon hordozzák az értelmet és jelentést. Máskor meg teljesen homályosak ezek a szövegek, s bizonyos titokzatosság fátyola veszi őket körül, úgyhogy vizsgálatuk és megértésük tág teret nyit erőfeszítésünknek és buzgó fáradozásunknak.

Nyilvánvaló, hogy Isten különböző okokból rendezte ezt így. Először is arra kell gondolnunk, hogy ha az isteni szent titkok értelmét semmiféle fátyol sem fedné, akkor minden ember megtudhatná és megismerhetné őket, tehát a hívők csakúgy, mint az avatatlanok, s emiatt semmi sem különböztetné meg egymástól a lanyhákat és a buzgókat az erényre és

bölcsességre való törekvésükben. Továbbá, ha a Szentírás beláthatatlan mélységeket sejtet, ez még tulajdon hittestvéreinknek is hasznára van: mert a lanyhák hanyagságát pirulni készleti, míg a buzgók serénységét és iparkodását megjutalmazza.

Azért a Szentírás találóan hasonlítható a kövér, termékeny szántóföldhöz, amelyben sok minden megterem, ami az emberek táplálására alkalmas, anélkül, hogy tűznél kellene elkészíteni azt. Viszont olyasmit is nyújt, ami emberi használatra alkalmatlan, sőt ártalmas, ha a tűz lángjánál előbb meg nem lágyítják, puhítják, s így meg nem fosztják nyerseségének keménységétől. Vannak továbbá olyan termények, amelyek mindkét módon használhatók: vagyis főtlenül sem undorít vagy árt a nyersségük, de tűznél elkészítve mégis egészségesebbé válnak. Van végül több táplálék, amely csak az okatlan barmok és állatok vagy a fenevadak és madarak eleségére szolgál, de emberi eledelnek nem alkalmas. Ez a maga nyersségében is élteti és kielégíti a barmokat, anélkül, hogy tűznél kellene elkészíteni őket.

Azt hiszem, ezek a fokozatok a Szentírás bőséges paradicsomában is világosan felfedezhetők. Egyes szövegek betű szerinti jelentésüknél fogva is annyira világosak és érthetők, hogy nem szorulnak fennkölt magyarázatra, mert egyszerű, betű szerinti értelmükkel is bőségesen táplálják és kielégítik hallgatóikat. Ilyenek például: „Halld, Izrael: az Úr, a mi Istenünk egy Úr!” (Deut 6,4); vagy: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből” (u.o. 5).

Vannak viszont olyanok is, amelyeket ha allegorikus értelmezéssel fel nem oldunk, s a szellem tűzének vizsgálatával meg nem puhítunk, a belső ember számára semmiképpen sem nyújtanak egészséges táplálékot, mert romlást hordoznak magukban, s élvezésük inkább árt, mint használ. Ilyenek például: „Legyen csípőtök felövezve, és égő gyertya a kezeitekben” (Lk 12,35); vagy: „Akinak nincs kardja, adja el köntösét és vegyen kardot” (uo. 22,36). Hasonlóképpen: „Aki föl nem veszi keresztjét, s nem követ engem, nem méltó hozzám” (Mt 10,38). Ez utóbbit például egyes szigorú szerzete-

sek, akikben „megvolt a buzgóság Istenért, de hiányzott a helyes megértés” (Róm 10,2), szó szerint értették. Ezért fake-resztesteket csináltak maguknak, s állandóan vállukon cipelték. Persze, akik látták őket, éppen nem épültek rajtuk, hanem ki-nevették őket.

Ismét más szövegek mindkét használatra alkalmasak, vagyis történeti és allegóriai értelemben egyformán vehetők, úgy-hogy mindkét értelmezésük éltető táplálékul szolgál a lélek-nek. Ilyenek például: „Ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is” (Mt 5,39); vagy: „Mikor egyik városban üldöz-nek, meneküljetek a másikba” (uo 10,23). Hasonlóképpen: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és árát oszd szét a szegények közt, így kincsöd lesz a mennyben. Aztán jöjj, kövess engem” (uo. 19,21).

Végül, valóban „füvet is sarjaszt a barmok számára” (Zsolt 103,14), s ez a táplálék megtölti a Szentírás összes mezeit. Ilyen az egyszerű, pusztán történeti elbeszélés, mely az egy-szerű lelkeket és azokat, akik kevésbé képesek a tökéletes, teljes értelem befogadására, állapotuk és tehetségük mértéke szerint táplálja és erősíti a tevékeny, munkás élet fáradalmai-nak elviselésére. Ezekről mondja a Szentírás: „Fenntartasz, Uram, embert és barmot” (Zsolt 35,7).

4. Lehetséges kétféle vélemény is a Szentírás értelmezésére

Amit tehát a Szentírás nyíltan, világosan kifejez, azt mi is nyugodtan taníthatjuk, és bátran kimondhatjuk róla a véle-ményünket. Amit azonban a Szentlélek rejtve közöl a Szent-írásban, hogy elmélkedjünk és gondolkodjunk róla, mert azt akarja, hogy csak bizonyos jelekből gyanítsuk az értelmét: ar-ról csak megfontoltan és óvatosan nyilatkozhatunk, s a be-szélőnek vagy hallgatónak szabadságában áll, hogy azt elfo-gadja vagy megerősítse.

Néha ugyanis, ha egyugyanazon kérdésről különböző vé-lemény támad, mindegyik ésszerűnek tartható, s anélkül, hogy hitünket veszélyeztetnénk, elfogadhatjuk őket akár tel-jesen, akár csak fenntartással: vagyis hogy sem teljes hitelt

nem adunk nekik, sem teljesen el nem utasítjuk őket. Az első véleményt nem rontja el feltétlenül a másik, mert egyik sem ellenkezik a hittel. Ilyen például az a kérdés, hogy Illés eljött-e már Keresztelő Szent Jánosban,³⁰ vagy pedig csak az Úr eljövételét előzi majd meg. A „pusztulás utálatossága” érthető például arra, hogy Jupiter képmása állott a szent helyen, melyet, mint olvassuk, a jeruzsálemi templomban helyeztek el, vagy pedig arra, hogy az egyházban fog majd bekövetkezni, az Antikrisztus eljövételével.³¹ Hasonlóképpen mindaz, ami az evangéliumban ezután következik, úgy is magyarázható, hogy Jeruzsálem elfoglalásakor következett be, vagy pedig, hogy csak a világ végén megy majd teljesezésbe.

Ezek közül egyik vélemény sem ellenkezik a másikkal, s az első nem zárja ki a másodikat.

5. A felvetett kérdés azok közé tartozik, amelyekről szabadon vélekedhetünk

Azzal a kérdéssel, amelyet felvetettetek, szerintem az emberek nem foglalkoznak eléggé behatóan, sem túlságosan gyakran. Nem is sokan értik. Ezért amit mondok róla, egyesek előtt talán kétes értékűnek tetszik majd. Tehát csak bizonyos fenntartással mondom ki a véleményemet, hogy a Szentháromságba vetett hit kárt ne szenvedjen, s magam is azok közé a nézetek közé sorolom, amelyek tetszés szerint elfogadhatók vagy elvethetők. Mindazonáltal nem csupán gyanításokra és hozzávetőleges megállapításokra akarom alapítani, hanem inkább a Szentírás kétségbevonhatatlan tanúbizonyságaival igazolom.

6. Isten nem teremtett semmi rosszat

Távol legyen tőlem, hogy azt valljam, hogy Isten bármit is teremtett volna, ami lényegénél fogva rossz. Hiszen azt mondja a Szentírás: „Mindaz, amit Isten alkotott, felette jó” (Gen 1,31). Ha tehát a gonosz lelkeket Isten már ilyeneknek teremtette volna, vagy csupán azért lennének, hogy mind-

egyikük a gonoszság egy-egy fokát képviselje, s állandóan az emberek rászédésére és romlására törekedjenek: ez ellentmondana a Szentírás említett kijelentésének, és káromolnánk vele az Istent, mint Aki *teremtette* vagy *okozta* a rosszat. Hiszen akkor Ő alkotta volna ezeket a gonosz lelkeket, akiknek gyökeréig romlott az akaratuk és egész természetük, s még-hozzá azzal a szándékkal teremtette volna őket, hogy állandóan meg is maradjanak ebben a gonoszságukban, és sohase térhessenek jobb belátásra!

A köztük uralkodó sokféleség magyarázatára a következő hagyomány maradt ránk az atyáktól, akik viszont a Szentírásból merítették azt:

7. A „fejedelemségek és hatalmasságok” eredete

A hívő lelkek közül senki sem kételkedik abban, hogy Isten e látható világ megteremtése előtt szellemi, égi erőket is alkotott. Ezek éppen azért, mert nagyon is jól tudták, hogy a Teremtő jósága a semmiből hozta létre őket, oly nagy boldogságra és dicsőségre: szüntelenül hálát is adtak Neki és folytonosan dicsérték.

Nem szabad ugyanis azt gondolnunk, hogy Isten teremtő működését legelőször is e világ megalkotásával kezdte, mint ha a megelőző, megszámlálhatatlan századok során isteni nyugalomban semmiféle gondviselő tevékenysége sem lett volna, s nem lévén senki, akire jóságának jótéteményeit kiárasztassa, magányosan és bőkezűségének minden megnyilvánulása nélkül élt. Mert nagyon nemtelen és helytelen dolog volna így gondolkodni az Ő mérhetetlen, megfoghatatlan fönségéről, melynek nem volt soha kezdete. Hiszen maga az Úr is ezt mondja ama égi hatalmasságokról: „...Midőn egyszerre lettek a csillagok, dicsérték engem nagy szóval összes angyalaim” (Jób 38,7. LXX).

Nyilvánvaló tehát, hogy azok, akik jelen voltak a csillagok megteremtésénél, ama bizonyos „kezdet” *előtt* teremtettek, amikor a Szentírás tanúsága szerint az ég és föld lett: mert a fentebbi idézetek értelmében ez összes látható teremtménye-

kért, melyek szemük láttára a semmiből jöttek létre, nagy szóval és bámulattal magasztalták a Teremtőt.

Tehát az időbeli kezdet *előtt*, melyről Mózes beszél, és amely kifejezés e világ korára vonatkozik, a szó történeti és zsidó értelmezése szerint³² – fenntartván a mi saját értelmezésünket, amely szerint mindennek a kezdete Krisztus, mert az Atya mindent Őbenne teremtett, e szavak szerint: „Minden Őáltala lett, és Nélküle semmi sem lett” (Jn 1,3) – tehát, mint mondtam, kétségtelenül a Genézisnek ez időbeli kezdete *előtt* történt, hogy Isten ez összes hatalmasságokat és égi erőket teremtette. Az Apostol így sorolja el őket egymás után: „Krisztusban teremtetett minden a mennyben és a földön: a láthatók és láthatatlanok, az angyalok és arkangyalok, a trónusok, uralmak, fejedelemségek és hatalmasságok. Minden Általa és Érte teremtetett” (Kol 1,16).³³

8. A sátán és az angyalok bukása

Ezek közül egyesek, méghozzá a legkiválóbbak, elbuktak. Világosan tanítja ezt Ezekiel és Izaiás siralma. Az első, mint tudjuk, Tírus fejedelmét, a másik pedig Lucifert, aki „hajnali csillag volt”, siratja siralmas panasszal.³⁴

Az előbbiről ezt mondja az Úr Ezekielnek: „Emberfia, zengj gyászéneket Tírus királya fölött, és mondd neki: Így szól az Úr Isten: Te, a hasonlatosság pecsétje, bölcsességgel teljes és tökéletes szépségű! Az Isten paradicsomának gyönyörűségében voltál; csupa drágakő volt a ruházatod: karnel, topáz és jáspis, krizolit, ónix és berill, zafír, rubin és smaragd; aranyból készült díszes ékszered, és áttört ékességed már készen volt teremtésed napján. Te kiterjesztett szárnyú és oltalmazó kerub! Az Isten szent hegyére helyeztelek; tüzes kövek között járkáltál. Tökéletes voltál utaidon teremtésed napja óta, míg gonoszságot nem találtam benned. Mivelhogy gazdag kereskedést űztél, gonoszsággal telt el bensőd és vétkeztél. Ezért levetettelek az Isten hegyéről, és romlásba taszítottalak a tüzes kövek közül, te oltalmazó kerub! Ékességed miatt felfuvalkodott a szíved, szépséged miatt elvesztetted

bölcsességedet; a földre vetettelek, királyok színe elé tettelek, hogy szemléljenek téged. Sok gonosz tettel, kereskedés becstelenségével meggyaláztad szentségedet" (Ez 28,11–18).

Izaiás pedig ezt mondja a másikról: „Hogyan lebuktál az égből, te ragyogó hajnali csillag! Hogyan lezuhantál a földre, te, ki nemzeteket sebesítettél meg! Te azt gondoltad magadban: Az égbe megyek fel én, az Isten csillagai fölé állítom trónomat; megtelepszem a bizonyág hegyén, a távol északon. Felszállok a magas felhők fölé, hasonló leszek a Fölségeshez!" (Iz 14,12–14).

De a Szentírás azt is megemlíti, hogy ezek nem egyedül buktak le égi boldogságuk magasából. Az a bizonyos sárkány magával sodorta a csillagok harmadrészét (Jel 12,4). Az egyik apostol pedig világosan kimondja: „Az angyalokat is, akik nem őrizték meg méltóságukat, hanem elhagyták lakóhelyüket, (Isten) a nagy nap ítéletére örök bilincseken sötétségben tartja" (Júd 6). Az pedig, ami nekünk szól: „Ti pedig meghaltok, mint más ember, elhullotok, mint akármely fejedelem" (Zsolt 81,7) – mi mást jelentene, ha nem azt, hogy sok fejedelemség elbukott?

E bizonyítékok alapján a gonosz lelkek közt uralkodó sokféleség oka a következőkben foglalható össze: Az ellenséges hatalmak különböző rangja, mely köztük éppúgy megvan, mint a szent, égi erősségeknél, vagy onnét származik, hogy most is megtartják azt a rangfokozatukat, melyre Isten mindegyiküket teremtette; vagy pedig, miután az égből lehullottak, azon erősségekhez hasonlóan, akik továbbra is ott maradtak, ellenkező sorsukban is kivívták egymás közt azt a rangfokozatot, melyet gonoszságukkal kiérdemeltek, s melynél fogva elkötelezték magukat a bűnnek.

9. Ellenvetés: A sátán bukása nem ott kezdődött-e, midőn Évát elcsábította?

GERMANUS: Mi eddig azt hittük, hogy a sátán bukásának vagy pártütésének oka és kezdete, midőn angyali méltóságát elveszítette, főként az irigység volt: mikor tudniillik álnok féltékenységében Ádámot és Évát félrevezette.

10. A sátán bukásának kezdete

SERENUS: A Genezis elbeszéléséből nyilvánvaló, hogy nem ez volt pártütésének vagy bukásának kezdete. Mert mielőtt még rászedte volna őket, a Szentírás már úgy találta helyesnek, hogy a kígyó nevével bélyegezze meg. Ezt mondja ugyanis: „Ámde a kígyó bölcsebb – vagy mint a héber kódexek jelzik –, ravaszabb volt, mint a föld minden állata, melyet az Úr Isten alkotott” (Gen 3,1).

Ebből megérthetitek, hogy még mielőtt félrevezette volna az első embert, már elvesztette angyali szentségét, úgyhogy nemcsak e névvel való megbélyegzés szégyenére szolgált rá, hanem csalárd gonoszságában a föld minden állatánál is gonoszabbnak volt nevezhető. Mert jó angyalt nem nevezhetett volna ilyen névvel a Szentírás, és olyanokról, akik továbbra is megmaradtak boldog állapotukban, nem mondta volna: „A kígyó bölcsebb volt, mint a föld minden állata.” Ezt a nevet nemcsak hogy Gábielre vagy Mihályra nem lehetne alkalmazni, de még bármely jó embert sem lehetne vele illetni. Nyilvánvaló tehát, hogy a „kígyó” szó és az állatokkal való összehasonlítás nem az angyali méltóságra, hanem a pártütés gyalázatára vonatkozik.

Ami pedig a sátán féltékenységét és csábítását illeti, amely arra ösztökélte, hogy az embert rászedje: az szintén megelőző bukásából származott. Látta ugyanis, hogy akit az Úr csak a minap alkotott a föld agyagából, az most ugyanarra a dicsőségre hivatott, ahonnét tudta, hogy ő maga lebukott, bár egyike volt a főangyaloknak. Ezért első bukását, melyre kevélységével szolgált rá, s amely miatt megérdemelte, hogy kígyónak nevezzék, most a második bukás követte, irigysége miatt: úgyhogy ha volt is még benne valami jó,³⁵ melynél fogva szóba elegendhetett az emberrel, beszélgethetett vele és tanácsot adhatott neki: emiatt most az Úr ítélete – szerencsénkre – letaszította a mélységbe. Ezután már nem járhatott emelt fővel, a magasba tekintve, hanem a földön kellett kúsznia, és megalázva, hason csúszva, csak a földi bűnök és cselekedetek eledelével táplálkozhatott. Azóta titkos ellensége az

embernek. Az Úr közéje és az ember közé hasznos ellenségeskedést és üdvös viszálykodást vetett: hogy midőn az ember gondosan kerül, mint ellenséget, csalfa barátságával többé ne árthasson neki.

11. Milyen büntetés vár a csábítóra és áldozatára?

Mindez főként arra tanítson bennünket, hogy kerüljük a rossz tanácsot. Mert nemcsak a csábítás szerzője nyeri el megérdemelt bűnhődését és ítéletét, hanem áldozata sem menekülhet a büntetés elől, bár ha némileg enyhébb is az, mint a csábítás szerzőjéé.

Világosan láthatjuk ezt a Szentírás elbeszéléséből: mert Ádám, akit a sátán rászedett – vagy hogy az Apostol szavaival szóljak: aki nem hagyta magát félrevezetni, hanem csak hallgatott a rászedett Évára (1Tim 2,14) –, hozzájárult annak beleegyezéséhez, s ez romlásba döntötte. Isten azonban csak arca veritékére és munkára ítéli, s ezzel sem annyira őt sújtja, mint inkább a földet teszi átkozottá és terméketlenné. Az aszszony büntetése pedig, mivel Ádámot bűnre vitte, az lett, hogy megsokasodtak gyötrelmei, kínjai, szomorúsága, és örökösen férje hatalma alatt áll. Ám a kígyót, amely a bűn értelmi szerzője volt, Isten örökös átokkal sújtja.

Ezért a legnagyobb gonddal és vigyázattal óvakodjunk a gonosz tanácstól: mert nemcsak annak értelmi szerzőjét éri büntetés, hanem áldozata is részes mind a bűnben, mind a bűnhődésben.

12. A gonosz lelkek sokaságukkal benépesítik a levegőt, és örökké nyughatatlanok

A gonosz lelkek sokasága annyira megtölti a levegőt, mely elárad az ég és föld között, s oly nyugtalanul és élénken röpködnek benne, hogy az isteni Gondviselés bizony jól tette, hogy elrejtette őket az emberi tekintet elől. Különböző tömegükkel és borzalmas arckifejezéseikkel, melyeket akarataik vagy tetszésük szerint ölthetnek fel és változtathat-

nak, az embereket elviselhetetlen félelemmel töltенék el és halálra rémítенék: mert testi szemük nem bírná el ezt a látványt. Vagy pedig állandó rossz példájuk folytán ők is napról napra gonoszabbak lennének és utánzásuk miatt megromlanának. Ezáltal az emberek és a tisztátalan, éteri hatalmak közt bizonyos veszedelmes bizalmasság és kapcsolat jönne létre, mely az előbbieket pusztulását okozná.

Azokat a gonosztetteket ugyanis, amelyeket most az emberek közt elkövetnek, a falak kerítése, a hely távolsága vagy bizonyos szégyenérzet mégis valamennyire elfedi előlük. Ha azonban állandóan nyíltan szemlélhetnék ezeket, akkor a szenvedély még nagyobb esztelenségbe hajszolná őket: mert nem volna egyetlen pillanat sem, amikor ne látnák ezeket a bűneiket. A gonosz lelkeket ugyanis nem kényszeríti testi fáradtság, házi elfoglaltság vagy a mindennapi táplálék gondja, mint minket, hogy néha akaratunk ellenére is felhagyjunk azzal, amibe belefoglunk.³⁶

13. A bukott angyalok nemcsak az emberek ellen támadnak, hanem egymás ellen is harcolnak

Kétségtelen, hogy a gonosz lelkek egymás ellen is éppúgy harcolnak, mint ahogy az embereket támadják. Sohasem szűnnek meg ugyanis küzdeni egyes népek ellen, amelyek felé jobban vonzódnak, mivel a gonoszságban bizonyos rokonságban állnak velük. Ezért fáradhatatlanul szítják köztük a viszálykodást és küzdelmet.

Nyilvánvalóan kiolvashatjuk ezt Dániel próféta látomásából. Gábor angyal így szól hozzá: „Ne félj, Dániel, mert az első naptól fogva, hogy szívedet arra adtad, hogy értelmet nyerj és magadat Isten színe előtt sanyargasd, szavaid meghallgatásra találtak, és én éppen a te szavaid miatt jöttem. A perzsák országának fejedelme azonban huszonegy napon át ellenem állt; de íme, Mihály, a legfőbb fejedelmek egyike segítségemre jött, és én őt hagytam ott a perzsák királyánál. Eljöttem pedig, hogy tudodra adjam, mi fog történni népeddel a végső napokban” (Dán 10,12–14).

Nem kételkedhetünk abban, hogy „a perzsák országának fejedelme” ellenséges hatalom volt, aki a perzsa népnek kedvezett, Isten népének azonban ellensége volt.³⁷ Láta ugyanis, hogy amire Dániel kérte az Urat, az az arkangyal segítségével teljesül. Ennek megakadályozására irigyen útjába állt Gábielnek, hogy késleltesse üdvös vigasztalását Dániel számára, és ne erősítse meg az Isten népét, melynek élén Gábiel arkangyal állott. Ez azt mondja Dánielnek, hogy heves támadása miatt még így sem juthatott volna el hozzá, ha Mihály arkangyal segítségére nem siet: ha szembe nem száll a perzsák országának fejedelmével, ha be nem avatkozik küzdelmükbe, és ellene nem szegül az ellenséges hatalom támadásának, hogy így megvédje őt vele szemben, és lehetővé tegye számára, hogy huszonegy napi késéssel megérkezessék a próféta felvilágosítására.

Néhány sorral később pedig ezt mondja az angyal: „Vajon tudod-e, miért jöttem hozzád? Íme most visszatérek, hogy megküzdjek a perzsák fejedelmével; aztán pedig kivonulok, és megjelenik és jön a görögök fejedelme. De tudodra adom azt, ami fel van jegyezve az igazság könyvében. S mindezekkel szemben nincs más segítőm, mint Mihály, a ti fejedelmek” (Dán 10,20–21).

Tehát itt egy más „fejedelemről” is olvasunk, a görögökéről, aki természetesen a saját népe felé húzott, s így úgy látszik, mind Izrael népének, mind a perzsa nemzetnek ellensége volt.

Világosan látszik ebből, hogy ezek az ellenséges hatalmak nemcsak az egyes nemzeteket tüzelik viszálykodásra, küzdelemre és versengésre, hanem egymás között is hadakoznak. Ha pártfogoltjaik győznek, örülnek; ha vereséget szenvednek, gyötrődnek. Ezért soha nem élhetnek egyetértésben egymással, mert nyugtalan féltékenységükben mindegyikük állandóan küzd, azok érdekében, akiknek élén áll, a másik nemzet fejedelmével.

14. Miért nevezik a gonosz lelkeket „fejedelemségeknek és hatalmasságoknak”?

A fentebb kifejtett nézeteken kívül tehát nyilvánvalóan más oka is van annak, miért nevezik őket fejedelemségeknek és hatalmasságoknak. Vagy azért, mert különböző nemzetek felett uralkodnak és hatalmaskodnak, vagy mivel alacsonyabb rangú szellemek és ördögök tartoznak a hatalmuk alá. Hiszen az evangéliumok is tanúskodnak róla, hogy – saját vallomásuk szerint – légió a számuk (Lk 8,30).

Nem lehetne ugyanis uralkodóknak mondani őket, ha nem volnának alattvalóik, akik felett uralkodjanak; sem fejedelemségeknek és hatalmasságoknak nem volnának nevezhetőek, ha nem lennének alárendeltjeik. Megerősíti ezt a farizeusok káromlása is, akik az evangéliumban ezt mondják: „(Jézus) Belzebubnak, az ördögök fejedelmének segítségével űzi ki az ördögöket” (Lk 11,15). Hasonlóképpen azt az elnevezést is olvassuk róluk, hogy ők „e sötétség kormányzóí” (Ef 6,12), mást meg, hogy a sátán „e világ fejedelme” (Jn 14,30).

Az Apostol azonban azt állítja, hogy ezek a különböző rangfokozatok mind megsemmisülnek az eljövendő életben, amikor majd minden alá lesz vetve Krisztusnak: amikor, mint mondja, „átadja az uralmat Istennek, az Atyának, miután megsemmisített minden felsőbbséget, hatalmat és erőt” (1Kor 15,24). Ez azonban másképpen nem történhetik, csak ha ezek elveszítik hatalmukat azok felett, akik e világban hatalmuk, uralmuk és felsőbbségük alá vannak vetve.

15. Az égi szent erősségeket nem ok nélkül nevezik angyaloknak vagy arkangyaloknak

Az sem kétséges, hogy a jó angyalokat nem alaptalanul és ok nélkül nevezik ugyanezen rangfokozatok neveivel, valamint hogy ezek az elnevezések hivatalaikat, érdemeiket vagy méltóságukat jelzik.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy azért nevezik őket angyaloknak, vagyis hírnököknek, mivel az a feladatuk, hogy hírül

adják Isten akaratát; arkangyaloknak pedig azért, mivel az angyalok fölött állnak, mint ezt maga a név is kifejezi. Uralkodók azért, mert mások felett uralkodnak; fejedelemségek pedig, mivel vannak, akik mint fejedelmeknek engedelmeskednek nekik. Trónusok, mivel oly szorosban egyesülnek Istennel, s oly meghitt, baráti kapcsolatban élnek Vele, hogy az isteni Fölség bennük pihen, mint valami trónuson, s mintegy megingathatatlanul bennük időzik.

16. A gonosz lelkek alá vannak vetve feljebbvalóiknak

A tisztátalan lelkeket még gonoszabb hatalmak kormányozzák. Ezeknek vannak alárendelve. Erről nem csupán a Szentírás tanúskodik, amikor tudniillik az evangéliumokban azt olvassuk, hogy az Úr a farizeusok rágalmaira így felelt: „Ha én Belzebubbal, az ördögök fejedelmével úzom ki az ördögöket” stb. (Mt 12,27; vö. 24) –, hanem a szentek féltreért-hetetlen látomásai és sok tapasztalata is erre tanítanak bennünket.

Mikor például egyik testvérünk úton volt ebben a pusztaságban, s a nap már nyugovóra hajolt, talált egy barlangot, ahol letelepedett, hogy elimádkozza az esti imádságot. Mire a szokásos módon elénekelte a zsoltárokat, már éjfél is elmúlt. Az imádság befejezése után kissé pihentetni akarta fáradt testét, és leült. Ekkor egyszerre csak számtalan sok ördögöt pillantott meg, amint mindenünnen összesereglettek. Véget nem érő, hosszú, tömött sorokban jöttek. Egyesek fejedelmük előtt haladtak, mások meg követték. Ez valamennyiüknél nagyobb és félelmetesebb megjelenésű volt. Miután elhelyezték a trónusát, leült oda, mint valami magas bírói székbe, és elkezdte számba venni mindegyikük cselekedeteit. Akik azt vallották, hogy nem tudták rászedni ellenfeleiket, azokat tehetetleneknek és gyáváknak nevezte; dühös haraggal szemükre hányt, hogy annyi időt és fáradságot hiába emésztettek fel. Így megbélyegezve és megszégyenítve elkergette őket színe elől. Akik azonban azt jelentették, hogy rászédtek a számukra kijelölt áldozatokat, azokat a többiek uj-

jongása és éljenzése közben nagy dicséretekkel halmozta el, s mint bátor és dicső harcosokat, példaképekül állította valamennyiük elé.

Volt köztük egy igen gonosz lélek, aki nagy örömmel jött, mint aki igen magasztos diadalról számolhat be. Megemlítette egy jól ismert szerzetesnek a nevét, és azt állította, hogy miután ezt tizenöt esztendőn keresztül állandóan ostromolta, végre most föléje tudott kerekedni: éppen azon az éjjelen döntötte romlásba a paráznság bukásával. Nemcsak arra vette őt rá, hogy egy szent életű leánnyal elkövesse a paráznság bűnét, hanem még arra is rábeszélte, hogy házastársaként magánál tartsa az illetőt.

Erre az elbeszélésre valamennyien nagy örömujjongásban törték ki. Fejedelmük nagy dicsérettel halmozta el, mire ő általános magasztalás közepette távozott.

Mikor megvirradt, a testvér szeme elől eltűnt az ördögök egész sokasága. Ekkor kételkedni kezdett ennek a tisztátalan léleknek az állításában, sőt még inkább haragra gerjedt, hogy az megszokott, ősi csalárdságával így félre akarta vezetni őt, s az ártatlan testvérré így rásütötte a paráznság bűnét. Eszébe jutottak ugyanis az evangélium szavai, hogy az ördög „nem tartott ki az igazságban, mert nincs igazság benne. Amikor hazudik, saját tetszése szerint beszél. Hazug ő, és a hazugság atyja” (Jn 8,44). Ezért Pelusiumba ment, mert tudta, hogy ott él az a testvér, akiről a tisztátalan lélek azt állította, hogy elbukott. Ő is nagyon jól ismerte ugyanis azt a testvért. Mikor azonban ott tudakozódott utána, megtudta, hogy ugyanazon az éjjelen, amikor az az utálatos ördög társainak és fejedelmének hírül adta bukását, elhagyta régi kolostorát és a faluba ment, ahol az említett leánnyal valóban nyomorultul elbukott.

17. Minden ember mellett állandóan két angyal van

A Szentírás tanúsága szerint mindegyikünk mellett két angyal áll: egy jó és egy gonosz. A jókról azt mondja az Üdvözítő: „Meg ne vessetek egyet sem e kicsinyek közül! Mon-

dom nektek: angyalaik az égben szüntelenül látják mennyei Atyám arcát” (Mt 18,10). A zsoltárokból pedig ez áll: „Az Úr angyala táboroz azok körül, akik Őt félik, és szabadulást hoz nekik” (Zsolt 33,8). Hasonlóképpen az Apostolok Cselekedeteiben ezt olvassuk Péterről: „Az ő angyala az” (ApCsel 12,15). Pastor (Hermas) könyve pedig mindkettőről beszél.

Ha pedig azt az angyalt is tekintetbe vesszük, aki a szent életű Jób ellen támadt, nyilván megértjük, hogy arról van szó, aki szüntelenül leselkedett reá, de sohasem tudta bűnre vinni. Ezért kér felhatalmazást az Úrtól: minthogy nem az igaz ember ereje győzte le őt, hanem az Úr védelme, Aki Jób mindenkor oltalmazta.

Júdásról is azt mondja a Szentírás: „A sátán álljon jobbjára felől” (Zsolt 108,6).³⁸

18. Két bölcselő tanúsága is megerősíti, hogy a gonosz lelkekben különböző fokban lakozik a gonoszság

Az ördögök közti különbségre vonatkozólag sokat megtudunk annak a két bölcselőnek az esetéből is, akik varázsló hatalmuk ellenére ismételten kénytelenek voltak tapasztalni, hogy a gonosz lelkek tehetetlenek, bár nagy az erejük, s rendkívül gonoszak és kegyetlenek.

Ezek a bölcselők ugyanis lenézték Szent Antalt, mert tapasztalatlan, tudatlan embernek tartották. S mivel semmit sem árthattak neki, legalább azt szerették volna elérni, hogy varázslatos szemfényvesztésükkel és az ördögök ravaszságának segítségével kiűzzék őt a cellájából. Ezért rendkívül gonosz lelkeket uszítottak reá. Ilyen üldözésre vitte őket az emésztő irigység: mivel napról napra sok ember özönlött az Isten szolgájához.

Mikor azonban a szent megjelölte mellét és homlokát a kereszt jelével, vagy pedig buzgó imádságba merült, a kegyetlen ördögök még csak közeledni sem mertek hozzá, és dolguk végezetlen kellett visszatérniük azokhoz, akik küldték őket. Erre azok még gonoszabbakat küldöttek reá, de azok is hiába próbálták ki rajta gonoszságuk minden erejét,

és szintén eredménytelenül tértek vissza. Végül még ezeknél is hatalmasabbak indultak harcba Krisztus diadalmas katonája ellen, de ezek sem értek el semmit.

Bár varázslatuk minden csalárdságát összeszedték, mindezzel csak azt érték el, hogy nyilvánvalóan tanúságot tettek arról, mekkora erő rejlik a keresztény hitben. Ily kegyetlen és hatalmas árnyak, melyek ama bölcselők véleménye szerint még a napot és holdat is képesek lettek volna elhomályosítani, Szent Antalnak mit sem árthattak: hiszen még azt sem tudták elérni, hogy akár egy pillanatra is kiűzzék kolostorából.

19. A gonosz lelkek semmit sem árthatnak az embernek, míg meg nem szállták a lelkét

A két bölcselő rendkívül csodálkozott ezen. Nyomban Antal apáthoz siettek és feltárták előtte, milyen ellenséges indulattal voltak iránta, s hogy mi okozta titkolt irigységüket és ellene irányuló cselvetésüket. Azután nyomban kérték, hogy ők is keresztények lehessenek.

Szent Antal megkérdezte tőlük, melyik napon vetették ki ellene beismert kelepcejüket, és kijelentette nekik, hogy akkor valóban igen bántó gondolatok tövisei szaggatták.

E tapasztalatával igazolta nézetemet, melyről tegnap beszéltem (Coll VII,24). Bebizonyította, hogy a gonosz lelkek senkinek a lelkét vagy testét meg nem támadhatják, és egyáltalában nincs hatalmuk, hogy behatoljanak valakinek a lelkébe, ha előbb meg nem fosztják azt minden szent gondolattól, és ki nem üresítik, ki nem vetkőztetik a lelki szemlélődésből.

Mindazonáltal tudnunk kell, hogy a tisztátalan lelkek kétféle módon válnak engedelmes szolgálivá az embernek: vagy Isten kegyelme és ereje igázza le őket a hívők életszentsége előtt, vagy pedig az istentelenek áldozatai vagy bizonyos ráolvasásai készítetik őket arra, hogy barátságosak legyenek irántuk.

Ez utóbbi nézet vezette félre a farizeusokat is, mikor azt hitték, hogy az Úr, az Üdvözítő is ily módon parancsol az ör-

dögöknek. Azt mondták ugyanis: „Ez Belzebub, az ördögök fejedelme által úzi ki az ördögöket” (Mt 12,24). Mert ismerték saját mágusaik és varázslóik szokását, akik Belzebubnak a nevét hívták segítségül és neki mutattak be áldozatokat, melyekről tudták, hogy kedvesek előtte és örömét találja bennük. Ezzel meghitt kapcsolatba léptek vele, s általa hatalmat nyertek az alája vetett ördögök felett is.

20. Kérdés a bukott angyalok felől, akik a Genézis elbeszélése szerint közösültek az emberek leányaival

GERMANUS: Isten gondviseléséből az imént előkerült a Genézis egyik szakasza. Ez emlékeztetett bennünket arra, hogy most kellő alkalom kínálkozik tudakozódnunk afelől, amit már régen szerettünk volna tudni: mit kell tartanunk azokról a bukott angyalokról, akikről a Szentírás azt mondja, hogy közösültek az emberek leányaival (Gen 6,2. LXX). Lehet-e ezt betű szerint értenünk, minthogy szellemi természetéről van szó?

Hasonlóképpen szeretnénk hallani az evangélium azon szavairól is, melyeket az imént idéztél az ördögről: „Mert hazug ő, és a hazugság atyja” (Jn 8,44): – vajon kit kell értenünk „az ő atyján”?

21. A felvetett kérdés megoldása

SERENUS: Két fontos kérdést vetettetek fel. Tehetségem szerint igyekszem válaszolni rájuk, abban a sorrendben, ahogy előhoztátok.

Semmiképpen se higgyük, hogy a lelki természetű angyalok testileg nőekkel egyesülhettek. Mert ha ez valaha is betű szerint megtörténhetett volna, akkor most miért nem vagyunk tanúi annak, hogy ugyanaz ismételten megtörténnék: tehát hogy hasonlóképpen, férfi hozzájárulása nélkül születnék valaki asszonytól, az ördögöktől fogantatva? Hiszen köztudomású, hogy ezek mennyire élvezetüket találják a piszkos vágyakban, s nyilván szívesebben kielégítenék őket maguk,

mint az emberek által, ha valamiképpen képesek volnának rá. A Prédikátor is ugyanezt tanítja: „Mi az, ami volt? Ugyanaz, mint ami lesz. Mi az, ami történt? Ugyanaz, mint ami azután is történik, és semmi sem új a nap alatt. Senki sem mondhatja: Íme, ez új! Mert megvolt már amaz időkben, melyek előttünk elmúltak” (Préd 1,9–10).

A kérdésnek más a megoldása:

Az igaz Ábel halála után Isten nem akarta, hogy az egész emberi nem az istentelen testvérgyilkostól származzék. Ezért született a megölt testvér helyett Szet, aki nemcsak az utódok szempontjából, hanem a megigazulásban és jámborságban is testvére örökébe lépett. Az ő ivadéakai örökölték atyjuk igazságát, és a szentségtörő Kaintól származó rokonsággal minden közösséget és kapcsolatot megtagadtak. Annyira távol maradtak tőlük, hogy még a nemzetségtáblákon is megtalálhatjuk ennek nyomát. Azt mondja ugyanis a Szentírás: „Ádám Szetet nemzette... Szet nemzette Enost. Enos nemzette Kainánt. Kainán pedig nemzette Malaleelt. Malaleel nemzette Járedet, és Járed nemzette Hénokot. Hénok nemzette Matusálát, Matusála nemzette Lámeket, Lámek nemzette Noét” (Gen 5,4–29).

Kain nemzetségét viszont így írja le: „Kain nemzette Hénokot, Hénok nemzette Irádot, Irád nemzette Malaleelt; Malaleel nemzette Matusáelt, Matusáel nemzette Lámeket, Lámek nemzette (Jábelt és) Jubált” (Gen 4,17–21). Így tehát az a nemzetség, amely az igaz Szettől származott, állandóan a saját leszármazási ágán és rokonságán belül keveredett, s így sokáig megmaradt atyja és őse szentségében. Az istentelen ivadék, melybe ősatyja öröksége folytán mintegy belé volt oltva az istentelenség csírája, egyáltalában nem fertőzte meg szentségtörésével és gonoszságával.

Amíg tehát e nemzedékek közt megmaradt ez az elkülönülés, addig Szet ivadékait, akik kiváló törzsből származtak, a Szentírás életszentségük érdeméért Isten angyalainak, vagy mint egyes kódexekben találjuk, „Isten fiai”-nak nevezi: amazokat viszont, akár saját maguk, akár atyáik gonoszsága vagy földies cselekedeteik miatt, „emberek fiai”-nak mondja.

Sokáig megmaradt tehát közöttük ez a hasznos és szent elkülönülés, mígnem Szet fiai, akik „Isten fiai” voltak, meglátták azoknak a leányait, akik Kain nemzetségéből születtek. Szépségük lángra gyújtotta vágyaikat, és feleségül vették őket. Ezek közölték férjükkel is atyáik gonoszságát, s így azok is elveszítették velük született szentségüket és atyjuktól örökölt egyszerűségüket.

Ezért találóan illenek rájuk ezek a szavak: „Azt mondtam: Istenek vagytok, és fiai a Fölségesnek mindnyájan. De meghaltok, mint más ember, és elhullotok, mint akármely fejedelem” (Zsolt 81,6–7). Mert most elveszítették a természet igaz ismeretét, melyet őseik hagytak rájuk. Az első ember ugyanis szinte nyomon követhette az egész természet kialakulását, és így nyilván megismerte azt, sőt utódaival is biztos ismereteket közölhetett. Hiszen látta a világot zsenge gyermekkorától, amikor az szinte még alig pihegett és teljesen kiforratlan állapotban volt. Sőt nemcsak a bölcsesség teljessége, hanem a jövőbe látás isteni kegyelme is oly nagy mértékben megvolt benne, hogy mint ennek a még alig kialakult világnak a lakója, már nevet tudott adni minden élőlénynek (Gen 2,19), és nemcsak az összes fenevadak és kígyók vadságát és mérgeit ismerte fel, hanem a füvek erejét, a fák és kövek természetét, sőt az alig tapasztalt évszakok változásait is meg tudta különböztetni. Ezért joggal mondhatta magáról: „Az Úr adta nekem a létezők igaz tudását, hogy értsem a világ szerkezetét, az elemek erejét, az idők elejét, végét és közepét, az évek körforgását és a csillagok állását, az állatok természetét és a vadállatok dühét, a szelek erejét s az emberek gondolkodását, a növények különféleségét s a gyökerek erejét: ami rejtve van, s ami látható, megismerhetem” (Bölcs 7,17–21. LXX).

Szet ivadéka tehát a nemzedékek során ezt a természetismeretet kapta örökségül atyáitól. Amíg elkülönülve maradt az istentelen nemzedéktől, addig ezt a szent hagyományt részint Isten imádására, részint a közösség javára használta fel. Mikor azonban keveredett az istentelen nemzedékkel, akkor azzal, amit jámborságában tanult, most – részben az ördögök ösztönzésére – visszaélt. Evilági, sőt veszedelmes dolgokra

használta: vakmerő módon a különféle varázslatok tudni vágyó mesterkedéseire, szemfényvesztésére és mágikus babonáira fordította, sőt utódait is arra tanította, hogy hagyjanak fel Isten nevének tiszteletével, s helyette az elemeket, a tüzet vagy a levegő ördögeit tiszteljék és imádják.

Hogyan lehetséges, hogy ezek az említett varázslatokra vonatkozó ismeretek nem veszték ki a vízőzönnel, sőt a következő századok alatt általánosan elterjedtek? Bár ez a fölvetett kérdés megfejtéséhez nem tartozik hozzá, mégis, mivel e fejtegetés most alkalmat nyújt rá, azt hiszem, röviden érintenem kell.

A régi hagyományok szerint Kám, Noé fia volt a nagymestere ezeknek a babonáknak és szentségtörő, bűnös üzemeknek. Jól tudta, hogy a bárkába, ahová igaz atyjával és szent életű testvéreivel együtt be kellett szállnia, nem vihet be olyan könyvet, amely ezekre emlékeztetné. Ezért bűnös tudományát és istentelen találmányait különböző fémlapokra és igen kemény kövekre véste, hogy az árvíz ne árthasson nekik. Mikor aztán a vízőzön elmúlt, ugyanazzal a tudásvágygal, mint amellyel elrejtette, újra megkereste őket, s így utódaira is ráhagyta a szentségtörés és szüntelen gonoszság melegágyát. Ez tehát az igazság arról a néphitről, hogy angyalok tanították az embereket varázslatra és különféle szemfényvesztésekre.

Szet említett fiaitól és Kain leányaitól még gonoszabb fiak születtek. Ezek izmos vadászok, erőszakos és vad férfiak voltak. Idomtalan nagy testük és kegyetlenségük, valamint gonoszságuk miatt óriásoknak nevezték őket. Ők kezdték először pusztítani szomszédaikat és rabolni az embereket, mert inkább zsákmányolásból, mint verejtékes munkájuk után akartak megélni. Bűneik annyira elharapódtak, hogy a világ másként nem tisztulhatott meg tőlük, csak a vízőzön által.

Mivel tehát Szet fiai bűnös vágyuk ösztönzésére áthágták azt a parancsot, amelyet az emberek a világ kezdetétől fogva természetes ösztönükből oly sokáig megtartottak, azért a törvény betűjének kellett újra helyreállítani azt: „Leányodat ne add oda fiának, s leányát el ne vedd fiadnak, mert eltéríti fia-

dat, hogy eltávozzatok Istenetekről, s azok isteneit kövessétek és neki szolgáljatok” (Deut 7,3–4).

22. Ellenvetés: Hogyan vehető Szet nemzetségének szemére, hogy gonoszul egyesültek Kain leányaival, mielőtt a törvény megtiltotta volna ezt?

GERMANUS: Méltán érhetné őket a törvénszegés vádja e házasság miatt, ha nekik szólt volna ez a parancs. De mivel még semmiféle parancs nem rendelte el, hogy tartózkodjanak tőlük: hogyan hibáztathatók ezért az egyesülésért, amelyet még semmiféle törvény sem tiltott meg nekik? A törvény ugyanis nem a már elkövetett, hanem a jövőben elkövetendő bűnt szokta kárhoztatni.

23. Válasz: A természettörvény folytán az emberek kezdetől fogva rászolgáltak az ítéletre és bűnhődésre

SERENUS: Mikor Isten megteremtette az embert, természeténél fogva beléoltotta a törvény teljes ismeretét is. Ha az ember az Úr szándéka szerint mindig megtartotta volna ezt, amiként kezdetben tette, akkor nem lett volna szükség másik törvényre, amelyet később az Úr írásban tett közzé. Felesleges lett volna ugyanis külsőleg orvosolni azt, amit bensőleg beléoltott az emberbe, és ami még érvényben volt.

Mivel azonban ez, mint mondtam, a bűn szabadossága és megszokása következtében teljesen megromlott, azért kellett hozzá még a szigorú mózesi törvény is. Ez arra volt hivatott, hogy amannak végrehajtója, megtorlója vagy – hogy magának a Szentírásnak a kifejezésével éljek – segítője legyen, s legalább a földi büntetéstől való félelem megakadályozza azt, hogy a jó természetes felismerésének ajándéka teljesen kivesszék. Azt mondja ugyanis a Próféta: „A törvényt segítségül adta” az Úr (Iz 8,20. LXX). Az Apostol is úgy írja le, mint a kisdedek mellé rendelt nevelőt (Gal 3,24): mert oktatja, védi őket, hogy el ne feledjék azokat az ismereteket, amelyekre a természet tanította őket, s így el ne távolodjanak tőlük.

Mert az emberrel a teremtés kezdete óta vele született a törvény teljes ismerete.³⁹ Nyilvánvalóan bizonyítja ezt az, hogy – mint tudjuk – a törvény parancsait az összes szentek megtartották, még mielőtt a törvény betűjét ismerték volna, sőt már a vízözön előtt is. Különben honnét tudhatta volna Ábel, hogy juhainak zsengéjéből s azok zsírjából áldozatot kell bemutatnia az Istennek, mikor a törvény még nem írta elő, ha nem a természettől beléoltott törvény tanította meg rá? Hogyan különböztethette volna meg Noé, hogy melyik állat tiszta és melyik tisztátalan, amikor a törvény még nem tett köztük különbséget, ha ez a természetes tudás nem oktatta volna ki? Honnét tanulhatta volna meg Hénok, hogy Isten előtt járjon; mikor még senkitől sem hallotta a törvény felvilágosítását? Honnét olvasta volna Szem és Jáfet, hogy „atyád szemérmét fel ne fedd” (Lev 18,7), hogy hátrafelé menve betakarják atyjuk szemérmét (Gen 9,23)? Ki figyelmeztette Ábrahámot, hogy utasítsa vissza az ellenségtől szerzett zsákmányt, melyet felajánlottak neki, s így ne keresse fáradozásának jutalmát (Gen 14,22–23)? Miért adott tizedet Melkizedek papnak, noha ezt csak a mózesi törvény írta elő? Miért ajánlotta fel alázatosan ugyanez az Ábrahám és Lót a vándoroknak és jövevényeknek az irgalmasság cselekedeteit és a lábmosást, amikor még nem ragyogott fel az evangéliumi parancs világossága? Honnét volt Jób hitének mélységes áhíttata, feddhetetlen tisztasága, alázatosságának, szelídségének, irgalmasságának és felebaráti szeretetének oly nagy tudománya, melyet még azoknál sem látunk, akik könyv nélkül tudják az evangéliumot?

Aztán hallottunk-e valaha arról, hogy a törvény kihirdetése előtt valamelyik szent akárcsak egyetlen parancsot is megszegett volna? Melyikük nem tartotta meg például ezt a rendelkezését: „Halld, Izrael: az Úr, a mi Istenünk, egy ÚR!” (Deut 6,4)? Ki nem teljesítette ezt az előírást: „Ne csinálj magadnak faragott képet, se valamely képmást arról, ami fenn az égen, vagy lenn a földön, vagy a föld alatt, a vizekben vagyon” (Ex 20,4)? Ki nem tartotta szem előtt:

„Tiszteld atyádat és anyádat!” (uo. 12), vagy ami utána következik a tízparancsolatban: „Ne ölj; ne paráználkodjál; ne lopj; ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen; ne kívánd meg felebarátod feleségét” (uo. 13–17), s más, ezeknél még nagyobb törvényeket? Pedig ezekkel nemcsak a törvény, hanem még az evangélium parancsait is megelőzték!

24. Méltán bűnhődtek, akik a vízözön előtt vétkeztek

Látjuk tehát, hogy Isten kezdettől fogva mindent tökéletesnek alkotott. Nem volt szükség arra, hogy eredeti elrendezéséhez bármit is hozzátegyen, mintha az elégtelen vagy tökéletlen lett volna vagy valami pótlásra szorult volna, ha minden olyan állapotban és összhangban marad, ahogyan Ő megteremtette. Azért el kell ismernünk, hogy akik a törvény kihirdetése vagy akár a vízözön előtt vétkeztek, azokat Isten igazságos ítélete sújtotta: mert áthágták a természettörvényt, s így nem lévén semmi mentségük, rászolgáltak a büntetésre.

Igy nem esünk mi is azoknak a bűneibe, akik nem ismervén ezt az igazságot, azzal káromolták és rágalmazták az Istent, hogy az Ószövetség méltatlan Hozzá.⁴⁰ Ócsárolták és kigúnyolták a mi hitünket, mondván: „Mi készítette arra a ti Isteneteket, hogy annyi ezer esztendő múltán kihirdesse a törvényt, ha annyi évszázad elmúlhatott törvény nélkül? Ha ugyanis később valami jobbat talált ki, ebből az látszik, hogy a világ kezdetekor nem volt elég okos, vagy ha eleinte rosszabbat gondolt, s csak később, amikor mintegy tapasztalatból meggyőződött erről, akkor kezdett helyesebből gondoskodni, és eredeti elrendezését jobbra változtatta.”

Mindez ellenkezik Isten mérhetetlen előrelátásával s az eretnekek esztelensége nem állíthatja Róla ezeket iszonyú káromlás nélkül. Azt mondja ugyanis a Prédikátor: „Megismertem, hogy mindaz, amit Isten tesz, örökre úgy marad. Nem lehet ahhoz hozzáadni, sem abból elvenni” (Préd 3,14). Ezért „a törvényt nem az igazakért hozták, hanem a gonoszokért, lázadókért, istentelenekért, bűnösökért, vétkesekért és a szentség ellenségeiért” (1Tim 1,9). Bennük ugyanis meg-

volt a beléjük oltott természettörvény egészséges, romlatlan ismerete, és így nem szorultak rá erre a külsőleg felállított, írásba foglalt törvényre, amely annak a természettörvénynek segítségére szolgált.

Mindebből világosan kitűnik, mennyire nem volt szükség arra, hogy Isten kezdettől fogva írásba adja a törvényt: mert felesleges lett volna, hiszen a természettörvény még fennállott és nem romlott meg teljesen. De az evangéliumi tökéletességet nem lehetett kinyilatkoztatni addig, míg meg nem tartották a törvényt. Nem értették volna meg ugyanis, hogy „ha megütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is” (Mt 5, 39), akik még azzal sem elégedtek meg, hogy elszenvedett sérelmeikért hasonlókkal fizessenek, hanem a legkisebb ütést is halálos csapással és súlyos sebbel viszonyozták, s ha valaki egy fogukat kiütötte, azért annak az életére törtek. De azt sem lehetett mondani ezeknek, hogy „szeressétek ellenségeiteket” (Mt 5,44): mert az ilyen embereknél már azt is nagy eredménynek és előnynek tartották, ha barátaikat szerették, ellenségeik elől pedig kitértek és gyűlölték őket, anélkül, hogy igyekeztek volna elnyomni és megölni őket.

25. Hogyan kell értenünk az evangélium szavait, hogy az ördög „hazug, és az ő atyja”?

Most pedig rátérek azokra a szavakra, amelyek annyira nyugtalanítanak benneteket: hogy tudniillik az ördög „hazug, és az ő atyja” (Jn 8,44).

Esztelenség volna egy pillanatig is azt hinni, mintha az Úr azt akarná kijelenteni ezzel, hogy mind a sátán, mind az atyja hazug. Mert mint előbb mondtam: szellem nem nemz szellemet, valamint lélek nem szülhet lelket, bár ugyanakkor kétségtelen, hogy az emberi test embertől származik. Az Apostol ugyanis világosan megkülönbözteti, hogy a két létező, vagyis a test és lélek kitől származik: „Testi atyáink is megfenyítettek bennünket, mégis tiszteltük őket. Nem kell-e sokkal inkább engedelmeskednünk a lelkek Atyjának, hogy éljünk?” (Zsid 12,9).

Lehet-e ennél világosabban különbséget tenni: hogy testi atyáink emberek voltak, míg lelkünkőről állandóan azt tanítja, hogy annak az Atyja egyedül az Isten? Bár testünk létrehozásában is az emberek tulajdonképpen csak eszközök: legfőbb Alkotónk maga az Isten, minden létező Teremtője. Azt mondja Dávid: „A Te kezéd teremtett és alkotott engem” (Zsolt 118, 73). A szent életű Jób pedig: „Nemde kiöntöttél, mint a tejet, megalvasztottál, mint a sajtot? Csonttal, innal Te szóttél egybe” (Jób 10,10–11). Végül az Úr így szól Jeremiáshoz: „Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek” (Jer 1,5).

A Prédikátor is vizsgálat tárgyává teszi e kétféle tényező természetét, hogy honnét ered és veszi kezdetét, vagyis miből származik mindkettő, és megfontolja, milyen célra törnek. Miután ezeket világosan és találóan leszögezte, arról beszél, hogy a test és lélek elválik, majd ezt mondja: „Visszatér a por a földbe, ahonnan vétetett, a lehelet pedig visszatér Istenhez, Aki adta” (Préd 12,7). Lehetne-e ennél világosabban kifejezni, hogy a test anyaga, amelyet pornak nevez, mivel az embertől ered és annak mintegy közreműködésével keletkezik, állítása szerint újra visszatér a földbe, mint ami a földből vétetett; a lélekről azonban, amely nem a két nem egyesüléséből jött létre, mert külön, kizárólag Istentől származik, azt hirdeti, hogy visszatér Alkotójához? Ezt különben nyilvánvalóan jelzi az is, hogy Isten lehelte egykor belé Ádámba, amikor életre keltette.

E bizonyítékok alapján kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy szellemi létezők Atyjának senki más nem nevezhető, egyedül csak az Isten, Aki a semmiből teremti őket, mikor Neki tetszik; az emberről pedig csak azt mondhatjuk, hogy ő testünk atyja. Eszerint tehát a sátánnak, akit Isten szintén szellemnek vagy jó angyalnak teremtett, hasonlóképpen senki más nem volt az Atyja, mint Isten, az ő Teremtője. Mikor azonban a kevélységtől felfuvalkodva ezt mondotta szívében: „Felszállok a magas felhők fölé, hasonló leszek a Fölsegeshez” (Iz 14,14), ezzel hazuggá lett és „nem tartott ki az igazságban” (Jn 8,44). Mikor pedig saját gonoszságának tárházából hazugságot hozott elő, nemcsak hogy hazug, hanem

egyenesen a hazugság atyja lett: mert istenséget ígért az embernek, midőn azt mondotta neki: „Olyanok lesztek, mint az Isten” (Gen 3,5). Nem tartott ki az igazságban, hanem kezdettől fogva gyilkossá lett: akár, amikor Ádámot halandóvá alázta, akár, midőn Ábelt az ő ösztönzésére saját kezével ölte meg a testvére.

De már közeledik a hajnal, és véget vet megbeszélésünknek, melyért már két éjszakán át virrasztottunk. Előadásom csónakját tudatlanságom a hallgatás biztos kikötőjébe vonja arról a mélységes tengerről, melyet e kérdések alkotnak. Mert minél beljebb visz bennünket a Szentlélek sugallata e mélységek fölé, annál mérhetetlenebb távlatok nyílnak szemünk előtt, és Salamon szavai szerint a cél „messzebb távozik tőlünk, mint azelőtt volt. Felette mély az: ki tudná megtalálni?” (Préd 7,24–25).

Kérjük azért az Urat, hogy rendíthetetlenül tartsunk ki az Iránta való félelemben és szeretetben, mely nem ismer véget (1Kor 13,8).

Ezek tegyenek bennünket mindenben bölcsekké, ezek óvjanak meg bennünket mindenkor sértetlenül a sátán nyilaitól. Mert ha ezek védelmeznek minket, lehetetlen, hogy bárki is a halál töviseibe tévedjen.

A tökéletesek és tökéletlenek közt éppen az a különbség, hogy az előbbieken szilárd – vagy hogy így fejezzem ki magam –: érettebb a szeretet; ezért állhatatosabban kitart, s így megvédi őket és megkönnyíti számukra, hogy megmaradjanak az életszentségben. Az utóbbiakban azonban gyengébbek a gyökerei, vagy könnyebben kihűl bennük, s ezért hamarabb és gyakrabban rá tudja venni őket, hogy a bűnök hálójába keveredjenek.

***

Mikor mindezt hallottuk, Serenus apát tanítása annyira lángra gyújtott bennünket, hogy amikor elhagytuk az aggasztán celláját, nagyobb lelki buzgósággal szomjajztunk tudományának teljessége után, mint mikor odamentünk.

IX. KÖNYV

IZSÁK APÁT ELSŐ TANÍTÁSA AZ IMÁDSÁGRÓL

1. Bevezetés

Mint a keleti szerzetesek szabályairól szóló írásom (Instituta) második könyvében ígértem, írni fogok a szüntelen, állhatatos imádságról is. Ezt az ígéretemet az Úr segítségével most váltom be, Izsák apát tanításával, melyet itt közlök. Ennek kifejtésével, azt hiszem, eleget teszek a boldog emlékű Castor püspök felszólításának is, de a ti kívánságtoknak is, tiszteletre méltó Leontius püspök és szent testvérem, Hella-dius. Előre bocsánatot kérek, hogy ez a könyv olyan hosszúra nyúlt, bármennyire törekedtem is rövidre fogni az elmondandókat, sőt sok mindent hallgatással mellőztem.

E szent életű Izsák ugyanis először hosszasan beszélt a szerzetesi élet különböző intézményeiről, én azonban ezeket itt jobbnak láttam elhagyni. Végül is a következőket mondta:

2. Izsák apát tanítása az imádság mibenlétéről

Minden szerzetesnek az a célja, és szívének tökéletességével arra törekszik, hogy állandóan, szakadatlanul kitarthasson az imádságban, s amennyire az emberi gyarlóság engedi, eljusson az ember megingathatatlan nyugalmára és a szüntelen tisztaságra. Ennek elnyerésére keressük oly lankadatlanul és gyakoroljuk állandóan a testi fáradalmaikat csakúgy, mint a lélek töredelmét. E kettő között ugyanis mintegy kölcsönös és elválaszthatatlan kapcsolat van.

Mert az összes erények épülete a tökéletes imádság megvalósítása felé emelkedik; viszont ha ezek nem ezen a tetőfokon egyesülnek és kapcsolódnak egymásba, nem lehetnek szilárdak és állhatatosak. Miként ugyanis nélkülük nem lehet

megszerezni, még kevésbé tökéletességre vinni a nyugodt, szünet nélküli imádságot, amelyről most beszélünk, éppoly kevésbé lehet állhatatos imádság nélkül megvalósítani azokat az erényeket, amelyek azt előkészítik.

Nem vizsgálhatjuk tehát kellőképpen az imádság szellemét, sem pedig legfőbb céljáról, ami nem egyéb, mint az összes erényekben a tökéletességre törekvés, nem beszélhetünk megfelelő előkészület nélkül. Előbb rendre el kell sorolnunk és meg kell tárgyalnunk mindazt, amit megszerzéséhez el kell távolítanunk vagy el kell sajátítanunk. Tehát az evangéliumi példabeszéd tanítása szerint (Lk 14,28) először számot kell vetnünk magunkkal, és össze kell hordanunk, ami szükséges a magasztos lelki torony felépítéséhez.

De még ez az előkészület sem használ semmit, és nem építhetjük fel rá a tökéletesség magas tornyát, ha előbb meg nem tisztulunk minden bűntől, és ki nem hordjuk a lelkünk-ből a szenvedélyek roskadozó romjait és holt törmelékeit. Mint mondani szokás: szívünk eleven, szilárd földjében, sőt egyenesen amaz evangéliumi sziklán (uo. 6,48) kell megvetnünk a lelki egyszerűség és alázatosság szilárd alapját, hogy a lelki erények nekigyürközésével felépíthessük reá ezt a tornyot, rendíthetetlenül megszilárdíthassuk rajta, és szilárdságában bízva egészen az ég magasáig emelhessük.

Ami ilyen alapokra épült, azt előnthati bár a szenvedélyek dagadó árja, faltörő kosként ostromolhatja az üldözések heves áradata; ráronthat és megrázhatja a gonosz lelkek vad vihara: de nemcsak hogy le nem rombolhatja, hanem még csak meg sem rendítheti az ellenséges támadás.

3. Milyen előkészület szükséges a tiszta, őszinte imádsághoz?

Hogy tehát kellő buzgósággal és lelki tisztasággal szárnyalhasson az imádságunk, főként a következőket kell mindenképpen szem előtt tartanunk:

Először is el kell vetnünk magunktól általában minden testiség gondját. Nem szabad engednünk, hogy bármely

ügyes-bajos dolgunk gondja, sőt akár emléke is zavarjon bennünket. Hasonlóképpen el kell távolítanunk minden megszőlást, hiábavaló vagy fölösleges beszédet és tréfát. Főként pedig a harag vagy a szomorúság indulatát kell tövestül kivetnünk magunkból. Gyökerestül ki kell irtanunk a testi vágy és a kapzsiság veszedelmes tűzfészket is. Tehát teljesen ki kell löknünk magunkból ezeket a bűnöket, s meg kell szabadulnunk minden hasonló gyarlóságtól, melyeket az emberek is észrevesznek bennünk: vagyis, mint mondtuk, először teljesen meg kell tisztulnunk, és el kell érnünk az egyszerűség és ártatlanság tisztaságát. Akkor aztán le kell raknunk a mély-séges alázatosság rendíthetetlen alapjait, hogy elbírják az ég-be törő tornyot. Erre az alapra kell majd fölépítenünk a lelki erények épületét, s távol kell tartanunk a lelkünkötől minden elszórakozást és veszedelmes csapongást, hogy így lassanként felemelkedhessünk az Isten szemlélésére és a lelki szemlélésre.

Mert amivel a lelkünk az imádság ideje előtt foglalkozik, az emlékezet szükségképpen azt fogja elénk idézni az imádság alatt is. Ezért az imádságra úgy készülünk elő, ahogyan az imádság alatt akarunk viselkedni. Könörgés közben ugyanis lelkiállapotunk mindig az előző lelkiállapotunkból alakul: amikor letérdelünk imádkozni, ugyanazokat a cselekedeteket, szavakat és emlékeket idézi elénk. Tehát előző lelkiállapotunk hol haragot, hol szomorúságot ébreszt bennünk, hol meg bűnös vágyainkat vagy ügyes-bajos dolgainkat szőjük tovább; sőt – amit még elmondani is szégyenlek – egy tréfás szó vagy cselekedet ostoba nevetésre ingerelhet bennünket, vagy pedig korábbi beszélgetéseinken jártatjuk az eszünket.

Ha tehát nem akarjuk, hogy imádság közben eszünkbe jusson valami, akkor még az imádság előtt igyekezzünk kivetni azt szívünk rejtekéből, hogy így megvalósíthassuk az Apostol szavait: „Szüntelenül imádkozzatok!” (1Tesz 5,17) és: „Mindenütt áhitattal, és ne haragos és vizzálykodó lelkülettel emeljétek imádságra kezeteket” (1Tim 2,8). Ezt a parancsát ugyanis másként nem teljesíthetjük, csak ha lelkünk megtisztul a bűnök minden szennyétől, egészen a természe-

tének megfelelő erényeknek szenteli magát, és állandóan a mindenható Isten szemlélését élvezzi.

4. A lélek ingatag, mint a könnyű pehely vagy a toll

Lelkünk méltán hasonlítható a finom pehelyhez vagy a könnyű tollhoz. Ez ugyanis, hacsak kívülről nem éri valami nedvesség s így el nem nehezül, könnyű súlyánál fogva a legkisebb szellő segítségével is, mintegy természetyszerűleg felemelkedik a magasba, az ég felé. Ha azonban valami nedvesség folytán súlyossá válik, nemcsak hogy nem száll a levegőbe e természetéhez illő könnyedséggel, hanem a nedveség súlyánál fogva lesüllyed a mélyen fekvő földre.

Így van ez a mi lelkünkkel is. Ha nem terhelik bűnök és világi gondok, ha meg nem rontja a veszedelmes vágy nedvessége, akkor a mintegy természetéhez tartozó tisztaságánál fogva felemelkedik, s a lelki elmélkedés legcsekélyebb fuvaltatára is a magasba száll: elhagyja mindazt, ami kicsinyes, földi, s az égiek és láthatatlanok felé szárnyal.

Azért méltán int bennünket az Úr parancsa: „Vigyázzatok magatokra, hogy el ne nehezédjék szívetek tobzódásban, részegségben és az evilági gondok között” (Lk 21,34). Ha tehát imádságainkkal az égig, sőt az ég fölé akarunk hatolni, törekedjünk megtisztítani a lelkünket minden földi bűntől. Tisztán őrizzük meg a szenvedélyek minden salakjától, hogy eljuthasson a természetéhez illő magaslatra. Imádságát ne nehezítse el a bűnök terhe, hogy így felszállhasson az Istenhez.

5. Mi nehezíti el a lelkünket?

Szívleljük meg, minő okokat jelölt meg az Úr, amelyekről elnehezül a lelkünk. Nem a házasságtörést, nem a paráznaságot, nem a gyilkosságot, nem is a káromlást vagy rablást említette, amelyekről mindenki tudja, hogy halálos és kárhozatos bűnök, hanem a tobzódást, részegeskedést és az evilági gondokat, aggodalmakat.

Ezeztől nemcsak hogy e világ fiai nem óvakodnak, hanem – szégyenlem kimondani is – egyesek még azok közül is, akik szerzeteseknek nevezik magukat, belekeverednek az ilyen szétszórtságot okozó gondokba, s azokat még ártalmatlanoknak, sőt hasznosaknak nevezik! Ez a három bűn, ha szó szerinti értelemben követjük el őket, elnehezíti a lelket, elszakítja az Istentől és fogva tartja a földön. Ám ezeket könnyű elkerülni, különösen nekünk, akik oly messze szakadtunk a világi életmódtól és sohasem keveredünk a láthatók miatti gondokba vagy tobzódásba és részegeskedésbe.

Van azonban másfajta részegség is, mely nem kevésbé ártalmas. Van más tobzódás is, amelyet nehezebb elkerülni. Van másféle evilági gond vagy aggodás is, amely minket is gyakran megejt, annak ellenére, hogy teljesen lemondtunk minden vagyonunkról, tartózkodunk a bortól és a bőséges lakomáktól, sőt pusztaságban élünk. Ezekről mondotta a Próféta: „Józanodjatok ki, ti részegek, de nem a bortól!” (Joel 1,5); a másik pedig: „Álmétkodjatok és bámuljatok, támanyogjatok és ingadozzatok; legyetek részegek, de ne a bortól, tántorogjatok, de ne a részegségtől!” (Iz 29,9).

Természetes, hogy az ilyen részegség bora nem lehet más, mint a sárkányok dühe, ahogy a próféta mondja (Deut 32,33). Halld azt is, minő töről fakad ez a bor: „Szőlejük Szodoma szőlejéből való, és vesszejük Gomorrából” (uo 32). Meg akard tudni azt is, mi terem e szőlőtön és vesszején? „Szőlősze-meik epeízű szemek, fürtjeik keserűek” (uo.). Mert hacsak meg nem tisztulunk minden bűntől, és józanul nem tartózkodunk az összes szenvedélyek részegségétől, szívünk még veszedelmesebb tobzódástól és részegeskedéstől nehezül el.

Hogy az evilági gondok néha minket is zaklathatnak, nyilván mutatja elődeink szabálya. Ezek kijelentették, hogy mindaz, ami meghaladja a naponkénti táplálékot és a test elkerülhetetlen szükségletét, evilági gond és aggodalom. Így például, ha munkánkkal egy dénárt keresünk, amivel kielégíthetjük testünk szükségletét, mi fokozott munkával és fáradsággal két-három dénárt igyekszünk szerezni. Vagy ha elegendő szá-

munkra két tunika, egy ti. éjjelre, egy meg nappalra, mi mégis három vagy négynek a birtokára törekszünk. És ha elég a lakásunkra egy vagy két cella, evilági nagyravágyásból és a bőség örömétől hajtva négy-öt cellát építünk, sőt arra vágyódunk, hogy keresett gonddal felékesítsük és tágasabbra készítsük őket, mint amennyire szükséges. Ezzel pedig, már amennyire tehetjük, az evilági vágyak szenvedélyeinek hódolunk.

6. Egy aggastyán látomása az egyik testvér fáradhatatlan munkájáról

Nyilvánvaló tapasztalat tanított meg rá bennünket, hogy mindez nem történik a sátán ösztönzése nélkül.

Egyszer az egyik sokat tapasztalt, szent életű aggastyán éppen elhaladt az egyik testvér cellája előtt, aki az említett lelki betegségben szenvedett: vagyis mindennap lázasan, fáradhatatlanul dolgozott ilyen hiábavalóságok megszerzésére és felhalmozására. Már messziről látta, amint egy súlyos kalapáccsal tör egy kemény sziklát. De ugyanakkor látott mellette egy szerecsent is, aki fogta a kezét és vele együtt mérte a kalapács ütéseit, egyszersmind égő fáklyával nógatta a szerzetest, hogy állhatatosan kitartson ebben a munkában.

Az aggastyán sokáig állt ott, csodálkozva azon, hogyan ösztönzi a kegyetlen ördög, és hogyan rá tudja szedni ilyen hiábavalóságra. Midőn ugyanis az illető testvér már kifáradt, és szerette volna abbahagyni a munkát, hogy megpihenjen, akkor a gonosz lélek megint csak sürgette, hogy vegye fel a kalapácsot és ne hagyja abba a megkezdett munkát. Oly állhatatosan nógatta, hogy a testvér nem is érezte többé a nehéz munka fáradtságát.

Végre az aggastyán annyira felindult a sátán ily kegyetlen cselvetésén, hogy betért a testvér cellájába és így szólt hozzá: „Milyen munkában fáradsz, testvér?” Az így válaszolt neki: „E kemény sziklával fáradunk, de alig tudtunk valamit letörni belőle.” Erre az aggastyán megjegyezte: „Jól mondtad, hogy »tudtunk«; mert nem voltál egyedül, amikor ütötted.

Más is volt veled, akit te nem láttál: aki e munkában nem anyyira segítőd, mint inkább kegyetlen hajcsárod volt.”

Hogy tehát e lelki nagyravágyás betegsége távol áll-e a lelkünkötől, arra nem elég bizonyosság, ha távol tartjuk magunkat az ügyes-bajos dolgoktól, amelyeket még ha akarnánk, sem tudnánk elérni vagy véghezvinni. Az sem elegendő, ha megvetjük az olyan dolgokat, amelyeknek vágya mind a lelki, mind a világi emberek előtt megbélyegezne bennünket. Hanem kérlelhetetlen szigorúsággal olyasmit is el kell utasítanunk magunktól, aminek a megvalósítása hatalmunkban áll, sőt bizonyos szempontból tiszteletre méltónak tűnik fel.

Mert az ilyen apró, jelentéktelen dolgok, amelyeket, mint látjuk, a mi élethivatásunkhoz tartozók is meggondolatlanul megengednek maguknak, éppúgy elnehezítik a lelkünket, mint azok a nagyobbak, amelyek a világiak lelkét szokták megülni. Nem engedik ugyanis, hogy a szerzetes, levetvén e föld sarát, Istenhez fohászkodjék, Akire szándékának mindenkor irányulnia kell, s ha Tőle, a Legfőbb Jótól csak egy kissé is elszakad, ezt rögtöni halálnak és a legszörnyűbb pusztulásnak kell tartania.

Ha tehát a lélek megvetette már az igazi lelki béke alapjait, megszabadult minden testi szenvedély bilincsetől, és szíve szándékával állhatatosan ragaszkodik az egyedüli Legfőbb Jóhoz, akkor betölti az Apostol parancsát: „Szüntelenül imádkozzatok!” (1Tesz 5,17), és „mindenütt áhítattal, s ne haragos és viszálykodó lelkülettel emeljétek imádságra a kezeteket” (1Tim 2,8). Ha ebben a tisztaságban – hogy úgy mondjam – elmerül a lélek, és a földi pizsokból újjászületik lelki emberre, az angyalok hasonlóságára: akkor bármire gondol is, bármihez nyúl, bármit cselekszik, az a legtisztább, legőszintébb imádsággá válik.

7. Nehezebb-e megőrizni, mint megszerezni a jó gondolatokat?

GERMANUS: Bárcsak olyan könnyű volna állandóan megőrizni a lelki gondolatokat, mint amilyen könnyen támadnak

bennünk! Ha ugyanis a Szentírásról való elmélkedés közben, vagy bizonyos lelki élményekre gondolva, vagy a mennyei titkok szemlélése közben ilyen gondolatok keletkeznek a szívünkben, szinte észrevétlenül és hamarosan megint el is illannak. És ha más alkalommal szerez is a lelkünk ilyen lelki élményeket, nyomban más gondolatok lépnek fel, s az előbbieket ismét gyorsan tovairamodnak. Így a lélek semmiképpen sem tudja megőrizni állhatatosságát, és a maga erejéből nem képes szilárdan kitartani a szent gondolatokban: úgyhogy még amikor úgy látszik is, mintha annyira-amennyire megtartaná őket, akkor is inkább azt kell hinnünk, hogy véletlenül támadtak benne, és nem saját igyekezetéből keletkeztek. Mert hogyan is tulajdoníthatnánk e szent gondolatok ébredését saját elhatározásunknak, amikor nem maradnak meg bennünk állandóan?

De e kérdés felvetésével nem szeretném megzavarni a felvetett tárgy: az imádság fejtegetésének menetét, azért inkább máskorra hagyom. Kérve-kérünk tehát, világosíts fel bennünket az imádság mibenlétéről, annál is inkább, minthogy a szent Apostol arra int bennünket, hogy sohase hagyjunk fel vele: „Szüntelenül imádkozzatok!”

Először tehát mibenlétéről szeretnénk hallani, vagyis hogy milyennek kell lennie az imádságnak; azután pedig, hogy ezt az imádságot hogyan érhetjük el a gyakorlatban és gyakorolhatjuk szünet nélkül. Mert hogy megvalósítása szívünk nem csekély erőfeszítésébe kerül, azt mutatja a mindennapi tapasztalat. De rámutatott a te szent írásod is, amely szerint a szerzetes végső célja és a tökéletesség betetőzése a tökéletes imádság.

8. Izsák apát válasza az imádság különböző fajairól

IZSÁK: Szívünk mélységes töredelme, lelki tisztaság és a Szentlélek megvilágosítása nélkül, azt hiszem, lehetetlen fel fogni az imádság összes fajait. Oly sokféle lehet ugyanis, ahány állapota és hangulata lehetséges a léleknek, sőt az összes leleknek. De bár jól tudjuk, hogy szívünk nehézkessége miatt nem tekinthetjük át az imádság összes fajait, mégis, ameny-

nyire szerény tapasztalatom lehetővé teszi, megkísérlem kifejteni őket.

Minden lélek különböző fokban nyeri el a tisztaságot, és lelkiállapota is más és más aszerint, amint a múltó események hatása alatt ide-oda hajlik, vagy saját igyekezetéből megújul. Ezért pillanatról pillanatra változik. Emiatt kétségtelen, hogy egyforma imádság senkinek a szívéből sem száll az ég felé. Másképpen imádkozik ugyanis az, aki vidám, másképpen, akit lever a szomorúság vagy a kétségbeesés terhe. Más annak az imádsága, aki lelki sikereinek örül, más azé, akit hátráltat az ellenséges támadás heve. Másképpen könyörög, aki bűneinek bocsánatáért esedezik, másképpen, aki valamely kegyelem vagy erény elnyerését kéri vagy valamelyik bűn kiirtásáért könyörög. Más lesz az imádsága, ha töredelem fogja el, amikor a pokolról elmélkedik és fél az eljövendő ítélettől, s ismét más, ha lánggra gyújtja a másvilág boldogsága és az utána való vágy. Másképpen imádkozunk szükségünkben és veszedelem idején, mint amikor békében és nyugalomban élünk; másképp, ha a mennyei titkok kinyilatkoztatása megvilágosít bennünket, s ismét másképp, ha terméketlenek vagyunk erényekben és lelki szárazság szorongatja a szívünket.

9. Az imádság négyféle

Előrebocsátva mindezt az imádság mibenlétéről – ha nem tudtam is előadni úgy, ahogy a tárgy fönsége megkívánná, hanem csak amennyire az idő rövidege megengedte, s elmém gyengesége és szívem nehézkessége fel tudta fogni –: most már nehezebb kérdéssel kell megbirkóznunk. Az imádság egyes fajait kell kifejtenünk, amelyek az Apostol szerint négyfélék. Azt mondja ugyanis: „Elsősorban arra kérlek, végeztess könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és háladáásokat” (1Tim 2,1).

Kétségtelen, hogy az Apostol nem ok nélkül osztotta fel így őket. Nekünk tehát először is azt kell kutatnunk, mit jelent a könyörgés, mit az imádság, mit az esedezés és mit a

hálaadás. Azután azt kell keresnünk, hogy az imádkozó egyszerre végezze-e ezeket, vagyis hogy mind a négyféle imádság meglegyen-e ugyanabban a könyörgésben, vagy pedig egyenként és felváltva kell-e mondanunk őket: most például könyörgést, máskor imádságot, majd esedezést, majd pedig hálaadást; vagy talán az egyik hívő könyörgést, a második imádságot, a harmadik esedezést, a negyedik hálaadást végezzen az Istenhez, kinek-kinek kora szerint, vagy ahogy lelke egyéni buzgósága folytán előbbre jut a tökéletességben.

10. Az imádság fajainak sorrendje

Ezért először maguknak ezeknek a szavaknak, elnevezéseknek a jelentését kell vizsgálnunk, és azt kell megtárgyalnunk, mi különbség van az imádság, a könyörgés és az esedezés között. Azután azt kell megfontolnunk, hogy külön-külön vagy egyszerre kell-e végeznünk őket. Harmadszor azt kell kutatnunk, hogy az a sorrend, ahogy az Apostol tekintélye felsorolja őket, szolgál-e a hívő külön okulására, vagy egyszerűen csak tudomásul kell vennünk ezt a felsorolást, mintha nem volna fontos, hogy ő így sorolta el őket. Ez utóbbi felfogást én a magam részéről elég helytelennek tartom. Nem szabad ugyanis azt hinnünk, hogy a Szentlélek felületesen vagy minden ok nélkül nyilatkozott volna az Apostol által.

Azért a jelzett sorrendben, ahogy Isten tudtomra adta, tárgyaljuk meg őket egyenként.

11. A könyörgés

„Elsősorban tehát arra kérlek, végeztess könyörgéseket.” A könyörgés a bűnös kérése, esedezése, mellyel a jelenben vagy a múltban elkövetett bűneiért töredelmes szívvel bocsánatért esedezik.

12. Az imádság

Az imádsággal valamit felajánlunk vagy megfogadunk az Istennek. Görög neve εὐχή, azaz „votum”, fogadalom. Ahol ugyanis a görög szöveg ezt mondja: τὰς εὐχὰς μου τῷ κυρίῳ ἀπωδώσω ott a latinban ezt olvassuk. „*Vota mea Domino reddam*” (Zsolt 115,14), ami tehát a szó sajátos értelme szerint így fordítható: „Imádságaimat bemutatom az Úrnak”. Hasonlóképpen, amikor ezt olvassuk a Prédikátor könyvében: „Ha fogadalmat tettél az Istennek, ne késsél azt megadni” (Préd 5,3), a görög ezt írja: ἐὰν εὐξῆς εὐχὴν τῷ κυρίῳ, vagyis: Ha imádsággal fordulsz az Úrhoz, ne késsél azt teljesíteni.

Ezt mi a következőképpen valósíthatjuk meg: Imádkozunk, amikor lemondván e világról megfogadjuk, hogy megtagadjuk a világ minden cselekedetét és életmódját, s szívünk minden erejével az Úrnak szolgálunk. Imádkozunk, amikor lenézzük a világ minden dicsőségét, megvetjük a földi kincseket, s megígérjük, hogy szívünk mélységes töredelmével és teljes lelki szegénységgel az Úrhoz ragaszkodunk. Imádkozunk, amikor megígérjük, hogy örökösen megőrizzük testünk feltétlen tisztaságát s a rendíthetetlen türelmet, vagy amikor megfogadjuk, hogy szívünkől gyökerestül ki tépjük a haragot vagy a szomorúságot, amely halált okoz.

Ha azonban a lanyhaságtól elernyedve visszatérünk régi bűneinkhez s fogadalmainkat nem váltjuk be, ezzel adósok maradunk az imádsággal is, s rólunk is áll majd: „Jobb nem tenni fogadást, mintsem megfogadni valamit, és az ígéretet nem teljesíteni” (Préd 5, 4). A görög szöveg szerint ezt is így fogalmazhatjuk: „Jobb nem imádkozni, mint imádkozni, de hűtlennek lenni az Úrhoz”.

13. Az esedezés

Harmadik a sorban az esedezés. Ezt másokért szoktuk Istenhez intézni, midőn elfog bennünket a lelki buzgóság: vagy szereteteinkért, vagy az egész világ békéjéért könyörgünk, és

az Apostol szavaival élve, imádkozunk „minden emberért, a királyokért és minden feljebbvalóért” (1Tim 2, 1–2).

14. A hálaadás

Azután negyedik helyen következik a hálaadás. Ezzel akkor fordulunk az Istenhez, amikor a lelkünk leírhatatlan elragadtatásában Isten elmúlt jótéteményeiről emlékeznek, vagy jelen jótéteményeire gondol, vagy előret tekint a jövőbe, hogy mi mindent készített az Úr azok számára, akik Őt szeretik. Ez a gondolat néha arra ösztönöz bennünket, hogy hosszabb imádságban öntsük ki a szívünket Isten előtt. Midőn ugyanis megtisztult lelki szemeinkkel a szentek jutalmát tekintjük, mely az eljövendő életben vár rájuk, mérhetetlen öröm járja át lelkünket, és arra indít, hogy túláradó hálánkat kiöntsük Előtte.

15. Mindenki egyszerre mondja- e ezt a négyféle imádságot, vagy pedig egyenként és felváltva imádkozza?

Néha mind a négyfajta imádság buzgó könyörgésre ihlet. Tudjuk, hogy az a könyörgés, mely bűneink megbánásából ered, valamint az az imádság, mely áldozatvállalásunkhoz való hűségünkől és fogadalmaink teljesítéséből fakad, ahogy lelkiismeretünk tisztasága szerint véghezvisszük őket; az az esedezés, mely a szeretet lángolásából árad, s az a hálaadás is, mely Isten jótéteményeinek, fönségének és kegyességének megfontolásából buzog – mindez igen gyakran forrása buzgó, lángoló imádságainknak. Ezért nyilvánvaló, hogy az imádság fentebb említett négy faja mindenki számára egyformán hasznos és szükséges, úgyhogy egyugyanazon lélek felváltva hol a könyörgés, hol az imádság, hol meg a buzgó esedezés érzelmeivel fordulhat az Istenhez.

Mégis úgy látszik, hogy az imádság első faja inkább a kezdők számára való, akiket még gyötör bűneik tövise és azok

emléke. A második azokhoz illik, akik a lelki előrehaladásban és az erények felé való törekvésben már eljutottak bizonyos lelki magaslatra. A harmadik azoknak az imádsága, akik cselekedetekkel teljesítik fogadalmaikat, és látván mások gyarlóságát, szeretetük buzgósága arra készíti őket, hogy közbenjárjanak értük. A negyedik végül azoknak az imádsága, akik kitépték már a szívükből lelkiismeretük mardosó tövisét, és nyugodtan, megtisztult lélekkel elmélkednek az Úr bőkezűségéről és irgalmáról, mellyel akár a múltban, akár a jelenben elhalmozott bennünket, vagy amellyel az eljövendő életben vár bennünket. Az ilyeneket szívük buzgósága olyan lángoló imádságra ragadja, hogy azt sem emberi ésszel fölfogni, sem emberi nyelven kifejezni nem lehet.

Az ilyen lélekkel, aki eljutott már erre a lelki tisztaságra s abban kezd meggyökeresedni, az is megtörténik néha, hogy mindezeket az imádságokat egyszerre összefoglalja, s mint valami megfoghatatlan, gyorsan elharapódzó láng, valamennyi fokozatot egyszerre átszárnyalja, és szavakba nem foglalható, a legtisztább áhítatból fakadó buzgó könyörgésekbe önti ki az Isten előtt. Ilyenkor, tudtunk nélkül, „maga a Lélek könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal” (vö. Róm 8,26). Egy röpké óra leforgása alatt ugyanis annyi mindent összefog és Isten elé tár ez emberi szóval le nem írható esedezéseiben, hogy azt nemcsak szájjal elmondani, de még lélekben átgondolni sem volna képes máskor.

Innét van az, hogy a lelki élet bármelyik fokán áll is valaki, néha képes ilyen tiszta, összeszedett imádságra. Mert ha még az első, legalacsonyabb fokon áll is, ahol az eljövendő ítéletre gondol, és a büntetéstől való rettegés s a számadástól való félelem hatása alatt áll: abban a pillanatban oly mélységes töredelem fogja el, hogy lelke szárnyalásától éppúgy eltelik az imádság buzgóságával, mint az, aki lelki tisztasága folytán már Isten nagylelkűségén elmélkedik és szemlélődik, s ezáltal kimondhatatlan örömmel és boldogsággal töltekezik. Az Úr szavai szerint ugyanis abban a pillanatban kezdi őt „jobban szeretni”, mert megérti, hogy több bocsánatot nyert (vö. Lk 7,47).

16. Az imádság e fajaira fokozatosan kell törekednünk

A tökéletes élet és az erényekben való előrehaladás útján mégis inkább az imádság azon fajára kell törekednünk, amelyet az eljövendő élet javainak szemlélése vagy a szeretet buzgósága folytán küldünk Isten felé. Vagy hogy talán szerényebben és a lelki életben kezdők számára érthetőbben szóljak: arra az imádságra kell szert tennünk, amely az erények megszerzéséért vagy valamely bűn kiirtásáért árad a lelkünk-ből. Másként ugyanis az említett magasabb rendű imádságot el nem ériük, csak ha lelkünk ez utóbbi esdeklések során, lassan, fokozatosan halad előre.

17. Maga Krisztus is használta ezt a négyféle imádságot

E négyféle imádságot maga az Úr szentelte meg saját példájával, hogy ebben is teljesítse, amit a Szentírás mond Róla: „*quae coepit Jesus facere et docere*” (ApCsel 1,1), vagyis hogy Ő maga is megtette, amit tanított.

Jézus használta a könyörgő imádságot, midőn ezt mondotta: „*Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem ez a kehely*” (Mt 26,39); vagy amikor az ő nevében mondja a Zsoltárok könyve: „*Istenem, Istenem, tekints reám; mért hagytál el engem?*” (Zsolt 21,2), és így tovább.

Imádságot mondott ezekkel a szavakkal: „*Én megdicsőítettelek Téged ezen a földön; a művet, melynek elvégzését rám bíztad, véghezvittem*” (Jn 17,4); vagy midőn ezt mondja: „*Értük szentelem magamat, hogy ők is szentek legyenek az igazságban*” (uo 19).

Esdeklés az, midőn így szól: „*Atyám! Akarom, hogy akit nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák dicsőségemet, amit Te adtál nekem*” (uo 24); vagy amikor ezt mondja: „*Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek*” (Lk 23,34).

Hálaadás, amikor ezt imádkozza: „*Áldalak Téged, Atyám, mennynek és földnek Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől, és a kisdedeknek jelentetted ki! Igen, Atyám,*

mert így tetszett Neked!” (Mt 11,25–26); vagy amikor így szólt: „Atyám, hálát adok Neked, hogy meghallgattál. Én tudom, hogy mindenkor meghallgatsz” (Jn 11,41–42).

De bár az Úr e négyféle imádságot, mint látjuk, külön-külön s más-más időben mondotta, és így megkülönböztette őket, ugyanakkor saját példájával arra is rámutatott, hogy ezek valamennyien összefoglalhatók a tökéletes imádságban, mint például Ő tette abban a hosszú imádságban, amelyet Szt. János evangéliumának a végén olvashatunk. Sokáig tartana végigvenni itt az egészet; de a figyelmes vizsgálódó olvasása során maga is beláthatja, hogy ez így van.

Ugyanilyen értelemben nyilatkozik az Apostol is a filippibeliekhez írt levelében, ahol e négyféle imádságot kissé más sorrendben hozza. Itt arra mutat rá, hogy ezeket néha egyetlen buzgó könyörgésbe kell foglalnunk. Ezt mondja ugyanis: „Minden imádságtokban és könyörgéstecken terjesszétek kérésteket Isten elé, hálaadástokkal együtt” (Fil 4,6). Ezzel elsősorban arra akart tanítani bennünket, hogy az imádságban és könyörgésben a hálaadásnak össze kell olvadnia az esdekléssel.

18. Az Úr imádsága

E különféle imádságokra következik tehát az a magasabb rendű és kiválóbb imádságos lelkület, amely csupán az Istenről való szemlélődés és a szeretet buzgósága révén alakul ki. Ezáltal a lélek mintegy feloldódik, elmerül az Isten szeretetében, és egészen meghitt módon, különös gyengédséggel beszélget Vele, mint tulajdon Atyjával.

Az Úr imádsága, a Miatyánk tanított meg arra bennünket, hogy milyen buzgón kell törekednünk erre a lelkületre. Ezekkel a szavakkal: „Mi Atyánk”, nemcsak azt valljuk, hogy Isten, az Úr az egész világegyetem Atyja, hanem egyúttal azt is kifejezésre juttatjuk, hogy ugyanő a szolga alacsonyságából fogadott fiainak méltóságára emelt bennünket. Majd hozzátesszük: „Ki vagy a mennyekben”, hogy szívünk mélyéből irózzunk a jelenvaló élettől, melyben itt a földön lakozunk;

idegennek tartjuk azt, ami távol tart bennünket Atyánktól, és helyette szívünk minden vágyával azon ország felé igyekezünk, ahol hitünk szerint Atyánk lakik. Ne engedjük, hogy megtörténhessen olyasmi, ami méltatlanokká tenné bennünket e hivatásunkra és fogadott fiúságunk méltóságára. Ezáltal ugyanis nemtelenekké válnánk, akkor pedig megfosztana bennünket atyai örökségünktől, sőt igazságos, szigorú haragját idéznénk fejünkre.

Ha már az Isten arra a nagy méltóságra és nemességre emelt bennünket, hogy fiaivá fogadott, azért folytonosan égen bennünk az a fiúi szeretet, amely a jó fiakban lángol, s ezentúl ne a saját hasznunkra, hanem Atyánk dicsőségére irányuljon minden buzgalmunk, mondván: „Szenteltessék meg a Te neved!” Ezzel teszünk tanúságot arról, hogy minden vágyunk, minden örömünk Atyánk dicsősége. Így követjük az Üdvözítőt, Aki azt mondotta: „Aki magától beszél, saját dicsőségét keresi. De aki Annak dicsőségét keresi, Aki őt küldte, az igazmondó és nincs benne hamisság” (Jn 7,18).

Ez a buzgóság töltötte el az Úr választott edényét is, aki azt kívánta, hogy inkább legyen ő maga átkozott és távol Krisztustól (Róm 9,3), csak az Úr háza népe sokasodjék, és egész Izrael népének üdvössége növekedjék, Atyja dicsőségére. Nyugodtan kívánhatta ugyanis, hogy elpusztuljon Krisztusért: mert tudta, hogy senki sem pusztulhat el, aki meghal az Életért. Ezért mondja másutt ismét: „Örülök annak, hogy mi gyöngék vagyunk, ti pedig erősek” (2Kor 13,9).

De csoda-e, ha az Úr választott edénye átkozott kívánt lenni Krisztus dicsőségéért, testvéreinek megtéréséért és a választott nép üdvösségéért, ha még Mikeás próféta is inkább azt kívánja, hogy bárcsak beszélne hazugságot és ne a Szentlélek ihletné őt, csak a zsidó nép kerülhetné ki a csapásokat s a város pusztulását, amit jövendöléseiben előre megmondott! Ezt mondja ugyanis: „Bárcsak ne volnék ihletett férfiú, és inkább hazugságot beszélnék!” (Mik 2,11). Nem is említsem Mózes buzgóságát, aki nem vonakodott együtt pusztulni pusztulásra ítélt testvéreivel, mikor így szólt: „Kérlek, Uram: felette nagy vétkekkel vétkezett ez a nép. De vagy bo-

csásd meg nekik e vétket, vagy ha ezt nem teszed, törölj ki engem könyvedből, amelyet írtál” (Ex 32,31–32).

E szavak azonban: „Szenteltessék meg a Te neved”, találónan érthetők arra is, hogy szenteltessék meg Isten a mi tökéletességünk által. Amikor tehát azt mondjuk Neki: „Szenteltessék meg a Te neved”, akkor más szóval ezt mondjuk: Olyanokká tégy bennünket, Atyánk, hogy megérthessük, felfoghassuk, mily végtelen nagy a Te szentséged; vagy hogy a mi lelki életünk tükrözze a Te szentségedet! Ez pedig csak akkor valósul meg bennünk igazán, ha az emberek „látják jótetteinket és magasztalják mennyei Atyánkat” (Mt 5,16).

19. „Jöjjön el a Te országod!”

A megtisztult lélek második kérése, hogy egyre inkább megvalósuljon Atyja országa: az az ország, melyben napról napra Krisztus uralkodik szentjeiben, azáltal, hogy kiirtva rút bűneinket kiűzi szívünkéből a sátán országát. Helyette Isten kezd uralkodni bennünk az erények jó illata által. Akkor a paráznaság legyőzésével a tisztaság, a harag megfékezésével a lelki béke, s a kevélység letiprásával az alázatosság uralkodik a lelkünkben. – Vagy pedig a lélek annak az országnak az eljöveteleért esedezik, amelyet az Úr, előre megszabott időben, megígért a tökéleteseknek és általában az Isten fiainak; amelyben azt mondja majd nekik Krisztus: „Jöjjetek, Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot” (Mt 25,34). Erre az országra szegezi mintegy a tekintetét, erre irányul minden vágya. Azért mondja Neki: „Jöjjön el a Te országod!”. Tudja ugyanis lelkiismerete tanúságából, hogy rövidesen társa lesz majd az Úrnak, amikor újra megjelenik. A bűnösök közül senki sem meri ezt mondani vagy óhajtani: mert nem kívánhatja az meglátni a Bíró ítélőszékét, aki tudja, hogy eljövetelekor nem pálmát, nem jutalmat nyer érdemeiért, hanem nyomban megbűnhődik bűneiért.

20. „Legyen meg a Te akaratod!”

Isten fiainak harmadik könyörgése: „Legyen meg a Te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is.”

Nincs ennél magasztosabb imádság, mely azt óhajtja, hogy ami földi, olyanná válhassék, mint ami égi! Mert ha ezt imádkozzuk: „Legyen meg a Te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is”, nem azt kívánjuk-e ezzel, hogy az emberek hasonlókká lehessenek az angyalokhoz, s hogy amiként ezek mindig teljesítik Isten akaratát az égben, úgy azok is, akik a földön élnek, ne a maguk, hanem mindenben az Ő akaratát keressék? Ezt azonban igazán szívből egyedül csak az mondhatja, aki hiszi, hogy Isten mindent, akár rossznak, akár jónak lássék is, a mi javunkra rendel el, s hogy Ő jobban szívéen viseli övéinek az üdvösségét és többet törődik javukkal, mint mi saját magunk.

Így is lehet azonban érteni ezeket a szavakat: Az Isten akaratát mindannyiunk üdvössége, Szent Pál e szavai nyomán: „Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére” (1Tim 2,4). Erről az isteni akaratról mondja Izaiás próféta is az Atyaisten nevében: „Minden akaratom megvalósul” (Iz 46,10). Amikor tehát így imádkozunk Hozzá: „Legyen meg a Te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is”, akkor más szavakkal arra kérjük, hogy amiként az égiek, úgy azok is, akik itt a földön élnek, valamennyien megismerjenek Téged, Atyánk, és ezáltal üdvözüljenek.

21. Az „életünkre szükséges” vagy másként „mindennapi” kenyér

Azután ezt kérjük: „Életünkre szükséges (ἐπιούσιον) kenyérünket add meg nekünk ma” (Mt 6,11). Ugyanezt a másik evangélista „mindennapi”-nak mondja (Lk 11,3).

Az első kifejezés e táplálék fönségét és mivoltát jelzi, melynél fogva felülmúl minden mást: mert magasztosságának és szentségének fönsége meghalad minden teremtményt. A második pedig arra utal, miképpen kell használnunk és vele él-

nünk. Mikor ugyanis az evangélista „mindennapi”-nak nevezi, ezzel rámutat arra, hogy lelki életünk egyetlen nap sem lehet el nélküle. Amikor pedig azt mondja, hogy „ma”, ezzel arra utal, hogy mindennap magunkhoz kell vennünk: mert nem elég, ha tegnap részesültünk benne; ma is hasonlóképpen élveznünk kell. Mivel tehát mindennap rászorulunk, ez arra int bennünket, hogy mindenkor könyörögjünk ezzel az imádsággal. Mert nincs olyan nap, hogy ne lenne szükségünk erre a kenyérre, hogy vételével és élvezésével erősítsük a bennünk lakozó benső ember szívét.

Igaz, hogy ez a szó: „ma”, a jelenvaló életre is érthető, vagyis: míg e világon élünk, nyújtsd nekünk ezt a kenyeret! Tudjuk ugyanis, hogy akik most kiérdemlik Tőled, azoknak az eljövendő életben is megadod. Azért arra kérünk, hogy ma is add meg nekünk. Mert aki ebben az életben nem érdemli meg, amabban sem részesülhet benne.

22. „Bocsásd meg vétkeinket!”

„És bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.”

Ó, mily kimondhatatlan nagy Isten kegyessége! Nemcsak arra tanított meg bennünket, hogy imádkozzunk, s hogy milyenek legyenek erkölcsaink, hogy kedvesek legyünk Előtte, hanem e ránk hagyományozott imádság révén, mellyel parancsa szerint állandóan imádkoznunk kell Hozzá, a harag és a szomorúság gyökerét is kitepte a lelkünkéből, sőt arra is alkalmat nyújtott és utat mutatott az imádkozóknak, hogyan bírják kegyes és irgalmas ítéletre az Istent. Vagyis mintegy hatalmat adott arra, hogy enyhíthessük Bíránk ítéletét, s megbocsátásunk példájával Őt is bűneink bocsánatára bírjuk, midőn így imádkozunk Hozzá: „Bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk”.

Ebben az imádságban bizakodva csak az kérhet nyugodtan bocsánatot elkövetett bűneiért, aki az ellene, és nem az Úrral szemben vétkezők iránt elnéző. Mert sajnos, szokásunk néha, hogy enyhén és nagyon is elnézően ítéljük afelől, amit

Isten megsértésére követnek el, ha mégoly nagy bűnökről van is szó; de ha minket ér akár a legkisebb sérelem is, kegyetlen és kérlelhetetlen bírák vagyunk.

Aki tehát nem bocsát meg szívből ellene vétkező testvéreinek, az ezzel a könyörgéssel nem bocsánatot, hanem kárhózatot von magára. Saját maga kívánja ugyanis, hogy szigorúbb ítéletben részesüljön: hiszen azt mondja, hogy úgy bocsáss meg nekem, ahogy én is megbocsátok. S ha valóban az történik, amit maga kért: várhat-e mást, mint hogy az ő példájára Isten is engesztelhetetlen haraggal és szigorú ítélettel bünteti?

Azért ha elnéző ítéletet várunk, nekünk is elnézőeknek kell lennünk azok iránt, akik ellenünk vétkeznek. Mert ahogyan mi megbocsátunk azoknak, akik bármi módon ártottak nekünk, úgy fog megbocsátani nekünk is az Isten.

Ezért van aztán, hogy amikor az egész nép együtt énekliezt az imádságot a templomban, egyesek hallgatagon kihagyják ezt a részt, mert nem szeretnék, ha saját szavaikkal ítéletüket siettetnék inkább, mintsem felmentésüket. Az ilyenek persze nem gondolnak arra, hogy hiába igyekeznek rászedni a Mindenek Bíróját, Aki a Hozzá könyörgők előtt előre feltárta, miképpen fog ítélni. Hogy ugyanis kegyetlennek és kérlelhetetlennek ne tartsák, előre megmondotta, milyen lesz majd az Ő ítélete: ahogy mi óhajtunk megítéltetni, úgy ítéljük meg mi is testvéreinket, akik ellenünk vétkeznek. Mert „irgalom nélkül sújtja azt az ítélet, aki nem gyakorolt irgalmasságot” (Jak 2,13).

23. „És ne vigy minket kísértésbe”

Utána ez következik: „És ne vigy minket kísértésbe”. Ez a kérés nem éppen könnyű problémát vet fel. Mert ha azt kérjük vele az Istentől, hogy ne engedje meg a kísértést, akkor mi tanúsítja bennünk az állhatatosság erényét? Azt mondja ugyanis a Szentírás: „Aki nem szenvedett kísértést, nem ki-

próbált" (Sir 34,9. LXX); másutt pedig: „Boldog az az ember, aki kiállja a kísértést" (Jak 1,12).

A Miatyánknak ez a kérése tehát, hogy „ne vigy minket kísértésbe", nem azt jelenti: ne engedd meg, hogy valaha is kísértés érjen bennünket, hanem: ne engedd, hogy a kísértésben elbukjunk! Hiszen Jób is szenvedett kísértést, de nem bukott el a kísértésben. Nem szólt ugyanis esztelenül az Isten ellen, és nem egyezett bele istenkáromló szájjal a kísértő akaratába, melyre az csábította. Kísértést szenvedett Ábrahám, kísértést szenvedett József is, de egyikük sem bukott el a kísértésben, mert nem egyeztek bele.

Végül ez következik a Miatyánkban: „De szabadíts meg a gonosztól". Vagyis: ne engedd, hogy a sátán erőnkön felül kísértessen bennünket, hanem a kísértéssel együtt add meg a szabadulást is, hogy elviselhessük (vö. 1Kor 10,13).

24. Ne kérjünk mást, csak amit az Úr imádsága magában foglal

Látjátok tehát, hogyan szabta elénk isteni Bíránk az imádság módját és szövegét, hogy vele megkéreljünk. Nem kérünk ebben gazdagságot; szó sincs benne kitüntetésről. Nem esedezünk benne hatalomért és vitézségért. Említést sem tesz testi egészségről vagy ideig való életről. Az örökkévalóság alkotója nem akarja ugyanis, hogy esendő, silány, mulandó dolgokat kérjünk Tőle. Azért súlyosan megsérti fönségét és bőkezűségét, aki mellőzi ez örökkévalók kérését, s helyette inkább mulandó, esendő dolgokat kíván Tőle. Hiábavaló imádságával inkább megbántja, semmint könyörületre indítaná Bíróját.

25. A magasabb rendű imádság

Ebben az imádságban tehát megvan a tökéletesség teljessége, hiszen maga az Úr diktálta és rendelte el. Meghitt barátait azonban fel szokta emelni arra a magasabb rendű állapotrara is, amelyet fentebb említettem, és elvezeti őket arra

a buzgó – hogy úgy mondjam – szavakba nem foglalható, emelkedettebb imádságra, amelyet oly kevesen ismernek és gyakorolnak.

Ez meghalad minden emberi érzéket. Nem emberi hangból, nem a nyelv mozgásából vagy szavak kiejtéséből áll, hanem lelkünk mélyéből tör fel, melyet megvilágosított a menynei fény, s nem nyomorúságos emberi szavakba foglal, hanem összes lelki tehetségeinek egyesüléséből, mint valami bőséges forrásból áraszt ki csodálatos módon az Úr felé. Egy pillanat alatt többet mond, mint amennyit szavakba tudna foglalni, vagy amennyit a magába szállt lélek csak elgondolni is képes volna.

Erre az imádságra maga az Úr is példát adott, amikor az evangélium leírása szerint egyedül imádkozott a hegyen, vagy hallgatagon magába merült, amikor halálküzdelve alkalmával utánozhatatlan buzgóságában vérrel verítékezett.

26. Az imádságos lélekben különféleképpen ébredhet buzgóság

Ki tudná, ha mégannyi tapasztalattal rendelkeznék is, kelőképpen elsorolni azt a sokféle okot és forrást, amely erre a tiszta, buzgó imádságra gyújtja és ösztönzi a lelket? Néhányat közülük, amelyekre az Úr megvilágosítása révén emlékezem, tehetségem szerint példaképpen mégis felemlíték.

Néha, amikor a zsoltárokat énekeljük, egy-egy vers nyújt alkalmat ilyen imádságra. Máskor az egyik testvér szép éneke ösztönzi buzgó könyörgésre a csodálkozó hallgatók lelkét. Tudjuk, hogy a szép, komoly zsoltáréneklés mennyi buzgóságot ébreszt a hallgatókban! Hasonlóképpen a tökéletességet elért szerzetes buzdítása és lelki tanítása is bőven ömlő imádságra emeli a lanyhák lelkét. Tapasztaljuk azt is, hogy valamelyik testvérünk vagy szeretteink halála ugyancsak őszinte töredelemre ragadt bennünket. Máskor meg, ha viszagondolunk lanyhaságunkra és hanyagságunkra, ez kelt bennünk üdvös lelki buzgóságot. És így tovább.

Kétségtelen tehát, hogy Isten kegyelme számtalan alkalmat nyújt lelkünk lanyhaságának és aluszékonyságának felrázására.

27. A buzgóság és töredelem fajai is különbözők

Hogy aztán ez a buzgóság vagy töredelem hogyan, mi módon ébred fel lelkünk belső rejtekében, azt nem kevésbé nehéz kikutatni.

Gyakran kimondhatatlan öröm, a lélek ujjongása érleli meg az üdvös töredelem gyümölcsét, úgyhogy nem tudja többé magába fojtani a nagy boldogságot, hanem hangos kiáltásba tör ki, és még a szomszéd cellába is áthangzik szíve öröme s nagy ujjongása. Néha meg oly nagy csendben merül el a lélek a mélységes hallgatás titkaiba, hogy a hirtelen támadt megvilágosodás feletti bámulatában elakad a szava. Ilyenkor a megdöbönt lélek minden tehetsége szinte megbénul, s vágyait szavakba nem foglalható sóhajtásokban önti ki Isten felé. Máskor meg oly heves töredelem és bánat fogja el, hogy csak könnyhullatással tud könnyíteni rajta.

28. Kérdés: Miért nem áll hatalmunkban a könnyhullatás adománya?

GERMANUS: Ezt a töredelmet részben csekélységem is jól ismeri.

Velem is gyakran megtörtént ugyanis, hogy amikor viszszaemlékeztem bűneimre, előtörték a könnyeim. Ugyanakkor az Úr látogatása folytán annyira elfogott az a megnevezhetetlen öröm, amelyről az előbb beszéltél, hogy maga ez a nagy boldogság biztosított arról, hogy nem szabad kételkednem bocsánatuk elnyerésében. Azt hiszem, nincs ennél magasabb lelkiállapot! Bárcsak hatalmunkban állana újra meg újra előidézni!

Mert néha minden erőmből igyekszem fölébreszteni magamban e könnyes töredelem érzését, és minden eltévelyedésemet s bűnömet lelki szemeim elé állítom: de ezt a bőséges

könnyhullatást nem tudom felidézni. Szemem szinte olyan, mint a kemény kovakő: egy csepp könny sem hullik belőle. Ezért amennyire örülök e bőséges könnyhullatásnak, éppen annyira fáj az, hogy amidőn szeretném, nem tudom előidézni.

29. Válasz: A lelki könnyek adománya különböző

IZSÁK: Nem minden könnyhullatás fakad ugyanabból az érzelemből vagy erényből. Van olyan sírás, melynél a bűnök tövise furdalja a szívünket. Erről mondja a Zsoltáros: „Kimerültem sóhajtásomban; megfürösztöm éjjelenként ágyamat, könnyeimel öntözöm nyugvóhelyemet” (Zsolt 6,7); másutt pedig: „Folyjon a könnyed, mint a patak, éjjel-nappal; ne engedj magadnak nyugalmat és ne pihenjen szemed bogara” (Sir 2,18).

Más az a sírás, amely az örök javak szemléléséből és amaz eljövendő dicsőség utáni vágyódásból fakad. Bőséges forrása a könnyhullatásnak a ránk váró elviselhetetlen boldogság és véghetetlen öröm: midőn lelkünk vágyódik az Isten, ez élő forrás felé, mondván: „Mikor jutok oda, hogy megjelenjek Isten színe előtt? Éjjel-nappal könnyem a kenyerem” (Zsolt 41,3–4). Naponként ismétli panaszát és siránkozását. „Jaj nekem, hogy számkivetésem oly hosszúra nyúlik, ...s lelkem oly régóta idegen” (itt ezen a földön. Zsolt 119,5–6).

Másként ömlenek azok a könnyek, amelyek bár minden bűntudat nélkül, mégis a pokoltól való félelemből s ama rettenetes ítélet gondolatából fakadnak, melynek borzalmától áthatva a próféta így könyörög: „Ne szállj ítéletre szolgáladdal, mert senki sem igaz Előtted az élők közül” (Zsolt 142,2).

Vannak olyan könnyek is, amelyek nem saját bűntudatunkból, hanem mások megátalkodottsága és bűnei miatt ömlenek. Így siratta Sámuel Sault, így könnyezte meg az Úr az evangéliumban, vagy még előtte Jeremiás Jeruzsálem városát, mondván: „Ki ad fejmenek vizet és szemeimnek könnyforrást, hogy éjjel-nappal sirassam népem leányának megöltjeit?” (Jer 9,1).

Vagy minő könnyek azok, amelyekről a 101. zsoltár énekel? „Bizony kenyér gyanánt hamut eszem, és italomat könnyel vegyítem” (Zsolt 101,10). E könnyek bizonyára nem abból az érzelemből fakadnak, mint a 6. zsoltárban, ahol a bűnbánó szívéből törnek elő, hanem e földi élet aggodalmai, szorongatásai és szenvedései okozzák, melyek e világon az igazakra nehezülnek. Nemcsak a zsoltár szövege, hanem felirata is világosan erre utal. Arról a szegénységről beszél ez, akiről az evangélium is mondja: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,3). Ezt olvassuk ugyanis a zsoltár feliratában: „A szegény imádsága, midőn nyomorúságban volt, és kiöntötte panaszát az Úr előtt” (Zsolt 101,1).

Mennyire különböznek ezektől azok a könnyek, amelyeket megátalkodott szív, kiszáradt szem sajtol ki! Igaz ugyan, hogy ezeket sem tarthatjuk egészen terméketleneknek, mert jó szándékból fakadnak, különösen olyanoknál, akik még nem jutottak el a tökéletesség tudományára, vagy akik még nem tudtak teljesen megtisztulni korábbi vagy jelen bűneik szennyétől.

30. Ne erőltessük a könnyeket, ha nem maguktól törnek elő

Az olyanok azonban, akik már eljutottak oda, hogy önként hajlanak az erények felé, ne erőltessék a könnyhullatást, s ne törekedjenek túlságosan a sírásra a külső embernél: mert ha sikerül is nekik könnyeket csalniuk a szemükbe, akkor sem érhetik el soha az önkéntelenül fakadt könnyhullatás bőségét. Az ilyen erőfeszítés csak szórakozottá teszi, megalázza és leveri a lelket. Elvonja azoktól az égi magaslatoktól, amelyekhez az imádkozó megrendült lelkének szünet nélkül ragaszkodnia kell, és arra készítetik, hogy engedjen imádsága buzgóságából, s helyette néhány terméketlen, kényszeredett könnycseppet igyekezzék kisajtolni a szeméből.

31. Antal apát véleménye az imádságról

Hogy megértsétek, milyennek kell lennie az igazi imádnak, azért most már nem is a magam, hanem Szent Antal

véleményét idézem. Hisz tudjuk róla, mily állhatatosan kitarzott az imádságban! Gyakran megtörtént, hogy amikor elragadtatott imádságában már elárasztotta a kelő nap fénye, hallottuk, amint lelke buzgóságában így kiáltott hozzá: „Miért vagy terhemre, te nap? Hiszen csak azért kelsz fel, hogy elvonj az igazi világosság fényességétől!” Ő tanítja az imádság céljáról, szinte már nem is emberi, hanem égi bölcsességgel: „Nem tökéletes az az imádság, ha a szerzetes közben akár önmagára, akár magára az imádságra gondol”.

S hogy e csodálatos tanításhoz én is hozzátegyek valamit, ami szerény képességeimből telik: vizsgáljuk meg most tapasztalataim nyomán, hogy milyen ismertetőjelei vannak az olyan imádságnak, melyet meghallgat az Úr.

32. A meghallgatás jele

Ha imádságunkat nem zavarja semmiféle aggodalom és bizakodó kérésünket nem veri le a kétségbeesés, hanem úgy érezzük, hogy már az imádság folyamán elnyertük, amit kértünk: akkor ne kételkedjünk abban, hogy imádságunk hathatós volt és eljutott az Istenhez. Mert ki-ki annyira nyer meghallgatást és érdemi ki kérése teljesülését, amennyire hiszi, hogy Isten reá tekint és segíthet rajta. Az Úr ugyanis sohasem vonja vissza, amit egyszer kijelentett: „Bármit kértek az imádságban, higgyétek, hogy megnyeritek és megleszen nektek” (Mt 11,24).

33. Ellenvetés: A fentebb említett bizakodás kérésünk meghallgatásában talán inkább csak a szenteket illeti meg

GERMANUS: Hitünk szerint ez a bizakodás kérésünk meghallgatásában főként a tiszta lelkiismeretből fakad. Ám hogyan lehetne meg akkor bennünk, akiknek a szívét még a bűnök tövise zaklatja? Hiszen semmiféle érdem sem szól mellettünk, amelyekben bizakodhatnánk, hogy kérésünk meghallgatásra talál!

34. Válasz. A meghallgattatás sokféle okból eredhet

IZSÁK: Az evangéliumok és próféták szavainak tanúsága szerint különböző okai lehetnek a meghallgattatásnak, amint-hogy különböző és más és más az egyes lelkek állapota is.

Az Úr szava például abban jelölte meg kérésünk meghallgattatását, ha ketten egyetértünk: „Ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják nyerni az Atyától, Ki a menyekben vagyon” (Mt 18,19). Második oka a rendíthetetlen hit, melyet az Úr a mustármaghoz hasonlít: „Bizony mondom nektek: Ha csak akkora hitetek lesz is, mint a mustármag, s azt mondjátok e hegynek itt: Menj innét amoda! – átmegy, és semmi sem lesz számotokra lehetetlen (Mt 17,19).

Eredhet a meghallgattatás az állhatatos imádságból is, amelyet az Úr a kérő meg nem szűnő kitartása miatt „alkalmatlankodás”-nak nevezett: „Bizony mondom nektek: Ha azért, mert barátja, nem kelne is fel, hogy kielégítse, alkalmatlankodása miatt mégis felkel és odaadja neki, amire szüksége van” (Lk 11,8).

Lehet a meghallgattatás az alamizsnálkodás gyümölcse is: „Zárd az adományt a szegény szívébe, és az majd közbenjár érted a szorongatás idején” (Sir 29,15). Meghallgatásra találhatunk életünk megjobbítása és az irgalmasság cselekedetei által is, a Próféta szavai szerint: „Oldozd meg az istentelenség kötelékeit, oldd meg az iga köteleit”. Majd néhány sorral később, amelyekben a terméketlen börtöt ostorozza, így folytatja: „Akkor majd könyörögsz, és meghallgat az Úr; kiáltasz, és Ő így szól: Íme, itt vagyok!” (Iz 58, 6; 9).

Néha maga a súlyos megpróbáltatás is arra készíti az Urat, hogy meghallgassa kérésünket, e szavak értelmében: „Szorongatásomban az Úrhoz kiáltottam, s Ő meghallgatott engem” (Zsolt 119,1). Másutt pedig ezt olvassuk: „Ne nyomorgasd a jövevényt... Ha Hozzám kiált, meghallgatom, mert én irgalmas vagyok” (Ex 22,21; 27).

Láthatjátok tehát, milyen sokféle módon el lehet nyerni a meghallgatás kegyelmét: hogy senkit se verjen le a büntudat, és ne essék kétségbe, hogy nem nyeri el, ami előmozdíthat-

ná üdvösségét. Ha nyomorúságunkat tekintem, elismerem ugyan, hogy egyikünkben sincsenek meg azok az erények, amelyeket fentebb említettem: vagyis hiányzik belőlünk az egyetértés, nincs meg a mustármaghoz hasonlított hit, sem az irgalmasság cselekedetei, amelyeket a próféta írt le. De ne tudnánk-e elsajátítani azt az „alkamatlankodást”, mely mindenkinek a rendelkezésére áll, ha akarja? Hiszen az Úr már ezért is megígérte, hogy megadja, amit kérünk!

Azért habozás és bizalmatlankodás nélkül tartsunk ki az imádságban. Ne kételkedjünk abban, hogy ha állhatatosak leszünk benne, mindent megnyerünk, amit Isten szándéka szerint kérünk. Az Úr ugyanis, Aki mindent kész megadni nekünk, ami örökkévaló és égi, arra buzdít bennünket, hogy alkamatlankodásunkkal mintegy kényszerítsük Őt. Hiszen akik így vannak terhére, azokat nemcsak hogy nem nézi le és nem utasítja el Magától, hanem egyenesen készíti és dicséri, s kegyesen megígéri, hogy mindazt megadja nekik, amit állhatatosan Tőle remélnék: „Kérjétek, és adnak nektek; keresetek, és találtok; zörgesetek, és ajtót nyitnak nektek” (Lk 11,9–10). Másutt meg ezt mondja: „Bármit kértek bizalommal az imádságban, megnyeritek, és semmi sem lesz számotokra lehetetlen” (Mt 21,22; 17,20).

Ha tehát a fentebb említett okok közül egyik sincs meg bennünk, amelynek alapján meghallgatást remélhetnénk, legálább ez a folytonos alkamatlankodás bátorítson fel bennünket: hisz erre minden érdem és fáradság nélkül bárki szert tehet, aki csak akar. Biztos lehet azonban az imádkozó, hogy nem talál meghallgatásra, ha kételkedik abban, hogy meghallgatást nyer.

Hogy pedig az Istenhez való könyörgésbe sohasem szabad belefáradnunk, arra Szent Dániel példája is tanít bennünket. Isten már az első nap meghallgatta őt, amikor imádkozni kezdett; de kérésének teljesülését mégis csak a huszonegyedik napon nyerte el (Dán 10,2). Azért mi se hagyjunk fel a buzgó imádsággal, ha úgy érezzük, hogy nem hallgat meg mindjárt bennünket az Isten. Lehet ugyanis, hogy a meghallgatás kegyelmét az Úr rendelése hasznunkra halo-

gatja, vagy pedig, hogy azt az angyalt, aki elindult már a Mindenható színe elől, hogy elhozza számunkra az isteni jótétéményt, a sátán ellenállása késlelteti. Márpedig kétségtelen, hogy nem hozhatja el a számunkra rendelt, óhajtott ajándékot, ha közben úgy találja, hogy mi már felhagytunk a buzgó könyörgéssel. Bizonyára az említett prófétával is ugyanez történt volna, ha magasztos erénye nem tartott volna ki a buzgó könyörgésben, még a huszonegyedik napon is.

Semmiféle csüggedés ne ingasson meg tehát bennünket e hívő bizakodásban, ha úgy érezzük, hogy egyáltalában nem nyertük el, amit kértünk. Ne kételkedjünk az Úr ígérésében: „Bármit kértek bizalommal az imádságban, megnyeritek” (Mt 21,22). Jó, ha gyakran gondolunk Szent János evangélista szavaira, amelyek végérvényesen eldöntik, ami esetleg még vita tárgya lehetne ebben a kérdésben: „Él bennünk a bizalom Isten iránt, hogy bármit kérünk is akarata szerint, meghallgat minket” (1Jn 5,14). Tehát csak arra vonatkozólag lehet meg bennünk a teljes és megingathatatlan bizalom, hogy meghallgatásra találunk, ami nem a mi saját kényelmünkre és ideig való vigasztalásunkra szolgál, hanem ami megegyezik az Úr akaratával. Ugyanezt az Úr imádságában is hozzá kell értenünk ezekhez a szavakhoz: „Legyen meg a *Te* akaratod”, vagyis ne a *mienk*.

Ha visszagondolunk arra, amit az Apostol mondott, hogy „nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen” (Róm 8,26), ebből megérthetjük, hogy néha olyasmit kérünk, ami ellenkezik üdvösségünkkel. Azért csak a mi javunkra tagadja meg kérésünket Az, Aki helyesebben és igazabban látja, mint mi, hogy mi válik javunkra. Bizonyára ez történt a nemzetek Apostolával is, midőn azt kérte, hogy távoztassa el tőle az Úr a sátán angyalát, akit éppen az Ő akarata rendelt melléje, hogy zaklassa. Azt mondta ugyanis: „Háromszor kértem az Urat, hogy szűnjék meg, de azt felelte: Elég neked az én kegyelmem, mert az erő gyengeségedben lesz teljessé” (2Kor 12,8).

Sőt maga az Úr is kifejezte ezt az igazságot, midőn magára vette emberi természetünket, s miként annyi másban, úgy az imádságban is példát akart adni nekünk. Ezért így könyör-

gött: „Atyám, ha lehetséges, távozzék tőlem ez a kehely; de azért ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint Te” (Mt 26,39). Az Ő akarata ugyanis sohasem tért el Atyja akaratától. Hiszen azért jött, hogy megmentse, ami elveszett, és váltóságul adja életét sokakért. Ő maga mondotta erről: „Senki sem veszi el tőlem életemet; önként adom oda. Hatalmam van arra, hogy odaadjam, és hatalmam van arra, hogy visszavegyem” (Jn 10,18). Dávid a 39. zsoltárban az Ő nevében énekl, hogy akarata az Atyáéval szüntelenül megegyezett: „Hogy akaratodat teljesítsem, ezt akarom, én Istenem” (Zsolt 39,9). Mert ha az Atyáról ezt olvassuk: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda” (Jn 3,16), akkor a Fiúról ugyancsak ezt találjuk a Szentírásban: „Odaadta önmagát bűneinkért” (Gal 1,4). S amiként az Atyáról ez áll: „Tulajdon Fiát sem kímélte, hanem odaadta mindnyájunkért” (Róm 8,32), úgy a Fiúról ugyancsak ezt olvassuk: „Feláldoztatott, mert maga akarta” (Íz 53,7). A Szentírás szerint az Atya és Fiú akarata annyira egy volt, hogy még az Úr feltámadásának titkában is egyugyanazon isteni működés érvényesült. Míg ugyanis Szent Pál apostol azt hirdeti, hogy teste feltámasztását az Atya vitte végbe: „Az Atyaisten feltámasztotta Őt halottaiból” (Gal 1,1), addig a Fiú azt bizonyítja, hogy testének templomát Ő maga építi fel újra: „Bontsátok le a templomot, én harmadnapra felépítem azt” (Jn 2,19).

Az Úr említett példáin okulva mi is hasonló imádsággal végezzük minden könyörgésünket, s mindig tegyük hozzá minden kérésünkhöz: „De azért ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint Te” (Mt 26,39).

Ez annak a hármas meghajlásnak is az értelme, melyet a testvérek a zsolozsma befejezésekor szoktak végezni. Világos, hogy az, aki nem könyörög buzgó lélekkel, nem tarthatja meg igazán ezt a szabályt.⁴¹

35. „Kamránkban” és „zárt ajtó mögött” kell imádkoznunk

Elsősorban azt az evangéliumi parancsot tartsuk mindig szem előtt, hogy rejtékben, zárt ajtó mögött imádkozzunk Atyánkhoz (Mt 6,6). Ezt mi a következőképpen valósíthatjuk meg:

Akkor könyörgünk „kamránkban”, ha szívünkben teljesen eltávolítjuk minden gondolat vagy aggodalom zaját, s mintegy titokban, meghitt beszélgetésben tárjuk fel könyörgéseinket az Úr előtt. „Zárt ajtó mögött” imádkozunk, ha bezárjuk ajkunkat, s teljes csendben könyörgünk Ahhoz, Aki nem szavainkat, hanem szívünket vizsgálja. S akkor imádkozunk „rejtékben”, amikor csupán a szívünkben és lelkünk teljes odaadásával, egyedül Isten elé terjesztjük kéréseinket, hogy még az ellenséges hatalmak se ismerhessék fel, miért imádkozunk.

Éppen ezért nagy csendben kell imádkoznunk, nem csupán körülálló testvéreink miatt, hogy suttogásunkkal és szavainkkal ne zavarjuk őket és el ne tereljük figyelmüket az imádságról, hanem hogy ellenségeink előtt is rejtve maradjon imádságunk szándéka. Ezek ugyanis leginkább imádságaink közben leleselkednek reánk. Így teljesítjük ezt a parancsot: „Még attól is, mi kebledben nyugszik, őrizd szád zárait!” (Mik 7,5).

36. Jó, ha csak röviden és csak csendben imádkozunk

Gyakran kell tehát imádkoznunk, de röviden, különben ha sokáig tartana az imádságunk, még belophatna valamit a szívünkbe az álnok ellenség.

Ez az igazi áldozat: mert „a töredelmes lélek áldozat az Istennek” (Zsolt 50,19). Az az üdvös áldozati ajándék, az a tiszta italáldozat; az „az igazság áldozata”, az a dicséret áldozata; az az igazán kövér áldozat, az a teljesen eléggő áldozat, amit töredelmes, alázatos szívvel mutatunk be. Ha az említett szabályok szem előtt tartásával és buzgó lélekkel ajánljuk fel imádságunkat, akkor biztosak lehetünk abban, hogy meg-

hallgatásra találunk, és bátran énekelhetjük: „Imádságom il-
latáldozatként szálljon színed elé, s kezem felemelése legyen,
mint az esti áldozat” (Zsolt 140,2).

Erről jut eszembe, hogy itt az imádság órája: elérkezett az
éjszaka. Ez arra indít bennünket, hogy mi is buzgón végez-
zük el imádságunkat.

Lehet ugyan, hogy szerény tehetségemet tekintve sokat
beszéltem erről a kérdéstről, s így hosszúra nyúlt ez a beszél-
getés: de ha a tárgy magasztosságát és nehézségét nézzük,
akkor nagyon is keveset mondtam.

A szent életű Izsák e szavai bámulatba ejtettek bennünket,
de korántsem elégítettek ki. Miután elvégeztük az esti zso-
lozsmát, egy kis alvással könnyítettünk fáradt tagjainkon,
majd saját cellánkba mentünk, azzal az elhatározással, hogy
kora reggel újra vissza fogunk térni és kérni fogjuk őt, hogy
még bővebben fejtegesse ezt a kérdést. Öröm töltötte el a lel-
künket, mind a már hallott szabályok megismerése, mind
azon ígérete miatt, hogy tovább is fog oktatni bennünket.

Eddig ugyanis még csak arra mutatott rá, hogy mily ma-
gasztos az imádság. De hogy mi módon, minő erény segítsé-
gével lehet megszerezni és folytonosan gyakorolni a szüntel-
len imádságot, azt – úgy éreztük – a hallott tanításból még
nem értettük meg teljesen.

X. KÖNYV

IZSÁK APÁT MÁSODIK TANÍTÁSA AZ IMÁDSÁGRÓL

1. Előszó

Eddig – Isten segítségével, bár gyakorlatlan stílusban – a szent életű remeték magasztos tanítását igyekeztem előadni. Most azonban előadásom rendje arra kényszerít, hogy közbeszúrjak, beiktassak itt egy másik kérdést, mely bizonyára úgy tűnik fel majd, mint a szeplő a szép arcon. De biztosra veszem, hogy az egyszerűbb lelkek számára nem csekély okulást jelent majd abban a kérdésben, hogy minő az Isten „kép-mása”, amelyről a Genézis könyvében olvashatunk (Gen 1,26), annál is inkább, minthogy oly fontos dogmáról lesz szó, amelyben súlyos káromlás és a katolikus hit kára nélkül senki sem lehet tudatlan.

2. Egy egyiptomi szokás és annak következményei

Egyiptom földjén ősi hagyományok folytán az a szokás, hogy az alexandriai püspök Epiphania ünnepe után körlevelet intéz az összes egyiptomi egyházakhoz. Ebben hirdeti meg a nagyböjt kezdetét és a húsvét napját, nemcsak az összes városokban, hanem valamennyi kolostorban is. (Megjegyzendő, hogy ennek az országnak a papjai Epiphania ünnepén részint az Úr megkeresztelkedését, részint pedig test szerinti születését ünneplik. Ők tehát az Úr életének e két misztériumát nem külön ünnepekkel ülik meg, mint a nyugati országok, hanem egyetlen ünneppel ünneplik.)

E szokás szerint történt, néhány nappal Izsák apát tanítása után, melyet fentebb közöltem, hogy megérkezett Theophilusnak, az említett város püspökének ünnepi körlevele. Ez a húsvéti szent idő meghirdetésén kívül hosszú vitát is tartal-

mazott, mely részletesen fejtegette az antropomorfiták ezte-
len eretnekségét, és azt semmivé tette.

Ezt csaknem az összes szerzetesek, akik Egyiptom földjén
laknak, együgyűségük tévedése folytán nagy elkeseredéssel
fogadták. Az idősebb szerzetesek úgy döntöttek, hogy éppen
az említett püspököt vezette félre súlyos eretnekség, s ezért a
testvérek egyetemes testülete bélyegezze meg őt. Mert úgy
látszik, összeütközésbe került a Szentírás kijelentésével: hisz
tagadja, hogy a mindenható Isten az emberi képmás hasonló-
ságát hordozza. A Szentírás ugyanis nyilvánvalóan bizonyít-
ja, hogy Ádámot saját képmására teremtette.

Végül még a scythisi pusztaságban tartózkodó szerzete-
sek is, akik pedig tökéletességben és tudományban felülmúl-
ták az összes egyiptomi kolostorokat, szintén elutasították
ezt a körlevelet. Így Paphnutius apát, a mi gyülekezetünk
papjának kivételével a többi pap közül, akik abban a pusztá-
ságban a másik három egyház élén állottak, egyik sem en-
gedte meg, hogy ezt a körlevelet saját templomában felolvas-
sák vagy magyarázzák.

3. Serapion az antropomorfiták eretnekségébe esik

E tévedés követői közé tartozott Serapion is, aki pedig már
régóta gyakorolta az önmegtagadást, és a gyakorlati szerze-
tesi életben minden tekintetben nagy tökéletességre vitte. Tu-
datlansága az említett dogma kérdésében igen sok kárt oko-
zott az igaz hit követői között, mert szent élete és öreg kora
csaknem az összes szerzetesek előtt nagy tekintélyt szerzett
neki. A szent életű Paphnutius presbiter sokat buzdította, de
hasztalan igyekezett visszavezetni őt az igaz hit ösvényére.
Ez a hit ugyanis újnak tűnt fel Serapion előtt: a régiek ezt
nem ismerték és nem tanították.

Történt ekkor, hogy egy Photinus nevű, nagy tudományú
diákónus érkezett ide Kappadókiából, mert látni kívánta a
testvéreket, akik e pusztaságban éltek. A szent életű Paphnu-
tius nagy örömmel fogadta, abban a reményben, hogy meg-
erősíti azt a hitet, amelyet a fentebb említett püspök körleve-

le foglalt magában. Ezért odavezette őt a testvérek elé, és valamennyiük színe előtt megkérdezte tőle, hogyan magyarázzák a katolikus egyházak egész Keleten a Genézis e szavait: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra” (Gen 1,26).

Ő erre kifejtette, hogy az összes egyházak vezetői nem közönséges, betű szerinti, hanem szellemi értelemben magyarázzák az Isten képét és hasonlatosságát, s e felfogást bőséges magyarázattal és sok szentírási idézettel támogatta. Hiszen nem is lehetséges, hogy a mérhetetlen, megfoghatatlan és láthatatlan isteni Fölséghez olyasmi tartozzék, ami emberi alakkal és hasonlósággal meghatározható volna: mert Ő testetlen, összetétel nélkül való, egyszerű természet. Amiként szemmel nem látható, éppoly kevésbé lehet ésszel is felérni.

E tudós férfiú számos, hathatós érve végre megindította az aggastyán Serapiont, és a katolikus hagyomány hitére térítette. Megtérése nemcsak Paphnutius apátot, de minket valamennyiünket is mérhetetlen örömmel töltött el. Hiszen ez az aggastyán, aki oly kiváló erényekkel tündökölt, csupán tudatlansága és tanulatlan együgyűsége miatt tévedt meg, és az Úr nem engedte, hogy végképp letérjen az igaz hit ösvényéről. Valamennyien felemelkedtünk tehát, hogy imádkozunk és hálát adjunk az Úrnak. Ekkor azonban az imádság folyamán az aggastyán lelke teljesen összezavarodott. Úgy érezte ugyanis, hogy kitörölték a szívéből az Istenség azon képmását, amelyet eddig imádság közben emberi alak szerint szokott mindig maga elé képzelni. Ezért hirtelen keserves sírásra fakadt és sűrű sóhajtásokban tört ki. Leborult a földre, és hangos jajszóval így kiáltott fel: „Ó, én szerencsétlen! Elvették tőlem Istenemet, s most nincs senkim, Akit átölhetnék! Nem tudom, kit imádjak és kihez könyörögjek!”

Ez az eset nagyon megindított bennünket. Különben is élénken élt még a szívünkben az előző lelki tanítás emléke. Ezért újra visszamentünk Izsák apáthoz. Hamarosan megpillantottuk őt, és e szavakkal fordultunk hozzá:

4. Izsák apáthoz visszatérve megtárgyalják azt a tévedést, amelybe az említett aggastyán esett

Nemcsak ez a rendkívüli eset késztet minket, hogy szent-ségedhez visszatérjünk, hanem az a vágy is, melyet az imádságról szóló előző tanításod ébresztett bennünk. E vágyunkat csak növelte Serapion apát súlyos tévedése, mely véleményünk szerint a gonosz lélek ravaszsága folytán keletkezett benne.

Súlyos kétségbeesés fog el ugyanis bennünket, ha megfontoljuk, hogy oly sok fáradozása, melyet e pusztaságban ötven esztendőn keresztül oly dicséretes módon magára vállalt, tudatlanságának hibája folytán teljesen hiábavaló volt, sőt ezenfelül még az örök halál veszedelmének is kitette magát.

Azért először azt szeretnénk megtudni: hogyan vagy miért keletkezett ez a súlyos tévedése; azután pedig arra kérünk, taníts meg minket arra, hogyan érhetnénk el azt az imádságot, amelyet a minap nemcsak részletesen, hanem oly magasztosan is kifejtettél. E csodálatos tanításod ugyanis egyelőre csak azt eredményezte bennünk, hogy bámulatot ébresztett a lelkünkben; de arra nem mutatott rá, hogy miképpen valósíthatnánk meg vagy tanulhatnánk el magunk is.

5. Izsák apát válasza a fentebbi eretnekségről

IZSÁK: Nem csoda, hogy ezt az egyszerű embert, aki sohasem nyert igazi oktatást az Istenség mivoltáról és természetéről, mindeddig fogva tarthatta és félrevezethette tapasztalatlanságának hibája és rég megszokott tévedése – vagy hogy helyesebben fejezzem ki magamat –: e régi tévedésében ily sokáig kitarzott. Mert nem mostanában szedték rá őt a gonosz lelkek, mint ahogy ti gondoljátok, hanem a pogányság ősi tévedése sodorta őt magával. Ennek az eltévelyedésnek volt a szokása, hogy a gonosz lelkeket emberi alakban tisztelte: azért most az igaz Istenség megfoghatatlan és kifejezhetetlen fölségéről is azt hiszi, hogy valamely képmás alakjában kell Őt imádni. Azt gondolják az ilyenek, hogy nem ma-

rad semmijük sem, ha nincs előttük az a megszokott képmás, amelyhez könyörgéseik alkalmával forduljanak, s amelyet eddig folyton szemük elé állítottak s lelkükben hordoztak.

Ezek tévedésére találóan illik a Szentírás kijelentése: „A halhatatlan Isten dicsőségét felcserélték halandó ember képmásával” (Róm 1,23). Jeremiás is azt mondja: „Az én népem felcserélte dicsőségét a bálvánnyal” (Jer 2,11).

Innét ered ez a tévedés, mely egyesek lelkében gyökeret vert. Bár akiket sohasem fertőzött meg a pogányság babonásága, azoknak a lelkébe is beférkőzött. Tudatlanságuk és tanulatlanságuk ugyanis arra készítette őket, hogy így értelmezzék a Szentírás e szavait: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra” (Gen 1,26). Ennek a helytelen értelmezésnek köszönheti eredetét az antropomorfisták eretnek-sége is, mely makacs tévelygésében azt igyekszik bizonyítani, hogy az Istenség mérhetetlen és egyszerű mivoltát a mi képmásunk és emberi vonásaink határozzák meg.

Aki azonban jártas a katolikus dogmákban, az elveti a pogányság káromlását, és eljut a legtisztább imádságra, amely könyörgése alkalmával nemcsak hogy nem kever emberi képmást vagy testi vonásokat az Istenség fogalmába – hisz ilyesmit még említeni sem szabad –, hanem még valamely szó vagy tett emlékével sem foglalkozik, bármilyen természetű vagy jellegű legyen is az.

6. Mi az oka annak, hogy Krisztus néha megalázottan, máskor meg megdicsőülten jelenik meg előttünk?

Mint fentebbi előadásomban már mondtam (IX,8): az imádság mindegyikünket lelke tisztaságának mértéke szerint emeli fel vagy alakítja át. Oly mértékben távolodunk ugyanis a földiek, az anyagiak szemlélésétől, amennyire előrehaladtunk a tisztaságban. Lelki szemeink eszerint látják a megalázott vagy a testben megjelent vagy a fönségének dicsőségében megjelenő Krisztust.

Nem szemlélhetik ugyanis a királyi fönségében megjelenő Jézust azok, akiket – hogy úgy mondjam – a zsidók tudatlan-

sága tart még fogva, s nem képesek elmondani az Apostollal: „Ha Krisztust test szerint ismertük is, most már nem így ismerjük” (2Kor 5,16). Egyedül csak azok láthatják meg istenségét megtisztult tekintetükkel, akik felemelkednek alacsonyrendű, földi cselekedeteikből és gondolataikból, s Vele együtt elvonulnak a magány magas hegyére. Ez távol esik minden földi gondolat és szenvedély lármájától, ment minden bűnalkalomtól. A tiszta hit és az erények magaslata nyilatkoztatja ki Jézus dicsőségét és ragyogó képmását mindazoknak, akik kiérdemelték, hogy lelkük megtisztult szemeivel szemlélhessék Őt.

Igaz, hogy azok is megláthatják Jézust, akik városokban, falvakban vagy tanyákon élnek: vagyis akik a tevékeny életben élnek és dolgoznak; de nem láthatják Őt abban a fényességben, mellyel azoknak jelent meg, akik Vele együtt hághattak fel az erények említett hegyére: vagyis ahogy Péter, Jakab és János láthatta. Így jelent meg Mózesnek is a pusztaságban (Ex 3,2). Így beszélt Illéshez is (3Kir 19,9–18).

Maga az Úr is meg akarta erősíteni ezt, és példát akart nyújtani a tökéletes tisztaságra. Ő maga volt a szentség szeplőtelen forrása. Éppen nem szorult rá, hogy a tisztaság elnyerésére igénybe vegye a félrevonultság segítségét és a külső magány jótéteményét: hiszen a tisztaság teljességén nem ejthetett foltot semmiféle tömeg szennye, és az emberekkel való érintkezés nem fertőzhette meg Azt, Aki minden tisztátalanságot megtisztít és megszentel. Mégis elvonult a hegyre, hogy egyedül imádkozzék (Mt 14,23). E félrevonulásának példájával arra tanított bennünket, hogy ha tiszta, szeplőtelen szívvel akarunk imádkozni az Istenhez, akkor mi is hasonlóképpen vonuljunk félre a tömeg minden nyugtalanságától és lármájától. Így már részben e testi életünkben szinte elérjük azt a boldogságot, melyet Isten az eljövendőben ígért a szenteknek, és Isten lesz számunkra minden mindenben (1Kor 15,18).

7. Imádságaink célja és beteljesülése

Üdvözítőnk így imádkozott Atyjához: „A szeretet, amellyel engem szeretted, legyen bennük, és ők mibennünk” (Jn 17,26); másutt pedig: „Legyenek mindnyájan egyek! Amint Te, Atyám, bennem vagy és én Tebenned, úgy legyenek ők is mibennünk” (uo. 21). Ez az imádság akkor valósul meg bennünk tökéletesen, ha az Üdvözítő tökéletes istenszeretete, mellyel Ő előbb szeretett minket (1Jn 4,10), átömlik a mi szívünkbe is, és így teljesedik bennünk az Úrnak ez az imádsága, melyről hisszük, hogy nem lehet hiábavaló.

Ez pedig úgy válik valóra, ha Isten lesz minden szeretetünk, minden vágyunk, minden törekvésünk, minden igyekezetünk, minden gondolatunk, minden szavunk, minden bizodalunk, egész életünk; ha az az egység, mely összeköti az Atyát a Fiúval s a Fiút az Atyával, átárad a mi szívünkbe és lelkünkbe is: vagyis hogy amiként Ő őszinte, tiszta, el nem múló szeretettel szeretett minket, úgy mi is örök, elszakíthatatlan szeretettel egyesülünk Vele. Úgy kapcsolódjunk Hozzá, hogy Isten legyen minden reménységünk, minden gondolatunk, minden szavunk. Mint mondtam, így jutunk el az említett célhoz, melyet az értünk imádkozó Úr óhajtott megvalósítani: „Hogy egyek legyenek, amint mi egyek vagyunk: én őbennük, Te énbennem, hogy így ők is tökéletesen egyek legyenek.” Majd később: „Atyám, akarom, hogy akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok” (Jn 17,22–24).

Ez tehát a szerzetes rendeltetése, ez legyen minden szándéka: hogy már e testben élve kiérdemelje az eljövendő dicsőség hasonmását, s már itt a földön előre megízlelje ama menygyei élet és dicsőség zálogát. Ez, mondom, minden tökéletesség célja: hogy a lélek minden testiségtől megszabadulva, napról napra felemelkedjék a lelkiek felé, mígnem egész élete, szívének minden elmélkedése állandó imádsággá válik.

8. Hogyan lehet elsajátítani azt a tökéletességet, amely arra tanít bennünket, hogy szüntelenül Istenre gondoljunk?

GERMANUS: Már előző tanításod is, amely miatt most idejöttünk, csodálattal töltött el bennünket. De bámulatunk most még inkább fokozódott: mert e tanításod ösztönzésére minél inkább lánggra gyullad bennünk a tökéletes boldogság vágya, annál jobban lever bennünket a csüggedés. Nem tudjuk ugyanis, hogy miképpen törekedhetnénk e magasztos tudományra, és hogyan sajátíthatnánk el. Azért kérünk, engedd türelmesen, hogy kifejthessük előtted, amiről cellánkban már előzőleg hosszasan elméltünk: mivel esetleg hosszadalmasan kell előadnunk. Bár tudjuk, hogy életszentséged nem szokott megütközni a gyengék ostobaságain: hiszen éppen azért kell ezeket előhozni, hogy helyre lehessen igazítani, ami esztelenség bennük.

Véleményünk szerint tehát minden művészet vagy tudomány tökéletes elsajátításához szükséges, hogy lehetőleg az egyszerűbb alapoknál kezdjük, s először könnyebb és legerősebb elemeit sajátítsuk el, hogy így mintegy e szellemi tejen táplálkozva és nevelkedve, lassan növekedjünk, s az alacsonyabb rendű ismeretektől fokozatosan, lépésről lépésre hágjunk fel a magasabb rendűek felé. Ha így elsajátítjuk az egyszerűbb elveket, vagyis mintegy belépünk vállalt hivatásunk ajtaján: akkor eljuthatunk a tökéletesség szentélyébe is, s következőképpen fáradság nélkül felérünk legmagasabb csúcsára.

Mert hogyan volna képes például a gyermek kimondani a legegyszerűbb szótagokat is, ha nem ismeri előbb azok egyes elemeit? Vagy miképpen sajátíthatná el az a folyékony olvasást, aki még rövid, egyszerű szavakat sem képes összekapcsolni? Hogyan szerezhethé meg az az ékesszólás művészetét vagy a bölcelet tudományát, aki kevéssé jártas a nyelvtani ismeretekben? Azért biztosra veszem, hogy ennek a legmagasztosabb tudománynak is, mely arra tanít bennünket, hogyan egyesüljünk állandóan az Istennel, vannak bizonyos alapismeretei, és csak ha ezeket alaposan elsajátítottuk, akkor építhetjük fel rájuk a tökéletesség magas tornyát.

Úgy sejtjük, hogy ezek az alapelvek a következők:

Először is azt kell tudnunk, hogy minő elmélkedésben gondoljunk az Istenre s állítsuk Őt szemünk elé. Azután pedig azt kell megtanulnunk, hogyan őrizhetjük meg változatlanul ennek az elmélkedésnek a tárgyát (vagyis hogy figyelmünk el ne terelődjék róla), bármi legyen is az. Ez szerintünk kétségtelenül minden tökéletesség tetőfoka.

Azért azt szeretnénk, ha megtanítanál bennünket néhány ilyen tárgyra, melyekkel az emlékezetünk elmélkedés közben foglalkozzék, hogy segítségükkel lelkünk felfogja és magához ölelhesse az Istent. Ha ezeket szemünk előtt tartjuk, még ha úgy érezzük is, hogy figyelmünk elterelődik róluk, hamarosan visszatérhetünk hozzájuk, mert lesz mire tekintenünk: hosszas elkalandozás és fárasztó kutatás nélkül újra rájuk gondolhatunk. Sokszor megtörténik ugyanis, hogy elmélkedés közben elkalandozik a figyelmünk: de később, mintegy halálos álomból ébredve, magunkhoz térünk, s újra kutatni kezdjük elmélkedésünk tárgyát, melyet elfelejtettünk, hogy újra felfrissíthessük az emlékezetünket. Ilyenkor a tárgy keresése idővesztéssel jár, különben is ettől az igyekezetünktől újra eltérít bennünket a szórakozottság, mielőtt még rátaláltunk volna. Figyelmünk újra elterelődik, anélkül, hogy bepillanthattunk volna a természetfeletti világba.

Ez a lelki zavar bizonyára azért támad bennünk, mert nincs meghatározott tárgy a szemünk előtt, melyhez, mint valami mintához, állandóan ragaszkodhatnánk: amelyhez az elszórazott lélek sok kerülővel és különböző kitérések után visszatérhetne s a hosszas hajótörés után befuthatna a biztos kikötőbe. E tudatlanság és nehézség állandó akadálya a lelkünknek: szüntelenül elkószál, mintha nem volna józan; folyton hol erre, hol arra hányódik. S ha – véletlenül inkább, mint szándékosan – mégis valami természetfeletti gondolata támad, még azt sem tudja sokáig és szilárdan megőrizni. Egyik gondolat a másikat kergeti agyában: s miként nem tudja róluk, hogyan jutnak eszébe vagy miképpen keletkeznek, éppúgy azt sem veszi észre, mikor illannak el vagy foszlanak szét.

9. Válasz: Az értelem erejét a tapasztalat erősíti

IZSÁK: Minthogy ily behatóan és szorgosan kutatjátok, miben áll a tisztaság, éppen ez mutatja, hogy milyen közel jártok hozzá. Nem képes ugyanis más e kérdést még csak felvetni sem, nemhogy elmélyedni benne vagy ítéletet mondani róla: csak akit lelke szorgos, állandó igyekezete és éber gondja ösztönöz e mélységes kérdések vizsgálatára, és fegyelmezett életének állandó készsége és személyes tapasztalata készítet arra, hogy zörgessen e tisztaság küszöbén, ajtaján.

Úgy látom, hogy ti már nem is az ajtón zörgettek ennél az igazi imádságnál, melyről beszélünk, hanem szinte kézzel tapintjátok szentélyét, belsejét, és részben már elértek igazi mivoltát. Azért azt hiszem, nem lesz nehéz dolgom, ha az Úr irányításával bevezetlek benneteket a szentek szentélyébe: hiszen már előcsarnokában jártok. Nem is fog feltartóztatni benneteket semmi akadály, hogy bepillantsatok a kérdés mélyébe. Közel van ugyanis a megismeréshez, aki bölcsen felismeri, mit kell kutatnia, és nincs messze a tudástól, aki már kezdi sejteni, mit nem tud.

Ezért nem félek sem az ámulás, sem a könnyelműség vádjától, ha most feltárom előttetek, amit előző előadásomban nem mondtam el a tökéletes imádságról. Azt hiszem ugyanis, hogy miután ily tevékenyen és buzgón igyekeztek megismerni, az én szavaim segítségével nélkül is feltárná előttetek az Isten kegyelme.

10. A szüntelen imádság iskolája

A tökéletes imádság elsajátításának módját bölcsen hasonlítottátok a gyermekek oktatásához. Ezek csak úgy értik meg az elemi ismereteket: csak akkor ismerik fel a betűk vonalait, csak akkor képesek biztos kézzel maguk is leírni őket, ha alakjaikat bizonyos minták és formák után szorgalmasan vizsgálgatják, s így folytonos szemlélet és mindennapi utánzás révén hozzászoknak leírásukhoz. Ugyanígy a lelki szemlélődés elsajátításához is mintára van szükségetek. Tekinteteket

állhatatosan erre kell szögeznetek, s folytonos üdvös elmélkedéssel el kell sajátítanotok, hogy ennek segítségével és az elmélkedés révén felemelkedhessetek a magasabb rendű szemlélődésre.

E tudománynak: az igazi imádságnak, melyet el akartok sajátítani, szintén van ilyen mintája. Minden szerzetesnek, aki szünet nélkül arra törekszik, hogy állandóan Istenre gondoljon, hozzá kell szoknia, hogy szüntelenül ezt forgassa szívében s róla elmélkedjék, kiűzve a szívéből minden más gondolatot. Másképp ugyanis nem tudja megőrizni a lelkében, csak ha minden testi gondtól és aggodalomtól elszakad. Ezt a mintát csak kevesen közölték velünk, akik a legrégibb szerzetesek utódai voltak. Így mi is csak igen kevés emberrel közöljük, akik igazán szomjaznak megismerése után.

Ha tehát meg akarjátok tanulni, miképpen kell állandóan Istenre gondolni, akkor szüntelenül ezt az imádságot kell ismételnetek: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; Uram, siess megsegítésemre!” (Zsolt 69,2).

Méltán választották ki erre a célra ezt a verset az egész Szentírásból. Ez ugyanis magában foglal minden érzelmet, ami csak ébredhet az emberi természetben. Megfelelőképpen s nagyon jól alkalmazható minden állapotunkra, életünk minden körülményére. Megvan benne Isten segítségül hívása minden válság idején. Megvan benne gyengeségünk alázatos beismerése. Megvan a folytonos aggodalom és félelem ébersége. Megvan saját gyarlóságunk felismerése, s a meghallgatásba vetett bizalom, és reménység a mindenkor jelen levő, közeli oltalmazóban. Aki ugyanis folytonosan segítségül hívja oltalmazóját, az bizonyos is abban, hogy mindenkor jelen van.

Megvan benne a szeretet, az odaadás; benne rejlik az elenség cselvetéseinek felismerése és a tőlük való rettegés: mert átlátjuk, hogy éjjel-nappal körülvesznek bennünket. Beismerjük vele, hogy Oltalmazónk segítése nélkül nem tudunk megszabadulni tőlük.

Ez a zsoltárvers bevehetetlen bástya, áthatolhatatlan vért és biztos pajzs mindazok számára, akiket a gonosz lelkek ost-

romolnak. Ha lanyhaság vagy aggodalom fogja el a lelkünket, ha szomorúság vagy más rossz gondolat ver le bennünket, ez a vers nem engedi, hogy kétségbeessünk üdvösségünk felől. Rámutat ugyanis arra, hogy Akit segítségül hívunk, állandóan szemmel tartja küzdelmeinket, és nincs távol azoktól, akik Hozzá könyörögnek. Ez a könyörgés lelki sikereink közepette és szívünk örömeiben is arra int bennünket, hogy nem szabad felfuvalkodnunk és elbizakodnunk, mivel jól megy a sorunk. Mert arról tanúskodik, hogy ennek Isten oltalma nélkül bizony vége szakadhat: hisz állandóan arra kérjük, hogy siessen segítségünkre. Szóval erre a zsoltárversre mindannyiunknak szüksége van és mindannyiunknak hasznos, bármilyen életkörülmények között éljünk is. Mert aki azt kívánja, hogy mindig és mindenben segítse az Úr, az kinyilvánítja ezzel, hogy nemcsak a nehézségek közepette és a szomorúság idején, hanem jó sorsában és boldogságában is egyformán rászorul Isten segítségére: hogy az előbbiekből ragadja ki, az utóbbiakban szilárdítsa meg; mert tudja, hogy az emberi gyarlóság az Ő oltalma nélkül egyikben sem állhat meg.

Ha például a mértéktelenség szenvedélye szorongat; ha olyan ételekre vágyom, amelyek a pusztaságban ismeretlenek, s ha a sivatag nyomorúságában királyi ételek illata száll felém s ellenállhatatlan vágy ragad megkívánásukra, olyankor ezt kell mondanom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Előfordul, hogy az étkezés megállapított ideje előtt evésre érzek kísértést, vagy csak szívem nagy szomorúságával tudom megtartani az önmehtagadás szokott, méltányos mértékét. Ilyenkor ezt kell sóhajtanom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Megesik, hogy testi vágyaim ostroma miatt szigorúbb böjtre volna szükségem, de gyomrom gyengesége tiltakozik ellene, vagy valamely betegség riaszt vissza tőle. Hogy vágyamat mégis megvalósíthassam, vagyis hogy testi kívánságom heve szigorúbb böjt alkalmazása nélkül is lecsillapuljon, így kell imádkoznom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Máskor meg, ha a megállapított idő eléréseével étkezésre megyek, de undorodom a kenyértől, úgyhogy minden étel nélkül maradok, amire pedig szüksége volna a természetemnek, akkor is így sóhajtok fel: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Néha szívem állhatatosságának megőrzésére olvasással szeretnék foglalkozni, de fejfájásom megakadályoz benne, s már a harmadik órában álmra hanyatlik a fejem a szent lapok fölé; vagy egyébként is arra érzek kísértést, hogy megnyújtsam vagy megelőzzem a pihenésre szánt időt; vagy ha végül a szemeimre nehezedő álom arra késztet, hogy félbehagyjam a zsoltárokat és a zsoltárok imádkozását. Ilyenkor hasonlóképpen ezt kiáltom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Viszont ha szememet kerüli az álom, és sok éjszakán át gyötör az álmatlanság ördöge; ha szempilláim nem találnak éjszaka semmi nyugalmat: ezzel a sóhajtással imádkozom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Ha meg a bűn ellen harcolok, s egyszerre csak zaklatni kezd testem ösztökéje, hogy behízogó gyönyörűségével belegezésre csábítson: megint csak ezzel a könnyöggel kell kiáltanom, hogy ez a vadul lobogó tűz el ne perzselje bennem a tisztaság jó illatú virágait: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

S ha úgy érzem, hogy kialudt bennem az érzéki vágy tüze, s tagjaimban elcsitult a nemi ösztön, akkor még azért kell buzgón imádkoznom, hogy ez az erény, mely megszületett a lelkemben, sőt még inkább az Isten kegyelme, sokáig, állhatatosan kitartsa bennem: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Van úgy, hogy a harag, a kapzsiság, a szomorúság ösztökéje nyugtalanít, és arra késztet, hogy felhagyjak a szelídséggel, melyet eszményi célként magam elé tűztem. Hogy ilyenkor a harag indulata epés keserűségbe ne rántsón, nagy sóhajtással így kell felkiáltanom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Ha pedig a lanyhaság, a hiú dicsőség vagy a kevélység felfuvalkodása tesz próbára, vagy ha lelkem titkos gondolatokkal hízeleg magának, látván mások hanyagságát vagy lustaságát: őszinte szívbeli töredelemmel kell imádkoznom, hogy el ne hatalmasodjék bennem az ellenség e veszedelmes sugallata: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítésemre!”

Lehet, hogy sikerült elnyernem az alázatosság és a lelki egyszerűség kegyelmét, s elhagytam a kevélység felfuvalkodottságát. Hogy ilyenkor „a kevélység lába ne jusson ismét közelembe, s a bűnös keze meg ne ingasson engem” (Zsolt 35,12), és e győzelmem miatti felfuvalkodottságom még súlyosabb sebet ne ejtsen rajtam – azért minden erőmből ezt kell kiáltanom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítésemre!”

Ismét máskor számtalan, különböző elszórakozás s szívem állhatatlansága zaklat. Nem vagyok képes megfékezni gondolataim elkalandozását. Nem tudok imádkozni anélkül, hogy ne zavarnának hiábavaló szavak és tettek emlékei, s oly rettenetes lelki szárazság szorongat, hogy egyetlen lelki gondolat sem ébred bennem. Hogy ebből a lelki pusztaságból kiszabadulhassak, miután a sok panasz és sóhajtás nem tudott kiragadni belőle, megint csak ezt kell kiáltanom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítésemre!”

Ha viszont – kimondhatatlan örömömről s lelki ujjongással – úgy érzem, hogy a Szentlélek látogatásától lelkem rátalált állandó irányára; elnyertem gondolataim állhatatosságát s szívem buzgóságát, és eláraszt a természetfeletti gondolatok bősége; az Úr hirtelen megvilágosítására feltárultak előttem a legszentebb igazságok, melyek addig teljesen rejtve voltak előttem: akkor is buzgón és gyakran kell kiáltanom az Úrhoz, hogy kiérdemljem e lelkiállapot tartósságát: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítésemre!”

Olykor éjszakánként a sátán keltette rémület kínoz s a tisztátalan lelkek rémképei nyugtalanítanak. A rémület borzalma megfoszt az üdvösség és élet reménységétől. Ilyenkor

megint csak e zsoldárvers biztos kikötőjébe menekülök, s teljes erőmből kiáltom: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Ismét máskor, ha feléledek az Úr vigasztalásától, s látogatásától felbátorodom, úgy érzem, mintha angyalok milliói vennének körül. Egyszerre csak vakmerően vágódni kezdek a viadalra, s egyenesen felidézem a küzdelmet mindazzal, amitől eddig jobban félttem, mint a haláltól, s aminek nemcsak érintése, de pusztá közelsége is testi-lelki undorral töltött el. Hogy ilyenkor Isten kegyelméből sokáig megmaradhassak ennek az állhatatosságnak az erejében, ismét teljes erőmből így kell könyörögnöm: „Isten, fordítsd figyelmedet segítségemre; siess, Uram, megsegítesemre!”

Állandóan s szüntelenül kell tehát imádkoznunk ezt a zsoldárverset, hogy a balsorsból kiragadjon, a jó sorsban megtartson az Úr, s ne engedje, hogy felfuvalkodjunk. Szívedben szakadatlanul elmélkedjél e versről; ne szűnjél meg énekelni, bárminő munkával foglalkozol, bármilyen kötelességedet végzed, sőt még ha úton vagy is. Erről elmélkedjél, ha alszol, ha étkezel, sőt ha legközönségesebb testi szükségletedet elégíted is ki. Ha ez az imádság foglalkoztatja a szívedet, üdvös hatással lesz rád. Nemcsak a sátán minden támadásától őriz meg sértetlenül, hanem azonfelül megtisztít minden szennyes földi bűntől is: elvezet a láthatatlan Isten égi szemléléséhez, és megtanít az imádság szóval ki nem fejezhető buzgóságára, amelyet csak kevesen ismernek.

Ha erről a versről elmélkedve lep meg az álom, szüntelen gyakorlat révén hozzászokhatsz ahhoz, hogy még álmodban is ezt imádkozd. Ébrenlétedben előzze meg minden más gondolatodat. És hajlítsa meg térdedet, ha felkeltél fekvőhelyedről, s később is ez vezessen minden munkádban, cselekedtedben. Mindenüvé ez kísérjen. Az ószövetségi Törvény előírása szerint erről elmélkedjél, „ha házadban üldögélsz, ha úton jársz, ha lefekszel vagy felkelsz. Írd fel szád küszöbére és ajtajára” (vö. Deut 6,6–9). Véd bele házad falába s szíved mélyére, úgyhogy ha felkelsz és hozzákezel az élet min-

dennapi munkájához, állandóan ez az imádság szálljon szívedből az ég felé.

11. A tökéletes imádság elsajátítása a fent említett hagyomány segítségével

Szüntelenül ragaszkodjunk ehhez az imádsághoz. Ha folytonosan használjuk és állandóan elmélkedünk róla, lassanként megerősödik a lelkünk, s elveti magától és elutasítja az összes (többi) gondolatok gazdagságát és bőségét; megelégszik ennek a zsoltárversnek szegénységével is, s így nagyon könnyen eljut arra az evangéliumi boldogságra, mely a többi boldogság közt az első helyet foglalja el. Azt mondja ugyanis a Szentírás: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,3). Aki ezzel a szegénységgel igazán szegénnyé vált, az majd betölti a Próféta szavait is: „A szegény és szűkölködő áldja nevedet” (Zsolt 73,21).

És valóban: van-e nagyobb és szentebb szegénység, mint az, amely felismeri, hogy nincs semmi oltalma, semmi ereje, s ezért naponként másnak a segítségével esedezik? Az ilyen ember megérti, hogy életét, egész valóját minden egyes pillanatban Isten segítségével tartja fenn. Ezért méltán vallja magát az Úr igazi koldusának, és könyörögve kiáltja Hozzá mindennap: „Bár én koldus vagyok és szegény, az Úr majd megsegít engem” (Zsolt 39,18).

Így az Úr megvilágosításával felemelkedik Isten sokoldalú megismerésére, és lassanként egyre magasztosabb és szentebb titkokkal telik el, mint ahogy a Próféta is mondja: „A magas hegyek a szarvasoknak, a szirtek a borzoknak menedékei” (Zsolt 103,18). E szavak méltán alkalmazhatók a fentebbi értelemben. Aki ugyanis állhatatosan kitart a maga lelki egyszerűségében és ártatlanságában, az senkinek sem árt, senkinek sincs terhére, hanem megelégszik a maga egyszerűségével, s egyedül csak arra vágyik, hogy ne essék prédájául az ellene áskálódók cselvetéseinek. Így lelki értelemben olyan lesz, mint a borz: megvédi őt az evangéliumi Szikla állandó oltalma, vagyis az Úr szenvedésének emlékezete, s a fentebb

említett zsoldárversről való szüntelen elmélkedése védelmében elháríthatja az ellenség támadó cselvetéseit. Erről a lelki értelemben vett borzról mondja a Példabeszédek könyve is: „Gyenge nép a szirti borz: a sziklába építi lakását” (Péld 30, 25. LXX).

S valóban: van-e gyengébb teremtés a keresztény embernél? Van-e védtelenebb ember a szerzetesnél? Nemcsak hogy bosszút nem állhat a rajta esett sérelmekért, hanem még azt sem engedheti meg magának, hogy bármilyen szelíd, csendes indulat ébredjen is a lelkében. Aki azonban ezt a gyengeséget hasznára fordítja, az nemcsak az ártatlanság egyszerűségét nyeri el, hanem azt a tudományt is, hogy felismerje, mi a helyes. Ettől megerősödve kiirthatja a mérges kígyókat, lába alá gázolja a sátánt, s lelke buzgóságával felemelkedik arra a lelki magaslatra, amelyet a szellemi értelemben vett szarvas jelképez: a próféták és apostolok hegyein legel, vagyis ezek legfölségesebb és legmagasztosabb titkaival töltekezik. S ha állandóan ezek táplálják, s ha eltöltik a zsoldárok összes érzelmei: attól kezdve úgy énekli ez utóbbiakat, mintha nem is a Próféta írta volna őket, hanem a saját szerzeményei volnának. Szíve mélységes töredelméből úgy törnek fel, mint a saját imádságai, vagy legalábbis úgy érzi, mintha egyenesen neki szólnának, s gondolataik nem is csak a Próféta által és a Prófétában mentek volna teljesezésbe; mert arra jön rá, hogy mindennap a saját életében is megvalósulnak.

A Szentírás ugyanis akkor tárul fel egyre világosabban előttünk, s gazdagsága, mélysége akkor nyílik meg mintegy számunkra, ha saját élményünké válik: mert mondanivalóját így nemcsak hogy megismerjük, hanem mintegy előre kitálaljuk, s a szavak értelmét már nem magyarázat, hanem belső átélés tárja fel előttünk. Ha ugyanis szívünk ugyanattól az érzelemtől lángol, mint amelyben a zsoldár fogant vagy íródott, ezzel ennek mintegy szerzőivé válunk, s inkább megelőzzük, semmint követjük az értelmét. Vagyis előbb ismerjük fel a szavak belső mondanivalóját, mint jelentését, s a róluk való elmélkedés folytán mintegy ráemlékezünk arra, hogy mi ment végbe bennünk is, vagy mi megy végbe mindennap.

Amikor ugyanis a zsoltárokat énekeljük, eszünkbe jut, mit idézett elő saját hanyagságunk, mit értünk el saját igyekezetünkkel, vagy mit művelt bennünk az isteni gondviselés; mitől rabolt meg az ellenség kísértése, mitől fosztott meg bennünket észrevétlenül s ellenőrizhetetlenül a feledékenység; mit hozott ránk az emberi gyarlóság, hogyan szedett rá a mit sem sejtő tudatlanság.

Mert mindezeket az érzelmeket megtaláljuk a zsoltárookban: úgyhogy ami velünk történik, azt mintegy a legtisztább tükörben látjuk, s annál biztosabban felismerjük. Saját érzelmeink vezetésével nem szavakat hallunk többé, hanem átlátjuk mintegy a kézzelfogható valóságot; s nem is emlékeztünkben élnek, hanem természetes érzelmekként mintegy belénk oltva, maguktól törnek elő szívünk legbensőbb rejtekéből. Ezért értelmükbe sem olvasás útján, hanem személyes élményeink alapján hatolunk be.

Így jut el a lelkünk ahhoz a legtisztább imádsághoz, amelyről az Úr segítségével előző előadásomban beszéltem. Ennél már semmiféle kép nem lebeg lelki tekintetünk előtt, sőt szavak vagy hangok egymásutánjára sincs szükségünk. Ezen a fokon lelkünk túlemelkedett már minden anyagon, ami érzékelhető és látható: s imádságunk e lélek izzó áhítatából, szívünk mondhatatlan elragadtatásával, szellemünk kielégíthetetlen mohóságával árad az Isten felé, szavakba nem foglalható sóhajtásokkal és szárnyalással.

12. Kérdés: Hogyan lehet változatlanul megőrizni a lelki gondolatokat?

GERMANUS: Azt hisszük, hogy e szavaiddal nem csupán a lelki élet tudományát, amit megismerni kívántunk, hanem magát a tökéletességet is elég érthetően és világosan kifejtetted. Mert lehetséges-e tökéletesebb és magasabb tudomány, mint hogy ily rövid elmélkedéssel elnyerhetjük az Istenre való szüntelen emlékezést, s egyetlen zsoltárvers gyakori ismétlésével átláphetjük minden látható dolog határát,

sőt e rövid szavakba belefoglalhatjuk úgyszólván minden imádságunk érzelmeit?

Azért most már csak egy kérdésünk van: fejtsd ki nekünk, hogyan tarthatjuk meg állhatatosan a lelkünkben ezt a zsol-tárverset, melyre mintegy példaképpen megtanítottál ben-nünket: hogy amiként Isten kegyelmével megszabadultunk a világi gondolatok esztelenségeitől, úgy a lelkieket viszont szüntelenül megőrizhessük.

13. Gondolataink folyton változnak

Ha ugyanis megragadta a lelkünket valamelyik zsol-tár-vers, észrevétlenül elterelődik róla a figyelmünk, és tudtunk nélkül, sőt legnagyobb csodálkozásunkra egyszer csak egy másik szentírási szöveg felé fordul. Ha pedig erről kezd gon-dolkodni, még teljesen át sem tudja gondolni, s máris egy harmadik részlet merül fel emlékezetében, ami megakadá-lyozza, hogy az előbbiről elmélkedjék. Így lelkünk állandóan egyik zsol-tárról a másikra csapong; az evangélium szavairól az Apostol leveleire, erről meg a próféták szavaira fordul a figyelme, hogy innét ismét a történeti elbeszélésekhez térjen. Így állhatatlanul ide-oda csapong az egész Szentírásban: sem-mit sem képes elhatározása szerint elvetni vagy megtartani; semmit sem tud teljesen megvizsgálni s arról végleges ítéle-tet formálni. Így aztán a természetfeletti dolgokat csak mint-egy érinti, ízlelgeti, de magából ki nem termeli, s birtokukba nem jut. Örökösen ingatag és kószáló lelkünk ilyenformán a zsolozsma alatt is, mintha ittas volna, különféle irányban el-szórakozik, s egyik kötelességét sem végzi úgy, ahogy kelle-ne.

Így például, amikor imádkozik, akkor valamelyik zsol-tá-ron vagy olvasmányon jár az esze. Ha pedig énekel, megint másról elmélkedik, mint amiről a zsol-tár szövege szól. Ha ol-vas, arra gondol, mit kellene tennie, vagy hogy miképpen végzett el valamit. Ily módon semmit sem őriz meg vagy uta-sít el magától fegyelmezetten, ahogy kellene, mintha csak vé-letlen ráhatások irányítanák, s nem áll hatalmában, hogy em-

lékezetében tartsa, ami felkelti tetszését, sem hogy elidőzzék nála.

Azért elsősorban azt kell tudnunk, hogyan valósíthatnánk meg ezt az imádságot, vagy miképpen őrizhetnénk meg állandóan az emlékezetünkben ezt a zsoltárverset, amelyre példaképpen megtanítottál bennünket: hogy folytonosan ébredő és tovairamodó gondolataink ne változzanak szüntelenül, hanem tetszésünk szerint kormányozhassuk őket.

14. Válasz: Izsák apát rávilágít, hogy miképpen szerezhetjük meg szívünk és gondolataink állhatatosságát

IZSÁK: Amikor a múltkor az imádságról beszélgettünk, azt hiszem, erről is eleget mondtam. De mivel úgy kívánjátok, hogy megismételjem, azért röviden újra szólok a szív állhatatosságáról.

Három dolog van, ami állhatatossá teszi a lelkünket: a virasztás, az elmélkedés és az imádság. Ha ezekhez állandó buzgósággal ragaszkodunk, megszerzik lelkünk állandó szilárdságát. Mindazonáltal elnyerni nem lehet másképp, csak ha fáradhatatlanul és állandóan dolgozunk: nem kapzsiságból, hanem a kolostor szent céljaira. Ezáltal elszakadunk a földi élet minden gondjától és aggodalmától, hogy teljesíthessük az Apostol parancsát: „Szüntelenül imádkozzatok” (1Tesz 5,17)!

Mert keveset imádkozik az, aki térdelés közben is bármilyen módon elszórakozik. Azért amilyenek imádság közben akarunk lenni, olyanoknak kell lennünk az imádság ideje előtt is.

Lelkünk ugyanis a könyörgés ideje alatt szükségképpen megelőző lelkiállapota szerint alakul, s ugyanazok a gondolatok, amelyekkel az imádság előtt foglalkozott, emelik fel az égiekhez, vagy rántják le a földiekhez.

* * *

Eddig tartott Izsák apát második előadása az imádságról. Bámulattal és csodálattal hallgattuk tanítását az említett zsol-tárvers feletti elmélkedésről, melyre minket, kezdőket okta-tott. Szerettük is volna állhatatosan gyakorolni, mivel rövid és könnyen megvalósítható módnak tartottuk. A tapasztalat azonban arra tanított bennünket, hogy nehezebb gyakorolni, mint előző módszerünket, mely szerint azelőtt szoktunk el-mélkedni az egész Szentírás különböző szakaszairól, anélkül, hogy valamelyik mellett is állhatatosan kitartottunk volna.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tudományokban való járatlan-ság senki elől sem zárja el az utat a szív tökéletessége felé, s a tanulatlanság sem akadályozza a szív és lélek tisztaságának megszerzését: mert lényegében mindenki elsajátíthatja, ha ál-landóan elmélkedik erről a zsol-tárversről, s ezáltal igazi, őszinte lelki buzgósággal ragaszkodik az Istenhez.

JEGYZETEK az I. részhez

1. *Izrael érdeme és méltósága.* A szerző e szavakkal Jákob pátriárka történetére utal. Mint a Szentírásból tudjuk: Jákobnak két neve volt. „Jákob” latinul „supplantator”, és azt jelenti, hogy „valakinek a talpát fogó”. Átvitt értelemben azután ravasz, ármánykodó embert is jelent. Ez utóbbira utal Ézsau, mikor elveszti atyja áldását és így kiált fel: „Méltán nevezték el Jákobnak, mert íme másodízben csalt meg engem!” (Gen 27,36). A latinban azonban a „supplantare” ige annyit is jelent, hogy „gáncsot vetni”, tehát valakinek fölébe kerekedni. Cassianus ilyen értelemben utal erre a névre, lelki vonatkozásban.

Jákob második neve: „Izrael”. Akkor kapta ezt a nevet, amikor sokáig küzdött az angyallal s végül is elnyerte annak áldását: „Ne Jákobnak hívjanak ezentúl, hanem Izraelnek” (Gen 32,28), vagyis a régebbi értelmezés szerint: „Aki látja az Istent”.

Az a szerzetes tehát, aki az előző munka (az Instituta) elolvasása után megtanulta legyőzni a testi bűnöket, s ezáltal lelki értelemben kiérdemelte a „Jákob” nevet, vagyis: „aki legyőzi ellenségeit”, az most a Collationes olvasása nyomán emelkedjék fel a magasabb rendű szemlélődésre, hogy így elnyerje Izrael érdemét és méltóságát: vagyis olyanná legyen, „aki látja az Istent”.

2. *Érzékeiket nem vesztik el.* Cassianus e szavainak senki se tulajdonítsa azt a téves értelmet, mintha a lélek a halál után is érzékelésre volna utalva. E kérdésben leghelyesebb, ha Aquinói Szent Tamás magyarázatát tartjuk szem előtt, aki *Cassiodorus* hasonló szavait (De anima, c. 8.) helyesen értelmezi: „Mint ahogy az akarat működéseit bizonyos hasonlóság miatt azoknak a szenvedélyeknek a nevével jelöljük, amelyek az érzéki törekvésekben lakoznak, éppúgy az értelem működéseit is az érzékek működései után nevezzük a hasonlóság kedvéért. Így beszél róluk *Cassiodorus* is” (Quodl X, a. 8. ad 1.).

3. *Előre kezdik megízlelni.* Cassianusnak ezek a szavai arra a gyanúra adhatnak okot, mintha ő vagy Mózes apát azoknak a tévedéséhez közelednék, akik szerint a lélek bűnhődése vagy boldogsága, tehát Isten színről színre való látása is halasztást szenvedne „az általános ítéletig”, s közben állandó félelem és szomorúság vagy re-

ménykedés és öröm közt hányódik jövendő sorsa felől, melyet éppen hogy csak megízlel.

Ne felejtjük azonban, hogy Mózes apát itt kettős tévedés ellen küzd: egyrészt azoké ellen, akik úgy vélekedtek, hogy a lélek a halál után semmivé lesz, másrészt meg azoké ellen, akik szerint érzéketlenné válik s éppoly állapotban lesz, mint a test: tehát tehetetlen. Ezek cáfolására elég volt neki azt bizonyítania, hogy a lélek tovább él a halál után is, és élete nem nélkülözi az érzelmeket. Itt a lélek sorsát nem tárgyalja. A következőkben különben is helyesen bizonyítja Szent Pál szavaiból, hogy „e testtől való elszakadás, elválás után (a tökéletesen tiszta lelkek) Krisztussal vannak”, tehát élvezik az örök boldogságot is.

4. *Mindenki képes rá:* Isten kegyelmével, mely persze nem zárja ki, sőt feltételezi a mi közreműködésünket és igyekezetünket is.

5. *Pénzváltók.* A szent atyák közül egyesek Krisztusnak tulajdonítják ezeket a szavakat: „Legyetek olyanok, mint a tapasztalt pénzváltó”. Ezek a szavak azonban az evangéliumokban sehol sem találhatók. Lehet, hogy ők az apostoli hagyományból merítettek, vagy az evangélium héber szövegében olvasták, melyből más eltérések is származtak.

A pénzváltók feladata volt a pénzt megvizsgálni és a jó pénzt a hamistól megkülönböztetni. Erre a feladatukra céloz Mózes apát is, amikor gondolataink megkülönböztetéséről beszél.

6. *Az Úr átka* itt inkább az Úr haragját jelenti, valamint a népből való kiközösítést, melyre a nyomorult bűnös Isten rendelése folytán rászolgált. A következő kifejezés azonban, hogy „rászolgált az örök halálra”, csak Mózes apát szigorú felfogásának túlzása. A szent szöveg ugyanis nem jogosít fel erre a feltevésre, hiszen Ákán a 20. vers tanúsága szerint töredelmesen bevallotta és megbánta bűnét: éppen az remélhető, hogy engesztelő halálával elnyerte az üdvösséget.

7. *Nem volna semmi más a kettő között...* A szent életű apát arra utal ezekkel a szavakkal, hogy a „kezdet”, vagyis Isten meghívása az üdvösség útjára és a „vég”, a végső állhatatosság a halál pillanatáig, egyaránt Isten műve: de a kettő közé esnek a mi jó cselekedeteink, amelyek megszerzik számunkra az üdvösséget. Ezekhez is

szükséges ugyan az isteni kegyelem (*gratia praeueniens et adiuuans*), de az már rajtunk áll, hogy ezzel buzgón vagy hanyagul működünk-e közre. Tehát a kezdet és a vég Isten műve; ami azonban a kettő közé esik, Isten kegyelmétől és a mi közreműködésünktől függ.

8. „*Hogy ne azt tegyétek...*” A „*hogy*” kötőszót itt Dániel apát úgy érti, mint *causa finalis*-t, vagyis mintha a következményt Isten akarta volna a megjelölt célból. Pedig ez inkább következmény: a test és lélek egymás elleni harcából ered az a nehézség vagy akadály, amely gátol bennünket jó feltételeink véghezvitelében, mint az Apostol másutt világosan bizonyítja (Róm 7,14–23). Különben is a rosszra való hajlandóság csak a bűn következményének fogható fel, amennyiben Isten Ádám bűnbeesése után megvonta az eredeti épség ajándékát, amely addig azt gyógyította. Ennek megvonása után nyomban jelentkezett. Itt most tehát csak arról van szó, hogy ezt az egyébként természetes emberi fogyatékossgot Isten nem csupán büntetésül engedte meg, hanem egyúttal az ember javára is szánta.

9. *Hasznos számunkra*. Gazaeus e hasznót a következőkben foglalja össze, Dániel apát szavai nyomán:

„A mondottakból megállapítja, miért válik hasznunkra a test és lélek küzdelme és ellenkezése. Az első előny abban áll, hogy testünk lomhasága üdvös módon késlelteti, halogatja a lelkünkben megfogamzott gonoszság elkövetését, és a bűnbánat hatására könnyebben lemondunk róla. A második haszon abban áll, hogy Istennél könnyebben találunk mentségre és bocsánatra emberi gyengeségünk és gyarlóságunk folytán, amelyre a Zsoltáros is annyiszor hivatkozik, hogy megindítsa és kiedje Isten irgalmát: »Könyörülj rajtam, Uram, mert gyenge vagyok« (Zsolt 6,3). Ezt az angyalok nem mondhatják el magukról, mert testtelenek, és így nem tarthatnak számot a gyengeség mentségére. A harmadik előnyünk, hogy nagyobb óvatossággal és vigyázattal élünk, mivel sohasem lehetünk biztonságban ellenségünk felől, annál kevésbé, mert azt saját magunkban hordozzuk. Ki ne volna óvatos, s ki ne erősítené magát az ellenség jelenlétében, különösen, ha az méghozzá oly kegyetlen is? – Negyedszer: a lelki életet élő, tökéletességre törekvő emberek testük gyengesége és tisztátalansága miatt meg-

alázódnak, és így elérik azt, hogy saját erényeik és Isten jótéteményei miatt nem fuvalkodnak fel. Ez utóbbi két előnyt a 15. és köv. fejezet fejtegeti.”

10. Ez is egyike azoknak az okoknak, melyeket a szent atyák fel szoktak hozni annak magyarázatára, miért akart az Isten inkább az embernek kegyelmezni, noha vétkeztek, mint az angyaloknak. Ha tehát a következő mondatban Dániel apát azt állítja, hogy a bennünk lakó bűnös vágy nem ártalmas, ezzel nem akarja azt tanítani, hogy nem igazi fogyatékoság, sőt bűn, romlott emberi természetünk folytán, mint ahogy ezt Szent Ágoston ismételt ki is hangsúlyozta a pelagiánusokkal szemben: hanem csak annyit bizonyít, hogy a bűnös vágy önmagában véve nem szükségképpen oka a bűnnek, sőt a jóakarató embernél, aki közreműködik a kegyelemmel, sokszor hasznos is.

11. Dániel apát háromféle állapotot különböztet meg, bár a *testi* és *állati* – a dolog lényege és a közfelfogás szerint – alig, vagy semmiben sem különbözik egymástól. Dániel apát felfogása szerint a lélek *testi* állapota azonos a világius lélekkel, vagyis azzal, aki a világ hiábavalóságainak és a testi élvezeteknek él; az *állati* pedig az, aki külsőleg lemondott ugyan a világról, de a lelkében gyökerező szenvedélyek és vétkek gyógyításával keveset törődik, és nem törekszik az erények elnyerésére, sem a bennük való előrehaladásra, tehát a lanyhaság bűnében szenved.

12. *Minden emberi gyengeséget*, vagyis azokat, amelyek az emberi természetből következnek, vagy legalábbis nem összeférhetetlenek az isteni természettel, mint amilyen a testi vágy és a tudatlanság. Ezért mondja fentebb Serapion apát, hogy Krisztusban nem volt valószínű testi bűn, hanem csak „színleges” (imaginarium): mert abból, hogy Neki is olyan teste volt, amely minden más gyengeségben hasonló volt a miénkhez, arra következtethetne valaki, aki Krisztust nem ismeri, hogy a bűnös testi vágnak is alá volt vetve, mint a többi ember: minthogy testünkben leginkább ezáltal mutatkozik meg az áteredő bűn.

13. Ez a tanács kétféleképpen érthető:

1. úgy, hogy a hiú dicsőségvágy bűnére értjük, s akkor ezzel a kétségtelen, bár kisebb bűnnel ajánlja Serapion apát, hogy a súlyos

bűnt elkerüljük. Ez azonban éppen nem illenék Serapion apáthoz, aki bizonyára jól tudta, hogy a hiúság bűnével nem lehet súlyos bűnt elkerülni, és ismerte az Apostol tanítását is: „Nem teszünk rosszat, hogy jó származzék belőle” (Róm 3,8).

2. Ezért valószínűbb, hogy a hiú dicsőségvágyat itt nem kell szoros értelemben vennünk, vagyis a mondottakat nem magára a bűnre kell értenünk, hanem annak csak látszatára. Mert miről is van szó tulajdonképpen ebben a fejezetben? Arról a félelemtől, hogy a szerzetes elveszíti jó hírét, szerzetesi vagy papi méltóságát. Ez ugyan kétségtől alacsonyabb rendű indítók, mint ha valaki Isten iránti szeretetből tartózkodik a testi bűntől; de legalább nincs benne a hiúság bűne, és a kezdőknek bűn nélkül tanácsolható. Ezeket ugyanis sokszor inkább visszatartják a bűntől tökéletlenebb indítók, mint magasabb szempontok, amelyek a lélek nagyobb tökéletességét tételezik fel.

14. *Pusztaságba ér.* Amiként „a lelki értelemben vett Egyiptom” e hiábavaló világot jelenti, éppúgy „a szellemi értelemben vett pusztaság” általában az erényekre és a tökéletesség elérésére való törekvésre utal: mert valóban, sokan elhagyatott pusztaságba vonultak, hogy teljesen ennek a törekvésnek szentelhessék magukat.

15. *Tekue.* Erről mondja Szent Jeromos Ámosz próféta könyvéhez írt előszavában: „Tekue hat mérföldre délre fekszik Betlehemtől, ahol a világ Megváltója született. Ezen túl egyetlen falu, sőt még tanya vagy nomád sátor sincs: oly hatalmas pusztaság terült el itt egészen a Vörös-tengerig és a perzsa, etióp és indus határig. Mivel a száraz, homokos talajon semmi sem terem meg, azért az egész vidéken csak pásztorok élnek. A föld terméketlenségét ellensúlyozza a nyájak sokasága. Ámosz próféta is ilyen pásztor volt.”

16. A martirológium május 28-án emlékezik meg róluk: „Tekuában, Palesztinában (ezen a napon halt meg) több szerzetes és vértanú. Az ifjabb Theodorus idejében szaracénok ölték meg őket. Szent ereklyéiket a lakosság összegyűjtötte és nagy tiszteletben részesítette.”

17. *Theodorus.* Úgy látszik, ugyanarról a Theodorusról van szó, aki Szent Pachomius tanítványa és utóda volt az általa alapított kolostor szerzeteseinek az élén (vö. Gennadius: De scriptoribus eccle-

siasticis, c. 8.). Valószínűleg ugyanőt dicséri Cassianus is, nagy élet-szentsége és a Szentírásban való jártassága miatt (Inst V,33). Magasztalja „tevékeny életét”, mert mindig jó példát mutatott, mások épülésére. Életében és cselekedeteiben mindig ezt tartotta szem előtt.

18. *A Cellákról elnevezett pusztaságról* Sozomenus ezt írja: „Ezt a helyet Nitriának nevezik, mert van ott a közelben egy falu, ahol nitrum-ot (nátron) szednek. Itt igen sok ember élt szerzetesi fejelemben. Volt itt mintegy 50, fából épült kolostor, amelyekben az emberek részben közösségben, részben külön-külön éltek. Ha az ember beljebb utazik a pusztaságba, van ott egy másik hely is, amely Nitriától kb. 70 stádiumnyira esik; ennek a neve Cellia (Cella). Itt igen sok szerzetesi cella van, egymástól függetlenül. Emiatt kapta a hely a nevét. Egymástól olyan távolságra vannak, hogy lakóik nem is láthatják egymást, sőt még csak nem is hallhatnak egymásról” (Hist. eccl. VI, 31).

19. *Ez a szörnyű fenyegetés* nem Ácháb királynak szólt, mint ahogy erre a szerző szavainak összefüggéséből következtethetni lehetne, hanem annak a prófétának, akit az Úr Bételbe küldött Jeroboám megdorgálására, s aki a hamis prófétától félrevezetve az Úr parancsa ellenére enni merészelt. Ezért megölte egy oroszlán, és idegen sírban kellett pihennie (3Kir 13,1–32).

20. *Alá vannak vetve a változásnak* az angyalok is, önmagukban véve, természetüknél fogva, mint minden teremtmény: míg Isten kegyelme meg nem erősítette őket a jóban. Míg ugyanis el nem nyerték a visio beatificá-t, vagyis amíg „in statu viae” éltek, vétkezettek, aminthogy sok angyal valóban el is bukott. Most azonban a kegyelem által megerősödve többé nem hajolhatnak a rossz felé.

21. *Az emberi természetnek*, tudniillik amilyen a bukása előtt volt. Ezt bizonyítja a Szentírásból vett idézet is (Préd 7,29; a Vulgátában 30). Most azonban a lelkünk hajlamos az ilyen elszórakozásra, és gondolataink könnyen változnak. Ez az emberi természet gyarlóságából ered, ennek viszont oka a bűnös vágy és a test, amely lenyomja a lelket. Annnyira azonban nem uralkodik rajtunk ez a változékonyság, hogy a kegyelem segítségével ne lehetne megfékezni.

A szerző ezt a segítséget nem zárja ki, hanem feltételezi, amint ez a későbbi zsolttáridézetből kitűnik (Zsolt 83,6). Viszont az is igaz, hogy a gondolataink feletti uralom olyan tökéletességére, amilyent a következő fejezet ír le, a kegyelem rendkívüli ajándéka nélkül alig érhetünk el.

22. *Az ő természetükre is ráillik:* amennyiben a lélek is szellemi szubsztancia. Különbözik azonban az angyali lélektől, amennyiben az emberi lélek lakóhelye a test.

23. *Szívének legnemesebb részét:* vagyis szellemét, melyet a régiek a szív legfőbb részének tartottak.

24. *Van testük...* Úgy látszik, ebben a kérdésben Serapion apát is a régiek véleményét osztotta, amely szerint az angyaloknak van testük, bár egészen légius természetű. Ez a felfogás azonban a lateráni zsinat óta téves. Nem lehet ugyanis bizonyítani, amit e nézet megokolására felhoznak: hogy ti. a testen itt nem valóságos testet kell érteni, amelyet mennyiség és tömeg szerint mérni lehet, hanem olyanféle szubsztanciát, amely valamiképpen mégis összetett. Mert ami valami módon összetett, az testi valóság; amiben pedig nincs semmi összetett, az testetlen.

Ilyen értelemben a szent atyák méltán nevezik Istent testetlennek, mivel Ő „actus purus” és végtelenül egyszerű, következésképpen távol áll Tőle minden összetétel és változás. Ha ilyen szempontból tekintjük az angyalokat, akkor Istennel összehasonlítva valóban anyagból valóknak, testieknek nevezhetők.

25. *Higgyük, hogy a gonosz lelkek ellen íródtak.* Kétségtelen, hogy ezek a szentírási részletek a gonosz lelkekre is érthetők; de az aligha állítható, hogy kizárólag reájuk kell érteni őket, mintha nem is vonatkozhatnának emberekre, így például Isten, az Egyház és üdvösségünk ellenségeire. Ezek ellen sem gyűlölet vagy rosszakarat sugallta őket, hanem inkább szeretet, és az Isten ügyéért égő buzgóság, amely megegyezik Isten akaratával. Egyeseket nem is szabad átkozódásoknak felfognunk, hanem inkább fenyegetéseket és jövendöléseket kell látnunk bennük: mert a próféták szája által a Szentlélek szólott és előre meghirdette a gonoszokra váró bűnhődést.

26. *Nem nekik szólt a törvény.* Ezek a szavak talán Krisztus parancsára vonatkoznak, melyet tanítványaihoz intézett: „Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, kik titeket gyűlölnek, és imádkoztatok üldözőitekért és rágalmazóitekért” (Mt 5,44). A jámbor hittel nem ellenkezik az a felfogás, hogy bár ez még nem szólt az Ószövetség szentíróinak, ők mégis megtartották, áthágvá ezzel a mózesi törvényt, s megelőzve saját korukat.

Egyébként arra vonatkozólag, hogy az ellenség szeretete mikor kötelező a szeretet *parancsa* folytán (ilyen szempontból is megvolt már az Ószövetségben), és mikor tartozik az „apostoli tökéletességhez”, vö. Szent Tamás II-II. q. 85. a. 2. A szeretet parancsa írja elő, hogy „aki szereti Istent és felebarátját, a felebaráti szeretet általánosságából ne zárja ki ellenségeit”. A szeretet tökéletességéhez tartozik viszont, ha valaki ezenfelül még külön is szeretettel van ellenségei iránt.

27. Ez a fejezet azt írja le, hogy *általában* hogyan szokott történni az ördögtől való megszállás. Mert nem mindig történik ugyanígy. Igaz ugyan, hogy a megszállottság többnyire az áldozatok hibájára vezethető vissza, de azért az is megtörténik néha, hogy egészen ártatlanokat ér, mint a következő fejezet említi is. Isten ugyanis megengedheti, hogy a sátán hatalmába kerítse egy szentnek a testét és egy időre megszállja: akár korábbi bűneinek büntetésére, akár alázatosságának vagy más erényének gyakorlására.

28. Nem szándékunk itt kifejteni a gonosz lelkek különböző fajait: annyit azonban meg kell jegyeznünk, hogy amit a szent életű apát a gonosz lelkek sokféleségéről tanít, az a kérdés lényegét tekintve igaz. Amiként ugyanis az angyalok hivatala méltóságuk és rangjuk szerint különbözik, éppúgy különbözök az ördögök törekvései és támadásai is, nemcsak gonoszságuk és esztelenségük foka, hanem egyéni természetük szerint is.

Az is tény, hogy a pusztaságban élő egykori szent remeték támadására, sőt érzékelhető módon történt zaklatására a gonosz lelkek valamikor nagyobb hatalmat nyertek, hogy ezáltal annál jobban kitűnjék ama szentek erénye, viszont a gonosz lelkeket annál nagyobb megsejyenyülés érje. Ilyesmiről egyébként csaknem minden nagy szent életében is olvashatunk. Valószínű azonban, hogy az illető remeték objektív valóságnak tartottak olyan dolgokat is, ami tulajdonképpen csak képzeletük játéka volt. Egyszerű lelkek-

kel ugyanis könnyen megtörténik ilyesmi a sivatagban és magányban. Híszékenységük aztán túlságos hitelt adott mások elbeszéléseinek.

De a Szentlélek nemhiába ismételte annyiszor, hogy óvakodjunk az ördög kísértéseitől és félrevezetéseitől, aki „mint ordító oroszán jár körül, keresve, kit nyeljen el” (1Pt 5,8); majd meg a viláosság angyalának tetteti magát, hogy – ha lehetséges volna – még a választottakat is félrevezesse (2Kor 11,14). Azért félelemmel és rettegéssel munkáljuk üdvösségünket (Fil 2,12). Jobban tesszük tehát, ha inkább mindenben az emberi nem ősi ellenségének cselvétésére gyanakszunk, mint ha megvetve a régiek együgyűségét, mindent természetes módon igyekszünk magyarázni, és soha, semmiben sem keressük a sátán működését. Ezzel ugyanis elbizakodott módon lekicsinyelnénk a veszedelmet, s az Üdvözítő intelmei ellenére, ezzel a gondolkodásmódunkkal és eljárásunkkal azt bizonyítanánk, hogy keveset törődünk üdvösségünkkel.

29. *Nem szűnik meg kísérteni...* Aki az emberek dicséretét keresi az önmegtartóztatással, annak könnyebb elviselni azt, mert kevélységének és hiú dicsőségvágyának kielégített szenvedélye kárpótolja a kiállott fáradalmakért. Ha azonban valaki titokban, tanúk nélkül utasítja el magától az élvezetet, akkor az minduntalan új küzdelemre és érdemszerzésre ösztönzi.

30. *Illés eljött-e már?* A jámbor Serenus véleményét ebben a kérdésben nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül. Az a feltevés, hogy maga a próféta, Illés történelmi személye jött el Keresztelő Szent Jánosban, feltétlenül téves. Krisztus ezt egy szóval sem mondta, hanem: „ha el akarjátok fogadni, ő Illés, akinek el kell jönnie” (Mt 11,14). Másutt viszont ezt mondja: „Illés ugyan *eljön majd* és helyreállít mindent. Én azonban azt mondom nektek, hogy Illés *már eljött*, de nem ismerték föl” stb. (Mt 17,11–13).

Krisztus tehát nem azt állítja, hogy János azonos Illéssel, hanem hogy az Illés eljövételére vonatkozó jóvendülés Keresztelő Szent Jánosban *képletes értelemben* már teljesedésbe ment. Világosan utal erre az értelmezésre az evangélium egy másik szakasza, ahol az angyal azt mondja Zakariásnak: „Illés szellemében és erejével fog (a Messiás) színe előtt járni, hogy az atyák szívét a fiakhoz fordítsa” (Lk 1,17). Az Üdvözítő idézett szavai Izaiás és Malakiás jóvendölés-

seire vonatkoznak. Ezek megjövendölték, hogy a Messiás első, történeti eljövetele előtt meg fog jelenni az Úr előfutára, aki a népet előkészíti a Messiás országára: „Íme, én elküldöm angyalomat, hogy előkészítse utamat szíнем előtt” (Mal 3,1; vö. Iz 40,3 sk.). Malakiásnak egy másik jövendölése pedig arról szól, hogy az idők végezetével, de még a végítélet előtt el fog jönni Illés: „Íme, én elküldöm majd nektek Illés prófétát, mielőtt lejönne az Úr nagy és rettenetes napja, hogy visszatérítse az atyák szívét fiaikhoz, s a fiúk szívét atyáikhoz” (Mal 4,5–6).

Ezek alapján a keresztény Szentírás-magyarázók Illés próféta kétszeri eljövetelét különböztetik meg (s ennyiben Serenus apát nézete helytálló): az első Krisztus nyilvános fellépése előtt, amely Keresztelő Szent Jánosban *képletes értelemben* teljesebbé is ment; a másodikat pedig, amikor személyesen jön el majd a világ végén, a Messiás második, dicsőséges eljövetele előtt. Ennek az eljövetelének az első (Keresztelő Szent Jánosban) csak előképe volt. Az utóbbira vonatkozólag tehát nem áll szabadságunkban, hogy higgyük-e vagy sem, ahogy Serenus mondja: mert Illésnek ezt az eljövetelét Krisztus második eljövetele előtt a Szentírás és a szent atyák is félreérthetetlenül tanítják.

31. „*A pusztulás utálatossága*” tulajdonképpen utálatos, szörnyű pusztulást jelent. Ezek a szavak eredetileg Dániel próféta kifejezése (9,27), aki arra érti, hogy Antiochus király a jeruzsálemi templomban felállítja majd Jupiter bálványát. A templomnak ezt a megszenteltségtelenítését a Makkabeusok II. könyve írja le (2Mak 6,2), Dániel szavait azonban az első könyv idézi: „Antiochus király felépítette a pusztulás utálatosságát az Isten oltárán” (1Mak 1,57 a görög szöveg szerint). A Szentírás-magyarázók szerint a szentíró itt egyszerűen csak utalt Dániel szavaira, anélkül azonban, hogy ebben a próféta szavainak teljesülését látta volna.

Krisztus azonban Dániel említett szavait kétségtelenül arra a szentségtörésre értette, amelyet a zsidó fanatikusok szövetségeseikkel, az idumeusokkal együtt elkövettek, amikor nemcsak a városban, hanem még a templomban is gyilkosságok történtek (Kr. u. 67–68 telén). Érthető azonban Krisztus szavai a templom és Jeruzsálem pusztulására is, mely a római hódítás alkalmával be is következett; vagy mivel Jeruzsálem és a templom pusztulása előképe a világ végének, azért eszkatologikus értelemben erre is vonatkoztathatók.

32. A zsidó értelmezés a Szentírás legelső szavára: „in principio”, az időbeli kezdetet jelenti. Ezzel szembeállítja a saját értelmezését: a szent atyák egy részével együtt ezt a kifejezést Krisztusra érti. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az előbbi a szó szerinti, közvetlen, s ma már általánosan elfogadott értelem.

33. Serenus apát véleménye, hogy az angyalok teremtése jóval megelőzte a világét, nehezen egyeztethető össze a IV. lateráni és a vatikáni zsinat határozataival, melyek szerint vallanunk kell „firmiter, Deum sua omnipotentis virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam” (Conc. Lat. IV,1). Szent Tamás is azt tartja: „Probabilior videtur, quod angeli simul cum creatura corporea sunt creati”. De hozzáteszi: „Quamvis contrarium non sit reputandum erroneum, praecipue propter sententiam Gregorii Nazianzeni” (I., q. 61 a. 3.). Nazianzi Szent Gergely ugyanis, valamint Szent Vazul, Szent Ambrus és Damaszkuszi Szent János Serenus apát nézetét vallották.

Lehet azonban vallani azt a nézetet, hogy az angyalok teremtése megelőzte az emberét, hiszen a világ „felékesítése”, vagy más szóval a kezdetben teremtett anyag elrendezése nem ment végbe hat nap alatt, hanem hosszú korszakokat vett igénybe.

Végül Serenus apát megokolása, hogy Istenhez nem illett volna a teljes tétlenség a teremtést megelőző, megszámlálhatatlan századokon át, túlságosan emberi okoskodás. Mikor a teremtés előtt „megszámlálhatatlan századokról” beszél, ez nagyon is emberi elképzelés az Isten örökkévalóságáról. Ezért igyekszik megmenteni Isten „tevékenységét” ez „évszázadokon” át azzal, hogy Isten ez alatt teremtette az égi hatalmasságokat: mintha bizony Istennek a Szentháromságon belül folyó végtelen életének és működésének szüksége lett volna a teremtmények társaságára, hogy kimutathassa irántuk jóságát és gondviselését! De ha feltesszük is, hogy az angyalok megteremtése sok-sok évszázadot vett igénybe: nem kellene-e ismét végeláthatatlan századokat feltételeznünk az angyalok teremtése előtt, hogy az emberi képzelet csak valamennyire is méltó módon közelítse meg Isten örökkévalóságának fogalmát? Különben végre is azt kellene gondolnunk, hogy az angyalok Istenhez hasonlóan örökkévalók: hogy Isten sohase lett légyen egyedül és tevékenység nélkül.

Serenus apát tehát vagy valóságos időről beszél, vagy képzeletbeli időtartamról. Az első képtelenség, mert a világ teremtése előtt ilyen nem létezett; a második pedig oda vezetne, hogy az angyalokat is örökkévalóknak kellene tartanunk.

34. A szent atyák és egyházi írók az angyalok bukásával kapcsolatban gyakran és szívesen idézik azt a két szöveget, amelyeket Serenus apát is felhoz. Ezek közül az első (Ez 28,11–18) közvetlenül Tírus királya ellen irányul ugyan, de allegorikus értelemben a sátnárra s annak gögjére és bukására is érthető, mivel ennek az mintegy előképe volt és Lucifer bukását példázta. – A másik szöveg (Iz 14,12–14) hasonlóképpen elsősorban Nabukodonozorra vonatkozik ugyan, de a szent atyák benne szintén a sátnán képviselőjét látták. A Szentlélek tehát úgy sugalmazta ezeket a szövegeket, hogy azoknak egyes kifejezései közvetlenül és történelmi értelemben veendők, mások pedig csak közvetve és képes értelemben értendők, úgyhogy az utóbbiak mind a sátnárra, mind az illető történelmi személyekre egyaránt vonatkoznak. Így magyarázta ezt Szent Jeromos is (In Isaiam c. 4.).

35. „Volt még benne valami jó”: tarthatatlan nézet. A legtöbb hit tudós ugyanis megegyezik abban, hogy a sátnán a kevélység bűne után nyomban teljesen elbukott. E bűn után ugyan következhetett még számtalan sok csábítása és gonoszsága, ez azonban lényegében nem másította meg, nem is növelte bűnhődését. Nem maradhatott tehát benne semmi „jó” vagy megigazultság, amit csak az első ember félrevezetésével veszített volna el.

Az a büntetés továbbá, mellyel Isten a kígyót sújtotta (Gen 3,14), a *betű szerinti* értelemben nem alkalmazható a sátnárra. Valószínűbb a Szentírás-magyarázók azon nézete, hogy *történelmi* értelemben elsősorban magára a kígyóra vonatkozik; *misztikus* értelemben azonban, melyet Isten itt bizonyára elsősorban szándékol, természetesen a sátnárra kell vonatkoztatnunk.

36. Serenusnak az a nézete, hogy a gonosz lelkek megtöltik a levegőt, s hogy Istennek külön gondoskodnia kellett arról, hogy az emberek ne láthassák őket, különben azok állandó rossz példájukkal még jobban megrontanák az embert – összefügg azzal a téves nézettel, hogy az angyaloknak is van valamelyes testük. Erre vonatkozólag lásd a 24. jegyzetet.

37. *„Ellenséges hatalom”*. Serenus apát helyesen állapítja meg, hogy a gonosz lelkek küzdelmet vívnak egymással. De a legtöbb szent atya úgy vélekedik, hogy a Dániel próféta látomásában szereplő fejedelmek: „a perzsák országának és a görögöknek a fejedelme” jó angyalok voltak, akikre az isteni gondviselés e nemzetek őrzését bízta. Vagyis nem csupán az egyes embereknek, hanem egész nemzeteknek is vannak őrzőangyalaik. Gábrriel és Mihály főangyalokkal való küzdelmüknek pedig az volt az oka, hogy Isten előttük még nem nyilvánította ki a zsidó nép üdvére szánt terveit és végzéseit, s ezért saját belátásuk szerint jártak el: vagyis a rájuk bízott nép hasznát tartották szem előtt. Márpedig gyakran megtörténik, hogy az egyik egyén vagy nemzet java ellentétbe kerül a másikéval: ezért akik egyéni boldogulásukat igyekeznek előmozdítani, nyilván szembekerülnek egymással. Így például a zsidó nép kiszabadítását a babiloni fogságból, amire az egyik őrangyal törekedett, mivel a zsidóság javát tartotta szem előtt, „a perzsák országának fejedelme” károsnak tartotta a saját népe szempontjából: mert az a zsidó néppel való érintkezése folytán könnyebben eljuthatott az igaz Isten ismeretére és imáadására.

38. Hogy mindegyikünk mellett egy-egy jó angyal áll, azt könnyű bizonyítani. Ezt a hitet a szent atyák egybehangzó tanítása is megerősíti. Kevésbé bizonyos azonban, hogy egy gonosz angyal így folytonosan mellettünk áll, bár ez a nézet sem vethető el teljesen, és vannak, aki ezt tartják.

39. *„Vele született a törvény teljes ismerete.”* Ezek a szavak helyesen értelmezve helytállóak, különben nem. Semmi esetre sem szabad úgy értelmezni őket, mintha az ember az összes törvényeket egyedül az ész világosságával ismerte volna meg: mert ezeknek nem minden rendelkezése természettörvény. Azért úgy kell felfognunk ezeket a szavakat, hogy értelmük ne zárja ki az isteni megvilágosítást és sugallatokat, sem pedig az ősszülelőktől utódaikra szállott hagyományokat. Hiszen az ősszülelőknek adott kinyilatkoztatás nyilván utódaik számára is szólt, annál is inkább, mert elveszítették a természetet meghaladó lelki ajándékokat, és az egész emberi nem értelme elhomályosult.

40. A szent életű apát itt a *gnosztikusokra* céloz, akik azt tartották magukról, hogy magasabb rendű ismeretük van (gnószisz) a teremtett világról és Istenről. Az anyagot rossznak tekintették, sőt istentelenségük még attól sem riadt vissza, hogy azt állítsák: az Ószövetség Istene, Aki a világot megteremtette, nem igaz Isten.

41. *Hármas meghajlás* (vagy térdhajlás) a zsolozsma befejezésekor. Cassianus ez adata nyomán úgy gondolják, hogy egykor a szerzetesek, Krisztus háromszori imádságának emlékére, amikor az Olajfák hegyén vért izzadott (Mt 26,44), mielőtt a zsolozsma végeztével (synaxis, vö. Inst 1. jegyzet) eltávoztak volna a templomból, Isten imádsására szintén háromszor imádkoztak és térdet hajtottak.

Johannes Cassianus műveiből

Simon Árkád OSB fordításában

1. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) I. rész: I–X. Könyv
Pannonhalma, 1998.

2. *Az egyiptomi szerzetesek tanítása*
(Collationes Patrum) II. rész: XI–XXIV. Könyv
Előkészületben

3. *De institutis coenobiorum*
I. kiadás: 1980.
II. kiadás: Előkészületben

Névmutató

- Ábel VIII.21, 234; VIII.23, 238;
 VIII. 25, 242
 Abíron VI.11, 177
 Ábrahám Bev 14; I.14, 45; II.7,
 68; III.4, 89; III.6, 92; III.10,
 101; III. 12, 102; V.22, 157;
 VI.3, 165; VI.11, 175; VIII.23,
 238; IX.23, 263
 Ácháb I.19, 52; II.3, 63–64; VI.
 11, 178
 Ácháb király Jegyz 301
 Ádám V.4, 135; V.6, 137–139;
 V.24, 159; VIII.9, 223; VIII.
 11, 225; VIII.21, 234; VIII.25,
 241–242; X.2, 276; Jegyz 298
 Ahasvérus király I.19, 51
 Ahiás VI.11, 178
 Ákán I.20, 53; Jegyz 297
 Alkuin Bev 22
 Ámosz próféta VI.1, 162; Jegyz
 300
 Ananiás Bev 20; I.19, 51; II.15,
 79; VI.11, 179
 Andronicus apát VII.30, 211
 Antal apát II.2, 61–62; II.4, 65;
 VIII.19, 232; IX.31, 267 – l.
 még Szent Antal
 Antiochus király Jegyz 305
 Antonius Bev 15
 Aod III.4, 90; VI.10, 171
 Apolló apát II.13, 75; 76
 Apollonius Bev 10
 Apostol (Pál) I.5, 34; I.6, 35–36;
 I.10, 40; I.11, 41; I.13, 43–44;
 I.14, 45; 47; I.20, 53; II.1, 61;
 II.4, 64–65; II.15, 79; II.16, 80;
 III.6, 93; III.7, 94–97; III.9,
 99; III.16, 107; III.17, 108;
 III.20, 110; IV.7, 118; IV.8,
 119; IV.9, 119; IV.10, 120; IV.
 11, 121; IV.19, 127; V.4, 136;
 V.5, 137; V.11, 144–145; V.16,
 151–153; V.19, 155; VI.2, 163;
 VI.3, 165; 166; VI.6, 168; VI.
 9, 170; VI.10, 172; 174; VI.11,
 175; 177; VI.14, 180; VII.4,
 189; VII.5, 190; VII.13, 196–
 197; VII.21, 201; VII.25, 206;
 VII.28, 209; VII.30, 210; VII.
 32, 213–214; VII. 33, 215; VIII.
 2, 217; VIII.7, 222; VIII.11,
 225; VIII.14, 228; VIII.23,
 237; VIII.25, 240; IX.3, 245;
 IX.6, 249; IX.7, 250; IX.9, 251;
 IX.10, 252; IX. 13, 254; IX.17,
 257; IX.34, 271; X.6, 280; X.13,
 293; X.14, 294; Jegyz 298; 300
 Aquinói Szent Tamás Bev 22;
 Jegyz 296 – l. még Szent Tamás
 Aranyszájú Szent János Bev 8; 13
 Archebius apát VII.26, 207–208
 Arius VII.32, 213
 Arles-i Cézár Bev 20
 Áron III.7, 95
 Augsburgi Dávid Bev 22
 Avilai Teréz Bev 22
 Báása VI.11, 178
 Basilius Bev 15 – l. Nagy Szent
 Vazul
 Belzebub VIII.14, 228; VIII.16,
 229; VIII.19, 233
 Benjamin testvér II.24, 84

- Cassianus Bev 7–8; 10–14; 17–18; 20–22; Jegyz 296; 301; 309
- Cassiodorus Jegyz 296
- Castor püspök Bev 8; 19; Előszó, 27; IX.1, 243
- Celestin pápa Bev 18
- Chaeremon apát Bev 17–18
- Cicero Bev 11
- Columba Marmion Bev 12
- Damaszkuszi Szent János Jegyz 306
- Damiani Péter Bev 22
- Dániel apát IV.1, 113; IV.2, 114; IV.9, 119; IV.19, 127; Jegyz 298–299
- Dániel próféta VIII.13, 226–227; IX.34, 270; Jegyz 305; 308
- Dátán VI.11, 177
- Dávid I.19, 52; III.6, 93; III.7, 94; III.9, 99; III.12, 103; III.15, 105–106; IV.6, 116; VI.11, 176; VII.5, 191; VII.13, 197; VIII.25, 241; IX.34, 272
- Dávid fia III.19, 110 – l. még Isten Fia, Jézus, Krisztus, Jézus Krisztus, Úr, Üdvözítő
- Ehud III.4, 90; VI.10, 171
- Énok III.7, 95
- Enos VIII.21, 234
- Epiphanius, Ciprus püspöke Bev 16–17
- Eunomius VII.32, 213
- Éva VIII.9, 223; VIII.11, 225
- Evagrius Ponticus Bev 8; 13–14
- Ezekiel III.18, 108; VIII.8, 222
- Ézsau Jegyz 296
- Fécamp, Johannes de Bev 22
- Fénelon Bev 22
- Gábor angyal VIII.13, 226; VIII.10, 224; VIII.13, 227; Jegyz 308
- Gazaus Bev 7; Jegyz 298
- Gennadius Bev 7; Jegyz 300
- Gera III.4, 90
- Germanus Bev 7–8; 10; 19; 21; I.1, 30; I.12, 42; I.16, 49; II.9, 69; II.12, 73; II.18, 81; II.25, 85; III.11, 102; III.21, 111; IV.8, 119; IV.18, 127; V.17, 153; VI.5, 167; VI.7, 169; VI.13, 180; VII.7, 193; VII.9, 194; VII.11, 195; VII.14, 197; VII.18, 199; VII.29, 210; VII.33, 215; VIII.2, 217; VIII.9, 223; VIII.20, 233; VIII.22, 237; IX.7, 249; IX.28, 265; IX.33, 268; X.8, 282; X.12, 292
- Giezi Bev 20
- Gregorius Bev 11
- Hágár Bev 14
- Helladius Előszó, 27; IX.1, 243
- Hénók Bev 15; VIII.21, 234; VIII.23, 238
- Hermas Bev 15
- Hero II.5, 65
- Hieronymus Bev 15; l. még Szent Jeromos
- Hilarius Bev 16; 17
- Hrabanus Maurus Bev 22
- Illés VIII.4, 220; X.6, 280; Jegyz 304; 305
- Ince pápa Bev 8
- Írád VIII.21, 234
- Isten Fia I.19, 51; V.6, 138 – l. még Dávid fia, Jézus, Krisztus, Jézus Krisztus, Úr, Üdvözítő

- Izaiás III.22, 112; VI.11, 176; VII.4, 188; VII.31, 212; VIII.8, 222–223; IX.20, 260; Jegyz 304
- Izmael Bev 14
- Izrael Előszó, 28; I.13, 44; III.13, 104; III.19, 109; III.20, 111; III.22, 111–112; IV.6, 117; V.16, 151; V.17, 153; V.18, 154; V.19, 154; V.23, 158; V.24, 158; V.25, 159; VI.11, 176; VIII.3, 218; VIII.13, 227; IX.18, 258; Jegyz 296
- Izsák Bev 14; I.14, 45
- Izsák apát Bev 10; IX.1, 243; IX.2, 243; IX.8, 250; IX.29, 266; IX.34, 269; IX.36, 274; X.2, 275; X.3, 277; X.4, 278; X.5, 278; X.9, 284; X.14, 294; 295
- Jábel VIII.21, 234
- Jáfet VIII.23, 238
- Jakab X.6, 280
- Jákob Előszó, 28; I.14, 45; Jegyz 296
- János X.6, 280 – I. Szent János
- János apát Bev 16; I.21, 55
- Járed VIII.21, 234
- Jemini III.4, 90
- Jeremiás próféta III.18, 108; VI.11, 176–177; VII.21, 202; VII.31, 212; VIII.25, 241; IX.29, 266; X.5, 279
- Jeroboám VI.11, 178; Jegyz 301
- Jezabel VI.11, 178
- Jézus I.8, 37; III.19, 110; Jézus Krisztus III.7, 94; III.17, 108; III.19, 109; V.5, 137; V.6, 138; VII.4, 189; VII.28, 209; VIII.2, 217; VIII.14, 228; IX.17, 256; X.6, 179; 280 – I. még: Dávid fia, Isten fia, Krisztus, Úr, Üdvözítő
- Jób Bev 13; IV.6, 117; V.4, 135; VI.4, 167; VI.9, 170; VI.10, 173; VI.11, 175; VI.14, 181; VII.12, 196; VII.13, 197; VII.22, 204; VIII.17, 231; VIII.23, 238; VIII.25, 241; IX.23, 263
- József apát Bev 11; 21
- József pátriárka VI.10, 174; IX.23, 263
- Józsué Bev 13; I.20, 53
- Jubál VIII.21, 234
- Júda pátriárka V.11, 145
- Júdás Bev 20; I.19, 51; III.5, 92; VI.3, 165; VI.9, 170; VII.14, 197; VIII.17, 231
- Jupiter VIII.4, 220; Jegyz 305
- Kain VIII.21, 234–236; VIII.22, 237
- Kainán VIII.21, 234
- Káleb III.4, 90
- Kám V.24, 158; VIII.21, 236
- Karthausi Dionysius Bev 18; 22
- Kenez III.4, 90
- Keresztelő Szent János VI.3, 165; VIII.4, 220; Jegyz 304–305
- Keresztes Szent János Bev 22
- Khrüszosztom I. Aranyszájú Szent János
- Kóré VI.11, 177
- Krisztus Bev 12; 20; Előszó, 27; I.6, 35; I.13, 42; 44; I.14, 46–47; I.19, 51; II.15, 79; II.26, 85; III.4, 90; III.6, 93; III.7, 97; III.10, 100; III.15, 105; IV.12, 122; 124; V.6, 138; V.11, 144–145; VI.2, 163; VI.3, 166; VII.5, 190; VII.6, 192; VII.20, 201; VII.21, 203; VII.

- 23, 205; VIII.7, 222; VIII.14, 228; VIII.18, 232; IX.17, 256; IX.18, 258; IX.19, 259; X.6, 279–280; Jegyz 297; 299; 303–306; 309 – I. még Dávid fia, Isten Fia, Jézus, Jézus Krisztus, Úr, Üdvözítő
- Lámek VIII.21, 234
- Lavardin Bev 18
- Lázár (szegény) I.14, 45; III.9, 99; VI.3, 165
- Leontius püspök Előszó, 27; IX.1, 243
- Lót VIII.23, 238
- Loyolai Ignác Bev 22
- Lucifer V.6, 139; V.7, 140; VIII.8, 222; Jegyz 307
- Lukács V.6, 139
- Macarius apát V.12, 147; VII.27, 209
- Malakiás Jegyz 304–305
- Malaleel VIII.21, 234
- Mardokeus I.19, 51
- Mária (betániai) Bev 14; I.8, 37–39
- Márk Bev 20
- Marsili, Salvatore Bev 14
- Márta (betániai) Bev 14; I.8, 37–39
- Máté V.6, 139
- Matusáel VIII.21, 234
- Matusála VIII.21, 234
- Melkizedek VIII.23, 238
- Migne Bev 13
- Mihály arkangyal VIII.10, 224; VIII.13, 226–227; Jegyz 308
- Mikeás próféta IX.18, 258
- Morin, G. Bev 10
- Mózes II.8, 68; III.4, 90; III.7, 95–96; IV.6, 117; V.15, 150; V.17, 153; V.18, 154; V.22, 157; VI.11, 175; VII.5, 189; VIII.7, 222; IX.18, 258; X.6, 280
- Mózes apát I.1, 30; I.2, 31; I.4, 32; I.10, 39; I.13, 42; I.17, 49; I.23, 58; II.1, 60; II.10, 69; II.13, 74; II.19, 81; II.21, 82; II.26, 85–86; III.5, 91; VII.26, 207; VII.27, 209; Jegyz 296–297
- Nábát VI.11, 178
- Nabukodonozor V.12, 147; Jegyz 307
- Nagy Szent Gergely Bev 11
- Nagy Szent Leó pápa Bev 8
- Nagy Szent Vazul Bev 11
- Nazianzi Szent Gergely Jegyz 306
- Nekaó V.12, 147
- Noé VIII.21, 234; 236; VIII.23, 238
- Onán V.11, 145
- Órigenész Bev 8; 13–15;
- Otóniel III.4, 90
- Pachomius Bev 16; Jegyz 300
- Pál apát VII.26, 207
- Palladius Bev 9–10; 16
- Paphnutius apát II.5, 66; III.1, 87; III.2, 88; III.3, 89; III.12, 102; III.22, 111–112; IV.1, 113; X.2, 276; X.3, 276–277
- Pastor VIII.17, 231
- Pelagius Bev 17
- Pesius Bev 16
- Péter apostol Bev 15; I.19, 51; III.5, 92; III.10, 100; III.16, 107; VIII.17, 231; X.6, 280
- Petrus diakónus Bev 11
- Petschenig Bev 13
- Philon Bev 20
- Photinus X.3, 276

- Pilátus VII.22, 204
 Platón Bev 9
 Prosper Aquinatus Bev 18
- Radewijni Florentius Bev 22
 Rievali Boldog Elréd Bev 11
 Rodriguez Bev 22
 Rufinus Bev 9; 10; 16
- Salamon Bev 13; II.11, 71; II.13, 77; III.6, 93; V.15, 150; V.25, 159; VI.10, 174; VI.17, 183; VII. 4, 187; VII.13, 197; VIII. 25, 242
 Sámuel II.3, 64; II.14, 78–79; IX.29, 266
 Sára Bev 14
 Saul II.3, 63; IX.29, 266
 Serapion apát Bev 14; II.10, 70; II.11, 70; V.1, 134; V.2, 134; V.18, 153; V.27, 161; X.3, 276–277; X.4, 278; Jegyz 299–300; 302
 Serenus apát VII.1, 184; VII.2, 184; VII.4, 187; VII.8, 193; VII. 10, 194; VII.12, 195; VII. 15, 197; VII.19, 200; VII.30, 210; VII.34, 215; VIII.1, 216; VIII.3, 217; VIII.10, 224; VIII. 21, 233; VIII.23, 237; VIII.25, 242; Jegyz 304–308
 Sevillai Izidor Bev 12
 Simon I.19, 51
 Simon mágus Bev 15
 Smaragdus Bev 12
 Sozomenus Jegyz 301
 Sulpicius Severus Bev 11
 Syncreticus szenátor Bev 16
- Szafira VI.11, 179
 Szalézi Ferenc Bev 22
 Szem V.24, 158; VIII.23, 238
- Szent Ágoston Bev 17–19; 21; Jegyz 299
 Szent Ambrus Jegyz 306
 Szent Antal II.5, 65; II.6, 67; III.4, 90. VIII.18, 231–232; IX. 31, 267 – I. még Antal apát
 Szent Atanáz Bev 15
 Szent Benedek Bev 9; 11–12; 20–21
 Szent Bernát Bev 12; 22
 Szent Gellért Bev 10
 Szent János IX.17, 257; IX.34, 271 – I. még János
 Szent Jeromos Bev 9; 18; Jegyz 300; 307
 Szent Pál II.15, 79; III.5, 92; V.6, 138; VII.6, 192; IX.20, 260; IX. 34, 272; Jegyz 297
 Szent Tamás Jegyz 303; 306; – I. még Aquinói Szent Tamás
 Szent Vazul Jegyz 306
 Szet VIII.21, 234–236; VIII.22, 237
 Szofonías próféta VI.2, 163
 Szűz Mária V.6, 138
- Theodorus apát Bev 16; VI.1, 162; VI.2, 163; VI.6, 167; VI.8, 169; VI.14, 180; VI.17, 183; Jegyz 300
 Theodorus, ifj. Jegyz 300
 Theonas apát II.11, 70
 Theophilus püspök X.2, 275
 Tours-i Szent Márton Bev 11
 Tritomius Bev 22
- Úr I.8, 38–39; I.9, 39; I.10, 39; I. 13, 43–44; I.14, 44–47; I.19, 52; I.20, 52; II.2, 62–63; II.11, 72; II.13, 76–78; III.1, 87; III. 2, 88; III.4, 89–91; III.5, 91–92; III.6, 92; III.7, 94–95; III.

- 8, 98; III.10, 100–102; III.12, 102–103; III.13, 104; III.14, 104; III.15, 105–106; III.16, 106–107; III.17, 108; III.18, 108; III.19, 109–110; III.20, 111; III.21, 111; III.22, 111–112; IV.3, 114; IV.6, 117–118; IV.7, 118; IV.12, 122; 124; IV.15, 126; IV.17, 127; IV.19, 128–129; 130; IV.20, 131; V.4, 135; V.5, 137; V.6, 137; 139; V.7, 140; V.11, 145; V.14, 149; V.15, 150–151; V.16, 151–152; V.18, 154; V.19, 154; V.21, 156; V.22, 157; V.23, 158; V.24, 159; VI.2, 163–164; VI.5, 167; VI.6, 168; VI.9, 170; VI.10, 174; VI.11, 175–179; VII.4, 188; VII.5, 189–190; VII.6, 192; VII.12, 196; VII.14, 197; VII.21, 202; VII.22, 204; VII.25, 207; VII.26, 207–208; VII.27, 209; VII.31, 212; VII.34, 215; VIII.3, 218; VIII.7, 221; VIII.8, 222; VIII.10, 224; VIII.13, 227; VIII.16, 229; VIII.17, 231; VIII.19, 232; VIII.21, 235; VIII.23, 237–238; VIII.25, 240–242; IX.1, 243; IX.12, 253; IX.15, 255; IX.17, 256–257; IX.18, 257–258; IX.19, 259; IX.22, 261; IX.25, 263–264; IX.26, 264; IX.28, 265; IX.29, 266; IX.31, 268; IX.32, 268; IX.34, 269–272; IX.35, 273; X.2, 275; X.3, 277; X.6, 280; X.7, 281; X.9, 284; X.10, 286; 288–289; X.11, 290; 292; Jegyz 297; 301; 305 – I. még Dávid fia, Isten Fia, Jézus, Jézus Krisztus, Krisztus, Üdvözítő
- Üdvözítő I.20, 53; V.6, 137–138; VII.22, 204; VIII.17, 230; VIII.19, 232; IX.18, 258; X.7, 281; Jegyz 304 – I. még Dávid fia, Isten Fia, Jézus, Jézus Krisztus, Krisztus, Úr
- Vazul Bev 15–16; 20
Vögte, A. Bev 14
- Zachaeus Bev 10–11
Zakariás próféta III.16, 107; Jegyz 304
Zefira Bev 20

Földrajzi nevek mutatója

Alexandria Bev 8; 20; X.2, 275	Bábel IV.12, 124
Antiochia Bev 13	Babilon Bev 20; VII.31, 212
Apta Julia Bev 8	Bétel Jegyz 301
Arábia VI.1, 162	Bethánia Bev 14
Asszíria V.12, 147	Betlehem Bev 7; 10; Jegyz 300

- Calamus III.5, 91; VII.26, 207
 Cellák (ról elnevezett puszta)
     VI.1, 162–163; Jegyz 301
 Cellia Jegyz 301
 Ciprus Bev 16
- Dél-Gallia Bev 8
 Dioklosz Bev 12
 Dobrudzsa Bev 7
 Duna-delta Bev 7
- Egyiptom Bev 7–8; 10–11; 14;
     III.1, 87; III.4, 90; III.7, 95–
     96; V.12, 147; V.15, 150; V.16,
     151; V.18, 154; V.22, 157; V.25,
     159; X.2, 275–276; Jegyz 300
- Gomorra VI.11, 177; IX.5, 247
- Holt-tenger VI.1, 162
- Ígéret Földje III.7, 96; III.19, 109
 Itália Bev 11
 Izrael Bev 14; II.3, 63–64; III.4,
     90; III.10, 100; IV.6, 117; V.12,
     147; VI.11, 178
- Jeruzsálem Bev 15; 20; I.13, 43;
     II.15, 79; III.7, 94; IV.19, 130;
     VI.11, 176–177; VII.31, 212;
     VIII.4, 220; IX.29, 266; Jegyz
     305; menyei – I.14, 47
 Jezrahel mezeje VI.11, 178
 Jordán VI.1, 162
 Júda IV.19, 130
 Jura-kolostorok Bev 20
- Kananeusok földje V.24, 158
 Kappadókia Bev 20; X.3, 276
 Konstantinápoly Bev 8
- Lérins Bev 20
 Lykon I.21, 55
 Lykopolis I.21, 55
- Marseille Bev 8
 Mezopotámia II.8, 68
 Monte Cassino Bev 11
- Nílus Bev 12; I.23, 58
 Nitria VI.1, 163; Jegyz 301
 Nursia Bev 11
- Olajfák hegye Jegyz 309
- Palesztina VI.1, 162; Jegyz 300
 Panephrisis VII.26, 207
 Pelusium VIII.16, 230
- Róma Bev 8
- Scythis sivatag Bev 7; Előszó,
     27; I.1, 30; III.1, 87; IV.1, 113;
     VI.1, 163; X.2, 276
 Scythopolis Bev 7
- Tabennis Bev, 16
 Tekue VI.1, 162; Jegyz 300
 Thebais I.21, 55; II.2, 61; II.6, 67
 Thebaiszi sivatag Bev 12
- Tírus VIII.8, 222; Jegyz 307
- Vörös-tenger Jegyz 300

Szentírási helyek mutatója

Ószövetség

- Genézis VIII.7, 222
Gen 1,26 X.1, 275; X.3, 277; X.5, 279
Gen 1,31 VIII.6, 220
Gen 2,19 VIII.21, 235
Gen 3,1 VIII.10, 224
Gen 3,5 V.6, 137; VIII.25, 242
Gen 3,14 Jegyz 307
Gen 4,17–21 VIII.21, 234
Gen 5,4–29 VIII.21, 234
Gen 5,24 III.7, 95
Gen 6,2 VIII.20, 233
Gen 6,3 IV.10, 120
Gen 9,23 VIII.23, 238
Gen 11,4 és köv. IV.12, 124
Gen 12,1 III.4, 89; III.6, 92; III.10, 101
Gen 14,22–23 VIII.23, 238
Gen 15,18–21 V.22, 157
Gen 27,36 Jegyz 296
Gen 32,28 Jegyz 296
Gen 38,10 V.11,145
- Ex 3,2 X.6, 280
Ex 16, 3 III.7, 96
Ex 18,21 VII.5, 189
Ex 20,4 VIII.23, 238
Ex 20,12 VIII.23, 239
Ex 20,13–17 VIII.23, 239
Ex 22,21; 27 IX.34, 269
Ex 32,31–32 IX.18, 259
Ex 33,20 I.15, 49
Ex 38,25 III.7, 96
- Lev 18,7 VIII.23, 238
- Num 11,5 III.7, 96
Num 11,18 III.7, 96
Num 14,38 III.7, 96
Num 15,32 és köv. VI.11, 179
- Deuteronomium V.18, 154; V.25, 159
Deut 6,4 VIII.3, 218; VIII.23, 238
Deut 6,5 VIII.3, 218
Deut 6,6–9 X.10, 289
Deut 7,1–2 V.16, 151
Deut 7,1–3 III.19, 109
Deut 7,3–4 VIII.21, 237
Deut 7,21–23 V.14, 149
Deut 8,2 VI.11, 175
Deut 8,12–15 V.15, 150
Deut 9,4–5 V.15, 150
Deut 23,7 V.19, 155
Deut 32,7 II.15, 80
Deut 32,24 VI.11, 176
Deut 32,31. LXX VII.18, 199
Deut 32,32 IX.5, 247
Deut 32,33 IX.5, 247
- Józsué könyve Bev 13
Józs 7,18–26 I.20, 53
- Bírák könyve Bev 13
Bír 3,1–4 IV.6, 117
Bír 3,9 III.4, 91
Bír 3,15 III.4, 90; VI.10, 171
- 2Sám 5,20sk. Bev 20
- Királyok könyvei VI.3, 165
1Kir 3 II.14, 79
2Kir 5,1 IV.10, 120

- 3Kir 13,1–32 Jegyz 301
 3Kir 13,26 VII.26, 207
 3Kir 19,9–18 X.6, 280
 3Kir 20,42 II.3, 64
 3Kir 21,21–24 VI.11, 178
 3Kir 22,22 I.19, 52; VII.32, 213
 4Kir 23–24 V.12, 147

 2Krn 6,30 Bev 13; VII.13, 197

 Eszt 6 I.19, 51

 Jób 1,9–10 IV.6, 117
 Jób 1,21 VI.10, 174
 Jób 2,6 VII.12, 196
 Jób 2,10 VI.10, 174
 Jób 3,23. LXX VI.6, 169
 Jób 5,7 VII.6, 192
 Jób 5,18 II.13, 78
 Jób 10,10–11 VIII.25, 241
 Jób 15,14–15 VI.14, 181
 Jób 38,7 LXX VIII.7, 221
 Jób 40,3 VI.11, 175
 Jób 40,11. LXX V.4, 135

 Zsolt 5,9 III.13, 104
 Zsolt 6 IX.29, 267
 Zsolt 6,3 Jegyz 298
 Zsolt 6,6 I.14, 45
 Zsolt 6,7 IX.29, 266
 Zsolt 7,17 VII.21, 202
 Zsolt 7,38 VII.21, 203
 Zsolt 9/10,9 VII.21, 202
 Zsolt 12,4 VII.21, 202
 Zsolt 14,12 III.21, 111
 Zsolt 16,5 III.12, 103
 Zsolt 21,2 IX.17, 256
 Zsolt 24,2 III.14, 104
 Zsolt 24,5 III.13, 104
 Zsolt 25,2 VI.11, 176
 Zsolt 31,10 VI.11, 176

 Zsolt 32,15 VII.13, 197
 Zsolt 32,17 III.15, 106
 Zsolt 33,7 III.9, 99
 Zsolt 33,8 VIII.17, 231
 Zsolt 33,11 III.9, 98
 Zsolt 33,20 VI.11, 175
 Zsolt 33,22 VI.3, 165
 Zsolt 34,1–3 VII.21, 203
 Zsolt 34,8 VII.21, 202
 Zsolt 34,24–25. 16. VII.21, 202
 Zsolt 34,26 VII.21, 202
 Zsolt 35,7 VIII.3, 219
 Zsolt 35,12 X.10, 288
 Zsolt 36,23–24 III.12, 103
 Zsolt 37,6 III.8, 98
 Zsolt 38,13 III.7, 94
 Zsolt 39,3 III.12, 103
 Zsolt 39,9 IX.34, 272
 Zsolt 39,15 VII.21, 202
 Zsolt 39,18 X.11, 290
 Zsolt 41,3–4 IX.29, 266
 Zsolt 43,22 VII.13, 197
 Zsolt 44,11 III.6, 93
 Zsolt 44,12 III.8, 98
 Zsolt 50,19 IX.36, 273
 Zsolt 62,9 VII.6, 192
 Zsolt 67,29 III.15, 105
 Zsolt 69,2 X.10, 285
 Zsolt 72,2–5 VII.31, 211
 Zsolt 72,5 VI.11, 177
 Zsolt 72,28 VII.6, 192
 Zsolt 73,19 V.15, 150
 Zsolt 73,21 III.9, 99; X.11, 290
 Zsolt 76,6–7 I.19, 52
 Zsolt 77,34–35 III.4, 91
 Zsolt 80,8 VI.11, 175
 Zsolt 80,12–13 III.20, 111
 Zsolt 81,6–7 VIII.21, 235
 Zsolt 81,7 VIII.8, 223
 Zsolt 83,6 Vulg. VII.4, 188; Jegyz
 302

Zsolt 84,9 I.19, 51
 Zsolt 90,5 VII.32, 214
 Zsolt 90,7 V.16, 153
 Zsolt 90,13 VII.32, 214
 Zsolt 93,10 III.14, 104
 Zsolt 93,11 I.19, 52
 Zsolt 93,18 III.12, 103
 Zsolt 93,19 III.12, 103
 Zsolt 101,1 IX.29, 267
 Zsolt 101,10 IX.29, 267
 Zsolt 101,28 VI.14, 181
 Zsolt 103,14 VIII.3, 219
 Zsolt 103,15 II.4, 64
 Zsolt 103,18 Bev 15; X.11, 290
 Zsolt 103,21 VII.21, 202
 Zsolt 106,6 III.4, 91
 Zsolt 108,6 VIII.17, 231
 Zsolt 111,2–3 III.9, 99
 Zsolt 113,17–18 I.14, 45
 Zsolt 115,14 IX.12, 253
 Zsolt 115,15 VI.3, 165
 Zsolt 117,13 III.12, 103
 Zsolt 117,14 III.15, 106
 Zsolt 117,17 III.12, 103
 Zsolt 118,8 IV.6, 116
 Zsolt 118,18 III.14, 104
 Zsolt 118,31 VII.6, 192
 Zsolt 118,71 IV.6, 117
 Zsolt 118,73 VIII.25, 241
 Zsolt 118,125 III.15, 105
 Zsolt 118,165 VI.9, 171
 Zsolt 119,1 IX.34, 269
 Zsolt 119,5–6 IX.29, 266
 Zsolt 137,9 Bev 20
 Zsolt 139,10 VII.21, 202
 Zsolt 140,2 IX.36, 274
 Zsolt 142,2 IX.29, 266
 Zsolt 142,10 III.14, 104
 Zsolt 143,8 III.13, 104
 Zsolt 144,14 III.15, 106
 Zsolt 145,7–9 III.15, 106

Zsolt 150,6 I.14, 45

Példabeszédek III.6, 93
 Péld 10,4 VII.14, 197
 Péld 11,14. LXX II.4, 64
 Péld 11,15. LXX I.20, 55
 Péld 12,5 I.19, 52
 Péld 13,8 III.9, 99
 Péld 14,6. LXX VII.18, 199
 Péld 14,7. LXX VI.9, 171
 Péld 14,12 I.20, 55
 Péld 14,23. LXX VII.6, 192
 Péld 16,18. LXX VI.17, 183
 Péld 16,26. LXX VII.6, 192
 Péld 17,3 VII.25, 206
 Péld 17,7. LXX VII.4, 188
 Péld 17,28. LXX IV.9, 119
 Péld 20,13. LXX V.16, 152
 Péld 21,30. LXX VII.18, 200
 Péld 21,31 III.15, 106
 Péld 23,1–2. LXX II.1, 60
 Péld 24,3–4. LXX II.4, 65
 Péld 24,11 II.13, 77
 Péld 24,17–18. LXX V.15, 150
 Péld 25,28. LXX II.4, 64
 Péld 26,25. LXX V.25, 159
 Péld 27,15. LXX VI.17, 183
 Péld 28,19 VII.6, 192
 Péld 30,25. LXX X.11, 291
 Péld 31,3. LXX II.4, 64

Prédikátor könyve III.6, 93

Préd 1,9–10 VIII.21, 234

Préd 3,14 VIII.24, 239

Préd 5,3 IX.12, 253

Préd 5,4 IX.12, 253

Préd 7,24–25 VIII.25, 242

Préd 7,29. VII.4, 188; Jegyz 301

Préd 8,1. LXX II.11, 72

Préd 8,11. LXX VII.8, 194

Préd 10,4 I.19, 51

- Préd 10,11. LXX II.11, 72
 Préd 10,18 VI.17, 183
 Préd 12,7 VIII.25, 241
- Énekek éneke III.6, 93
 Én 2,6 VI.10, 174
- Bölcs 4,8–9 II.13, 74
 Bölcs 7,17–21. LXX VIII.21, 235
 Bölcs 9,15 VII.4, 187
- Sir 2,5 VII.25, 206
 Sir, 2,18 IX.29, 266
 Sir 11,30 VI.16, 182
 Sir 25,5 II.13, 74
 Sir 27,12 VI.9, 171
 Sir 29,15 IX.34, 269
 Sir 34,9. LXX IX.23, 263
- Iz 1,6 VII.31, 212
 Iz 1,16 VII.4, 188
 Iz 1,25 VI.11, 175
 Iz 1,25–26 VII.25, 206
 Iz 8,20. LXX VIII.23, 237
 Iz 12,1 VI.11, 176
 Iz 13,34 VII.32, 214
 Iz 14,12–14 VIII.8, 223; Jegyz 307
 Iz 14,13–14 V.7, 140
 Iz 14,14 VIII.25, 241
 Iz 26,15. LXX VI.6, 168
 Iz 29,9 IX.5, 247
 Iz 40,3 sk. Jegyz 305
 Iz 45,6–7 VI.5, 167
 Iz 46,10 IX.20, 260
 Iz 48,9 V.12, 146
 Iz 50,4 II.13, 77
 Iz 51,3 I.13, 43
 Iz 51,11 I.13, 43
 Iz 53,7 IX.34, 272
 Iz 58,6. 9 IX.34, 269
- Iz 60,17–20 I.13, 44
 Iz 65,2 III.22, 112
 Iz 65,17 I.13, 43
 Iz 66,18 VII.4, 188
 Iz 66,23 I.13, 43
 Iz 66,24 VII.31, 211
- Jer 1,5 VIII.25, 241
 Jer 2,11 X.5, 279
 Jer 2,30 VI.11, 176
 Jer 4,3 IV.19, 130
 Jer 4,14 VII.4, 188
 Jer 5,3 VI.11, 177
 Jer 6,29–30 VI.11, 177
 Jer 8,22 III.8, 98
 Jer 9,1 IX.29, 266
 Jer 10,23 III.13, 104
 Jer 10,24 VI.11, 176
 Jer 11,11 VI.6, 168
 Jer 12,1–2 VII.31, 212
 Jer 15,7 VI.11, 177
 Jer 17,18 VII.21, 203
 Jer 30,11 VI.11, 176
 Jer 32,39–40 III.18, 108
 Jer 51,8–9 VII.31, 212
- Bár 3,11 V.12, 147; VII.5, 191
- Ez 11,19–20 III.18, 109
 Ez 16,3 III.7, 94
 Ez 16,42 VI.11, 178
 Ez 24,11–13 VI.11, 178
 Ez 28,11–18 VIII.8, 223; Jegyz 307
- Dán 3,86 I.14, 45
 Dán 9,27 Jegyz 305
 Dán 10,2 IX.34, 270
 Dán 10,12–14 VIII.13, 226
 Dán 10,20–21 VIII.13, 227
- Oz 4,12 VII.32, 214

Oz 7,9 II.13, 74
Oz 7,12 LXX. VI.11, 178
Oz 14,9 III.13, 104

Joel 1,5 IX.5, 247
Joel 2,13. LXX VI.6, 168
Joel 3,10. LXX VII.5, 191

Ám 3,6 VI.5, 167
Ám 4,11 VI.11, 177

Jón 3,10 VI.6, 168

Mik 2,11 IX.18, 258
Mik 5,9 VII.21, 203
Mik 7,5 IX.35, 273

Mt 9,4 I.19, 52; VII.4, 188
Szof 1,12 VI.2, 164

Zak 1,14 I.19, 51
Zak 9,17. LXX III.16, 107
Zak 12,8. LXX VII.5, 191

Mal 2,17 VI.2 164
Mal 3,1 Jegyz, 305
Mal 3,6 VI.14, 181
Mal 3,14–15 VI.2, 164
Mal 4,5–6 Jegyz, 305

1Mak 1,57 Jegyz, 305
2Mak 4,5–6 Jegyz, 305

Újszövetség

Mt 4,3 V.4, 135
Mt 4,3–9 V.6, 137
Mt 4,6 I.20, 53
Mt 5,3 III.9, 99; IX.29, 267; X.11,
290
Mt 5,8 I.10, 41
Mt 5,16 IX.18, 259
Mt 5,28 V.11,145
Mt 5,39 VIII.3, 219; VIII.24, 240
Mt 5,44 VIII.24, 240; Jegyz 303
Mt 6,6 IX.35, 273
Mt 6,11 IX.21, 260
Mt 6,19 I.22, 56
Mt 6,21 I.18, 50
Mt 6,22–23 II.2, 63
Mt 7,6 VII.29, 210
Mt 8,9 VII.5, 189
Mt 8,28 VII.32, 213
Mt 8,31 VII.22, 204

Mt 10,20 I.19, 51
Mt 10,23 VIII.3, 219
Mt 10,38 VIII.3, 218
Mt 10,42 I.10, 39
Mt 11,12 VII.6, 192
Mt 11,14 Jegyz 304
Mt 11,24 IX.32, 268
Mt 11,25–26 IX.17, 257
Mt 12,20 II.13, 77
Mt 12,24 VIII.19, 233
Mt 12,27; vö. 24 VIII.16, 229
Mt 12,43–45 V.25, 159
Mt 14,23 X.6, 280
Mt 15,14 IV.20, 131
Mt 17,11–13 Jegyz 304
Mt 17,19 IX.34, 269
Mt 17,20 IX.34, 270
Mt 18,10 VIII.17, 231
Mt 18,19 IX.34, 269

- Mt 19,21 III.4, 90; III.7, 97; VIII.3, 219
 Mt 19,27 III.10, 100
 Mt 19,28 I.13, 44; III.10, 100
 Mt 20,16 III.7, 96
 Mt 20,30–34 III.19, 110
 Mt 21,22 IX.34, 270; 271
 Mt 22,31–32 I.14, 45
 Mt 25,34 IX.19, 259
 Mt 25,34–35 I.9, 39; II.2, 62
 Mt 26,24 VI.3, 165
 Mt 26,39 IX.17, 256; IX.34, 272
 Mt 26,44 Jegyz 309
- Mk 9,16. 24 VII.32, 214
 Mk 9,23 III.16, 107
- Lk 1,14 VI.3, 165
 Lk 1,17 Jegyz 304
 Lk 1,35 V.5, 137
 Lk 3,6 IV.10, 120
 Lk 4,9 V.6, 139
 Lk 6,24 III.9, 98
 Lk 6,25 I.13, 44
 Lk 6,48 IX.2, 244
 Lk 7,47 IX.15, 255
 Lk 8,30 VIII.14, 228
 Lk 10,19 VII.32, 214
 Lk 10,38–42 I.8, 38
 Lk 11,3 IX.21, 260
 Lk 11,8 IX.34, 269
 Lk 11,9–10 IX.34, 270
 Lk 11,14 VII.32, 214
 Lk 11,15 VIII.14, 228
 Lk 12,35 VIII.3, 218
 Lk 14,26 III.4, 90
 Lk 14,28 IX.2, 244
 Lk 16, 9 VI.3, 165
 Lk 16,12 III.10, 100
 Lk 16,19–31 III.9, 99
 Lk 16,22–25 I.14, 46
- Lk 17,5 III.16, 106
 Lk 17,11–19 III.19, 110
 Lk 17,21 I.13, 42
 Lk 19, 17, 19 I.13, 44
 Lk 20,38 I.14, 45
 Lk 21,34 IX.4, 246
 Lk 22,31–32 III.16, 107
 Lk 22,36 VIII.3, 218
 Lk 22,43 I.14, 46
 Lk 23,34 IX.17, 256
- János evangéliuma IX.17, 257
 Jn 1,3 VIII.7, 222
 Jn 1,14 IV.10, 120
 Jn 2,19 IX.34, 272
 Jn 3,13 I.14, 46
 Jn 3,16 IX.34, 272
 Jn 5,14 VI.11, 176
 Jn 7,18 IX.18, 258
 Jn 8,44 III.7, 94; VIII.16, 230; VIII.20, 233; VIII.25, 240; VIII.25, 241
 Jn 9,3 VI.11, 176
 Jn 10,18 IX.34, 272
 Jn 11,4 VI.11, 176
 Jn 11,26 III.7, 95
 Jn 11,41–42 IX.17, 257
 Jn 12,26 I.14, 44
 Jn 13,2 VII.14, 197
 Jn 13,2.27 I.19, 51
 Jn 14,23 I.19, 51
 Jn 14,30 VIII.14, 228
 Jn 15,4–5 III.16, 107
 Jn 15,19 III.7, 94
 Jn 16,20 I.13, 44
 Jn 17,4 IX.17, 256
 Jn 17,16 III.7, 94
 Jn 17,19 IX.17, 256
 Jn 17,21 X.7, 281
 Jn 17,22–24 X.7, 281
 Jn 17,24 IX.17, 256

- Jn 17,26 X.7, 281
 Jn 19,11 VII.22, 204
- ApCsel 1,1 IX.17, 256
 ApCsel 5,1–11 VI.11, 179
 ApCsel 5,3 I.19, 51
 ApCsel 7,39–40 III.7, 95
 ApCsel 9,7 II.15, 79
 ApCsel 12,15 VIII.17, 231
- Róm 1,23 X.5, 279
 Róm 1,26. 28 VI.11, 177
 Róm 1,26–28 III.20, 110
 Róm 2,5 VII.31, 211
 Róm 2,15–16 VII.4, 189
 Róm 3,8 Jegyz 300
 Róm 6,22 I.5, 34
 Róm 7,14–23 Jegyz 298
 Róm 8,3 V.6, 138
 Róm 8,9 IV.10, 120
 Róm 8,26 IX.15, 255; IX.34, 271
 Róm 8,28 VI.9, 170–171
 Róm 8,32 IX.34, 272
 Róm 8,38–39 VIII.2, 217
 Róm 9,3 IX.18, 258
 Róm 9,16 IV.5, 116
 Róm 10,2 VIII.3, 219
 Róm 10,21 III.22, 112
 Róm 11,14 IV.10, 120
 Róm 13,14 V.19, 155
 Róm 14,17 I.13, 43–44
- 1Kor 1,31 III.15, 106
 1Kor 2,6–7 II.13, 78
 1Kor 2,9 III.15, 106
 1Kor 2,14 IV.19, 128
 1Kor 2,15 IV.19, 128
 1Kor 3,2–3 IV.19, 128
 1Kor 4,7 III.16, 107
 1Kor 5,5 VII.28, 209
 1Kor 6,17 VII.6, 192
- 1Kor 7,8–9 V.11,145
 1Kor 9,26 VII.21, 201
 1Kor 10,9 V.16, 152
 1Kor 10,10 V.16, 152
 1Kor 10,13 III.17, 108; IV.6, 117;
 IX.23, 263
 1Kor 12,8–11 II.1, 61
 1Kor 12,26 VII.30, 210
 1Kor 13 III.7, 97
 1Kor 13,3 I.6, 35; III.7, 96
 1Kor 13,7 VII.5, 190
 1Kor 13,8 I.11, 41; VIII.25, 242
 1Kor 15,16 VI.2, 163
 1Kor 15,18 X.6, 280
 1Kor 15,24 VIII.14, 228
 1Kor 15,28 I.13, 44; VII.6, 193
 1Kor 15,40; 44 VII.13, 196
 1Kor 15,50 IV.10, 120
- 2Kor 3,5–6 III.15, 106
 2Kor 4,18 III.6, 93; III.10, 101
 2Kor 5,1 III.7, 94
 2Kor 5,6–9 I.14, 47
 2Kor 5,16 X.6, 280
 2Kor 6,7 II.16, 80
 2Kor 6,7–10 VI.9, 170
 2Kor 6,14 V.23, 158
 2Kor 10,4 VII.5, 190
 2Kor 11,9 VII.5, 191
 2Kor 11,12 VII.5, 191
 2Kor 11,14 Jegyz 304
 2Kor 12,8 IX.34, 271
 2Kor 12,10.9 VI.3, 166
 2Kor 13,3 I.19, 51
 2Kor 13,9 IX.18, 258
- Gal 1,1 IX.34, 272
 Gal 1,4 IX.34, 272
 Gal 2,2 II.15, 79
 Gal 3,24 VIII.23, 237
 Gal 5,16–17 IV.11, 121

- Gal 5,17 IV.7, 118
Gal 5,19–20 V.4, 136
Gal 6,1 IV.19, 128
- Ef 2,3 III.7, 94; V.4, 136
Ef 4,13 VII.6, 192
Ef 4,19 V.16, 152; VI.11, 177
Ef 4,23 VI.14, 180
Ef 4,26 II.4, 64
Ef 4,31 V.16, 152; V.19, 155
Ef 5,3–4 V.19, 155
Ef 6,12 V.16, 153; VII.21, 201;
VII.32, 214; VII.33, 215; VIII.
2, 217; VIII. 14, 228
Ef 6,16 VII.5, 190
Ef 6,17 VII.5, 191
Ef 16,3 III.7, 94
Ef 5,3 V.11,145
Ef 5,5 V.11,145
- Fil 1,23 I.14, 47
Fil 1,29 III.15, 105
Fil 2,12 Jegyz 304
Fil 2,13 III.15, 105
Fil 3,13 VI.14, 180
Fil 3,13–14 I.5, 34
Fil 3,20 III.6, 93
Fil 3,20–21 III.7, 94
Fil 4,6 IX.17, 257
Fil 4,11 V.11, 144
Fil 4,11–13 VI.10, 175
- Kol 1,16 VIII.7, 222
Kol 3,5 V.11,145
Kol 3,8 V.11,145
Kol 3,10 I.14, 47
- 1Tesz 5,8 VII.5, 190
1Tesz 5,17 Előszó, 28; IX.3, 245;
IX.6, 249; X.14, 294
- 2Tesz 2,15–16 III.17, 108
- 1Tim 1,9 VIII.24, 239
1Tim 2,1 Bev 15; IX.9, 251
1Tim 2,1–2 IX.13, 254
1Tim 2,4 IX.20, 260
1Tim 2,8 IX.3, 245; IX.6, 249
1Tim 2,14 VIII.11, 225
1Tim 4,1 VII.32, 214
1Tim 4,8 I.10, 40
1Tim 5,6 I.14, 45
1Tim 6,8 Bev 13; V.19, 155
1Tim 6,17–19 III.9, 99; VI.3, 165
- 2Tim 2,7 III.15, 105
2Tim 4,7 VII.21, 201
- Zsid 4,11 VII.5, 191
Zsid 4,12 II.4, 65
Zsid 4,12–13 VII.13, 197
Zsid 4,15 V.5, 137
Zsid 5,14 II.4, 65
Zsid 10, 36 VII.5, 191
Zsid 11,5 III.7, 95
Zsid 11,16 I.14, 45
Zsid 11,39–40 VII.30, 210
Zsid 12,5–8 VI.11, 176
Zsid 12,6 VI.6, 168; VII.25, 207
Zsid 12,9 VIII.25, 240
Zsid 12,11 VI.6, 168
Zsid 12,9 I.14, 47
Zsid 12,22–23 I.14, 47
Zsid 13,20–21 III.17, 108
- Jak 1,12 IX.23, 263
Jak 1,14–15 V.4, 135
Jak 1,17 III.16, 107
Jak 2,13 IX.22, 262
Jak 4,7 VII.8, 194

1Pt 5,8 Jegyz 304
2Pt 2,19 VII.25, 206

1Jn 4,1 I.20, 53
1Jn 4,4 VII.8, 193
1Jn 4,10 X.7, 281
1Jn 5,14 IX.34, 271

Júd 6 VIII.8, 223

Apokalipszis Bev 15
Jel 3,14–15 IV.19, 128
Jel 3,15–16 IV.12, 122
Jel 3,16–18 III.9, 99
Jel 3,17 IV.19, 129
Jel 3,19 VI.11, 176
Jel 6,10 I.14, 45
Jel 12,4 VIII.8, 223

A PANNONHALMI FŐISKOLA KÖNYVEI 1932–

1. Sárközy Pál, *A differenciálegyenletek elméletének elemei*, Pannonhalma 1932. 107 l.
2. Vanyó Aladár Tihamér, *Püspöki jelentések a Magyar Szent Korona országainak egyházmegyéitől 1600-1850. Relationes ad limina episcoporum de statu dioecesium ad coronam S. Stephani pertinentium*, Ph 1933. 488 l. (Olaszországi Magyar Oklevéltár 2.)
3. Vanyó Aladár Tihamér, *A bécsi nunciások jelentései Magyarországról – Relationes Nuntiorum Vindobonensium de regno Hungaria 1666–1683*, Ph 1935. 108 l.
4. Sárközy Pál, *Bevezetés a differenciálgeometriába*, Ph 1936. VIII, 247 l.
5. Csóka J. Lajos, *Mária Terézia iskolareformja és Kollár Ádám*, Ph 1936. 328 l.
6. Szalay Jeromos, *Grammaire Française à l'usage des Hongrois*, Ph 1938. 228 l. (Bibliothèque de l'Institut Catholique de Pannonhalma)
7. Szennay András, *A hittudomány alapvetése*, Ph 1995. 192 l.
8. Söveges Dávid, *Magyarázatok Szent Benedek Regulájához*, Ph 1996. 309 l.

PANNONHALMI FÜZETEK 1926–

1. Koller Pius, *Faj és haj*, Budapest 1926.
2. Rados Tamás, *Horatiusi nyomok Ausonius költészetében*, Pannonhalma 1928.
3. Hercegh Frigyes, *Sopron vármegye a Hunyadiak korában*, Ph 1928.
4. Vanyó Tihamér, *A katolikus restauráció Nyugatmagyarországon*, Ph 1928.
5. Kurzweil Géza, *A forma, mint kifejező eszköz Klopstock ódaköltészetében*, Bp 1928.
6. Nagy K. Amadé, *A Zala–Sárvíz-csatorna szögének földrajzi viszonyai*, Ph 1928.
7. Csóka Lajos, *Sopron vármegye katolikus egyházi és tanulmányi viszonyai III. Károly és Mária Terézia korában*, Ph 1929.
8. Kokas Endre, *Az 1880-as évek irodalmi élete*, Ph 1929.
9. Brunner Emőd, *A francia felvilágosodás és a magyar katolikus hitvédelem*, Ph 1930.
10. Monsberger R. Ulrik, *A hazai német naptáriródalom története 1821-ig*, Bp 1931.
11. Kelemen Atanáz, *Keresztély Ágost herceg katolikus restaurációs tevékenysége a győri egyházmegyében*, Ph 1931.
12. Jámbor Mike, *Prohászka Ottokár természetszemlélete*, Ph 1932.
13. Piszker Olivér, *Barokk világ Győregyházmegyében Zichy Ferenc gróf püspöksége alatt (1743–1783)*, Ph 1933.
14. Tardos Vida, *Térgörbék szinguláris szempontjairól*, Ph 1934.
15. Juhász Gergely, *Klopstock magyar utókora*, Bp 1935.
16. Nemes Vazul, *Tertullianus görög műveltsége*, Ph 1935.
17. Jánosi Gyula, *Barokk hitélet Magyarországon a XVIII. század közepén a jezsuiták működése nyomán*, Ph 1935.
18. Kelemen Szulpic, *Újabb vizsgálatok a szénmonoxid-molekula IV. pozitív sávrendszeréről*, Ph 1936.
19. Péntes Balduin, *Az úgynevezett „almanach-líra”*, Ph 1937.
20. Gacs B. Emilián, *Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve (1714–15)*, Ph 1938.
21. Hets J. Aurélián, *A jezsuiták iskolái Magyarországon a 18. század közepén*, Ph 1938.
22. Pados Ottokár, *Vörösmarty természetszemlélete*, Bp 1938.

23. Kerényi Oláf, *A magyar irodalmi népiesség úttörői, I. Nagy János szanyi plébános élete és irodalmi munkássága*, Ph 1939.
24. Markos János, *Kultsár István (1760–1828)*, Ph 1940.
25. Pálos L. Ferenc, *Kovács János Márk (1782–1854) énekeskönyvének szerepe a katolikus egyházi reformok történetében*, Ph 1940.
26. Olofsson Placid, *Gróf Széchenyi Ferenc irodalompartolása*, Ph 1940.
27. Rozmán Erik, *A török kérdés a magyar irodalomban*, Ph 1940.
28. Kögl J. Szeverin, *Mosonmegyei német kéziratos énekeskönyvek*, Bp 1941.
29. Gácsér Imre, *Az 1211. évi tihanyi összeírás helyesírása és hangtani sajátosságai*, Bp 1941.
30. Tihanyi Bánk, *Az istenek megjelenése Euripides drámáiban*, Bp 1941.
31. Rezek S. Román, *Prohászka intuíciója és átélése*, Bp 1942.
32. Sarlós Engelbert, *Szuggesztívó és nevelés*, Bp 1942.
33. Bognár Ede, *Pápa településföldrajza*, Ph 1943.
34. Söveges Dávid, *A karácsonyi játék*, Bp 1943.
35. Olajos A. Elréd, G. K. Chesterton, Bp 1943.
36. Somorjai Ádám, *A makariosz/szimeoni iratok*, Ph 1995.
37. Varga László, *A Pannonhalmi Szent Benedek-rend népiskolái és általános iskolái az egyházmegyei tanügyigazgatás tükrében (1919–1948)*, Ph 1996.
38. Kiss Domonkos, *Régi magyarországi könyvek a Pannonhalmi Szent Benedek-rendi Főkönyvtárban az 1786-os abolíciós katalógus alapján*, Ph 1996.
39. Szentjakabi Lázár, *Karner Egyed versei. Latin tanítóköltemények a XVIII. század elejéről*, Ph 1997.
40. Lukácsi Márk: *Vajda Sámuel élete és irodalmi munkássága*, Ph 1997.
41. Korzenszky Richárd, *Kassai István énekgyűjteménye*, Ph 1997.
42. Tóth János Aldemár, *A pannonhalmi gazdálkodás története a XVIII. század derekán*, Ph 1998.
43. Hegedüs Odó, *Bencés irodalmi élet Pannonhalmán a két világháború között*, Ph 1998.
44. Sólymos Szilveszter, *Himmelreich György pannonhalmi kormányzóapát (1607–1637) könyvtárkatalógusának feldolgozása*, Ph 1998.

PANNONHALMI KÖNYVEK

Corona Fratrum. Dr. Szennay András főapát úrnak 70. születésnapjára. Közreadják: Rendtársai. Pannonhalma 1991. 403 l.

Unum omnes in Christo. In unitatis servitio. Miscellanea Gerardo J. Békés OSB octogenario dedicata. I. 582 l.

Az egység szolgálatában. Köszöntő Békés Gellért 80. születésnapjára, II. 359 l.

Pannonhalma 1994–1995.

Söveges Dávid OSB, *Fejezetek a lelkiség történetéből*, Pannonhalma 1993. 540 l.

RENDTÖRTÉNETI FÜZETEK

1. Söveges Dávid OSB, *Isten útja a bencéseken át. Kis bencés rendtörténet*, Pannonhalma 1996. 148 l.

2. Schmitz, Philibert OSB, *A bencések civilizációs tevékenysége a XII.-től a XX. századig. I. Gazdasági és szellemi tevékenység*. Pannonhalma 1998. 351 l.

előkészületben:

Sólymos Szilveszter OSB, *Pannonhalma élete a XIX. században. Összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok*.

Schmitz, Philibert OSB, *A bencések civilizációs tevékenysége a XII.-től a XX. századig. II. Művészeti tevékenység, bencés lelkiség*.

Rendelési cím:

Pannonhalmi Főapátság

Bencés Kiadó

H-9090 Pannonhalma

Tel/Fax: 96 / 570 123

10

11

Johannes Cassianus (kb. 360–435) szerzetesatyja számos utazást követően, Marsilia (Marseille) közelében, Lerinsben két kolostort alapított. Szerzetesei számára két műben foglalta össze tanítását.

A *Collationes patrum* 24 könyvében az egyiptomi híresebb szerzetesatyáknál tett látogatását, beszélgetéseit rögzíti. Téma: a szerzetesélet problémái: a szerzetesség célja, a discretio, a bűnök feltárása, a három lemondás, imádság, tisztaság, stb. Könyve alpművé vált a szerzetesirodalomban, Szent Benedek atyánk regulájának utolsó fejezetében „ajánlott olvasmányként” írja elő.

E kötet a *Collationes* első tíz könyvének magyar fordítását első ízben teszi közzé magyar nyelven. A második kötet és az *Institutiones* kiadása a közeljövőben várható.

Simon Árkád OSB akkor fordította e klasszikus műveket, amikor a legcsekélyebb kilátás sem lehetett arra, hogy munkája nyomdafestéket láthat. A sztálinizmus éveiben, a Győri Bencés Gimnázium magyar-latin szakos tanáraként, saját magának, de bizonyára egy jobb kor reményében másoknak is fordított.

Szeretettel ajánljuk mindenkinek, akit közelebről érint a szerzetesség teológiája, lelkiisége.

Ára (ÁFÁ-val): 896,- Ft